

Afgørelser – Reg. nr.:

Fredningen vedrører:

Bemærkninger

Domme

Taksationskommissionen

Miljø- og Fødevareklagenævnet

Overfredningsnævnet

Fredningsnævnet

Forslag

Dispensationer: sidst i filen med den nyeste til sidst

Taksationskommissionen
Sekretariat
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

Tlf.nr. 40 94 93 60

E-mail: Taksationskommissionen@mfvm.dk

Sag nr. 405

Fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus Kommuner

Kendelse

Meddelt den 29. oktober 2020

Indledning med hovedindholdet af fredningsafgørelsen

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 19. december 2019 om erstatning i anledning af klagenævnets afgørelse af s.d. om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus Kommuner er påklaget til Taksationskommissionen af følgende 6 lodsejere, hvis ejendomme alle er beliggende i Aarhus Kommune:

Lb.nr. 6, Knud Røgen

Lb.nr. 7, Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen

Lb.nr. 8, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Porsgaard Madsen

Lb.nr. 12, Jørgen T. Madsen og Dorthe Ankjær Madsen

Lb.nr. 14, Mads Vinding og Patricia S. Nielsen

Lb.nr. 15, Ole Vest Jensen

Ved afgørelsen fredes i alt ca. 220 ha, hvoraf 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og 69,7 ha er fredskov. Den nordlige og største del af fredningsområdet ligger i Aarhus Kommune og består navnlig af Lillering Skov, Tåstrup Mose og Tåstrup Sø samt et landbrugsmæssigt udnyttet areal

herimellem. I Skanderborg Kommune er Stjær Sten- og Søskov en del af fredningen. Naturområderne er omfattet af habitatdirektivet.

Formålet med fredningen er bl.a. at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne ved at skabe et større sammenhængende naturområde samt at sikre offentlighedens adgang hertil.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i vidt omfang tiltrådt fredningsnævnets vurderinger, men har både foretaget ændringer af fredningens udstrækning, fredningsbestemmelserne, fredningskortet og størrelsen af de udmålte erstatninger.

I fredningsafgørelsen er der sædvanlige bestemmelser om bevaring af områdets nuværende tilstand samt forbud mod ny bebyggelse, terrænændringer, dræning og anlæg af nye veje.

Der er for visse arealer fastsat særlige bestemmelser, der navnlig skal sikre, at driften ekstensiveres.

For lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000 er fastsat, at der på landbrugsarealer ikke må gødes, kalkes, sprøjtes eller omlægges. Skovdrift skal i videst muligt omfang drives med plukhugst, gruppevis foryngelse eller selvfor yngelse. Renafdrift er ikke tilladt. Træartsvalget skal fortrinsvis være hjemmehørende løvtræsarter.

For natur- og skovarealer inden for Natura 2000 er bestemt, at nåletræer ved omdrift skal konverteres til løvtræer. Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning eller kørsel på kulturhistoriske spor m.v.

På landbrugsarealer med tilplantningsforbud må der ikke være udsigtshæmmende planter. Arealerne må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med etårige afgrøder eller overgå til vedvarende græsningsarealer eller høslæt.

Miljø- og Fødevareklagenævnets erstatningsafgørelse

Standardtakster

Miljø- og Fødevareklagenævnet har benyttet følgende standardtakster:

Grundtakst 3.700 kr. pr. ha. og mindesterstatning 3.700 kr.

Halv grundtakst for arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens §§ 16 og 18.

Ingen erstatning for arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens §§ 3, 8 og 15, arealer omfattet af forbudsbestemmelser og fredskov i skovloven samt for tidligere fredede arealer med tilsvarende bestemmelser som i nærværende fredning.

Fredningsnævnet havde givet erstatning med grundtakst for alle arealer omfattet af fredningen.

Der er tilkendt sædvanlig erstatning for stier med 15 kr. pr. løbende meter for eksisterende stier og 60 kr. pr. løbende meter for nye stier.

Tillægstakster

Udtalelse fra SKAT

Til brug for fastsættelse af tillægstakster har Miljø- og Fødevarerklagenævnet indhentet en udtalelse fra SKAT. I udtalelsen af 21. marts 2018 er anført bl.a.:

”SKAT har ved bedømmelsen taget udgangspunkt i de arealtyper, som Fredningsnævnet har fastlagt og som fremgår af erstatningskendelsen. SKAT har ikke fundet anledning til eller haft mulighed for at efterprøve arealinddelingerne, lige som SKAT ikke har besigtiget fredningsområdet. Udtalelserne må derfor alene anses som generelle betragtninger vedrørende de værdimæssige forhold for de forskellige arealtyper.

SKAT har samtidig henset til beskrivelsen af arealerne, som det fremgår af erstatningskendelsen, lige som der er henset til fredningskortet og delområdekortet, hvor de enkelte ejendomme og matrikelnumre fremgår. På kortene er såvel de lysåbne lavbundsarealer, som de lysåbne ikke-lavbundsarealer tydeligt markerede, ligesom arealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning mm. fremgår.

Det fremgår af fredningskendelsen, at de lysåbne arealer ikke må gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges. Der er således tale om en væsentlig indgriben i forhold til i dag, hvor arealerne dyrkes i almindelig omdrift. Indgrebet vil derfor medføre, at arealerne fremover primært vil kunne anvendes som vedvarende græsarealer med mulighed for høslæt og jagt. Indgrebet skønnes at medføre en væsentlig nedgang i handelsværdien.

I erstatningskendelsen skelnes der mellem lavbundsarealer, hvor erstatningen er fastsat til 60.000 kr. pr ha, mens erstatningen for ikke-lavbundsarealer er fastsat til 80.000 kr. ha.

Det er SKATs opfattelse, at der i det pågældende område sydvest for Aarhus er en stor efterspørgsel efter dyrkbar landbrugsjord. SKAT finder, at handelspriserne omkring fredningstidspunktet, januar 2016, i det pågældende område ligger på omkring 170.000 kr. pr ha. for lysåbne, dyrkbare arealer af almindelig god bonitet.

Da arealerne hverken må gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges vil de efter fredningen have en begrænset landbrugsmæssig værdi og mest sandsynligt overgå til egentlige græsningsarealer, hvis værdi vil være begrænset bl.a. på grund af gødskningsforbuddet. I området er den animalsk produktion begrænset, og der vil derfor være beskeden efterspørgsel på græsningsarealer.

Det er på denne baggrund SKATs opfattelse, at arealernes værdi som græsningsjord skønnes at udgøre omkring 50.000 kr. pr. ha. Værdinedgangen som følge af fredningen vil herefter udgøre forskellen mellem 170.000 kr. og 50.000 kr., svarende til 120.000 kr. pr ha for ikke-lavbundsarealerne.

SKAT finder endvidere den fastsatte erstatning på 6.000 kr. pr ha for passende for landbrugsarealer med tilplantningsforbud, men som fortsat må anvendes til almindelig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Værdi af lavbundsarealer

SKAT har undersøgt ubebyggede salg af selvstændige ejendommen, hvor ejendommenes overordnede anvendelse er begrænset til græs og natur, herunder også arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Omsætning af denne type ejendomme er yderst begrænset, og arealer med overnævnte begrænsninger sælges normalt, som en del af en større ejendom. SKAT har dog identificeret fem salg, hvor den overvejende anvendelse er græs og natur. Prisniveauet på ejendommene ligger i spændet 30.000 – 60.000 kr./ha. Intervallet afspejler arealer, hvor begrænsningerne i fredningen ikke ville have nogen væsentlig betydning, og intervallet er hermed udtryk for det nedre spænd i handelsværdierne efter fredningen.

Dyrkbare lavbundsarealer, omsættes ligeledes i meget begrænset omfang, som selvstændige ejendomme. SKAT har ikke kunne identificere salg af denne type. Det er derfor vanskeligt at fastsætte en eksakt handelspris, før og efter en fredning. Hertil kommer kvaliteten af lavbundsarealerne, før fredningen og ligeledes efter fredning, vil variere. Nogle arealer er vandlidende, mens andre tjener landbrugsmæssige formål. SKAT anslår, at lavbundsarealerne inden for fredningsområdet før fredningen, vil have en handelspris på mellem 50.000 og 110.000 kr./ha.

Fredningens begrænsninger antages på baggrund af overstående at have en varierende betydning for handelspriserne. De lavtliggende lavbundsarealer vil være mindst påvirket af fredningen, på grund af eksisterende dyrkningsmæssige begrænsninger, og de skønnes efter fredningen at kunne opnå en handelspris i intervallet 30.000 – 60.000 kr. pr ha, mens højere liggende lavbundsarealer skønnes at kunne opretholde en højere handelsværdi i intervallet 50.000 – 70.000 kr. pr ha ved en gennemsnitsbetragtning.

Til overvejelsen omkring erstatningens udmåling finder SKAT det derfor vanskeligt, at fastsætte en præcis kompensation for fredningens betydning for handelsværdien af lavbundsarealerne. SKAT kan med andre ord ikke afvise, at en kompensation på 50.000 – 60.000 kr. pr ha ved en gennemsnitsbetragtning er et passende udtryk for værdinedgangen”.

Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutning om tillægstakster

I Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er om tillægstakster generelt anført bl.a.:

”lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

For lysåbne arealer, ikke lavbundsarealer tilkendes 120.000 kr. pr. ha.

Erstatningen tilkendes for de arealer, der ikke er kortlagt som lavbund, og hvor der på luftfotos ses en tydelig dyrkningsmæssig historik, jf. kortbilag 2a.

Lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer 60.000 kr. pr. ha. Erstatningen tilkendes for de arealer, der er kortlagt som lavbundsarealer, og hvor luftfotos viser, at det ud fra arrondering og dyrkningshistorik vurderes, at arealerne er og har været ekstensivt drevne. Arealerne er fortrinsvis beliggende nord for Tåstrup Sø. Erstatningen vedrører også andre mindre lysåbne arealer, der ikke er registreret som lavbund, men hvor luftfotos viser samme historik, jf. kortbilag 2a og 2b.

Lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer i kote 12 og derunder 25.000 kr. Erstatningen er tilkendt for lavbundsarealer, hvor dyrkningshistorikken på luftfotos viser, at arealerne er og gennem længere tid har været vanskeligt dyrkbare, jf. kortbilag 2b.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at nævnet har gennemgået tilgængelige luftfotos over området med lysåbne lavbundsarealer tilbage til 1995. Nævnets vurdering er sket på baggrund af forekomster af dyrkningsspor fra intensiv drift - bl.a. vegetationsløse/tilsåede jorder, spor efter landbrugsmaskiner, vegetation med mørkegrønne farver m.v.

For annullering af 15 års genopdyrkningsret (MVJ) tilkendes erstatning i samme niveau som øvrige omdriftsarealer. For lysåbne arealer, ikke lavbund tilkendes 120.000 kr. pr. ha. For lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer tilkendes 60.000 kr. og for lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer tilkendes 25.000 kr. pr. ha.

For begrænsninger i skovdriften tilkendes 10.000 kr. pr. ha. [...]

natur- og skovarealer inden for Natura 2000

For konvertering af juletræer og øvrige nåletræer til løvtræer tilkendes efter nævnets praksis 15.000 kr. pr. ha.

For forbud mod skadevoldende kørsel eller udslæbning af træ på kulturhistoriske spor mv. tilkendes i overensstemmelse med nævnets praksis 2.000 kr. pr. ha. [...]

landbrugsarealer med tilplantningsforbud

For forbud mod udsigtshæmmende beplantning tilkendes i overensstemmelse med Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis 6.000 kr. pr. ha”.

Miljø- og Fødevareklagenævnets stillingtagen til klagerne

Miljø- og Fødevareklagenævnet har om de for klagenævnet rejste spørgsmål anført bl.a.:

”Lb.nr. 15 har anført, at han ikke har fået tilkendt korrekt erstatning for MVJ-arealer. Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at Aarhus Kommune i afgørelse af 20. oktober 2014 har fastslået, at eng- og mosearealer på matr. nr. 32b Lillering By, Framlev og 30b Tåstrup By, Harlev, som overlapper med MVJ-aftalearealerne, ikke kan vokse ind i beskyttet § 3. Undtagelsen gælder indtil et år efter aftaleperiodens udløb. For de øvrige naturarealer på ejendommen gælder § 3-beskyttelsen stadig.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at arealerne er registreret i overensstemmelse med afgørelsen fra kommunen. [...]

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at stiforløbet ved lb.nr. 14 ikke er så særligt byrdefuldt for lodsejerne, at der skal tilkendes en ulempeerstatning.

Lb.nr. 15 har krævet erstatning for flytning af voliere på 24.318 kr. Det fremgår af fredningsnævnets erstatningsafgørelse, at fredningsnævnet bad om dokumentation for afholdte udgifter. Klager fremlagde dokumentation for indkøb af materialer for 3.368,54 kr., hvorefter fredningsnævnet skønsomt fastsatte erstatningen til 10.000 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke anledning til at tilsidesætte fredningsnævnets skøn. Det forhold, at klager har indhentet et tilbud hos en tømrer efterfølgende for at illustrere, hvad tabet kunne have været, ændrer ikke herved”.

Miljø- og Fødevareklagenævnets erstatningsudmåling

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker indledningsvis:

”Opgørelsen tager udgangspunkt i Miljø- og Fødevareklagenævnets egne opmålinger, den lodsejerfortegnelse, som indgik som bilag til fredningsforslaget, revideret i 2018 samt vedlagte fredningskort. Miljø- og Fødevareklagenævnet har i øvrigt korrigeret i disse oplysninger i det omfang, det har været relevant af hensyn til de faktiske forhold”.

Om de enkelte ejendomme er herefter anført bl.a.:

”Lb.nr. 6, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, Knud Røgen

Areal i alt 5,9 ha		
- Fredskov	4,100 ha	
- § 3	1,800 ha	
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov og § 3	3,910 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr. 363 m		5.445 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	0,290 ha	4.350 kr.
Erstatning i alt		9.795 kr.

Lb.nr. 7, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, Ole Brøndum m.fl.

Areal i alt	20,274 ha	
- Fredskov	20,274 ha	
- § 3 i det hele omfattet af fredskov	0,829 ha	
- § 16/18 i det hele omfattet af fredskov	10,267 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.

Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr. 2.200 m		33.000 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	3,990 ha	59.850 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	7,610	15.220 kr.
Erstatning i alt		108.070 kr.

Fordeling

Ole Brøndum (parcel 1-3)		
- sti 875 meter	13.125 kr.	
- konvertering til løv 2,67 ha	40.050 kr.	
- udslæb 3,27 ha	6.540 kr.	59.715 kr.
Niels Jørgen Thomsen (parcel 4)		
- sti 517 meter	7.755 kr.	
- konvertering til løv 0,53 ha	7.950 kr.	
- udslæb 1,8 ha	3.600 kr.	19.305 kr.
Bodil Marie Christiansen (parcel 5, 6 og 8)		
- sti 411 meter	6.165 kr.	
- konvertering til løv 0,66 ha	9.900 kr.	
- udslæb 1,65 ha	3.300 kr.	19.365 kr.
Grete Leth-Espensen og Lars Leth-Espensen (parcel 7)		
- sti 397 meter	5.955 kr.	
- konvertering til løv 0,13 ha	1.950 kr.	
- udslæb 0,89 ha	1.780 kr.	9.685 kr.

Lb.nr. 8, matr.nr. 33, 6e og 4ø Lillering By, Framlev, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen

Areal i alt 5,420 ha		
- Fredskov	2,829 ha	
- § 3 (2,509, heraf 0,027 omf. af fredskov)	2,482 ha	
- § 16/18 i det hele omf. af fredskov og § 3	2,321 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,109 ha	403 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	
Ny sti á 60 kr. 80 m		4.800 kr.
Eksisterende sti á 15 kr. 448 m		6.720 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	0,590 ha	1.180 kr.
Erstatning i alt		13.103 kr.

[...]

Lb.nr. 12, matr.nr. 27c Lillering By, Framlev, Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen

Areal i alt 5,075 ha		
- § 3	1,012 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	4,063 ha	15.033 kr.
Ny sti á 60 kr. 264 m		15.840 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr.	3,655 ha	21.930 kr.
Erstatning i alt		52.803 kr.

[...]

Lb.nr. 14, matr.nr. 2e, 4q, 44a, 4ad og 44d Lillering By, Framlev,

Patricia Switten Nielsen og Mads Sloth Vinding

Areal i alt 4,851 ha		
- § 3	0,665 ha	
- § 16/18 (2,054 hvoraf 0,11 omfattet af § 3)	1,944 ha	
Grundtakst á 3.700kr.	2,242 ha	8.295 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,944 ha	3.596 kr.
Ny sti á 60 kr. 257 m		15.420 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	2,595 ha	155.700 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,869 heraf 0,0083 § 3) á 25.000 kr.	0,860 ha	21.500 kr.
Erstatning i alt		204.511 kr.

Lb.nr. 15, matr.nr. 4d, 32b og 24c Lillering By, Framlev samt

4l, 11am og del af 30b Tåstrup By, Harlev, Ole Vest Jensen

Areal i alt 16,537 ha		
- § 3	6,252 ha	
- § 16/18 (1,032 heraf 0,027 omfattet af § 3)	1,005 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	9,280 ha	34.336 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,005 ha	1.859 kr.
Eksisterende sti á 15 kr. 633 m		9.495 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000kr.	6,550 ha	393.000 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (1,419 heraf 0,029 § 3) á 25.000 kr.	1,389 ha	34.725 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000	0,87 ha	8.700 kr.
Udgift til flytning af voliere		10.000 kr.
Erstatning i alt		492.115 kr.”

Klagernes skriftlige indlæg til Taksationskommissionen

Lb.nr. 6, Knud Røgen. Klagen er modtaget den 16. januar 2020.

Det anføres, at bestemmelserne om skovdriften vil forringe skovens værdi, samt at den ydede erstatning ikke modsvarer det tab, fredningen vil medføre.

Lb.nr. 7, Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen ved advokat Uffe Baller. Klagen er modtaget den 16. januar 2020. Efterfølgende har advokaten indgivet følgende skriftlige indlæg af 18. august 2020 (præciseret den 20. august 2020):

”[...]

2. BODIL CHRISTIANSENS OVERORDNEDE ANBRINGENDER

Det gøres gældende, at Klagenævnets afgørelse af 19. december 2019 er *ulovlig og ugyldig*.

Dette støttes på såvel *materielle* som *formelle* betragtninger, jf. nedenfor pkt. 3-7.

3. SAMEJEAFTALE OM TIDSUBEGRÆNSET BRUGSRET

Først efter min begæring om aktindsigt af 7. august 2020 har jeg modtaget kopi af et af Ole Brøndum (en af medejerne af lb.nr. 7) *ensidigt* indsendt indlæg til Klagenævnet af 11. februar 2016, bl.a. indeholdende en aftale dateret den 10. marts 1925 mellem de daværende ejere af lb.nr. 7 (matr.nr. 30a Lillering).

Af denne aftale fremgår,

at de daværende ejere dengang *i forening ejede* den pågældende lod,

at de forgæves har søgt ejendommen udstykket,

at de i stedet har besluttet at opdele lodden i 8 parceller og fordele dem mellem sig som angivet på et kortbilag (nu med Ole Brøndums efterfølgende påtegninger), der indgår som bilag til aftalen,

at ejerne *udadtil og i forhold til tredjemand* ejer hele skoven i fællesskab – og

at de *i det indbyrdes forhold imellem sig* bestemmer, at hver mand skal betragtes som om, at han var selvstændig *eneejer* af den ham tillagte del af skoven.

Aftalen indeholder *ingen opsigelsesbestemmelse*.

En sådan aftale var i strid med såvel den på daværende tidspunkt gældende udstykningslov som den i dag gældende, hvilket indebærer, at aftalen er såvel ulovlig som i hvert fald partiel ugyldig, jf. pkt. 4.

4. KLAGENÆVNETS AFGØRELSE ER I STRID MED UDSYKNINGSLOVEN

Det fremgår af udstykningslovens § 16 (LBK nr. 769 af 07/06/2018), at
”Der må ikke stiftes brugsret over et areal for et længere tidsrum end

1) 30 år, såfremt arealet udgør en del af en samlet fast ejendom”.

Den nuværende udstykningslovs § 16 svarer til den på aftaletidspunktet gældende udstykningslov nr. 93 af 6. april 1906 i § 1:

”Ingen Del af en samlet fast Ejendom maa bortfæstes eller for et længere Tidsrum end 50 Aar bortlejes, og intet hertil sigtende Dokument maa af Retsskriveren tinglæses, medmindre den bortfæstede eller bortlejede Parcel er bleven særlig skyldsæt, og dette paa lovlig Maade godtgøres for Retsskriveren”.

Bortset fra tidsrummet går denne bestemmelse ordret igen i udstykningsloven af 1925 (L nr. 108 af 3. april 1925) samt i senere ændringer.

Det følger af bemærkningerne til den nugældende lovs § 16, at den kun finder anvendelse, når aftalen omfatter en del af *ejendommens grundareal*, hvilket klart er tilfældet her, jf. ”at 5” som gengivet ovenfor.

Det fremgår af lovens § 22, at Geodatastyrelsen kan påbyde brugsaftaler for et længere tidsrum ophævet.

Ved Østre Landsrets dom af 31. januar 2008 (MAD2008.152) blev det fastslået, at en tidsubegrænset og uopsigelig brugsretsaf tale om en fast ejendom var partiel ugyldig grundet modstrid med udstykningslovens § 16 med den konsekvens, at de nuværende ejere i en periode på 30 år fra skødedatoen måtte respektere brugsretten, men underforstået ikke længere.

Overført på den foreliggende aftale, og med den på dette tidspunkt gældende lovgivning, udløb aftalens gyldighed således senest den 10. marts 1975 og har ikke haft gyldighed siden.

Det påpeges, at aftalen ikke indeholder nogen opsigelsesadgang og er dermed udtryk for en egentlig tidsubegrænset aftale, som tilfældet var i den ovenfor refererede dom.

5. PARTSHØRINGSREGLERNE ER TILSIDESAT

Det fremgår af sagen, at Ole Brøndum har valgt at lade sig repræsentere af Dansk Skovforening, se hertil Klagenævnets erstatningskendelse, side 8 forneden, 1. afsnit, samt side 9 ff., hvor Dansk Skovforenings klage på vegne Ole Brøndum er gengivet.

Jeg modtog kopi af indlægget fra Dansk Skovforening, som jeg tilsluttede mig, jf. gengivelsen af min klage i kendelsen side 9, 3. afsnit.

Hvad jeg *ikke* var klar over var, at Ole Brøndum samtidigt uden om Dansk Skovforening valgte *selv* at indsende et indlæg til Klagenævnet, nemlig indlægget af 11. februar 2016, som jeg først så, da min begæring om aktindsigt blev imødekommet den 13. august 2020.

Det er påfaldende, at Ole Brøndum lader Dansk Skovforening indsende et erstatningsindlæg på hans vegne den 10. februar 2016, og dagen efter selv indsender en skrivelse, hvor han plæderer for en anden erstatningsfordeling end den, der fremgår af Fredningsnævnets kendelse baseret på tingbogens ejerforhold, uden at orientere medejerne herom.

Klagenævnet kunne og burde have hæftet sig ved dette atypiske forløb og søgt afklaret, om Ole Brøndums indlæg af 11. februar 2016 var tilgået hans medejere eller ikke – og hvis ikke drage omsorg for, at det blev sendt til disse med adgang til at udtale sig herom, jf. forvaltningslovens § 1 [...]

Ovenstående gælder så meget des mere, som det fremgår af min klage, at der *”ikke er enighed mellem parterne om fordelingen af andele i samejet”* (kendelsens side 8, næstsidste afsnit).

Det samme fremgår også af Ole Brøndums indlæg af 11. februar 2016 til Klagenævnet:
”Alternativt skal fredningserstatningen indsættes på en spærret konto indtil der er enighed mellem medejerne om fordeling af erstatningen...”.

Klagenævnet har således på grundlag af begge parters oplysninger *vidst*, at der var uenighed mellem parterne om erstatningens fordeling, og at den ene af parterne i tvisten, Ole Brøndum, havde sendt et procesindlæg til Klagenævnet herom uden at orientere sine medejere eller deres advokat, som dermed blev afskåret fra at kommentere Ole Brøndums betragtninger.

Dette sættes i relief af, at der under besigtigelsesmødet og den efterfølgende forhandling ikke fra Klagenævnets side blev taget initiativ til, at parterne kunne ytre sig om spørgsmålet om erstatningsfordelingen, som overhovedet ikke blev berørt under forhandlingen.

På ovennævnte baggrund har Klagenævnet begået en *klar fejl* ved ikke at give Ole Brøndums medejere og deres advokat (undertegnede) adgang til at kommentere Ole Brøndums indlæg.

Det kom derfor fuldstændigt bag på min klient og mig, da jeg modtog Klagenævnets afgørelse af 19. december 2019 og kunne læse, at *”Det fremgår af klagen, at Ole Brøndum ejer den nordligste del af matriklen ...”* (side 9, 3. sidste afsnit).

Denne *klare tilsidesættelse af væsentlige retssikkerhedsregler* har én og kan kun have én retsvirkning, nemlig at Klagenævnets afgørelse af 19. december 2019 er ugyldig.

6. ØVRIGE KOMMENTARER TIL KLAGENÆVNETS AFGØRELSE

Selve klagenævnskendelsen af 19. december 2019 indeholder alene en gengivelse af klagernes faktiske og retlige anbringender, således som de var blevet præsenteret for Klagenævnet, jf. kendelsens side 7-16, samt Miljøstyrelsens bemærkninger hertil, side 17-23.

Klagenævnets afgørelse er gengivet på side 23 ff. og forholder sig ikke til klagernes anbringender og er heller ikke nærmere begrundet som krævet i forvaltningslovens § 22.

Klagenævnet har alene opgjort og specificeret erstatningen til de enkelte løbenumre – og som noget særligt for lb.nr. 7’ vedkommende foretaget en specificeret fordeling mellem samejerne, jf. side 26.

Den manglende begrundelse for erstatningsudmålingen og navnlig den ændrede fordeling heraf mellem samejerne gøres gældende i sig selv at være en væsentlig mangel, der medfører ugyldighed.

Efter min begæring om aktindsigt af 7. august 2020 og besvarelsen herpå [...] er der kommet en begrundelse for erstatningsfordelingen – *ikke* fra Klagenævnet, men fra Miljøstyrelsen i form af skrivelse af 12. august 2020 til Taksationskommissionen, hvor der er fremført kommentarer til de forskellige løbenumre, herunder lb.nr. 7.

Det er ikke Miljøstyrelsens partsindlæg, der er til prøvelse ved Taksationskommissionen, men Klagenævnets afgørelse af 19. december 2019. Det nævnte notat fra Miljøstyrelsen er derfor uden betydning for sagen.

Det skal dog ikke forhindre mig i at knytte en enkelt kommentar til Miljøstyrelsens skrivelse af 12. august 2020, nemlig at påpege, at bemærkningerne for så vidt angår lb.nr. 7 er *direkte selvmodsigende*:

I skrivelsens første afsnit under lb.nr. 7 søges Klagenævnets erstatningsfordeling retfærdiggjort med henvisning til, at den *"ikke er arealrelateret"*. I det næste afsnit anføres, at *"Erstatningens størrelse afhænger af ... nåletræsbevoksningerne, der ligger på de enkelte parceller (understreget her) og dermed tilhører den enkelte ejer"*. [...]

Det er endvidere uforståeligt, at Miljøstyrelsen i skrivelsens 4. afsnit under lb.nr. 7 anfører, at *"der synes ikke at være uenighed om, hvilket parceller, den pågældende lodsejer ejer"* – al den stund det modsatte har været tilkendegivet for samtlige samejeres vedkommende. [...]

7. KOMPETENCEMANGEL

Det gøres gældende, at Klagenævnet slet ikke har kompetence til at træffe afgørelse om erstatningsfordelingen baseret på et andet ejerforhold end det, der fremgår af tingbogen, når der som her er tvist mellem parterne, om ejerforholdene afviger fra tingbogens angivelse, og Klagenævnet er oplyst om tvisten.

Det fremgår af klagenævnsafgørelsen, at den hviler på naturbeskyttelseslovens § 39, der fastslår, at

"Fredningsnævnet fastsætter erstatning til ejere og brugere og andre indehavere af rettigheder over de fredede ejendomme for det tab, som fredningen påfører dem".

Det fremgår endvidere af afgørelsen, at Klagenævnets prøvelse hviler på naturbeskyttelseslovens § 44, der fastslår, at

"Naturklagenævnet kan ændre Fredningsnævnets afgørelse, herunder fredningens geografiske udstrækning, fredningsbestemmelserne og erstatningen".

Afgrænsningen af Fredningsnævnets og klageinstansens kompetence hjemler ikke en stillingtagen til og afgørelse om en civil tvist mellem samejere om ejerforholdene, og dermed hvorledes erstatningen skal fordeles.

Dette tog Fredningsnævnet til efterretning modsat Klagenævnet, hvis afgørelse også på grund af kompetencemangel derfor er ugyldig.

8. AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Taksationskommissionen [kan] vælge at ophæve Klagenævnets afgørelse af 19. december 2019 og enten hjemvise sagen til fornyet behandling ved Klagenævnet eller selv træffe en ny afgørelse i sagen.

Sagen om fredning af området ved Tåstrup m.m. har verseret i snart 10 år og været en betydelig belastning for de berøre lodsejere, herunder min klient.

Fredningsnævnets afgørelse blev som bekendt truffet den 16. januar 2016. Først knap 4 år senere kom afgørelsen fra Klagenævnet. På baggrund af den meget langvarige sagsbehandling skal jeg tillade mig at henstille, at denne ikke forlænges mere end højst nødvendigt, og dermed at sagen ikke hjemvises til fornyet behandling ved Klagenævnet, og at ophævelsen af dennes kendelse erstattes af en ny kendelse fra Taksationskommissionen. [...]

9. OMKOSTNINGER TIL DÆKNING AF SAGKYNDIG BISTAND

Jeg har brugt tid på sagen ud over det sædvanlige. Dette skyldes især, at det har vist sig, at jeg ikke har modtaget alle sagens dokumenter fra Klagenævnet forud for deres afgørelse i sagen. [...]

Jeg skal derfor henstille til Taksationskommissionen, at den tilkender min klient et beløb ud over det sædvanlige til dækning af omkostningerne ved sagkyndig bistand”.

Lb.nr. 8, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Porsgaard Madsen. Klagen er modtaget den 9. januar 2020.

Lodsejerne anfører, at de er utilfredse med, at Miljø- og Fødevarerklagenævnet har nedsat den af fredningsnævnet tilkendte erstatning på 30.617 kr. til 13.103 kr.

Lb.nr. 12, Jørgen T. Madsen og Dorte Ankjær Madsen. Klagen er modtaget den 19. januar 2020. Efterfølgende har lodsejerne indgivet skriftligt indlæg af 18. august 2020.

Lodsejerne har anført bl.a.,

- 1) at de ikke har fået erstatning for det areal, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3,
- 2) at der efter kortet skal anlægges en ny sti på 264 m, der skal dyrkes som agerjord i omdrift, hvorfor de ikke fremover vil kunne få hektarstøtte for dette areal,
- 3) at de ved en fejl ikke er tildelt erstatning for 443 m eksisterende sti og
- 4) at der vil komme færdsel af store køretøjer i forbindelse med etableringen af den kommende cykelsti.

Lb.nr. 14, Mads Vinding og Patricia S. Nielsen. Klagen er modtaget den 15. januar 2020.

I klagen af 15. januar 2020 er anført bl.a.:

"Lysåbne arealer:

De lysåbne arealer på vores matrikler betegnedes som værende med ekstensive drift og som højtliggende (kr. 60.000 per ha) eller lavtliggende (kr. 25.000 per ha) lavbundslande. Det er usandt, at de lande indtil fredningen trådte i kraft blev drevet ekstensivt! Vores jordforpagter Henrik Baunvig (lb. nr. 5) har altid sagt, at det var meget god land, der gav samme udbytte, som de lande, der i sagen er blevet betegnet lysåbne arealer, der erstattes med kr. 120.000 per ha. HB har videregivet årtiers afkastsberetninger/ EU forhold til videreformidling via advokaten i dennes oprindelige klage til nævnet (17.04.2018), som nævnet tilsyneladende har ignoreret. Det er for dårligt at afveje vores dokumenterede påstande om højt udbytte/ intensiv drift med kalkyler, der beror på luftfotos og regneark, der kun viser belejlige koteforskelle etc.

Nævnet siger, at de har studeret luftfotos fra siden 1995 for at få indblik i områdets grad af ekstensiv og intensiv drift. De har studeret farver og spor. Med al respekt for nævnet, så gives der ikke en særlig præcis angivelse af hvilken faglighed (algoritmer, fagpersoner) der understøtter resultatet, eller hvilken usikkerhed, der er på resultatet. Som forskere anfægter vi metoden, indtil andet er bevist. Hvad mere vigtigt for en sand udmåling af en behørig erstatning, så er det ikke den historiske drift, der bør ligge til grund alene, men den praktisk mulige drift, der har været, samt hvilke grunde, der har været fra år til år for at justere intensiteten. Som HB netop har bemærket, og det er alment kendt, indførte EU jo en braklægningsstøtte fra omkring 1993, som gjorde det mere rentabelt, for HB, at braklægge markerne fremfor at omdrive dem, i tråd med EU intensiv og ønske. HB bemærker at da støtten bortfaldt vendte han tilbage til intensiv drift. Som borgere følger vi nationale og europæiske regler. Det er ikke rimeligt, hvis man følger den øverste myndigheds ønsker (braklægning), at man senere i fredningsspørgsmål skal erstattes mindre herved.

Som vi udtrykkeligt har dokumenteret og argumenteret for er området drænet (det ses ikke på luftfotos). De landmænd, der har dyrket jorden, har drænet jorden efter behov, og det er et fagligt begrundet forhold, som nævnet har ignoreret. HB har fortalt at var der en vandpyt hist og her, fra år til år, lagde de dræn i jorden, og så gav det område faktisk endnu bedre korn. Vi har tillige fremlagt dræningskort, og dokumenteret den historiske grundvandsænkning for området, der er foretaget.

Da sagsrejserne fremstillede fredningssagen, bemærkede Miljøministeriet til budgetoverslaget selv at de foreslåede takster på kr. 50.000 per ha måtte forventes at være for lave og der henvistes til afgørelsen 4. februar 2009 (Lien, Fosdalen og Sandmosen), som havde væsentligt højere takster (kr. 120.000 per ha). Når man læser disse sagsakter er det ubegribeligt, at nævnet nu finder de angivne takster for passende. Vi påpegede også, at Jammerbugtens lande var karakteriseret som "af ringe bonitet". Vores dyrkningshistorik (HB bl.a.) modbeviser, at jorden skulle være af ringe bonitet, så kr. 120.000 per ha er kun rimeligt at gå ud fra, hvis ikke højere, og hvis ikke man skal tage hensyn til, at vi ligger kortere afstand til Aarhus end Jammerbugten, hvilket giver jorden højere handels-værdi (også for landmænd). Det er endda et "salgsargument" i fredningsforslaget at vi ligger tæt på Aarhus og det har stor værdi for kommunens borgere.

Nævnet har tilsyneladende lagt vægt på Aarhus kommunes skellen mellem højtliggende og lavt liggende områder i notat til nævnet dateret 19.04.2012, og som kontrafaktisk hævder, at vi skulle være

vandlidende. Det er alment kendt, at Aarhus kommune har nedprioriteret, at vedligeholde vandløb, som faktisk afleder vand fra området. [...] Omend lodsejerne har været i stand til at klare sig med dræn og grøfter, indført for egne regninger, er det simpelthen ikke rimeligt, at denne misligholdelse også skal ramme os i erstatningsudmålingen. Vi ville ikke være vandlidende overhovedet, hvis kommunen vedligeholdte afløbene. HB bemærker også, at have oplevet hvordan vandspejlet ændrede højde ved dræn-nedgravning fra tiden med vedligehold til tiden uden vedligehold.

Notatet af 19.4.2012 karakteriserer hele området som lavbund. Fredningen blev foreslået tilbage omkring 2008. Det er først i 2018, at kote 12, så vidt vi ved, er indført som et begreb til at udmåle erstatning for lavbundslande, idet der nu skelnes yderligere. Det virker påfaldende at kote 12 er indført så sent i sagsforløbet. Der er heller ikke givet nogen grund til, at det lige er kote 12, der har en betydning. Hvad med andre koter? Derfor mener vi, at begrebet som erstatningsudmålings-parameter skal bortfalde.

Det hævdes desuden på side 20 i afgørelsen om erstatningen:

" Lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer i kote 12 og derunder 25.000 kr. Erstatningen er tilkendt for lavbundsarealer, hvor dyrkningshistorikken på luftfotos viser, at arealerne er og gennem længere tid har været vanskeligt dyrkbare, jf. kortbilag 2b. "

Igen er den vanskeligt dyrkbare jord, ser jo ud som den gør fordi tingene har stået stille de år sagen har været. Der har tilmed været tvivl om hvorvidt vi måtte eller ikke måtte drifte jorden, mens sagen kørte. Af sikkerhedshensyn valgte flere at stoppe driften tidligt. Når man bruger godt tre år på at behandle en klagesag og markerne står stille de år samt år før, så er det problematisk at fastsætte en takst på kr. 25.000 per ha for det som nævnet ud fra luftfotos finder uegnede. Igen, er der ingen saglige eller faglige skøn inkluderet.

Den 22. maj 2018 bragte TV2 Vejre en artikel " <https://vejre.tv2.dk/2018-05-22-toerke-og-ingen-regn-i-sigte-i-prognoserne-her-er-landets-fem-toerrester-byer>", der beskriver, at Harlev faktisk var det tørreste sted i hele Danmark på det tidspunkt. Vi, som bor her, kan jo opleve, at vel kan der være vand i vinterperioden (det er et tegn på dårlig afledning fra hele området), men i høsten, så kan der være knastørt på det rette tidspunkt, og kornet kan stå lige så flot på vores matrikler som på nabomatriklen nr.11, som er givet høj sats [...]

Det er kun rimeligt, at alle vores lande, der faktisk var i optimal landbrugsdrift indtil fredningsindgrebet, gives denne erstatning som minimum. Vi har desuden dokumenteret i klagen til nævnet denne drift med fotografier fra luften og fra vores hus, hvor man kan se en mejetærsker høste mindre end et stenkast fra søen. Igen, det var muligt at få gode høstudbytter fra jorden, fordi fag-personer anvendte erfaring med dræning og grøfter, som givetvis strækker sig længere tilbage end til bondestenalderen.

Stiforløb, ulempegodtgørelse og jagt:

Ud af de mange lodsejere, som fredningen omfatter, er vi en af de få, som hvis ikke mest, så i særlig grad får effekten af fredningen ind på livet i dagligdagen. Vi flyttede til i 2013 og kendte til fredningssagen via salgspapirerne, og umiddelbart derefter blev vi kontaktet ang. stiforløbet. Den oprindelige sti var tegnet til at gå gennem gårdspladsen og haven på et forløb, hvor der tidligere var en vej,

men som lovligt blev nedlagt for år tilbage. Vi fik lov at være med til at foreslå et andet stiforløb, og det blev vedtaget. Dels gør dette stiforløb (på sigt), at vi ikke får gæster gennem gårdsplads og have, og dels, som vi også argumenterede for dengang, vil gæsterne også efter vores mening få en smukkere gåtur ved, at de går uden om vores private have og derved får mere naturudsigt.

Vi oplever allerede nu, fordi fredningssagen har været i adskillige år, og fordi den er dokumenteret i flere medier, at gæster allerede nu tror, at stien er der, og når de oplever, at den ikke er der, vader de igennem som uønsket. Vi har derfor fået Aarhus kommune til at opsætte skilte med henvisning til, at folk vender om. Dette beretter vi, fordi det er et billede på hvilken gene vi forventer at opleve en grad af i fremtiden. Når vi har været med til at beslutte, hvor stien skal gå betyder det ikke, at vi mener, at den kommende sti ligger 100% ideelt for os. Vi valgte et kompromis, som ikke er det værste, men heller ikke det bedste. Når vi allerede nu kan opleve at folk ikke respektere skiltene, eller har løse hunde, eller forcerer hegn (som bliver ødelagte), eller træder på beplantninger, så synes vi argumentet om at fordi vi har været med til at tegne stien, at så har vi ikke grund til at bede om ulempegodtgørelse af nogen art, klinger hult [...]

I forbindelse med sagen, var der en besigtigelse af området 26. september 2017. Denne besigtigelse var bl.a. en gåtur fra Taastrup over mod vores matrikel til ca. midtvejs mellem Tåstrup og vores gård. Vi fik lejlighed til at sige vores mening, men turen var ikke lagt, så vi kunne vise, at omtalte sti vil starte 2 meter fra vores postkasse. Eller derudover vise at vores ejendom er omdrejningscenter, fordi folk drages mod vandbassiner ganske enkelt.

På side 36 i nævnets afgørelse står (1):

" Lb.nr. 14 har eksisterende stiforløb på sin ejendom og i forbindelse med fredningen skal et tidligere stiforløb genoptages/nyetableres på naboejendommen. Sagsrejserne har sammen med lodsejerne ændret på det oprindeligt foreslåede stiforløb, så det ikke ville være til gene for dem."

Det er usandt, at det ikke vil være til gene. Det er blot til mindre gene end det oprindelige forslag. Samt (2):

"Det blev under Miljø- og Fødevareklagenævnets besigtigelse konstateret, at klagen er baseret på det oprindelige forslag til sti og ikke det stiforløb, som lodsejeren selv har været med til at fastlægge."

Det er forkert. Klagen blev baseret på det ændrede stiforløb. Det var Miljø- og Fødevareklagenævnet, som kludrede i dokumenterne og medbragte det oprindelige stiforløb på dagen. Vi har dermed ikke efter klagen var indsendt fået gennemført noget forbedret stiforløb. Det skete langt tidligere. Men som angivet heri, er der stadig gene ved stien.

Vi har fremført, at Skanderborg kommune har erkendt, at visse steder kommer fredningen tæt på bebyggelse i denne kommune. Vi er nogen af dem, der får besøgende allertættest på [...]. Der vil ganske givet være tendens til, at nogen vil gå den korteste vej til Søen, som vi er tætteste naboer til, dvs. gennem vores have som det er nu. Vi oplever også at nogen forsøger at komme til fugle-tårnet via vores matrikler, hvilket er umuligt. Derfor beder vi om den accept af ulempegodtgørelse, hvis ikke målt per meter sti, så udmålt efter et sagligt princip om god skik i sådanne sager. Vi kan jo se, at ulempen vil være, at vi bor tættest på de mest attraktive værdier i søområdet.

I sagen fra Jammerbugten gives ulempegodtgørelse for stiudlæg tæt på ejendommene. Dette bør også gælde i denne sag. Og det er, som vi kunne forstå på advokaten, en almen praksis.

Det vil alt andet lige forringe jagten, at der indføres flere stier i området. Det skræmmer både dyr væk, og begrænser sikker afvikling af jagten. Derfor bør der ses på en kompensation for forringet jagt, og vi har dokumenteret værditabene i klagen. [...]"

I indlæg af 19. august 2020 har lb.nr. 14 bl.a. fremsat følgende bemærkninger til Miljøstyrelsens brev af 12. august 2020, som er gengivet neden for:

"Arealer:

Vi kan konstatere at Miljøstyrelsen også finder erstatningen for lavbundsjorde under kote 12, der ikke ligger umiddelbart ned til søen lavt sat. Vi finder fortsat lavbundsjorde under kote 12 (alle, også ned mod søen) lavt sat [...]

Det er ... kommunen, som har misligholdt afvandingen fra området ved ikke at pleje vandløb. Vores forpagtere Lasse og Henrik Baunvig (Lb.nr. 5) har dyrket deres egne og vores marker i mange år også før vi flyttede til bopælen. Og HB har til den misligholdte afvanding bemærket (email HB til MSV 18.8.2020):

"Mig og Lasse mener, at dine marker er dem, som bedst har kunnet tåle den forringelse, som Århus Kommune. er skyld i. Mange af årerne vi drev dem gav de normalt udbytte. På Danmarks Arealinformation.dk kan man se at markerne tit har været i omdrift (pløjet m.v. og med forskellige afgrøder). Dette ville man kun gøre, hvis det kunne betale sig."

og desuden (email HB til MSV 19.8.2020):

"Men måtte man stadig dyrke markerne, ville vi forsøge hvordan, det ville gå med at lave mange åbne grøfter. Det har man f.eks. succes med i Holland og Marsken i Sønderjylland. Men kun nogle få på dine marker. Mange af de kommende år tror jeg, at man ville få udbytter over det normale og sjældent under, fordi planterne ville få ideelle forhold ved tørre somre."

samt mundligt (LB,HB til MSV januar 2020):

"Der var aldrig noget galt med Jyttes (red. tidligere ejer) marker. Vi vidste vi kunne regne med dem"

Høsten umiddelbart ned til søen ses som eksempel i Figur 1[...]

Med andre ord giver det ikke mening at taksere vore arealer med 25.000 og 60.000 per ha og betegne dem "ekstensiv drift". Der er fagligt belæg for, at de kan give gode udbytter (oprindelig klage). Deres udbytter var gode. Og betegnelsen "ekstensiv drift" er forkert. Landmændene adapterede deres drift til omstændighederne.

De bør takseres til mindst 120.000 kr. per ha.

Stiforløb:

På opfordring til kommunen fik vi sat skilte op i april 2019 med hjælp fra Lars Eg Hoppe, fordi vi oplevede den i klagen omtalte gene ved den øgede besøgstrafik i området. Et skilt blev sat op 2 m fra vores postkasse, mens det andet på den modsatte side ved stien til Taastrup. Skiltene forklarer venligt besøgene om situationen, at der ikke er oprettet stier, og opfordrer til at "vise hensyn". Vi har siden set os nødsaget til at påklistre endnu nogen forklaringer om, hvor folk kan gå hen for at komme videre, og at "vise hensyn" ikke betyder gennemgang. De, vi har talt med, har ikke forstået skiltet; nogen respekterer desuden slet ikke vores anmodning om at gå uden om vores private have. Vores labels har heller ikke været 100% effektive. Der er til stadighed folk, som mener, de stadig kan gå igennem, også med hunde eller cykler. [...] Vi har set os nødsaget til at lave interimistiske hegnsløsninger af stumper, hvilke sender klarere signaler, men dog indebærer andre ulemper for os. Det er fx ganske irriterende at slæbe et havehegn hen foran indkørslen [...]

For ikke at tale om den psykiske belastning det er, først at føle dårlig samvittighed og forlegenhed over at skuffe en familie på en tur, derefter afløst af frustration og afmagt over alligevel at lade nogen passere eller endnu værre: dem der slet og ret blot passerer. Særligt med vores børn i nærheden er dette meget ubehageligt; i tillæg at afkode og stå på mål for de besøgendes plagen om at få lov til at gå igennem samt reaktioner fra "du er godt nok hysterisk" til "ok, det er lidt underligt nu".

Vi mener, det må være rimeligt, at der ydes et tillæg til foranstaltning af hegn med havelåger og port om vores have. Naturfredningsforeningen har i øvrigt opfordret os (mundtligt) til at få kommunen til at bekoste en automatisk port ved vores indkørsel. Vi videregiver hermed dette ønske samt en løsning med hegn. Dette skal belyse størrelsen af en sådan investering for at undgå simple gener og ulemper. Der vist ikke kan siges at være dækket ind under 60 kr. per meter sti. [...]

Ved at bruge arealinformation.miljoeportal.dk som værktøj til at udregne mål, får vi den samlede indhegning, vi behøver, for at undgå offentlighedens gener til 352 m. Se Figur 2 ...

Figur 2. Påtegning af længde af ny indhegning om haven (352 m).

I samme øjemed har vi brugt en gængs hjemmeside til udregning af pris for almindeligt havehegn samt stolper, havelåger og tilbehør. Dette beløber sig til ca. 23.000 kr. Se bilag 1.

Hertil kommer en port til indkørslen af en mere gedigen kvalitet der vil kunne klare vores egen daglige trafik. Den billigste beløber sig til 45.000 kr. Se bilag 2.

Den totale pris er dermed: 68.000 kr.

Vi kan konstatere at Miljøstyrelsen i bemærkninger ikke finder ulempeerstatningen upassende, men såfremt vi vil blive hørt og anerkendt skal det være et begrænset beløb og kun på baggrund af lang sagsbehandlingstid og manglende sti. Til det har vi at bemærke:

[...] Det er et underlig paradoks i argumentationen at sige "Nej må ikke" og samtidig "hvis alligevel, så kun". Det må i så fald være en indrømmelse af urimeligheden i udmålingen. [...]

[...] Vi har godtgjort, hvorfor ulempe erstatningen ikke kun bør være lille symbolsk beløb for gene indtil stien kommer, men til gengæld være behørig udmålt for al fremtidig gene også.

Eksisterende sti:

Af Miljøstyrelsen jf. bemærkninger til Lb.nr. 13 er vi gjort opmærksom på en fejl ang. den eksisterende sti der vil være på vores del af den fælles vej delt mellem Lb.nr. 12,13, 14.

Denne fejl må udredes.

Jagt:

[...] Vi kan tilføje, at vi allerede har diskuteret jagtlejen med jægeren, som gerne så den reduceret og ligeledes har luftet tanken om at stoppe pga. de nye forhold. [...]"

Lb.nr. 15, Ole Vest Jensen. Klagen er modtaget den 16. januar 2020.

I klagen af 15. januar 2020 er anført bl.a.:

"Generelt vil jeg tilslutte mig klagen fra Patricia S. Nielsen & Mads S. Vinding [...]

Jeg har i flere år dyrket mine marker i omdrift intensivt med stor succes, men pga. store omkostninger til maskinstation og deraf et minimalt overskud, valgte jeg at producere økologisk hø hvortil jeg havde mine egne maskiner. Jeg fik lavet MVJ-aftaler med Århus Amt og fik derfor også grundbetaling og disse aftaler kører endnu.

Nævnet har tilsyneladende ikke taget hensyn til mine løbende MVJ-aftaler.

Mark 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 og 10 har en særdeles god bonitet og nem at dyrke.
Derfor bør de udløse en erstatning på kr. 120.000 pr. ha.

Mark 9, 9-1, 11 og 12 bliver mest [...] brugt til afgræsning, da de ligger op til løsdriftstald.
Det er kun mark 11 der ikke har været i omdrift.

Dette bør udløse den erstatning på kr. 100.000 pr. ha. (måske kr. 80.000 pr. ha.)

Mark 11 og 12 er på en eller anden måde kommet ind i Natura 2000, selv om jeg ikke ved udpegningsgrundlaget. Her har jeg kun fået grundbeløbet på kr. 3.500 pr. ha. Disse to marker bør også pga. udløse en erstatning på kr. 60.000 pr. ha.

Der er MVJ-aftaler på alle nævnte marker".

I indlæg af 19. august 2020 har lb.nr. 15 supplerende anført bl.a.:

”Ulemper:

Efter offentliggørelsen af fredningen, er der kommet så meget trafik på stierne, at det er blevet en pistillens. For at undgå konflikter for vores børnebørn og hunde, vil jeg være nød til at indhegne og opsætte porte omkring bygningerne. Også privatlivet er sat på prøve, da stierne går kun 12-17 meter fra bygningerne, derudover er der også kommet en stor risiko for tyveri og hærværk.

Desværre vil hegning også tage vor udsigt.

Udgifter: 2 stk. porte a kr. 30.000,- Vildthege ca. 100 m kr. 10.000,-

Udgifter til flytning af voliere:

Mine jagtvenner og jeg, blev pålagt at flytte en fasanvoliere. Det gjorde vi og fremsendte et bilag på godt 20.000 kr. Her havde vi optalt timerne og beregnet 100 kr./t og vi havde genbrugt så mange materialer som muligt. Da vi fik at vide at vi kunne få 10.000 kr. fik vi et tømmefirma til at give et tilbud på nævnte arbejde og deres pris ville være godt 90.000 kr. Men det ændrede ikke på den endelige erstatning.

Opmåling af arealer og stier:

Det ville være dejligt at der var kort til rådighed over de opmålinger der er foretaget til beregning af erstatningerne for de enkelte lodsejere, det er umuligt at kontrollere de enkelte tal. F.eks. stien nord om Tåstrup mose, den er markeret som eksisterende sti, men er kun et spor fra jagt og hundetræning og er normalt ikke farbar andet i gummistøvler”.

Miljøstyrelsen har i brev af 12. august 2020 anført bl.a.:

”Lb. nr. 6

Miljøstyrelsen skal henvise til styrelsens bemærkninger, som fremgår af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse. Den af Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkendte erstatningen synes herefter at være passende.

Lb. nr. 7

Miljøstyrelsen skal til klagen bemærke, at de tilkendte erstatning for det pågældende areal ikke er arealrelateret. Erstatningsbeløbene vedrører bl.a. konvertering af nåletræsbevoksninger til løv og udsædning af træ. De delarealer med nåletræsbevoksninger, der skal konverteres til løvtræ, er vist på fredningskortet (Kortbilag 1). Erstatningens størrelse afhænger af, hvor stor en andel af nåletræsbevoksningerne, der ligger på de enkelte parceller, og dermed tilhører den enkelte ejer.

Desuden tilkendes erstatning eksisterende stier. Denne erstatning afhænger – som for nåletræsbeplantninger, der skal konverteres – af, hvor mange meter sti, der går over de enkelte parceller.

Ejeren af de enkelte parceller fremgår af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse, og der synes ikke at være uenighed om, hvilke parceller, den pågældende lodsejer ejer.

Der tilkendes ikke erstatning i form af grundtakst for fredskovspligtige arealer, hvilket styrelsen er enig i.

Miljøstyrelsen finder herefter, at Miljø- og Fødevareklagenævnets erstatningsudmåling er korrekt og passende.

Lb. nr. 8

Miljø- og Fødevareklagenævnet har nedsat fredningsnævnets erstatning. Det skyldes, at der efter normal praksis i Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke tilkendes erstatning – ej heller grundtakst – for arealer beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, da sådanne arealer allerede er beskyttede mod tilstandsændringer.

Miljøstyrelsen er enig heri og finder erstatningen passende.

Lb. nr. 12

Ad punkt. 1: Som anført under lb.nr. 8 er det praksis i Miljø- og Fødevareklagenævnet, at der ikke tilkendes erstatning for arealer beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, da sådanne arealer allerede er beskyttede mod tilstandsændringer. Miljøstyrelsen er enig heri.

Ad punkt 2: Miljøstyrelsen finder erstatningen på 60 kr. pr. løbende meter ny sti for passende.

Ad punkt 3: Der er ikke tilkendt erstatning for en eksisterende sti over ejendommen, hvilket Miljøstyrelsen anser for at være en fejl. Det er styrelsens opfattelse, at der skal tilkendes erstatning for både ny og eksisterende sti på arealerne.

Ad punkt 4: Det er kommunen som plejemyndighed, der skal sikre, at stierne etableres. Det er således også op til kommunen at sikre, at eksisterende veje ikke køres i stykker.

Lb. nr. 14

Miljøstyrelsen anerkender, at erstatningen for lavbundsJORDE under kote 12, der ikke ligger umiddelbart ned til Tåstrup Sø, synes noget lavt sat.

For så vidt angår stiforløbet, ulempegodtgørelse og jagt, finder Miljøstyrelsen stierstatningerne for passende.

Hvis Taksationskommissionen beslutter at tilkende ulempeerstatning for stiforløbet, bør denne efter styrelsens opfattelse kun vedrøre de ulemper, der har været forbundet med lang sagsbehandlingstid og manglende sti. En sådan erstatning bør i givet fald være af begrænset størrelse.

Der skal efter styrelsens opfattelse ikke erstattes for forringet jagt, da fredningen ikke regulerer jagt. [...]

Miljøstyrelsen kan oplyse, at lodsejere ikke har pleje- og vedligeholdelsesforpligtelser som følge af fredningen. Eventuelle plejeforanstaltninger udføres af kommunen som plejemyndighed, hvis lods-ejeren ikke selv ønsker at foretage plejen.

Lb.nr. 15

For så vidt angår erstatning for lavbundsarealer henvises til ovenstående under lb.nr. 14.

Det oplyses i klagen, at der modtages grundbetaling for arealerne. Miljøstyrelsen kan oplyse, at fredningen ikke forhindrer fortsat mulighed for at få grundbetaling. Landbrugsstyrelsen har over for Miljøstyrelsen oplyst, at den eneste forudsætning for fortsat tildeling af grundbetaling er, at det pågældende areal ikke bliver for vådt til eventuelt at kunne dyrkes, og at arealet ikke tilplantes eller springer i skov.

Der vil muligvis også være mulighed for tilskud til pleje af græs og naturarealer.

Miljøstyrelsen vil forespørge Landbrugsstyrelsen herom før mødet den 27. august”.

Taksationskommissionens behandling af sagen

Møde den 27. august 2020

Taksationskommissionen har den 27. august 2020 holdt møde om sagen på Sabro Kro, Viborgvej 780, 8471 Sabro.

Følgende lodsejere var mødt:

Lb.nr. 7, advokat Uffe Baller for og med Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen

Lb.nr. 7, Ole Brøndum

Lb.nr. 7, Niels Jørn Thomsen og Lisa Fink

Lb.nr. 8, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Porsgaard Madsen

Lb.nr. 12, Jørgen T. Madsen og Dorthe Ankjær Madsen

Lb.nr. 14, Mads Vinding og Patricia S. Nielsen, ledsaget af forpagter Henrik Baunsvig

Lb.nr. 15, Ole Vest Jensen

Følgende myndighederne var mødt:

Miljøstyrelsen ved biolog Else Marie Stamphøj.

Aarhus Kommune ved biolog Lars Eg Hoppe.

Endvidere deltog kommissionens vurderingskyndige konsulent, fhv. kontorchef cand.polit. Erik Eriksen.

Advokat Uffe Baller redegjorde for Bodil Marie Dyrbjerg Christiansens (lb.nr. 7) synspunkter i overensstemmelse med det anførte i det skriftlige indlæg. Klagenævnet kunne måske have deponeret omtvistede beløb, men valgte at udbetale erstatningsbeløbene til ejerne af lb.nr. 7 i et andet forhold end de tinglyste ideelle anparter. Det medførte, at Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen fik udbetalt et for lille beløb. Der er ikke verserende civilretlige tvister mellem omhandlede ejere. Sagen bør løses ved, at kommissionen omgør afgørelsen og fastsætter beløbene i overensstemmelse med de tinglyste ejerforhold.

Ole Brøndum (lb.nr. 7) anførte, at han ikke så nogen grund til at tilbagebetale en del af den erstatning, han har fået udbetalt. Ejerne drøftede i sin tid at indgå en aftale om deponering, men endelig aftale herom blev ikke indgået.

Niels Jørn Thomsen (lb.nr. 7) mente, som Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen, at det tinglyste ideelle ejerforhold må være afgørende.

Kaj Kragh Madsen (lb.nr. 8) fastholdt, at det ikke er rimeligt, at den af fredningsnævnet udmålte erstatning var blevet væsentligt nedsat af Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Jørgen T. Madsen (lb.nr. 12) havde ikke bemærkninger til, at han først har klaget den 19. januar 2020, dvs. en måned efter modtagelsen af klagenævnets afgørelse den 19. december 2019, og dermed efter udløb af klagefristen på 4 uger.

Flere anførte, at der var mange helligdage i omhandlede 4 uger.

Jørgen T. Madsen henviste i øvrigt til sine skriftlige indlæg og fastholdt herunder, at stierstatningen er behæftet med fejl.

Else Marie Stamphøj fandt, at det må bero på en fejl, at der vedr. lb.nr. 12 ikke er tilkendt erstatning for 67 meter eksisterende sti over ejendommen. Så vidt ses bør erstatningsbeløbet derfor forhøjes med $67 \times 15 \text{ kr.} = 1.005 \text{ kr.}$ Styrelsen vil formentlig skrive til Natur- og Fødevareklagenævnet herom.

Lars Eg Hoppe bemærkede, at den præcise placering af stiforløbet hos lb.nr. 12 må fastlægges på marken. Det kan være svært at se placeringen helt nøjagtig på kortbilaget. Det er ikke tanken, at stien skal ligge på agerjord.

Mads Vinding (lb.nr. 14) henviste til sine skriftlige indlæg. Han gjorde særligt gældende, at der ikke efter det foreliggende materiale er sagligt grundlag for at sondre mellem de jorder, der er tildelt henholdsvis 25.000 kr., 60.000 kr. og 120.000 kr./ha. På flere af de lavtliggende arealer, herunder deres marker, har dyrkningshistorien vist, at arealerne er velegnede til korndyrkning, hvilket deres forpagter har bekræftet flere gange. Yderligere skriftlig dokumentation vil snarest blive sendt til kommissionen. Det må tages i betragtning, at vådere områder kan drænes, og at vand kan pumpes væk, selv om der naturligvis er udgifter forbundet hermed.

Henrik Baunsvig oplyste, at han som forpagter har dyrket jorden fra 1990, dog ikke i de senere år. Jorden er absolut egnet til korndyrkning.

Else Marie Stamphøj anførte, at det bedømt ud fra fotos og andet skriftligt materiale ser ud til, at de tildelte erstatninger for de lavtliggende jorder er rimelig. Det bemærkes herved, at søen ligger i kote 11,5 samt at marker, der er placeret op til søen i kote 12 eller derunder alt andet lige må være meget våde og ikke egnet til korndyrkning. Det er ikke afgørende, at der har været enkelte tørre somre. Afgørende er derimod, at det generelt set ser ud til, at det har været svært at dyrke arealerne. Om 25.000 kr./ha nogle steder trods alt er for lavt, må afgøres efter besigtigelsen.

Lars Eg Hoppe var enig med Else Marie Stamphøj. Kommunen vil sende de mest illustrative luftfotos til lodsejerne.

Ole Vest Jensen (lb.nr. 15) henviste til egne og lb.nr. 14's skriftlige indlæg. Den sydlige mark anvendes til hø. Han har haft markerne siden 1997 og løbende fået tilskud til produktionen 5 år ad gangen.

Else Marie Stamphøj anførte, at Landbrugsstyrelsen har oplyst, at der stadig er muligheder for at få omhandlede tilskud.

Besigtigelse den 27. august 2020

Taksationskommissionen har den 27. august 2020 besigtiget de dele af området, som lodsejerne havde bedt kommissionen om at besigtige. Vedrørende lb.nr. 14 og 15 blev marker, stiforløb og området omkring bygningerne besigtiget. Opmærksomheden var endvidere henledt på det sydligste stistykke hos lb.nr. 8.

Under besigtigelsen, hvorunder de involverede lodsejere, styrelsen og kommunen deltog, havde parterne lejlighed til at uddybe deres synspunkter.

Else Marie Stamphøj oplyste, at hun ville overveje, om styrelsen skulle skrive til Miljøstyrelsen om stierstatningen til lb.nr. 11-13. Efter at have besigtiget lb.nr. 14 og 15 fandt hun ikke, at der var grundlag for at hæve erstatningsbeløbene vedrørende nogle af lavbundsarealerne. Stierne kommer til at ligge tæt på lb.nr. 14's beboelse på tre sider, hvilket bør medføre, at de tilkendes et yderligere beløb i ulempeerstatning.

Skriftligt materiale modtaget efter den 27. august 2020

Mads Vinding og Patricia S. Nielsen, lb.nr. 14 har ved brev af 11. september 2020 supplerende anført bl.a.:

”Stiforløb:

Vi er glade for, at Miljøstyrelsen v. Else Marie Stamphøj kunne se en betragtelig ulempe ved at have et stisystem, som smyger sig om tre sider af vores gårdsplads/haveareal, og hvordan det kan blive til en særdeles stor gene, når stierne til tider formentlig vil være ufarbare.

Port og hegn:

Kommunen v. Lars Eg Hoppe kunne fortælle på gåturen, at de med stor sandsynlighed ikke ville kunne bevilge midler til at foranstalte hegn eller porte. Vi har meddelt i vores klagetillæg et overslag på, hvad vi dermed selv står med af udgift.

Lysåbne arealer:

Vi gør opmærksom på, at besigtigelsen, som vi havde d. 27 august 2020, var den første egentlige markvandring på vores matrikler, hvor vi selv har været med, og hvor det har handlet om dyrkbarheden af jorden. Ved forrige besøg, gik vi ikke fysisk på vores matrikler. Og vores indtryk er, at dyrkbarheden ikke var højt prioriteret på Miljøstyrelsens agenda dén gang. [...]

Men vi kan så nu konstatere, at Miljøstyrelsen lægger utrolig stor vægt på at klassificere små områder under kote 12 som vanskeligt dyrkbare. Vi bemærker, at denne konstatering tilsyneladende beror på kort, og så EMS' egne (ikke-uvildige) vurderinger. Det blev bemærket, at EMS fejlagtigt mener, at det er tørvejord. Vi gør opmærksom på, at Rosenhaven tidligere, på eget initiativ, har demonstreret gode jordprøver i området, og der var til besigtigelsen 27. august 2020 samstemmig modargumentation fra de andre lodsejere om, at jorden skulle være tørv. Vores forpagter siger, det er god leret sandjord. Der er tørv i fredningens område, ja, men det er der så sandelig også på matrikler, der har fået 120.000 kr. per ha.

Bilag 5 er et billede fra Miljø og Fødevareministeriet egen kortportal, og så et udklip fra en hjemmeside, der beskriver fordelene ved humus jord. Det er værd at bemærke, at ikke-lavbundsmatrikler 1 l og 1 p (lb.nr. 13) har samme jordtype-klassificeringer som vores. Vi mener, at Miljøstyrelsens vurderinger, hviler på ustabile grundlag, som det ser ud nu.

Vi anfægter, som sagt, også kote 12 klassificeringen, og det er ikke sandsynliggjort, at dette skulle være et magisk tal. Søens vandspejl ligger i kote 11,5; hvis dette blot giver anledning til en oprunding til en hel kote, så må det være på sin plads, at det faglige aspekt bringes frem i lyset; hvilken dokumentation foreligger der for, at tallet præcist skal være 12 og ikke 11,5 eller der imellem. Miljøstyrelsen eller kommunen kunne efter vores opfattelse ikke godtgøre relevansen.

Vi har gransket en del andre sager, som *ikke* har haft en kote-afhængighed i erstatningsudmåling. Så hvorfor skal den i denne sag?

Vi bemærkede også til mødet at Lien/Fosdalen (v. 120.000 kr. per ha) handlede om marker ned til kote 5 nogen steder.

Og siden det er så vigtigt for Miljøstyrelsen at fastholde de 25.000 kr. per ha i området nær søen, så har vi i bilagene vedlagt private fotos fra tidligere somre, som viser, hvordan kornet står på alle vores marker, samt nabomatrikler (Bilag 2+3; side 14-22). Der er særligt et foto, som er taget i umiddelbar nærhed, hvor EMS siger, det har været vanskeligt dyrkbart - Foto 1a *modbeviser* dette.

Kommunen havde også bemærkninger til botanikken, der hvor vi stod. Til det, vil vi tilføje, at de samme planter er at finde i randen af vores ærtesten på gårdspladsen (en højere kote).

Der er også billeder fra det område på matrikel 4q, hvor EMS senere siger, til eksempel, at de græsser og planter, der er der *nu* vidner om vanskelige dyrkbare forhold (Foto 2_2020). Til det har vi at sige, at flere års fraværende omdrift, giver naturen frit spil - grundsætningen er survival-of-the-fittest. Når jord er i omdrift: med dræning, pløjning, såning, gødning, sprøjtning og til sidst en tung mejetærsker, så er den stærkeste utvetydigt landmanden. Så er det dét korn, landmanden vil have frem, som kommer frem. Hvad landmanden ikke har magt over er sol, regn og blæst, men disse er ikke stridspunkterne, og *alle* landmænd deltager i det lotteri. Foto 2_2014 er taget samme sted som Foto 2_2020 (se horisont aftegninger) og se, at kornet står fint i år 2014. Det er på den baggrund urimeligt, at jorden ikke kan opnå højere erstatning, fordi jorden er klassificeret som lavbund. Kornet var der. [...]

Prissætning af Landbrugsjord:

Som lægmænd ved vi ikke, hvordan vi skal finde data, der siger noget om jordpriser i umiddelbar nærhed. Men vi kan konstatere, at vores naboer på Bøgebakken 12 (lb.nr. 11) og 13 (lb.nr. 13) erhvervede deres jorde for ganske få år siden. Bøgebakken 13 ligger inden for fredningszonen.

Bøgebakken 12 ligger mestendels uden for fredningszonen. Efter kontakt til tidligere ejer, havde Bøgebakken 12's ejer al jord til salg i første salgsopstilling, men endte med at lave et opdelt salg: bortsalg af marker og bortsalg af boliggrunden. Priserne på markerne var omkring 130.000 kr. per ha, som det huskes, men skyldtes lang liggetid set i fht. et kraftigt ønske om at komme videre pga. sygdom. Den gængse prisopfattelse for området er 160.000 kr. per ha. Dette bakkes op ad Kaj Madsen, lb.nr. 8. Så at anvende de 130.000 kr. per ha som ny målestok er uacceptabelt og vil være at negligere alvorlig sygdom.

Det er desuden konstateret, at priserne er på vej op fra et ti-årigt landsdækkende gennemsnit på 155.000 kr. per ha (Landbrugsavisen 2/9/2020):

<https://landbrugsavisen.dk/rådgivningsfirma-nu-stiger-jordpriserne>

Man må også skele til, at marker for tiden finder nye anvendelsesmuligheder, der også har til gavn for grøn omstilling. Et meget present emne er udlejning af marker til solceller. Det giver i gennemsnit *fire gange mere* lejeindtægt end udlejning til omdrift (Landbrugsavisen 9/9/2020):

<https://landbrugsavisen.dk/mark/landmand-bortforpagter-jord-til-solceller-lejeindtægt-op-til-19000-pr-hektar>

I Svendborg kommune fik et *vådområde*, Stokkebæk Huse, med agerjord et prisestimat på 160.000 kr. per ha i 2017. Man mente, at fremtidsværdien ved fredningsindgrebet var ned til 30.000 kr. per ha:

https://www.svendborg.dk/sites/default/files/PDF/stokkebaek_huse_-_forundersoegelse.pdf

Salgsværditab og forbud mod fx solcelle-anlæg bør derfor også betragtes.

Det står desuden tvivl, om rigtigheden i blot at kigge og fastsætte en erstatning på baggrund af koter og historiske luftfotos; i nær fremtid kan realiteterne se helt anderledes ud for landmanden, og hvilke jordtyper, der er mest attraktive, kan veksle; bl.a. pga. verserende klimaforandringer og nye initiativer.

Arealstøtte

Bilag (udskrifter, notater, ...) om arealstøtte haves fra HB for årene 1993 til 2015 (undtaget 2014). For Søfryds matrikler blev der gennem årene dyrket følgende:

1993: havre, 1994: hvede, 1995: græs, 1996: rug, vinterhvede, 1997: vårbyg, 1998: vårbyg, 1999: havre, vårbyg, 2000: vårbyg, 2001: vårbyg, 2002: brak, 2003: brak, vårhvede, havre, 2004: brak, græs, 2005: brak, 2006: græs, brak, 2007: brak, 2008: vinterhvede, vårhvede, 2009: vinterhvede, 2010: vårbyg, havre, 2011: vårbyg, vårhavre, 2012: vårbyg, 2013: vårbyg, 2015: perm græs.

Vi har indscannet eksempler på dokumentation, årene 1993, 1998, 1999, 2008 og 2013 (se bilagsfortegnelse), men kan fremkomme med dokumentation for alle år, hvis det ønskes. HB påpeger, at årene med brak før 2005 skyldtes et krav om, at en vis procentdel af ens marker skulle være brak, for at man kunne modtage støtte alt i alt. Der valgte HB marker ud fra et længste-køretur princip, eller ud fra et ønske om at øge boniteten til året efter. Fra 2005 blev kravet fjernet.

Oversigtsbilleder

Til de oversigtsbilleder kommunen har fremsendt, har vi følgende generelle bemærkning (udspecifiseret per årstal i Bilag 4):

Søfryds matrikler ser ud til at være i generel fin stand. Det er urimeligt at bruge de sidste års fotos efter fredningsindgrebet (i vores tilfælde alle fotos efter 2014) til at vurdere kvalitet. Væsentligt er det at pointere, at de ikke-lavbundsjorde, som også ses på billederne til tider lider af enten meget våde eller tørre pletter, endda nogen år, hvor Søfryds marker står fint. Det har vi selv bevidnet, mens vi har boet på Søfryd. Ergo, er det urimeligt ikke tildele Søfryds matrikler samme erstatning på 120.000 kr. per ha.

Konklusion

Jordtyper, oversigtsbilleder og dyrkningshistorik taler for at tildele samme erstatning, 120.000 kr. per ha, for vores lavbundsjorde, som for ikke-lavbundsjorde. Skelnen mellem højt og lavt beliggende lavbunde, er urimeligt og uden præcedens.”

Ole Vest Jensen (lb.nr. 15) har ved mail af 29. september 2020 anført bl.a.:

”Da mst ikke vil høre/tro på lodsejernes forklaring om jordens bonitet, men kun støtter sig til luftfoto og kvotetegninger, mener jeg at der bør tages jordprøver, der kan vise jordens bonitet. Kvotetegningen er aldeles forkert (jeg ved ikke hvornår, hvem der har lavet den og på hvilken baggrund).

En markvandring med lidt pilleri i jordoverfladen, siger jo heller intet om jordens bonitet, men derimod viste turen generne ved ejendommene.

Jeg har for to uger siden gravet et hul på 5 meter i diameter og 80 cm dyb, her var 75 cm den fineste muldjord, inden jeg kom ned til lerholdig sandjord”.

Aarhus Kommune har ved mail af 22. september 2020 vedrørende lb.nr. 14 anført bl.a.:

”I seneste bemærkninger fra Patricia S. Nielsen og Mads S. Vinding står der s. 1:
Kommunen v. Lars Eg Hoppe kunne fortælle på gåturen, at de med stor sandsynlighed ikke ville kunne bevilge midler til at foranstalte hegn eller porte.

Hertil vil jeg gerne tilføje, at kommunen vil gøre sit bedste for med skiltning og den nye sti at lede alle besøgende den rigtige vej nord om ejendommen, så der undgås problemer med folk der skyder genvej tværs over gårdspladsen. Efter nærmere aftale kunne man evt. også etablere en mindre afspærring mod øst, skulle problemet fortsætte trods skiltning og tydelig ny sti.”

Miljøstyrelsen har ved brev af 25. september 2020 vedrørende lb.nr. 14 anført bl.a.:

”Lysåbne arealer

Efter at have gennemset de fremlagte privatfotos af markerne med korn, anerkender Miljøstyrelsen, at der på disse marker ikke synes at være væsentlig forskel på lavbundarealer under og over kote 12.

Styrelsen fastholder, at lb.nr. 14's arealer er lavbundsarealer, der ikke direkte kan sammenlignes med højere beliggende landbrugsarealer, hvor dyrkningssikkerheden er højere.

Desuden er landbrugsarealerne med en høj handelsværdi typisk arealer med større marker, der er relativt let tilgængelige med store maskiner.

Pressemeddelelse fra den 4. september 2020

Udlægning af pressemeddelelsen fra den 4. september 2020 er ikke korrekt.

De 600 mio. kr. (del af 2 mia. kr.) skal ud over compensation til lodsejerne også dække udgifter fx etablering af diger, opgravning af dræn og forundersøgelser.

Desuden afsættes midler til videns- og erfaringsopsamling.

<https://mfvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/600-mio-kroner-skal-over-tre-aar-forvandle-marker-til-natur-med-klimaeffekt/>”

Miljøstyrelsen har i samme brev af 25. september 2020 vedrørende *lb.nr. 15* anført bl.a.:

”*Arealstøtte*

Som oplyst tidligere [...] har lodsejerne mulighed for at opretholde en eventuel grundbetaling for arealerne.

Desuden kan der – som landbrugsstøtteordningerne ser ud nu – søges om tilskud til pleje af græs- og naturarealer”.

Miljøstyrelsen har i mail af 28. september 2020 vedrørende *lb.nr. 11 og 12* til Miljø- og Fødevareklagenævnet anført bl.a.:

”Miljøstyrelsen skal hermed forespørge, om der kan foretages en berigtigelse af tilkendte erstatninger i forbindelse med Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 19. december 2019 [...] Konkret drejer det sig om lb. nr. 11 og 12, hvor klagenævnet ikke har tilkendt erstatning for eksisterende sti, selvom der er eksisterende sti over ejendommene.

Spørgsmålet blev rejst under Taksationskommissionens møde om erstatning den 27. august 2020. Forud for mødet havde Miljøstyrelsen overfor Taksationskommissionen bemærket, at lb. nr. 12 ikke havde fået erstatning for eksisterende sti over ejendommen, hvilket styrelsen anser for at være en fejl.

På mødet oplyste Taksationskommissionen imidlertid, at klager (lb. nr. 12) havde indsendt klagen for sent, hvorfor klagen ikke kunne realitetsbehandles. Under mødet kom det frem, at det samme forhold om manglende erstatning for eksisterende sti gør sig gældende for lb. nr. 11 [...]”.

Taksationskommissionens begrundelse og resultat

Efter naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1, fastsættes der erstatning til ejere af rettigheder over en fredet ejendom for det tab, som fredningen påfører dem. Der ydes fuld erstatning for nedgangen i ejendommens handelsværdi.

Lb.nr. 6

Taksationskommissionen finder af de af Miljø- og Fødevareklagenævnet anførte grunde, at der ved de tilkendte beløb for stierstatning og for kravet om konvertering til løvtræer ved omdrift er udmålt en passende erstatning. Kommissionen finder således ikke, at fredningen har medført, at ejendommens handelsværdi kan antages at være faldet med et større beløb end det tilkendte.

Taksationskommissionen tiltræder således, at erstatningen til lb.nr. 6 er fastsat til 9.795 kr.

Lb.nr. 7

Lodsejerne har ikke påklaget størrelsen af den erstatning, der i alt er fastsat til lb.nr. 7. En af ejerne har klaget over størrelsen af den del af fredningserstatningen, som vedkommende er blevet tildelt ved afgørelsen, og som er blevet udbetalt.

Taksationskommissionen har ikke kompetence til at afgøre den civilretlige tvist mellem ejerne af lb.nr. 7 om, hvorledes det til lb.nr. 7 tilkomne beløb efter ejernes aftale og den gældende lovgivning på området skal fordeles mellem ejerne.

Taksationskommissionen afviser derfor klagen, idet det anførte om overtrædelse af forvaltningsloven og deponeringsloven efter omstændighederne ikke findes at kunne føre til et andet resultat.

Lb.nr. 8

Efter fast praksis tiltræder Taksationskommissionen, at Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke har tilkendt erstatning for arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, samt at den af fredningsnævnet tilkendte erstatning derfor er blevet nedsat.

Herefter, og efter det i øvrigt foreliggende, stadfæstes den udmålte erstatning.

Lb.nr. 12

Fristen for at klage over Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelser er 4 uger fra den dag afgørelsen er meddelt, jf. naturbeskyttelseslovens § 45, stk. 3, jf. § 87, stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse blev meddelt den 19. december 2019 og klagefristen udløb således den 16. januar 2020. Den omstændighed, at der mellem de to datoer er forholdsvis mange helligdage ændrer ikke herpå. Da klagen først er modtaget den 19. januar 2020, er klagen ikke rettidigt indgivet.

Taksationskommissionen afviser derfor klagen.

Lb.nr. 14

Størrelsen af den erstatning, som lodsejerne er berettiget til på grund af fredningsafgørelsens begrænsninger af, hvad lavbundsarealerne må anvendes til udmåles til forskellen i handelsværdien med og uden fredningens bestemmelser. I vurderingen heraf indgår med vægt en vurdering af markernes bonitet og egnethed til intensivt drevet landbrug. Oplysninger om dyrkningshistorikken og luftfotos tillægges betydning.

Taksationskommissionen finder efter besigtigelse, at begrænsningerne i anvendelsesmulighederne utvivlsomt har reduceret værdien af markerne væsentligt. Størrelsen af denne værdinedgang er forbundet med en vis usikkerhed.

Efter en konkret vurdering af de omhandlede ”højtliggende” ekstensivt dyrkede lavbundsarealer og de økonomiske muligheder med og uden fredningsbestemmelserne samt prisen på tilsvarende landbrugsarealer tiltræder Taksationskommissionen, at den udmålte erstatning på 60.000 kr. pr. ha må antages at yde ejerne fuld erstatning for værdinedgangen. Det af lodsejerne anførte, herunder om erstatninger der er tilkendt vedrørende andre ejendomme, herunder ejendomme omfattet af andre fredninger, hvor afgørelserne er truffet på et andet tidspunkt med andre jordpriser, kan ikke føre til et andet resultat.

For så vidt angår de omhandlede ”lavtliggende” ekstensivt dyrkede lavbundsarealer tiltrædes Miljøstyrelsens vurdering i brev af 25. september 2020 om, at der, efter de under klagesagen fremkomne fotos mv., ikke synes at være væsentlig forskel på lavbundsarealer over og under kote 12. Lodsejerne tilkendes derfor erstatning på 60.000 kr. pr. ha også for anførte del af deres ejendom.

Den kommende sti placeres på flere sider meget tæt på ejendommens beboelse og vil givet medføre ulemper, der overstiger de gener, der sædvanligvis kompenseres med en erstatning på 60 kr. pr. løbende meter. Der henvises herved bl.a. til Miljøstyrelsens udtalelse herom under besigtigelsen. Efter en konkret vurdering tilkendes lodsejerne herefter en ulempeerstatning på 60.000 kr. Det af lodsejerne anførte om priser for indkøb af diverse materialer mv. kan ikke føre til en højere erstatning.

Taksationskommissionen er vedrørende de øvrige spørgsmål enige med Miljø- og Fødevareklagenævnet. Det af lodsejerne anførte om jagt mv. kan således ikke begrunde en yderligere forhøjelse af erstatningsbeløbet.

Erstatningsbeløbet til lb.nr. 14 beregnes herefter således:

Areal i alt 4,851 ha		
- § 3	0,665 ha	
- § 16/18 2,054 ha heraf 0,11 ha omfattet af § 3	1,944 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	2,242 ha	8.295 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,944 ha	3.596 kr.
Ny sti á 60 kr. 257 m		15.420 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	2,595 ha	155.700 kr.
<i>Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift 0,869 ha heraf 0,0083 ha omfattet af § 3 á 60.000 kr.</i>	<i>0,860 ha</i>	<i>51.600 kr.</i>
<i>Erstatning for ulempe</i>		<i>60.000 kr.</i>
Erstatning i alt		294.611 kr.

Lb.nr. 15

Af de grunde der er anført vedrørende lb.nr. 14, og efter en konkret vurdering af lavbundsarealerne over kote 12 på lb.nr. 15, herunder det oplyste om dyrkningshistorien, de skiftende tilskudsregler og boniteten, finder Taksationskommissionen, at fredningsbestemmelserne for disse marker ikke kan antages at ville medføre en værdinedgang på over 60.000 kr. pr. ha. For så vidt angår tilskudsreglerne henvises bl.a. til det, som Miljøstyrelsen har anført.

Vedrørende lavbundsarealer under kote 12 finder Taksationskommissionen, at det anførte vedrørende lb.nr. 14 ligeledes fører til, at erstatningen for disse marker skal forhøjes til 60.000 kr. pr. ha.

Stiforløbet på lb.nr. 15 placeres meget tæt på ejendommens beboelse og vurderes at medføre ulemper, der overstiger de gener, der sædvanligvis kompenseres med en erstatning på 60 kr. pr. løbende meter. Efter en konkret vurdering tilkendes lodsejerne herefter en ulempeerstatning på 20.000 kr. Det af lodsejeren anførte om priser for indkøb af diverse materialer mv. kan ikke føre til en højere erstatning.

Taksationskommissionen er vedrørende de øvrige spørgsmål enige med Miljø- og Fødevareklagenævnet. Det af lodsejeren anførte om jagt mv. kan derfor ikke begrunde en yderligere forhøjelse af erstatningsbeløbet.

Erstatningsbeløbet til lb.nr. 15 beregnes herefter således:

Areal i alt 16,537 ha		
- § 3	6,252 ha	
- § 16/18 1,032 ha heraf 0,027 ha omfattet af § 3	1,005 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	9,280 ha	34.336 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,005 ha	1.859 kr.
Eksisterende sti á 15 kr. 633 m		9.495 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	6,550 ha	393.000 kr.
<i>Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift</i> <i>1,419 ha heraf 0,029 ha omfattet af § 3 á 60.000 kr.</i>	<i>1,389 ha</i>	<i>83.340 kr.</i>
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,87 ha	8.700 kr.
Udgift til flytning af voliere		10.000 kr.
<i>Erstatning for ulempe</i>		<i>20.000 kr.</i>
Erstatning i alt		560.730 kr.

Taksationskommissionens konklusion

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 19. december 2019 ændres således:

Erstatningen til Mads Vinding og Patricia S. Nielsen, lb.nr. 14, fastsættes til 294.611 kr.

Erstatningen til Ole Vest Jensen, lb.nr. 15, fastsættes til 560.730 kr.

Beløbene tillægges en årlig rente svarende til Danmarks Nationalbanks diskonto fra den 19. januar 2016.

Miljø- og Fødevareklagenævnets erstatningsafgørelse vedrørende Knud Røgen, lb.nr. 6, samt Jørgen T. Madsen og Dorthe Ankjær Madsen, lb.nr. 12, stadfæstes.

Klagerne fra Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen, lb.nr. 7, samt Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Porsgaard Madsen, lb.nr. 8, afvises.

Der tillægges Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen 7.500 kr. i godtgørelse for sagkyndig bistand vedrørende sagens behandling for Taksationskommissionen. Dette beløb kan udbetales til advokat Uffe Baller.

Olaf Tingleff

Gitte Hansen

Allan Bechsgaard

19. december 2019

Sagsnr. 18/05343

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**

Toldboden 2

8800 Viborg

Afgørelse om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune

Tlf. 72 40 56 00

CVR-nr. 37795526

EAN-nr. 5798000026070

nh@naevneneshus.dk

www.naevneneshus.dk

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, jf. § 40.¹

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 19. januar 2016 om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på følgende ejendomme, der er afgrænset som vist på det medfølgende fredningskort, og som helt eller delvist omfatter følgende matrikelnumre:

Ejendomme i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og matr.nr. 47e Stjær By, Stjær.

Ejendomme i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev,

¹ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7d Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev gennemføres med følgende bestemmelser, som herefter gælder for fredningen:

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 10. Det betyder blandt andet, at arealet ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000, underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af signaturen på det delområdekort, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Driften tilrettelægges, så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med pluk-hugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningskov, hvor nedskæring til rod er tilladt.

15 års genopdyrkningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for, at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslæt.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugttræer og buske forlænges langs med ejerlavsgrænsen i overensstemmelse med indtegnning, som fremgår af delområdekortet. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræarter.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Eksisterende helårshuse beliggende i landzone kan om- og tilbygges, så det samlede bruttoetageareal ikke overstiger 500 m². Dog kræves forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning og placering.

Øvrige om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser, såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. blafrehegn og hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer, herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning i henhold til fredningsbestemmelsernes § 2 eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegnning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færiste eller lignende eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøninger i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal, i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier, der fremgår af fredningskortet, må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægger plejemyndigheden spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Forekomsterne fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilaget fremgår med signaturen ”Arealer med særlige driftshensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Slots- og Kulturstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Pleje af de fredede arealer kan gennemføres efter den til enhver tid gældende plejebekendtgørelse².

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

§ 9 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses, så lerduer ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerduer og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra fredningsnævnet.

§ 10 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 11 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredning erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves.

Fredningens afgrænsning og indhold fremgår yderligere af medfølgende fredningskort, delområdekort og kulturkort.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om at gennemføre fredningen er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.³ Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder efter, at afgørelsen

² På fredningstidspunktet bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

³ Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

er meddelt den pågældende. Er afgørelsen offentliggjort, regnes fristen dog altid fra bekendtgørelsen, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, der har behandlet sagen i den læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	10
2.	Fredningsforslaget	11
3.	Fredningens afgrænsning	12
4.	Beskrivelse af fredningsområdet	12
5.	Frednings- og planlægningsmæssige forhold	18
6.	Fredningsnævnets behandling og afgørelse	22
6.1	Fredningsnævnets behandling af sagen	22
6.2	Fredningsnævnets afgørelse	22
7.	Klager og bemærkninger	27
7.1	Klage indgivet af Naturstyrelsen og bemærkningerne hertil	27
7.2	Klage indgivet af lb.nr. 7 og bemærkningerne hertil	28
8.	Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling og afgørelse i sagen	30
8.1	Sagens behandling	30
8.2	Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger	32
8.3	Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger af 26. september 2017 om fredningen	33
8.3.1	Fredningens gennemførelse	33
8.3.2	Fredningens afgrænsning	34
8.3.3	Fredningens indhold	34
8.4	Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger den 17. juni 2019	35
8.5	Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger til klagepunkter	36
8.6	Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse	37

1. Indledning

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del har den 19. januar 2016 truffet afgørelse om at gennemføre en fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune. Fredningsnævnet har samtidig i anledning af fredningen truffet afgørelse om erstatning i en separat afgørelse af 19. januar 2016.

Fredningssagen blev rejst den 30. april 2012 af Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Fredningsområdet omfatter et areal på ca. 220 ha, som ejes af 44 lodsejere.

Formålet med fredningen er fortrinsvis at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et sammenhængende naturområde, forbedre offentlighedens adgang, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier samt medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for naturtyper og arter i habitatområdet.

Fredningsnævnets afgørelse i medfør af naturbeskyttelseslovens § 40 er af en række lodsejere, jf. § 43, stk. 2, nr. 1, og Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen), jf. § 43, stk. 2, nr. 3, påklaget til Natur- og Miljøklagenævnet, jf. naturbeskyttelseslovens § 43, stk. 1.

Sagen er pr. 1. februar 2017 overgået til behandling i Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. § 24, stk. 6, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 500.000 kr., og Miljø- og Fødevareklagenævnet skal derfor endvidere efterprøve fredningsnævnets afgørelse om fredning i dens helhed, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

2. Fredningsforslaget

Af fredningsforslaget fremgår følgende:

”Formålet med at rejse fredning for et skov- og naturområde syd for Harlev i Aarhus og Skanderborg Kommuner er at skabe et større sammenhængende naturområde med gode adgangsmuligheder for offentligheden ved at binde to adskilte habitatområder sammen. Fredningen begrundes i områdets mange fine kvaliteter af både national og international karakter, såvel som truslerne mod disse.

Parterne foreslår en fredning af området med baggrund i både områdets egenverdi og i kraft af dets værdi som en del af Det Midtjyske Søhøjland. Lokaliteten er beliggende i den østligste forgrening af Det Midtjyske Søhøjland, hvor fredningsområdet som en del af Aarhus Ådal står i forbindelse med den fredede Årslev Engsø og Brabrand Sø i øst samt den fredede Jeksendal i syd. Biologisk set har området betydning som kerneområde. I et rekreativt perspektiv sikres med en fredning et vigtigt bindeled mellem det centrale Søhøjland i vest, Aarhusbugten i øst og Jeksendalen i syd.

Det er et mål med fredning af området at sikre og forbedre naturværdierne ved at ekstensivere jordbrugsdriften og skovdriften. Derigennem muliggøres også opnåelse af gunstig bevaringsstatus for de habitatnaturtyper og arter, som området er udpeget for. Med den bynære beliggenhed nær Aarhus og Skanderborg, den direkte adgang til området fra Harlev og omkringliggende ældre landsbyer som Stjær, Storring og Lillering samt muligheden for at skabe forbindelse til Jeksen-fredningen via Tåstrup, vil det have stor værdi at forbedre offentlighedens adgang til og igennem fredningsområdet. Det er derfor et mål med fredningen, at udlægge enkelte nye stier for at skabe et sammenhængende stinet samt sikre permanent adgang ad udvalgte eksisterende stier og veje af lokal og regional betydning.

Ådalslandskabet fremstår bevaringsværdigt med dets karakteristiske terrænform, relative uberørthed og varierede mosaik af tørre og våde lysåbne naturtyper samt enkelte landbrugsarealer i dalbunden, og varierede bøgedomine-

rede skove på skrænterne. Tillige findes indtil flere udsigtpunkter med betagende kig ud over landskabet. Således har fredningen også et landskabsbevarende sigte.

Fortrinsvis i Lillering Skov findes en række bevaringsværdige kulturhistoriske spor af historisk og oplevelsesmæssig værdi. Af særlig bevaringsværdi er arealer med velbevarede højryggede oldtidsagre samt bevaringsværdige kulturhistoriske spor af nyere dato: Stenkister, ledsten og banetracé. Disse er i dag ubeskyttede og i fare for at blive ødelagt som følge af skovdriften. Tillige rummer skoven en stor tæthed af oldtidsgravhøje, som burde være beskyttet gennem Museumsloven, men ikke er det, og som i dag fremstår tilgroede med vedplanter. Det er derfor et mål med fredningen at bevare og forbedre de kulturhistoriske spor i Lillering Skov.

Endelig findes som et af få steder i landet, overvejende i Stjær Stenskov og Søskov, udstrakte partier med velbevarede stenbestrøninger. Stenbestrøningerne er aflejringer af vandreblokke fra sidste istid og et geologisk fænomen af national værdi, som har stor betydning for blandt andet Aarhus Universitet i undervisningsøjemed. Størstedelen af disse er sikret gennem eksisterende fredning af 1962. Det er et mål med den foreslåede fredning at opdatere og integrere den eksisterende fredning. Undervisningsmæssigt er fredningsområdet også af biologisk interesse med dets mange forskellige naturtyper (fra sø og mose over lysåbne arealer til skov), og artsrigdommen i de enkelte habitater er generelt høj. Området er samtidig ideelt placeret i forhold til f.eks. Aarhus Universitet.

De kortsigtede trusler er tilgroning af de tørre naturtyper med høje urter, græsser, vedplanter og stedvis invasive arter, mens de våde naturtyper især trues af dræning og næringsstofftilførsel. Det nuværende skovbillede er ikke i tilstrækkelig grad sikret gennem eksisterende lovgivning. Ligeledes er nogle af de kulturhistoriske spor i fare for at blive udvisket på grund af skovdriften.

De langsigtede trusler er i overvejende grad yderligere tilgroning med tab af landskabs- og naturværdier til følge samt tab af kulturhistoriske værdier.”

3. Fredningens afgrænsning

Fredningsområdet udgøres af Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose, Stjær Stenskov og Søskov samt mellemliggende arealer. Afgrænsningen følger i store træk habitatområde 232 med visse undtagelser med henblik på at sikre adgang samt geologiske, kulturhistoriske, landskabelige og naturmæssige værdier og sammenhænge. Det samlede fredningsareal udgør ca. 220 ha.

4. Beskrivelse af fredningsområdet

Fredningsområdet er beskrevet nærmere i fredningsforslaget, som er gengivet i fredningsnævnets afgørelse om fredning (s. 7ff).

Det fremgår bl.a., at:

”Omtrent 8 kilometer vest for Aarhus og 10 kilometer nord for Skanderborg, mellem Harlev, Stjær, Lillering og Tåstrup ligger *Lillering Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose samt Stjær Stenskov og Søskov*, som tilsammen danner et smukt helstøbt landskab i en del af Aarhus Ådal. Foruden en stor landskabelig herlighedsværdi rummer området en ganske varieret natur med elementer af international betydning, geologiske forekomster og kulturhistoriske spor af national betydning og stor forsknings-, undervisnings- og formidlingsmæssig værdi. Foruden de mange beskyttelsesinteresser rummer området i dag fem boliger samt en skydebane og benyttes overvejende til landbrug, gartneri og skovbrug med varierende intensitet samt til jagt og friluftsliv. Området er i sin helhed privatejet.

Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose er beliggende i Aarhus Kommune, mens Stjær Sten- og Søskov er beliggende i Skanderborg Kommune. Disse skove og naturområder som er habitatområder, adskilles i dag af en bræmme af landbrugsarealer, som tidligere har været et eng- og moseområde, men nu delvist er opdyrket, delvist er brakarealer (MVJ-aftaler med udløb inden for en årrække).

Naturen i fredningsområdet er rig på arter og særdeles varieret hvad naturtyper angår. Optegnelser af Zahrtmann fra 1877 beretter om over 400 kendte plantearter. Det er ca. en tredjedel af de højere plantearter, som forekommer i Danmark. Fra 1940'erne findes tillige optegnelser med adskillige sommerfugle- og fuglearter.

[...]

Landskab og geologi

Fredningsområdet udgør et tværsnit af tunneldalen Aarhus Ådal og dens forlængelse, som strækker sig fra Bording i vest til Aarhus Bugt i øst. Tåstrup Sø tolkes som et dødishul og de mindre cirkulære forhøjninger i terrænet vest for søen (Brandtbjerg, Birkemose Høj og andre) skal formentlig tolkes som hatbakker.

Skråningerne i Aarhus tunneldal samt det småkuperede landskab nord for ådalen er primært skovklædt med et mindre overdrevsareal beliggende i det bakkede terræn, mens sø og mose dækker bunden af tunneldalen i mosaik med mindre engområder. I den sydlige del af området findes den sidste rest af en større stenbestrøning, der blev aflejret i randen af indlandsisen i en stilstandsperiode under isens afsmeltning. Skrænterne rummer systemer af kildevæld og vældbække. Særligt i Stjær Sten- og Søskov er kilder og væld rige på kalk.

Kulturhistorie

Områdets beliggenhed i udkanten af Det Midtjyske Søhøjland har gjort det til genstand for en ganske særlig kulturhistorisk udvikling. Søhøjlandet har

dannet bufferzone mellem det mere opdyrkede land mod øst og smeltevands-sletterne mod vest. [...]

Området blev beviseligt jordbrugsmæssigt udnyttet allerede i jernalderen. Under folkevandringstiden blev det forladt og groede til med skov, mens det atter i middelalderen var genstand for en kraftig reduktion af skoven. De arkæologiske spor tyder på, at området har været beboet i bondestenalderen og i bronzealder og jernalder. Sporene er i særlig grad at finde i Lillering Skov, hvor størstedelen af de registrerede fund kan ses.

Overvejende er der tale om rundhøje, gravhøje fra oldtiden og yngre sten- eller bronzealder, men enkelte bopladser og spor af jernproduktion og agerbrug er også registreret i området såvel som der er gjort enkeltfund af neolitiske økser på markerne nær Tåstrup Moses østkant og ildsten fra jernalder fundet ved Tåstrup Sø. I forbindelse med forberedelsen af fredningsforslaget har Moesgård Museum undersøgt marksystemernes udbredelse i Lillering Skov.

[...]

I Lillering Skov vidner også stenkisteformede broer om behovet for uhindret trafik over vandløbene, et kulturspor som er forsvundet i langt de fleste danske skove. Broerne er opbygget af ensartede, tæt stillede sidesten på en ofte anlagt stenbund og dækket af store overliggersten. Nær Tåstrup er en særdeles bevaringsværdig stenbro over Tåstrup Bæk hvor der gennem flere hundrede år har været en hovedfærdselsåre mellem Skanderborg og Randers.

Frem til slutningen af det 19. århundrede var området i bunden af dalen et stort uopdyrket engområde med enkelte mindre vandhuller opstået ved tørvegravning. I første halvdel af det 20. århundrede blev store dele af engarealerne drænet. I Tåstrup Mose nord for engen fortsatte tørvegravningen, og den blev intensiveret under 2. Verdenskrig. Det er disse sidste tørvegrave, der i dag udgør de åbne vandflader i mosen.

Det senest tilkomne kulturhistoriske spor, er det resterende banetracé fra Hammel-Aarhus Jernbane, som fungerede i perioden 1902-1956.

[...]

De kulturhistoriske spor er under et truet af skov- og jordbrug, hvor brug af tunge maskiner, pløjning, udslæbning af træ samt tilgroning af gravhøje ødelægger eller slører sporene. De vil dog let kunne sikres gennem hensyn i tilrettelæggelsen af jordbrugsdriften og gennem pleje.

Skovene

Skrænterne og områderne oven for skrænterne er skovbevokset. I alt er der 69,7 ha fredskov, overvejende med Bøg, hvoraf 48,8 ha er udpeget som habitatskovtyper. I Lillering Skov findes desuden en del smalle slugter med Ask, mindre partier med lysåben Stilk-egeskov samt bevoksninger med nåletræer.

Der er stor sandsynlighed for, at skovene rummer partier, som aldrig har været dyrket. Af skovtræer skal nævnes Avnbøgen, som er et vigtigt element i både Lillering og Stjær skovene. Af øvrige planter i skovene kan nævnes Gul-, Blå- og Hvid Anemone, Guldnelde, Hvid Hestehov, Tandrod, Skovbyg og den meget sjældne Forskelligblomstret Viol. Blandt de skovlevende fugle i området tælles Natugle, Skovhornugle, Huldue, Ravn og Stor Flagspætte samt almindeligt forekommende pattedyr som Hare, Rådyr, Ræv og Rødmus.

Der er overvejende naturlige hydrologiske forhold i skoven, ca. 11 % grøftes eller drænes fortsat.

Skovdriften er overvejende ekstensiv, men er ikke sikret gennem aftaler om vedvarende ekstensiv drift. Da netop den ekstensive drift er fundamentet for den biologiske mangfoldighed i skovene samt bevaring af kulturspor og stenbestrøninger, foreslås det, at fredningen stiller krav om vedvarende ekstensiv skovdrift. Partier med Stilk-Eg kræver lys og trues af skyggende arter som nåletræer, Bøg og Ær. Plejetiltag er nødvendige for at undgå en udvikling fra egeskov til bøgeskov i løbet af nær fremtid.

Lysåbne arealer

Områdets lysåbne arealer tæller både moser, enge, søer, overdrev og vandhuller registreret efter naturbeskyttelseslovens § 3 samt ekstensivt drevne landbrugsarealer.

74,5 ha af området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Godt 38 ha er mose, ca. 15 ha er søer og vandhuller, 19 ha udgøres af eng og kun godt 2 ha er karakteriseret som overdrev. Hertil kommer 3,5 km vandløb. De våde naturtyper som mose og sø er således mest udbredt næst efter skov. 22,7 ha er registreret som lysåbne tørre og våde habitatnaturtyper, som plejes efter en Natura 2000 handleplan. De resterende 51,8 ha lysåbne naturtyper er beskyttet mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens § 3. De tørre § 3-arealer er tillige omfattet af rydningspligten i § 5 i jordressourcebekendtgørelsen, såfremt de ikke var tilgroede i 2004.

Tåstrup Sø er lavvandet med en største dybde på 2 meter, forholdsvis klarvandet men næringsstofpåvirket. Åkander og andre flydeplanter fylder det meste af søens vandoverflade. Søen gennemløbes af Tåstrup Bæk. Søen blev delvist afvandet omkring 1841. Bækken er rørlagt på en strækning vest for søen og lagt i kanal på en strækning øst for søen nær Tåstrup. Odder har ynglet i området.

I Stjær Stenskov og Søskov er kalkudfældende kildevæld og rigkær. Rigkær ses også i Tåstrup Mose, der er stærkt tilgroet af Rødel, Femhannet-Pil, Grå-Pil og Vrietorn. Rigkærene i mosen er rester af tidligere ekstrem-rigkær dvs. vådområder, hvor jorden er meget kalkrig. Her ses endnu Maj-Gøgeurt, Tyndakset Gøgeurt, Hjertegræs, Festgræs, Tue-Star samt Engblomme. Tørvegravning i mosen har været årsag til dannelse af hængesæk, hvor der

blandt andet ses Almindelig Blærerod og Krebsklo. Der er ligeledes dannet en mindre sø i mosen med Kransnålalger. I Tåstrup Mose er der set snog og skrubtudse. Fuglene tæller blandt andet Pungmejse, en sjælden ynglefugl i Danmark, Dobbeltbekkasin, Taffeland, Skeand og Vanrikse.

Inden for fredningsområdet findes sure overdrev med arter som Tormentil og Kantet Perikon og kalkoverdrev med arter som Hulkravet Kodriver og Stivhåret Borst. Begge overdrevstyper indeholder mange karakteristiske arter, men er plejekrævende og nogle steder stærkt tilgroet med bl.a. Rynket Rose.

En del af arealerne er under tilgroning og udtørring. Der er i dag græsning på hovedparten af § 3-arealerne i Skanderborg Kommune, og visse arealer mellem de to habitatområder er omfattet af MVJ-aftaler.

[...]

Naturgenopretning

Hydrologien i området er stærkt præget af dræning og afvanding. Flere naturtyper er i ringe stand på grund af ændringer i den naturlige hydrologi. Tåstrup Sø er belastet af næringsstoffer og der kan være behov for at forbedre Tåstrup Bæk som spredningsvej og levested for Odder.

[...]

Plejetiltag, som rydning af lysåbne naturtyper, betragtes ikke som naturgenopretning, men som almindelig pleje.

Jagt

I dag udøves jagt i store dele af fredningsområdet. Særligt er Tåstrup Mose genstand for intensiv jagt med faste standpladser i mosen samt fodring i og omkring de beskyttede naturtyper i området.

Et fasanopdræt i den nordlige del af mosen er nedlagt, mens der fortsat er en udsætningsvoliere i den østlige del af mosen.

[...]

Skydebane

Indenfor fredningsområdets østlige afgrænsning på del af matr.nr. 6s, 7b, 8f, 5ø, 4r og 9v alle Tåstrup By, Harlev, findes en flugtskydningsbane med tilhørende klubhus. Skydebanen har eksisteret på stedet siden 1934 og er nært knyttet til jagtinteresserne i området, men benyttes også til præmieskydning og hundetræning i begrænset omfang. Skydebanen blev senest miljøgodkendt den 8. september 1997 på visse vilkår.

[...]

Råstofindvinding

På matr.nr. 58a Stjær By, Stjær har der tidligere været udlagt en fælles lergrav. Der er ikke udlagt råstofgraveområder eller råstofinteresseområder indenfor fredningen. Da området rummer store geologiske og landskabelige værdier er råstofgravning og terrænændringer fremadrettet uønsket i området.

Vandindvinding

Hele området er udlagt som et område af særlige drikkevandsinteresser (OSD). Fredningen vil betyde bedre beskyttelse af drikkevandsressourcen mod nedsivning af pesticider og nitrat m.m. Statens kortlægning af grundvandsforekomsterne viser, at der er store nuværende og fremtidige drikkevandsressourcer i området. Fredningen ligger oven på en større grundvandsforekomst hvorfra både Tåstrup vandværk og Århus Vand indvinder ca. 2 millioner m³/år. Der sker i dag også privat vandindvinding på matr. nr. 5d og 7h, Stjær By, Stjær samt indvinding til vandværk på matr.nr. 27b Stjær By, Stjær i Skanderborg Kommune. Området er et potentiel kildepladsområde, og der er tale om en meget vigtig nuværende og fremtidig drikkevandsressource.

[...]

Offentlighedens adgang

Området er i sin fulde udstrækning privatejet og underlagt naturbeskyttelseslovens bestemmelser om offentlighedens adgang. Det er således lovligt at færdes i skovene på vej og sti og ad markveje det åbne land. Det er derimod ikke muligt at færdes mellem Lillering Skov og Stjær Stenskov og Søskov eller rundt om Tåstrup Sø. Adgangen til Tåstrup Sø og de mellemliggende arealer har været et kontroversielt spørgsmål gennem en årrække og konflikten om ejendomsretten til søen og dermed også adgangsretten har skygget for en løsning som tilgodeser både lodsejerinteresser og almenhedens interesser for at færdes i området og få adgang til de specielle naturmæssige, kulturhistoriske og geologiske oplevelser som findes her.

Det foreslås at gøre udvalgte eksisterende stier i området permanent tilgængelige for almenheden [...].

[...]

I dag benytter skovgæster sig af uautoriserede p-pladser til dels til gene for lodsejerne: Ved skydebanen, den sydvestlige indgang til Stjær Stenskov og Søskov, i Lillering Skov ved Bøgebakken og i den nordvestlige indgang til Lillering Skov. P-pladsen ved daginstitution beliggende Rødlundvænget i Harlev kan benyttes af de besøgende i weekender. Det foreslås at udlægge en officiel p-plads til 8 biler indenfor fredningen på en del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær i direkte forbindelse med det foreslåede stisystem, jf. fredningskortet.”

5. Frednings- og planlægningsmæssige forhold

Eksisterende fredninger

Ca. 20 ha af Stjær Stenskov og Søskov blev fredet i 1962 med det formål at bevare de naturlige stenbestrøninger i skovbunden. Området er af national geologisk betydning og har stor værdi for Aarhus Universitet i undervisningsøjemed.

Der er tillige i 1972 tinglyst en deklaration på et ca. 1,6 ha stort område i Tåstrup Mose med bestemmelse om, at der på arealet ikke må opføres beboelsesbygninger, campingvogne, jagthytter ol.

Begge deklarationer indarbejdes i fredningsforslaget og foreslås derfor ophævet med en ny fredning.

Gældende beskyttelse efter naturbeskyttelsesloven mv.

Arealer svarende til 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Arealerne er beskyttet mod tilstandsændringer som følge af drift, men ikke tilstandsændringer som følge af ophør af drift. Arealerne består af fersk eng, overdrev, vandløb, søer, vandhuller samt mose. Tåstrup Sø er omfattet af søbeskyttelseslinjen, jf. naturbeskyttelseslovens § 16.

Området består af 69,7 ha fredskov. Hele skovarealet er privatejet og derfor ikke underlagt krav om naturnær skovdrift eller andre former for ekstensiv skovdrift.

På tidspunktet for rejsningen af fredningssagen var det planlagt, at alle gravhøje og markrøser beskyttes efter museumslovens § 29e mod tilstandsændringer og § 29f om forbud mod jordbehandling, gødskning og plantning i en to-meters radius af fortidsmindet. Det var planlagt, at Kulturstyrelsen i foråret 2012 skulle gennemføre en registrering af fortidsminder og kulturhistoriske spor i området med henblik på at lade elementerne omfatte af en 100 m beskyttelseslinje i henhold til naturbeskyttelseslovens § 18. Slots- og Kulturstyrelsen afsluttede registreringen i efteråret 2017.

De i alt godt fire km jord- og stendiger er beskyttet efter museumslovens § 29a, medmindre de er registreret som fortidsminder og derfor omfattes af samme lovs § 29e.

Ledsten og stenkisteformede broer er beskyttet efter museumslovens § 29e, såfremt ejeren er orienteret herom.

Marksystemer, bopladser og kulturspor i jorden er ikke sikret gennem lovgivningen.

Området er udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde, og sagsrejserne har udarbejdet en konsekvensvurdering.

Natura 2000-område 232 (habitatområde H232) for Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose er fuldt ud indeholdt i fredningen.

Miljøvurdering

Fredningsforslaget er omfattet af miljøvurderingslovens⁴ § 3, nr. 2.

Der er udarbejdet en miljøvurderingsrapport, jf. § 7. Miljøvurderingen af fredningen viser, at fredningen ikke vil få negative konsekvenser for Natura 2000-området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag. Fredningen vurderes ikke at kunne påvirke bilag IV-arter eller deres yngle- og rasteområder i negativ retning. Ekstensivering af landbrugs- og skovdrift i fredningen vurderes generelt at betyde forbedrede forhold for naturen i området som følge af en mindsket næringsstofpåvirkning og forbedret økologisk sammenhæng i området.

I henhold til miljøvurderingslovens § 9 skal der udarbejdes en sammenfattende redegørelse i forbindelse med den endelige vedtagelse af en plan.

Der skal redegøres for

- hvordan miljøhensyn er integreret i planen eller programmet, og hvordan miljørapporten og de udtalelser, der er indkommet i offentlighedsfasen, er taget i betragtning,
- hvorfor den vedtagne plan er valgt på baggrund af de rimelige alternativer, der også har været behandlet, og
- hvorledes myndigheden vil overvåge de væsentlige miljøpåvirkninger af planen eller programmet.

Miljøhensynene, som er integreret i fredningsforslaget, er:

Natura 2000, biologisk mangfoldighed, flora og fauna

Der er taget hensyn til bevarelse og forbedring af natur- og landskabsværdierne ved at skabe et sammenhængende naturområde mellem to Natura 2000-områder. Ekstensivering af landbrugs- og skovarealer vil generelt betyde forbedrede forhold for naturen i området som følge af mindsket næringsstofpåvirkning til gavn for biodiversiteten. Fredningen vil ikke have en negativ effekt på Natura 2000-området og dets udpegningsgrundlag samt bilag VI arter. Områdets § 3-beskyttede arealer vurderes at være levested for sjældne og truede arter, som fredningen kan være med til at bevare. I søer, vandløb og vådområder vil en mindsket næringsstofpåvirkning kunne medvirke til en bedre vandkvalitet og generelt forbedrede naturtilstande.

⁴ Lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015 om miljøvurdering af planer og programmer, jf. § 57, stk. 3 i lovbekendtgørelse nr. 1225 af 25. oktober 2018 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

Fredningsforslaget understøtter de to kommuners naturnetværk og målsætning om placering af naturområder i kommuneplanlægningen.

Drikkevandsinteresser

Der er store nuværende og fremtidige drikkevandsressourcer i området, hvor fredningen vil få en positiv effekt på næringsstofbelastningen i området og til at opnå miljømålene for grundvandet i området.

Befolkningens sundhed, tilgængelighed for offentligheden, rekreative interesser samt friluftsliv

Fredningen har en betydning for befolkningens sundhed, idet fredningen indebærer en forbedret adgang til og oplevelser af naturen. Rekreative interesser er indarbejdet i planen ved at sikre gode adgangsmuligheder for offentligheden. Området er i forvejen underlagt naturbeskyttelseslovens bestemmelser om offentlighedens adgang. Med fredningsforslaget gøres eksisterende stier permanent tilgængelige for almenheden, ligesom der etableres cykelsti samt etableres nye trampestier. Samtidig udlægges en ny p-plads indenfor fredningen med direkte forbindelse til stisystemet. Udenfor fredningsområdet vil Aarhus Kommune undersøge muligheden for p-pladser ved Harlev og Tåstrup, som skønnes at dække behovet for parkering. Færdsel vil blive lettere med nye stier og p-pladser, og skiltning vil synliggøre stier og vandreruter.

Høring

Miljørapporten har som bilag 6 til fredningsforslaget været sendt i høring hos lodsejerne og andre interessenter.

Der er ikke indkommet høringssvar som konkret vedrører miljørapporten. Høringssvarene vedrører selve fredningsforslaget, som bl.a. på baggrund af høringssvar er justeret under sagens behandling.

0-alternativ

Der ikke er vurderet på andre alternativer end 0-alternativet, men fredningsforslaget har været tilrettet undervejs i processen. Det relevante 0-alternativ er vurderet til at være, at målene i Natura 2000-planen hurtigere opfyldes, end hvis der ikke fredes. Dette giver bedre muligheder for at bevare og forbedre natur- og landskabsværdier, kulturhistoriske og geologiske værdier, og at skabe et større sammenhængende naturområde i overensstemmelse med fredningens formål.

Overvågningsprogram

Det vurderes, at der ikke er behov for et særskilt overvågningsprogram, da kommunerne i forvejen er tilsynsmyndighed vedrørende fredninger. Kommunerne er samtidig tilsynsmyndighed i forhold til beskyttet natur, vandløb, Natura 2000, naturovervågning og landbrug, og det vil være fyldestgørende, således at der kan gribes ind i tilfælde af utilsigtede negative effekter.

Planlægningsmæssige forhold

Hele fredningsområdet er omfattet af Kommuneplan 2009 for henholdsvis Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune:

”Skanderborg Kommune

For den del af fredningsforslaget som er beliggende i Skanderborg Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 09. Her er fredningsområdet beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser. Området er helt eller delvist omfattet af følgende retningslinjer:

- Natura 2000 område, retningslinje 3.2 (Stjær Stenskov og Søskov, samt de sønære arealer)
- Naturområde med A-målsætning, retningslinje 3.4 (Alle arealerne med § 3 natur), hvor kommunen vil arbejde for at sikre naturtypen gennem nødvendige plejeforanstaltninger så levestederne for vilde dyr og planter bevares og om muligt forbedres.
- Potentielt naturområde – 2. prioritet, retningslinje 3.4 (flere spredte arealer). Arealer som så vidt muligt skal udgå af landbrugsmæssig omdrift, og hvor der vil kunne udvikle sig en karakteristisk og værdifuld natur.
- Område af særlig geologisk interesse, retningslinje 3.9 (Stjær Stenskov og Søskov) området er udpeget på grund af de synlige stenbestrøninger i skovbunden. Inden for området skal der tages særlig hensyn til de geologiske værdier med vægt på beskyttelse og bevarelse af de geologiske værdier.
- Område af særlig landskabelig interesse, retningslinje 3.8 (hele området), som er områder i kommunen hvor der tages særlig hensyn til landskabet.
- Område, hvor skovrejsning er uønsket, retningslinje 3.11 (de sønære arealer) er områder hvor det vurderes at etablering af skov ikke er forenelig med de beskyttelseshensyn der skal varetages i det åbne land, herunder beskyttelse af værdifulde naturtyper og landskaber.

Aarhus Kommune

For den del af fredningsområdet som er beliggende i Aarhus Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 2009. I henhold til kommuneplanen er området helt eller delvist beliggende i følgende udpegninger:

- Kulturmiljø, forhistorisk tid 4200 f.Kr. – 1050 e.Kr., (Lillering Skov), hvor de kulturhistoriske værdier i videst muligt omfang skal beskyttes.
- Naturnetværk (hele området som ikke er skov), hvor ubrudte natursammenhænge skal bevares og om muligt forbedres.
- Skovrejsning uønsket (hele området som ikke er skov), hvor skovrejsning ikke er tilladt.
- Økologisk forbindelse (Tåstrup Sø og vandløbet der afleder videre ud til Aarhus Å), som har stor betydning for spredning af det åbne lands vilde dyreliv.
- § 3 natur, A og B målsat (den del af mosen som også er omfattet af habitatbestemmelserne), hvor kommunen vil arbejde for og finansiere, at naturindholdet bevares og udvikles.
- Muligt naturområde (arealet mellem Tåstrup Sø og Tåstrup Mose og ind til Tåstrup by), hvor landbrugsarealer gradvist bør udgå af omdrift med henblik på at overgå til naturområder.

- Natura 2000-område (Tåstrup Mose og Lillering Skov)
- Kvælstoffølsom natur (sammenfaldende med Habitatudpegningen), hvor tilførslen af kvælstof skal begrænses mest muligt.
- Område af særlig landskabelig interesse (hele området), som er områder kommunen vil beskytte, og hvor offentligheden skal sikres adgang.
- Bynært landskab (hele området udenfor skoven) hvor kommunen har et generelt ønske om at gøre det mere tilgængelig for rekreativ udnyttelse.
- Eksisterende skydebane (skydebanen øst for Tåstrup Mose), hvor den nuværende kapacitet iht. kommuneplanen ikke kan øges.

En fredning af området vil være en opfølgning og understøttelse af alle disse bestemmelser i kommuneplanerne.”

Der er siden fremlæggelsen af fredningsforslaget vedtaget nye kommuneplaner.

6. Fredningsnævnets behandling og afgørelse

6.1 Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har afholdt besigtigelse og offentligt møde om fredningen.

Under fredningsnævnets behandling af sagen, var der drøftelser om bl.a. fredningens bestemmelser om arealernes drift, offentlighedens adgang og erstatninger.

Indsigelser og andre bemærkninger til fredningsforslaget førte til, at sagsrejserne reviderede fredningsforslaget.

Fredningsnævnets afgørelser under sagens behandling

Fredningsnævnet har under fredningssagens behandling med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 4, truffet afgørelse om delvist at ophæve de midlertidige retsvirkninger af fredningsforslagets § 3a og § 9 således, at arealerne udlagt som lysåbne arealer i henhold til fredningsforslagets kortbilag 2 kunne dyrkes med gødskning, sprøjtning, kalkning og omlægning i hidtidigt omfang, og således at vildtet kunne tilskudsføres i hidtidigt omfang.

Fredningsnævnet har endvidere i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, meddelt dispensation til Harlev Jagtforening om ændring af skydebanens indretning.

6.2 Fredningsnævnets afgørelse

Fredningsnævnet har den 19. januar 2016 truffet afgørelse om at gennemføre en fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på baggrund af det ændrede fredningsforslag.

Fredningsnævnet har begrundet afgørelsen med, at området har så store naturmæssige, landskabsmæssige og kulturhistoriske værdier, at det er nødvendigt at frede området for at sikre og forbedre disse værdier. Fred-

ningsnævnet finder endvidere, at en fredning er nødvendig for at sikre og forbedre offentlighedens adgang til at færdes i naturen og landskabet. Det er fredningsnævnets opfattelse, at formålet med en fredning ikke kan opnås på mindre indgribende vis.

Det er endvidere fredningsnævnets opfattelse, at fredningen inden for de områder, der er omfattet af internationale beskyttelsesområder, medvirker til at sikre en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, herunder ved at sikre sammenhængen mellem de internationale beskyttelsesområder.

Fredningsnævnet finder endvidere, at fredningen kan medvirke til at øge sammenhængen med de øvrige fredede områder i Det Midtjyske Søhøjland, og at fredningen således kan bidrage til at sikre en sammenhængende natur med Årslev Engsø og Brabrand Sø samt Jeksendalen.

Vedrørende arealernes drift er det fredningsnævnets opfattelse, at de foreslåede fredningsbestemmelser i sammenhæng med den regulering, der i forvejen er gældende for de ejendomme, der er omfattet af Natura 2000, er hensigtsmæssige til opnåelse af fredningens formål.

For drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000 har fredningsnævnet tiltrådt en sådan regulering, der ikke mindst i relation til en eksensivering af driften må anses som nødvendig for at øge områdets naturværdier og skabe eller genskabe den sammenhængende natur i området, der er et af hovedformålene med fredningen.

For at bevare det meget naturskønne åbne og kuperede terræn, hvorfra der er udsigt over Tåstrup Sø, er fredningsnævnet af den opfattelse, at det er nødvendigt med et forbud mod beplantning, der kan betyde, enten at landskabets karakter af åbent og kuperet terræn forsvinder, eller at udsigten til Tåstrup Sø forsvinder. På den baggrund har fredningsnævnet tiltrådt, at der gennemføres et forbud mod udsigtshæmmende beplantning på de arealer, hvor beplantningen vil have en sådan negativ virkning på landskabet eller udsigten til Tåstrup Sø.

Fredningsnævnet finder, at der er behov for en øget mulighed for adgang til området, idet de eksisterende veje og stier i området ikke giver tilstrækkelig mulighed for at færdes i de naturskønne omgivelser. Efter fredningsnævnets opfattelse er der behov for både stier til særlige steder i området og til at skabe en sammenhængende adgang gennem området og i relation til de nærliggende fredninger. Det er ikke afgørende, at ikke alle stier kan bruges hele året.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har vurderet, at formålet ikke i tilstrækkeligt omfang kan opnås ved etablering af stier eller udnyttelse af eksisterende veje eller stier i udkanten af fredningsområdet. På den baggrund har fredningsnævnet tiltrådt, at de foreslåede stier etableres.

Fredningsnævnet har endvidere anført retningslinjer for etablering af stier, p-plads og skiltning.

Fredningsnævnet finder, at det vil være bedst stemmende med fredningens formål, at der er forbud mod opdrætning og udsætning af vildt. Det er fredningsnævnets opfattelse, at de nu foreslåede fredningsbestemmelser er bedst stemmende med fredningens formål i sammenhæng med en skydebane i det fredede område.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har meddelt dispensation til en ændring af skydebanen. Fredningsnævnet finder, at skydebaneaktiviteterne kan fortsætte på det niveau, der fremgår af miljøgodkendelsen.

Herefter har fredningsnævnet fastsat de fredningsbestemmelser, der fremgår af fredningsafgørelsen, s. 56ff. Det fremgår bl.a., at der for fredningen bl.a. er fastsat følgende bestemmelser:

Det er fredningens formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde, at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger, samt at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

Fredningen indeholder bestemmelser om bevaring af området, som skal bevares i dets nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de øvrige bestemmelser eller tillades ved dispensation.

Der er i fredningen bestemmelser om arealernes drift, som ifølge bestemmelserne skal ekstensiveres. Bestemmelserne om drift er områdeopdelt og regulerer *drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000, drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000, og landbrugsarealer med tilplantningsforbud*.

Der er forbud mod opførelse af ny bebyggelse. Legeredskaber, terrasser og drivhuse m.v. kan opføres på arealer betegnet "hus med have og gårdspladsareal". Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan efter fredningsnævnets godkendelse opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse. Der er forbud mod opførelse af ridehaller. Fredningen er ingen hindring for læskure og lign. til kreaturer og får.

Usædvanlig hegning er ikke tilladt. Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan midlertidigt opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser.

Det er ikke tilladt at anlægge nye veje eller ændre vejbelægning. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet, ellers kræves fredningsnævnets dispensation.

Der må ikke etableres ny grøfter eller dræn, medmindre plejemyndigheden i forbindelse med naturpleje eller nødvendig opretholdelse af veje og stier har givet godkendelse hertil.

Campering, teltslagning samt opmagasinering af bl.a. maskiner og redskaber er ikke tilladt uden for have- og gårdspladsarealer.

Anlæg, herunder belysning, må ikke anlægges langs stier og veje.

Der er forbud mod terrænændringer, herunder råstofindvinding. Undtaget herfra er forhold omfattet af fredningens § 2 om naturgenopretning eller efter godkendelse fra fredningsnævnet.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

Der er adgang til arealerne i overensstemmelse med reglerne for offentlighedens adgang, hvor andet ikke fremgår af fredningen. Der skal være adgang til de udpegede stier i fredningen. Er det nødvendigt at hegne af hensyn til græssende dyr, skal stierne gøres tilgængelige med stenter, klaplåger eller lign.

Der er adgang til Stjær Stenskov og Søskov for undervisning og forskning.

Plejemyndigheden kan fastsætte regler for offentlighedens adgang af hensyn til plante- og dyrelivet. Harlev Jagtforening kan af sikkerhedsmæssige årsager lukke for adgang ved skydeaktiviteter.

Eksisterende stier må ikke nedlægges.

Eksisterende markvej mellem Tåstrupvej og Bøgebakken genoprettes ved anlæg med grus- eller stenmelsbelægning, så offentligheden kan færdes til fods og på cykel.

Flere steder i fredningen etableres stiforløb som trampespor med adgang til fods.

Der etableres en p-plads til otte køretøjer ved Stenskovvej.

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

I vedligeholdelsesøjemed sikrer plejemyndigheden, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum samt sikrer, at der på fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb udlægges spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af nødvendige stenter, klaplåger og lignende.

Fredningen indeholder bestemmelser om kulturhistoriske spor og deres bevarelse.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der ved godkendte projekter kan ske rydning af skovpartier på arealer med særlige driftshensyn, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor.

Plejemyndigheden har ret til efter forudgående drøftelse med ejeren at udføre naturpleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål. F.eks. fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

Ved uenighed om plejeplan, som ikke er omfattet af en Natura 2000 handleplan, mellem ejeren, Kulturstyrelsen og Danmarks Naturfredningsforening skal planen forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

Jagt er tilladt i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lov om jagt og vildtforvaltning.

Vildtet må ikke tilskudsfodres på arealer, som er næringsstoffølsomme. Lodsejerne pålægges derfor at fjerne foderstandere og lignende samt ikke at tilskudsfodre i naturtyper, der til enhver tid er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der må ikke opdrættes eller udsættes vildt.

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte efter gældende miljøgodkendelse. Skyderetningen tilpasses mod arealer

som muliggør let opsamling. Lerduer og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Fredningsnævnet kan godkende mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne.

Ved ophør af nuværende skydeaktiviteter, skal alle bygninger og installationer på arealet fjernes, og arealet udlægges til lysåben natur. Brugerne sørger for oprydning på arealerne for egen regning efter myndighedernes anvisning.

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne.

I forbindelse med gennemførelse af fredningen ophæves Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjør By og sogn.

Tillige ophæves deklaration af 18. april 1972 omfattende matrikel nr. 29a Lillering By, Framlev Sogn nu del af 29b smst.

7. Klager og bemærkninger

En række private lodsejere samt Naturstyrelsen (nu Miljøstyrelsen) har klaget over fredningsnævnets afgørelse.

Sagsrejserne og Miljøstyrelsen har kommenteret klagerne ved breve af henholdsvis 29. september 2016 og 24. august 2017.

7.1 Klage indgivet af Naturstyrelsen og bemærkningerne hertil

Naturstyrelsen har i klage af 12. februar 2016 og 23. juni 2016 anført, at et gødsknings- og sprøjteforbud er unødvendigt indgribende i forhold til første del af fredningens formål, som er ”at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde”. Styrelsen finder, at omkostningerne ved et forbud mod omlægning, gødskning og sprøjtning ikke vil stå i et rimeligt forhold til formålet med fredningen.

Sagsrejserne har hertil bemærket, at sagsrejserne vurderer, at et forbud mod at gødske og sprøjte på de pågældende arealer er et centralt tiltag for at sikre udmøntning af formålet med fredningen.

Sagsrejserne har anført, at det klart fremgår, at fredningen ikke blot har til formål at bevare den nuværende situation, men at forbedre naturværdierne og at skabe et større sammenhængende naturområde.

I den forbindelse har sagsrejserne henvist til to notater fra DCE⁵ (Nationalt center for Miljø og Energi) fra henholdsvis 2012 og 2014, hvori det fastslås, at både gødskning og sprøjtning har mærkbare negative effekter på planter og insekter gennem direkte såvel som indirekte påvirkning, og at det har en mærkbar positiv effekt på naturtilstanden, når disse aktiviteter ophører.

Det fremgår endvidere, at arealer svarende til 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, som sikrer arealerne mod tilstandsændringer som følge af en intensiveret drift. Arealerne er dog ikke beskyttet mod status quo i driften, mod ophør af drift eller mod påvirkning af drift på tilstødende arealer.

Sagsrejserne har henvist til, at det fremgår af Natura 2000-planen,⁶ at Tåstrup Sø er påvirket af tilførte næringsstoffer og er under tilgroning, samt at der er en ugunstig bevaringsstatus på arealer med rigkær, hængesæk, kildevæld og kalkoverdrev på grund af uhensigtsmæssig eller manglende drift. Det fremgår endvidere af sagsrejsernes bemærkninger, at en stor del af lavbundsarealerne henlå som brakarealer frem til 2007-2008, og det ved fredningssagens opstart var intentionen at fastholde arealerne med ekstensiv udnyttelse af hensyn til at forbedre områdets kvalitet som levested for en bred vifte af arter og for vandmiljøet. En ekstensivering af driften på arealerne vil genskabe sammenhængen mellem de to dele af Natura 2000-området.

7.2 Klage indgivet af lb.nr. 7 og bemærkningerne hertil

Dansk Skovforening har klaget på vegne af Ole Brøndum, der i sagen har lb.nr. 7.

Det fremgår af klagen, at en af ejendommens ejere, Ole Brøndum, ejer den nordlige del af matriklen på ca. 9 ha.

Klager har anført, at fredningsafgørelsen bør tilbagevises og hjemvises til fornyet behandling i fredningsnævnet på grund af væsentlige mangler.

Det er i klagen anført, at fredningsafgørelsen ikke beskriver de restriktioner, der skal være gældende for skovarealerne beliggende i Natura 2000-området eller fastsætter, hvilken drift der skal foregå på arealet. Afgørelsen opfylder ikke kravet om at beskrive fredningsindholdet.

Klager har endvidere anført, at det er en urimelig hård begrænsning for skovdriften i relation til at opfylde habitatdirektivets forpligtelser, at nåle-

⁵ ”Vurdering af omfang og konsekvenser af sprøjtning og gødskning af § 3-beskyttede naturarealer” og ”Forbedring af naturtilstand og biodiversitet efter ophør af gødskning og sprøjtning af § 3-arealer”.

⁶ ”Natura 2000 plan 2016-2021, Lillering Skov, Stjør Skov, Tårstrup Sø og Tårstrup Mose, Natura 2000 område nr. 232 og Habitatområde 232” (2016).

træer skal konverteres til løvtræer. Sådant en begrænsning finder generelt ikke anvendelse i Natura 2000-områderne.

Klager finder det ikke påvist, at der findes arealer med oprindelig skov, og det er oplyst, at klagers del af skoven ikke er ekstensivt drevet, men har været drevet efter helt almindelig forstlig praksis. Det er endvidere anført, at renafdrift af løv og tilplantning med nål inden for et Natura 2000-område kræver tilladelse fra Naturstyrelsen.

Sagsrejserne har til klagen bemærket, at intentionen for Lillering Skov var at sikre skovens meget lange kontinuitet som løvskov, og at sikre at skovens biologiske værdier styrkes fremadrettet gennem en ekstensiv drift med løvtræsbinding. På tidspunktet for sagens rejsning forelå der ikke en Natura 2000-plan for området. Efter Naturstyrelsens anmodning blev bestemmelsen udtaget af fredningsforslaget, da der siden blev udarbejdet en Natura 2000-plan med retningslinjer for bevaring af skovnaturtyperne, som myndighederne skal søge udmøntet. Virkemidlet til udmøntning af Natura 2000-planens retningslinje for skovdriften og den efterfølgende handleplan er indgåelse af aftaler mellem lodsejere og myndigheder på baggrund af de puljer, som afsættes hertil. Handleplanen må ikke være så konkret, at den foregriber det præcise indhold i de aftaler, som myndighederne skal indgå med lodsejerne. Det er endvidere anført, at Natura 2000-planer og Natura 2000-handleplaner er bindende for myndighederne, men ikke for private lodsejere. Det er ifølge sagsrejserne ikke intentionen med formuleringen i fredningsbestemmelsernes § 3b at ændre herved. Det er derfor fortsat myndighedernes ansvar at sikre, at der opnås en naturtypebevarende drift. Handleplanen ses ikke at være så specifik, at der ikke vil kunne opnås tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift.

Som begrundelse for bestemmelsen om konvertering fra nål til løv ved almindelig omdriftsalder har sagsrejserne henvist til Lillering Skovs historik.

Sagsrejserne bemærker, at det bl.a. fremgår, at Lillering Skov er en del af en meget gammel løvskov. De arealer, hvor der i dag er registreret habitatskovtyper, har været bevokset med løvskov uafbrudt, så langt tilbage det kan dokumenteres på kort. Undtaget herfra er mindre arealer. Skoven optræder i sin helhed som løvskov på Videnskabernes Selskabskort fra 1816, som er det ældst tilgængelige kort over Danmark. Kortet blev opmålt i 1790, i de år hvor skovarealet i Danmark var på sit laveste niveau. Lillering Skov placerer sig blandt de ca. 2 % af landets skove, der eksisterede i 1805, hvor skovforordningen blev vedtaget med henblik på at sikre de få tilbageværende skove.

Det konkluderes af sagsrejserne, at Lillering Skov er en gammel og biologisk værdifuld løvskov, og at skoven er ekstensivt drevet og ikke tidli-

gere har været intensivt drevet – med undtagelse af relativt få områder, blandt andet en del af klagers parceller. En udvikling mod en mere intensiv skovdrift og valg af eksotiske træarter vil give et tab af de biologiske værdier. Af Natura 2000-planen fra 2011 fremgår det, at skovnaturtyperne ikke er sikret mod konvertering til andre træarter (planens s. 10), og i Natura 2000 basisanalysen fra 2007 er nåletræerne beskrevet som en langsigtet trussel mod habitatskovtyperne.

Med baggrund i Lillering Skovs udviklings- og driftshistorie, ønsker sagsrejserne skoven fastholdt og genoprettet som ekstensivt drevet løvskov med fokus på bevaring og udvikling af de biologiske værdier, der knytter sig til denne gamle løvskov.

Klager har i brev af 18. august 2017 i det væsentlige gentaget tidligere fremførte argumenter.

Advokat Uffe Baller har indgivet klager på vegne af lodsejerne med lb.nr. 4, 5, 14, 15, 19 og 31 samt lb.nr. 7

Klager har oplyst, at klager har indgået aftale om at gøre brug af og henvise til indlæg af 10. februar 2016 fra Dansk Skovforening og tilslutter sig i den forbindelse, at fredningsnævnets afgørelse er både ufuldstændig og mangelfuld, og at der ikke gyldigt kan pålægges fremtidige uspecifikke dyrkningsbegrænsninger inden for Natura 2000-området.

8. Miljø- og Fødevarerklagenævnets behandling og afgørelse i sagen

8.1 Sagens behandling

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besigtigede den 26. september 2017 fredningsområdet og holdt efterfølgende offentligt møde om sagen.

Sagsrejserne redegjorde under besigtigelsen og i forbindelse med det offentlige møde for deres forslag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev.

De indsendte klagepunkter blev i alt væsentligt gentaget. Det blev demonstreret hos lb.nr. 4, at opdelingen af lav- og højbundsarealer ikke var retvisende. Det blev af lb.nr. 5 oplyst, at opgørelsen af nål på hans ejendom ikke var korrekt. Det blev drøftet, at indtegningen af stiforløbet på fredningskortet ikke var korrekt. Sagsrejserne oplyste, at gps-opmålingerne ikke var korrekte og tilbød at foretage en ny opmåling.

Aarhus Kommune anmodede om, at erstatningsfordelingen mellem stat og kommuner skulle være en tiendedel til kommunerne og ni tiendedele til staten.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttede på baggrund af det oplyste under besigtigelsen og det offentlige møde kun at træffe delafgørelser, indtil der var foretaget yderligere undersøgelser.

På den baggrund udarbejdede sagsrejserne en revideret areal- og lodsejerfortegnelse samt kortbilag, bl.a. efter en ny gps-opmåling af stiforløb i Lillering Skov. Historiske kort viste, at et eksisterende stiforløb indtegnet på ejendommen matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, rettelig ligger på matr.nr. 29c og 29f.

Under sagens behandling i fredningsnævnet havde Aarhus Kommune udarbejdet et notat om lavbundsarealer. Miljø- og Fødevarerklagenævnet foretog yderligere opdelinger af arealerne og ind tegnede differentierede lavbundsarealer på et nyt kort. Opdelingen tog udgangspunkt i kote 12, hvor Tåstrup Sø ligger.

Slots- og Kulturstyrelsen oplyste under fredningsnævnets behandling af sagen, at styrelsen ville registrere fortidsminder samt sten- og jorddiger uafhængigt af fredningen. Slots- og Kulturstyrelsen afsluttede registreringen i efteråret 2017. De registrerede arealer fremgår af sagsrejsernes reviderede areal- og lodsejerfortegnelse samt reviderede fredningskort.

Lodsejeren med lb.nr. 5 har udpeget arealer som, ifølge ham, på tidspunktet for fredningssagens rejsning var tilplantet med nål, og som derfor er omfattet af konverteringsbestemmelsen i fredningens § 3b.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet sendte de nye oplysninger i høring og modtog efterfølgende høringssvar samt bemærkninger.

Lb.nr. 7 (Ole Brøndum) har i mail af 18. april 2018 anført, at han ønsker et brændeskur på 35 m² og en garage på 49 m² indtegnet på fredningskortet.

Danmarks Naturfredningsforening har på sagsrejsernes vegne i høringsvar af 4. maj 2018 anført, at bygningerne allerede fremgår af det reviderede fredningskort.

Lb.nr. 13 har i høringsbrev af 17. april 2018 anført, at ejendommens ca. 11,6 ha ren landbrugsjord er sat til salg og anslås at have en værdi på 175.000-200.000 kr. pr. ha.

Lb.nr. 19 har i mail af 27. marts 2018 indsendt dræntegninger.

Advokat Uffe Baller har indsendt høringssvar af 23. marts og 17. april 2018 på vegne af lb.nr. 4, 5, 7, 14, 15, 19 og 31.

Det fremgår af høringssvaret, at Hedeselskabet har lagt dræn på flere af ejendommene, og at der foreligger dokumentation herfor. Det fremgår endvidere, at der i sidste århundrede blev iværksat en generel grundvandssænkning i området omkring Tåstrup Sø, så det tidligere søområde kunne udnyttes til omdrift. Lodsejerne har anført, at en kategorisering af

arealerne som lavbundsarealer alene har vejledende betydning for arealernes dyrkningsforhold, og at lavbundsarealerne har samme bonitet som højbundsarealerne, da dræning kompenserer for, at arealerne bliver vandlidende.

Det er anført, at der for fem af lodsejerne (lb.nr. 4, 5, 14, 15 og 19) er tale om mineralholdig lerjord, der er dyrkningsegnet og som har været i sædvanlig omdrift.

Det er anført, at forholdene under besigtigelsen ikke var retningsgivende for arealernes bonitet m.v. på grund af regn forinden, samt at arealerne ikke var indgået i omdrift i en årrække for at respektere fredningsindgrebet. Grøfter og dræn var af samme årsag ikke vedligeholdt.

Lodsejerne har anført, at de kan tilslutte sig SKAT's vurdering af værdiforringelsen på 120.000 kr. pr. ha for arealer i sædvanlig omdrift. En værdiforringelse på 60.000 kr. pr. ha kan som udgangspunkt godkendes for lavbundsarealer, dog med tillæg, hvis arealerne kan udnyttes til græs og hø, som tilfældet er for arealerne ved søen, og således at erstatningen udgør 80.000 kr. pr. ha.

8.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 43, stk. 1, kan fredningsnævnets afgørelse efter § 40 påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Det følger af naturbeskyttelseslovens § 42, at Miljø- og Fødevareklagenævnet skal efterprøve fredningsnævnets afgørelse efter § 40, stk. 1, i dens helhed, når den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 500.000 kr.

Endvidere følger det af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, at Miljø- og Fødevareklagenævnet kan ændre fredningsnævnets afgørelse, herunder fredningens geografiske udstrækning, fredningsbestemmelserne og erstatningen. Dette gælder, uanset hvem der har rejst fredningssagen eller påklaget fredningsnævnets afgørelse, og uanset fredningsforslaget og de forslag og krav, der er fremført for fredningsnævnet og Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Ifølge naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, kan der gennemføres fredning af landarealer til varetagelse af de formål, der er nævnt i naturbeskyttelseslovens formålsbestemmelse i § 1:

”§ 1. Loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.

Stk. 2. Loven tilsigter særligt

- 1) at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder og de landskabelige, kulturhistoriske, naturvidenskabelige og undervisningsmæssige værdier,
- 2) at forbedre, genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter og for landskabelige og kulturhistoriske interesser, og
- 3) at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.”

Efter naturbeskyttelseslovens § 38 skal en fredning indeholde en bestemmelse om formålet med fredningen. I fredninger, der omfatter arealer inden for internationale naturbeskyttelsesområder, skal det fremgå af formålet, at fredningen skal medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, jf. stk. 2. Ifølge § 38, stk. 3 kan en fredning gå ud på bevaring af den nuværende tilstand eller tilvejebringelse af en bestemt tilstand, der herefter skal bevares, og den kan regulere offentlighedens færdsel i området. Af bestemmelsens stk. 4 fremgår, at en fredning kan indeholde de bestemmelser, herunder de påbud og forbud vedrørende arealernes anvendelse, der skønnes nødvendige, for at fredningsformålet kan opnås.

Det følger af miljøvurderingsloven, at myndighederne ved den endelige godkendelse eller vedtagelse af planen skal tage hensyn til miljørapporten, herunder øvrige miljøpåvirkninger samt udtalelser fra myndigheder eller offentligheden, jf. § 9⁷.

Som en del af grundlaget for Miljø- og Fødevareklagenævnets fredningsafgørelse er indgået den i sagen udarbejdede miljøvurderingsrapport samt den sammenfattende redegørelse, hvorefter fredningen ikke vil få negative konsekvenser for Natura 2000-området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag.

8.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger af 26. september 2017 om fredningen

I sagens behandling har Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer deltaget: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Torben Hansen, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

8.3.1 Fredningens gennemførelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet besluttede enstemmigt at frede området.

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn finder, at området er fredningsværdigt. Nævnet har foretaget en afvejning af de hensyn, der fremgår af

⁷ Lovbekendtgørelse nr. 1533 af 10. december 2015 om miljøvurdering af planer og programmer, jf. § 57, stk. 3 i lovbekendtgørelse nr. 1225 af 25. oktober 2018 om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

formålsbestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 1 og finder, at området er unikt og har væsentlige landskabelige, kulturhistoriske, geologiske og naturmæssige værdier, som afspejles i fredningens formålsbestemmelse.

Nævnet tilslutter sig således fredningsnævnets begrundelse for at frede.

8.3.2 Fredningens afgrænsning

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede at udtage den del af matr.nr. 7a, som udgør ”Rosenhaven” samt den del, der ligger mellem ”Rosenhaven” og ejendommens private haveareal, af fredningen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet besluttede enstemmigt at tiltræde fredningens øvrige afgrænsning, som den blev vedtaget af fredningsnævnet.

8.3.3 Fredningens indhold

§ 3 Arealernes drift

Miljø- og Fødevareklagenævnet besluttede enstemmigt at fastholde de af fredningsnævnet fastsatte bestemmelser om arealernes drift i § 3 og med samme begrundelse som fredningsnævnet.

Nævnet er enigt med sagsrejserne i, at en fastholdelse af forbuddet mod gødskning, kalkning, sprøjtning og omlægning af lysåbne arealer, jf. fredningsbestemmelsernes § 3a for de pågældende arealer, er et centralt tiltag for at sikre en udmøntning af formålet med fredningen. Nævnet har lagt vægt på, at fredningen ikke alene har til formål at bevare den nuværende naturværdi, men også at forbedre disse samt skabe et større sammenhængende naturområde.

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede dog at udtage det første afsnit i fredningsbestemmelsernes § 3b, der henviser til, at området skal reguleres efter gældende Natura 2000-planer.

Flere af klagerne har fundet, at formuleringen kan fortolkes som en bestemmelse, der medfører restriktioner i driften indenfor Natura 2000-området.

Det var hensigten med formuleringen af bestemmelsen, at der ikke skulle ske regulering af driften, men at den alene skulle følge reglerne for Natura 2000, jf. fredningsnævnets frednings- og erstatningsafgørelser.

Miljøstyrelsen har på den baggrund foreslået, at det pågældende 1. afsnit udtages af fredningsbestemmelsernes § 3b for at undgå misforståelser. Sagsrejserne har ligeledes foreslået en justering af bestemmelsen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har noteret sig, at der synes at være en udbredt enighed blandt sagens parter om at udtage afsnittet.

§ 8 Pleje

Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede enstemmigt at ændre fredningsbestemmelsernes § 8, således at bestemmelsen bringes i overensstemmelse med plejebekendtgørelsen.

Nævnet finder, at fredningsbestemmelsernes § 8 indeholder en uhen-sigtsmæssig sammenblanding af procedurerne for henholdsvis plejeplaner og plejeforanstaltninger, idet kun plejeforanstaltninger – og ikke pleje-planer – kan påklages efter plejebekendtgørelsen. På den baggrund finder nævnet tillige, at det er uhensigtsmæssigt at pålægge plejemyndigheden en pligt til at forhandle sig til enighed om plejeplanen ud over, hvad der fremgår af plejebekendtgørelsen.

§ 10 Skydebane (ny § 9)

Et flertal af Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer vedtog at udta-ge det sidste afsnit i fredningsbestemmelsernes § 10. Flertallet finder, at skydebanens brugere ikke kan påbydes at fjerne lovligt etablerede byg-ninger uden erstatning. Det vil endvidere reelt være umuligt at håndhæve et sådant påbud over for brugeren af en lejet ejendom.

Mindretallet (Pelle Andersen-Harild) stemte for at fastholde afsnittets første punktum. Mindretallet finder, at der er risiko for, at bygningerne bliver taget i anvendelse til sommerhusbeboelse eller lignende, hvis byg-ningerne ikke fjernes efter skydeaktiviteternes ophør.

§ 12 Deklaration (ny § 11)

Et enigt Miljø- og Fødevareklagenævn besluttede at ophæve den del af fredningens § 12, der vedrører ophævelse af en deklARATION af 18. april 1972. Det er nævnets vurdering, at den pågældende deklARATION ikke er en fredningsdeklARATION. Nævnet bemærker, at det tidligere fredningsplan-udvalgs påtaleret er overgået til kommunalbestyrelsen.

8.4 Miljø- og Fødevareklagenævnets beslutninger den 17. juni 2019

I sagens behandling har Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer deltaget: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

§ 4a Byggeri

Miljø- og Fødevareklagenævnet har enstemmigt vedtaget, at bestemmel-sens 2. afsnit skal ændres, så bestemmelsen giver mulighed for om- og tilbygning af helårshuse op til 500 m² i landzone, således at grænsen for det tilladte bruttoareal i forbindelse med om- og tilbygninger svarer til den nugældende planlov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Der var under besigtigelsen drøftelser om reetablering af den stenkisteformede bro nævnt i fredningsbestemmelsernes § 7, 2. afsnit.

Danmarks Naturfredningsforening har efterfølgende oplyst, at Slots- og Kulturstyrelsens konsulent Niels-Christian Clemmensen har udtalt, at det ikke har nogen kulturhistorisk værdi at søge fortidsmindet reetableret.

På den baggrund har Miljø- og Fødevareklagenævnet enstemmigt vedtaget at udtage det pågældende afsnit i fredningens § 7.

§ 9 Jagt

Miljø- og Fødevareklagenævnet vedtog enstemmigt at ophæve fredningens § 9. Fredningen hindrer ikke jagt, og nævnet finder ikke anledning til at regulere jagt i fredningsbestemmelserne. Nævnet finder, at jagt, herunder opdræt, udsætning af vildt samt tilskudsfoeding, er tilstrækkeligt reguleret af lov om jagt og vildtforvaltning samt naturbeskyttelseslovens § 3.

Fredningens § 10 bliver herefter ny § 9 osv.

De øvrige fredningsbestemmelser blev enstemmigt vedtaget som fastsat af fredningsnævnet.

8.5 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger til klagepunkter

Stiforløb – lb.nr. 14

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke anledning til at ændre det fastlagte stiforløb.

Lb.nr. 14 har eksisterende stiforløb på sin ejendom og i forbindelse med fredningen skal et tidligere stiforløb genoptages/nyetableres på naboejendommen. Sagsrejerne har sammen med lodsejerne ændret på det oprindeligt foreslåede stiforløb, så det ikke ville være til gene for dem.

Det blev under Miljø- og Fødevareklagenævnets besigtigelse konstateret, at klagen er baseret på det oprindelige forslag til sti og ikke det stiforløb, som lodsejeren selv har været med til at fastlægge.

Stiforløb – lb.nr. 31

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke anledning til at ændre det fastlagte stiforløb på naboejendommen, idet stiforløbet ikke påfører lb.nr. 31 særlige gener.

Lb.nr. 31 har klaget over, at der med fredningen er tre stier omkring hans ejendom, hvilket vanskeliggør jagtmuligheder.

Stiforløbet, som er anlagt på et naboareal, forløber i en afstand fra 100 til 200 m fra boligen. Lb.nr. 31 har særskilt i fredningen fået tilladelse til at udvide et eksisterende dobbelt læhegn langs ejendommen, som afskærer ejendommen fra stien.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at naboen også uden en fredning har en ret til at anlægge et stiforløb på sin ejendom.

8.6 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, jf. § 40.⁸

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 19. januar 2016 om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse om at gennemføre fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune på følgende ejendomme, der er afgrænset som vist på det medfølgende fredningskort, og som helt eller delvist omfatter følgende matrikelnumre:

Ejendomme i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og matr.nr. 47e Stjær By, Stjær.

Ejendomme i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7d Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev,

⁸ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev gennemføres med følgende bestemmelser, som herefter gælder for fredningen:

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 10. Det betyder blandt andet, at arealet ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000, underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af signaturen på det delområdekort, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Driften tilrettelægges, så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med pluk-hugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningskov, hvor nedskæring til rod er tilladt.

15 års genopdyrkningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for, at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslæt.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugtræer og buske forlænges langs med ejerlavsgårdsgrænsen i overensstemmelse med indtegningsplan, som fremgår af delområdekortet. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgårdsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræer.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Eksisterende helårshuse beliggende i landzone kan om- og tilbygges, så det samlede bruttoetageareal ikke overstiger 500 m². Dog kræves forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning og placering.

Øvrige om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser, såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. blafrehegn og hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinerings af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer, herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning i henhold til fredningsbestemmelsernes § 2 eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v., f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færiste eller lignende eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøninger i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal, i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier, der fremgår af fredningskortet, må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægger plejemyndigheden spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Forekomsterne fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilaget fremgår med signaturen ”Arealer med særlige drifts-

hensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Slots- og Kulturstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Pleje af de fredede arealer kan gennemføres efter den til enhver tid gældende plejebekendtgørelse⁹.

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslæt og lignende.

§ 9 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses, så lerdUER ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerdUER og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra fredningsnævnet.

§ 10 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 11 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredning erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves.

Fredningens afgrænsning og indhold fremgår yderligere af medfølgende fredningskort, delområdekort og kulturkort.

⁹ På fredningstidspunktet bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

Afgørelsen vil blive offentliggjort på mfkn.naevneneshus.dk. Afgørelsen kundgøres endvidere i Statstidende.

Birgitte Egelund Olsen
Formand

19. december 2019

Sagsnr. 18/05343

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**

Toldboden 2

8800 Viborg

AFGØRELSE VEDRØRENDE ERSTATNING i sag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus kommuner

Tlf. 72 40 56 00

CVR-nr. 37795526

EAN-nr. 5798000026070

nh@naevneneshus.dk

www.naevneneshus.dk

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens¹ § 44, stk. 1, jf. § 39, jf. § 40.

Miljø og Fødevareklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning og har truffet afgørelse om at tilkende følgende erstatninger i anledning af fredningen:

Lb. nr. 1: Torben Hegelund	59.842 kr.
Lb. nr. 2: Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard	53.820 kr.
Lb. nr. 3: Mads Foged Pedersen og Lone Martinussen	6.580 kr.
Lb. nr. 4: Annemarie Elisabeth Pedersen	913.262 kr.
Lb. nr. 5: Henrik Baunvig	240.903 kr.
Lb. nr. 6: Knud Røgen	9.795 kr.
Lb. nr. 7: Ole Brøndum m.fl.	108.070 kr.
Lb. nr. 8: Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen	13.103 kr.
Lb. nr. 9: Jens Jacob Janfelt	73.898 kr.
Lb. nr. 10: Pia Rasmussen og Laurids Sørensen	2.325 kr.
Lb. nr. 11: Arne Skjødt	7.014 kr.
Lb. nr. 12: Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen	52.803 kr.
Lb. nr. 13: Mark B. Rasmussen og Cecilie Dyrendom	442.034 kr.
Lb. nr. 14: Patricia Switten og Mads Sloth Vinding	204.511 kr.
Lb. nr. 15: Ole Vest Jensen	492.115 kr.
Lb. nr. 16: Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS	0 kr.
Lb. nr. 17: Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen	3.700 kr.
Lb. nr. 18: Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen	540 kr.
Lb. nr. 19: Tom Holmen Hansen	503.847 kr.
Lb. nr. 20: Jens Ove Sørensen	1.005 kr.

¹ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

Lb. nr. 21: Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg	405 kr.
Lb. nr. 22: Kirsten Vogelius Hansen	180 kr.
Lb. nr. 23: Kai Gustav Egholm	315 kr.
Lb. nr. 24: Tommy V. Christiansen	41.746 kr.
Lb. nr. 25: Alexander Pietro Lambie og Dorte Lambie	3.757 kr.
Lb. nr. 26: Fælleslod	5.206 kr.
Lb. nr. 27: Hanne Brask Brand	45.438 kr.
Lb. nr. 28: Boet efter Asta Lousen	0 kr.
Lb. nr. 29: Jens Jørgen Dyrbjerg	5.603 kr.
Lb. nr. 30: Carsten Munk-Pedersen	125.811 kr.
Lb. nr. 31: Hans Fløe Sørensen	24.462 kr.
Lb. nr. 32: Kent Bjarne Sørensen	37.473 kr.
Lb. nr. 33: Anne Marie Rybjerg Nielsen og Morten Rybjerg	6.000 kr.
Lb. nr. 34: Knud Andersen	3.700 kr.
Lb. nr. 35: Bjarne Schøler Sørensen	2.835 kr.
Lb. nr. 36: Annalyst A/S	8.062 kr.
Lb. nr. 37: Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller	3.660 kr.
Lb. nr. 38: Hans Johansen Dam	1.860 kr.
Lb. nr. 39: Erik Toft	116.106 kr.
Lb. nr. 40: Fælleslod	4.875 kr.
Lb. nr. 41: Kristian Herman Andersen	83.906 kr.
Lb. nr. 42: Jens Jacob Janfelt	5.549 kr.
Lb. nr. 43: Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers	4.160 kr.
Lb. nr. 44: Hans Henrik Markociejski	86.059 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere fastsat godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. afholder staten ved Miljø- og Fødevareministeriet tre fjerdedele og Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune en fjerdedel, jf. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om erstatning i anledning af fredningen kan efter naturbeskyttelseslovens § 45 påklages til Taksationskommissionen af de, der har påklaget fredningsnævnets afgørelse af erstatningsspørgsmålet til nævnet, eller for hvis vedkommende nævnet har skærpet fredningsbestemmelserne eller nedsat erstatningen. Afgørelsen kan endvidere påklages af Aarhus Kommune, Skanderborg Kommune og af Miljø- og Fødevareministeren.

Klagefristen er fire uger fra den dag, Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er meddelt den klageberettigede, jf. naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 1. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag. Klage skal indgives til Miljø- og Fødevareklagenævnet, e-mail: mfkn@naevneneshus.dk, der videresender klagen til Taksationskommissionen, jf. § 45, stk. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om godtgørelse kan ikke påklages, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævet,² der har behandlet sagen i den læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævet.

² Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævet.

1. Indledning

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del har den 16. januar 2016 truffet afgørelse om erstatning i anledning af fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune med et samlet beløb på 4.266.728 kr.

Fredningsnævnets afgørelse om erstatning er påklaget til Natur- og Miljøklagenævnet af en række lodsejere, jf. naturbeskyttelseslovens § 43.

Sagen er pr. 1. februar 2017 overgået til behandling i Miljø- og Fødevarerklagenævnet, jf. § 24, stk. 6 i lov om Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

2. Fredningsnævnets behandling

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 40, stk. 1, at fredningsnævnets behandling af en fredningssag afsluttes med, at nævnet træffer afgørelse om, hvorvidt fredningen skal gennemføres samt afgør erstatningsspørgsmålet m.v., jf. lovens § 39.

Af naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1 fremgår det, at fredningsnævnet fastsætter erstatning til ejere, brugere og andre indehavere af rettigheder over de fredede ejendomme for det tab, som fredningen påfører dem. Der tilkendes ikke erstatning for fredning af offentligt ejede arealer, medmindre den fredede ejendom er erhvervet med henblik på midlertidig besiddelse. Det fremgår videre af lovens § 39, stk. 4, at erstatningsbeløb forrentes fra datoen for fredningsnævnets afgørelse, og indtil erstatningen udbetales, med en årlig rente, der svarer til Danmarks Nationalbanks diskonto. Under særlige omstændigheder kan fredningsnævnet fastsætte et andet begyndelsestidspunkt for forrentningen.

Det fremgår af afgørelsen, at fredningsnævnet har fastsat erstatningerne i overensstemmelse med fast praksis med udgangspunkt i takster, der kan reduceres eller bortfalde, bl.a. hvis arealet i forvejen er omfattet af naturbeskyttelseslovens generelle reguleringer, herunder lovens § 3. Taksterne er suppleret med tillæg, hvis størrelse er fastsat efter en konkret vurdering af fredningens betydning for arealet.

Fredningsnævnet har fastsat grunderstatningen til 3.600 kr. pr. ha.

Endvidere har fredningsnævnet fastsat følgende tillægserstatninger:

Fredningens § 3a om drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Fredningsnævnet har tilkendt 60.000 kr. pr. ha til lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer.

Det fremgår, at erstatningen primært er tilkendt de ekstensivt dyrkede arealer, der er beliggende nord for Tåstrup Sø, og som er kortlagt som

lavbundsarealer, men også andre mindre lysåbne arealer, der ikke er registreret som lavbundsarealer, men som ud fra arrondering og dyrkningshistorik er vurderet på baggrund af luftfotos er ekstensivt drevne arealer.

Fredningsnævnet har tilkendt 80.000 kr. pr. ha for lysåbne arealer, der ikke er lavbundsarealer.

Erstatningen er tilkendt de arealer, der ikke er kortlagt som lavbund, og hvor der på luftfotos er en tydelig dyrkningsmæssig historik.

Endvidere fremgår det, at der ikke er tilkendt erstatning for lysåbne arealer, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, da der med lov nr. 179 af 24. februar 2015 med virkning fra den 1. september 2017 indføres forbud mod gødskning og sprøjtning på sådanne arealer.

Fredningsnævnet har tilkendt 9.000 kr. pr. ha for begrænsninger i skovdriften.

For 15 års genopdyrkningsret (annullering), lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer er tilkendt 60.000 kr. pr. ha.

For 15 års genopdyrkningsret (annullering), lysåbne arealer, ikke lavbundsarealer er tilkendt 80.000 kr. pr. ha.

Erstatningen tilkendes i samme niveau som øvrige omdriftsarealer.

For Rosenhaven er tilkendt 60.000 kr. pr. ha. Erstatningen tilkendes i samme niveau som lysåbne arealer, lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer, da arealet skal ekstensiveres efter ophør af drift til gartneriformål.

Fredningens § 3b om drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

For konvertering af juletræer og øvrige nåletræer til løvtræer er tilkendt 15.000 kr. pr. ha.

For forbuddet mod skadevoldende kørsel eller udslæbning af træ på kulturhistoriske spor m.v. er tilkendt 2.000 kr. pr. ha.

Fredningsnævnet har ikke i øvrigt tilkendt erstatning, da driften efter fredningsbestemmelsens formulering skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og derfor ikke i sig selv medfører begrænsninger i driften.

Fredningens § 3c om landbrugsarealer med tilplantningsforbud

For forbud mod udsigtshæmmende beplantning er tilkendt 6.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 5b om eksisterende veje og stier, der sikres

Fredningsnævnet har tilkendt 15 kr. pr. løbende meter for sikring af eksisterende stier.

Fredningens § 5c om anlæg af stier

Fredningsnævnet har tilkendt 60 kr. pr. løbende meter for etablering af nye stier.

Fredningens § 5d om parkering

For etablering af et parkeringsareal er tilkendt 150.000 kr. pr. ha.

Det fremgår af afgørelsen, at erstatningen er tildelt i en størrelsesorden, der nærmer sig handelsværdien, da indgrebet er meget omfattende i relation til arealets anvendelse.

På den baggrund har fredningsnævnet tilkendt følgende erstatninger:

Lb. nr. 1:	81.455 kr.
Lb. nr. 2:	38.123 kr.
Lb. nr. 3:	13.236 kr.
Lb. nr. 4:	1.042.025 kr.
Lb. nr. 5:	305.788 kr.
Lb. nr. 6:	25.018 kr.
Lb. nr. 7:	183.112 kr.
Lb. nr. 8:	30.617 kr.
Lb. nr. 9:	27.426 kr.
Lb. nr. 10:	11.913 kr.
Lb. nr. 11:	75.447 kr.
Lb. nr. 12:	56.040 kr.
Lb. nr. 13:	366.134 kr.
Lb. nr. 14:	240.031 kr.
Lb. nr. 15:	480.174 kr.
Lb. nr. 16:	3.600 kr.
Lb. nr. 17:	6.390 kr.
Lb. nr. 18:	3.966 kr.
Lb. nr. 19:	432.313 kr.
Lb. nr. 20:	6.888 kr.
Lb. nr. 21:	3.600 kr.
Lb. nr. 22:	3.600 kr.
Lb. nr. 23:	3.600 kr.
Lb. nr. 24:	47.059 kr.
Lb. nr. 25:	5.446 kr.
Lb. nr. 26:	97.128 kr.
Lb. nr. 27:	54.012 kr.

Lb. nr. 28:	3.600 kr.
Lb. nr. 29:	7.884 kr.
Lb. nr. 30:	123.397 kr.
Lb. nr. 31:	53.746 kr.
Lb. nr. 32:	50.192 kr.
Lb. nr. 33:	13.827 kr.
Lb. nr. 34:	5.980 kr.
Lb. nr. 35:	9.323 kr.
Lb. nr. 36:	18.259 kr.
Lb. nr. 37:	10.428 kr.
Lb. nr. 38:	7.732 kr.
Lb. nr. 39:	102.482 kr.
Lb. nr. 40:	9.004 kr.
Lb. nr. 41:	113.609 kr.
Lb. nr. 42:	3.600 kr.
Lb. nr. 43:	3.600 kr.
Lb. nr. 44:	85.924 kr.

Fredningsnævnet har samtidig tilkendt godtgørelse for sagkyndig bistand under fredningsnævnets behandling af sagen på i alt 84.562 kr.

3. Klager og bemærkninger hertil

Lb.nr. 2, Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard, Rødlundvej 5, 8462 Harlev J, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev og 3k smst, i alt 0,828 ha

Klager accepterer fredningen, men klager over, at den fastsatte erstatning for arealer omfattet af fredningens § 3a er for lav.

Klager har anført, at den fredede del af klagers agerjord – 0,39 ha – ikke er rentabel at dyrke og dermed reelt bliver uanvendelig. Erstatningskravet er på 165.000 kr. pr. ha.

Sagsrejserne har hertil bemærket, at erstatningsudmålingen skal følge de til enhver tid gældende takster som fastsat ved Taksationskommissionens og Natur- og Miljøklagenævnets praksis.

Lb.nr. 6, Knud Røgen, Søballevej 12, 8660 Skanderborg, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, i alt 5,741 ha, heraf 1,641 ha § 3, 4,1 ha fredskov m/ 196 m sten- og jorddiger, til rest 0,00 ha

Det er anført i klagen, at der ikke er givet erstatning, eller at der ikke er givet korrekt erstatning, for kørsel/udslæbning af træ på kulturhistoriske spor m.v., eksisterende stier samt lysåbne-, lavbunds-, og ekstensivt dyrkede arealer. Det er anført, at ikke alle eksisterende stier er indtegnet på fredningskortet, og dermed ikke medregnet i erstatningen.

Sagsrejserne har til klagen bemærket, at der forekommer spor af oldtidsagre på en del af matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, samt at der med fredningen bevares 255 meter af en eksisterende sti hen over den nordlige del af ejendommen.

Ejendommen er i sin helhed skovbevokset med undtagelse af et lysåbent areal, der er registreret som rigkær efter habitatdirektivet. Ejendommen er derfor ikke omfattet af de driftsmæssige restriktioner, som gør sig gældende for lavbundsjorder i omdrift, hvor driften i medfør af fredningen skal ekstensiveres.

Det er endvidere anført, at det ikke er alle stier på ejendommen, som fremgår af fredningskortet, da det ikke har været intentionen at sikre alle eksisterende stier bevaret med fredningen. Alene udvalgte stiforløb, som vurderes at være vigtige for, at man kan komme rundt i området, eller som giver adgang til særlige oplevelser, der er søgt bevaret.

Miljøstyrelsen har til klagen bemærket, at de arealer, hvor fredningsnævnet har fastsat forbud mod kørsel og udslæbning af træ på kulturhistoriske spor, er vist på kortbilag. Det er Miljøstyrelsens opfattelse, at fredningsnævnet alene har tilkendt erstatning for bestemmelser vedrørende kørsel og udslæbning af træ på kulturhistoriske spor til de arealer, der er indtegnet på Kulturkortet som ”arealer med særlige driftshensyn”. Da der ikke er sådanne arealer markeret på det pågældende areal, er lodsejeren ikke erstattet for forbuddet.

Miljøstyrelsen bemærker endvidere, at der er markeret en eksisterende sti over det pågældende areal. En sådan sti, hvis signatur også fremgår af fredningskortet, bør udløse erstatning med taksten for eksisterende sti.

For så vidt angår manglende erstatning for lysåbne-, lavbunds-, ekstensivt dyrkede arealer, bemærker styrelsen, at der ikke ses at være sådanne arealer på klagers arealer. Af den grund skal der ikke tilkendes erstatning herfor.

Lb.nr. 7, advokat Uffe Baller på vegne af Bodil Marie Dyrbjerg Christensen, Grethe Leth-Espensen, Lars Leth-Espensen, Harald Thomsen Jensen og Niels Jørn Thomsen, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, i alt 20,274 ha, hvoraf hele arealet er omfattet af fredskov, og som også rummer 10,512 ha omfattet af nbl § 18, 0,829 ha omfattet af nbl § 3 samt 125 m omfattet af beskyttede sten- og jorddiger, til rest 0,00 ha

Det er i klagen anført, at én af ejendommens ejere, Ole Brøndum, har valgt at lade sig repræsentere af Dansk Skovforening, jf. nedenfor, fordi der ikke er enighed mellem ejerne om fordelingen af andelene i samejet.

Det er i den forbindelse anført, at det i indlægget fra Dansk Skovforening fremgår, at særligt Ole Brøndums del af skoven er drevet intensivt efter

almindelig forstlig praksis. Klager har oplyst, at det er korrekt, at der er en forskel på, hvorledes forskellige dele af skoven har været udnyttet, men dette er ikke afgørende for erstatningsfastsættelsen for dyrkningsbegrænsningerne, idet erstatningen efter almindelige ekspropriationsretlige regler fastsættes efter drifts- og indtægtpotentialet og ikke efter den aktuelle faktiske udnyttelse.

Klager har henvist til, at det eksempelvis fremgår af praksis vedrørende jagtfredninger i henhold til naturbeskyttelsesloven, hvor erstatningen for mistet jagtleje udmåles ud fra markedsværdien, selvom den aftalte leje måtte være lavere (sag om oprettelse af vildtreservat på Saltholm, Taksationskommissionskendelse af 8. december 2014).

Det er oplyst, at klager har indgået aftale om at gøre brug af og henvise til indlæg af 10. februar 2016 fra Dansk Skovforening og tilslutter sig i den forbindelse, at fredningsnævnets afgørelse er både ufuldstændig og mangelfuld, og at der ikke gyldigt kan pålægges fremtidige uspecifikke dyrkningsbegrænsninger inden for Natura 2000-området. Det gælder i forhold til restriktionernes gyldighed og for ejernes mulighed for at fremsætte erstatningskrav, hvilket ikke er muligt på et sagligt grundlag, når driftsrestriktionerne er så upræcise. Derfor er det heller ikke muligt for den erstatningsfastsættende myndighed at udmåle en erstatning. Det er anført, at det er uacceptabelt, at fredningsnævnet undlader at tilkende erstatning for skovarealer inden for Natura 2000-områder, og at en erstatning på 15.000 kr. pr. ha for konvertering af løvtræer ikke er udtryk for fuldstændig erstatning under hensyn til, at der er tale om en jordbundstype, der er særlig godt egnet til nåletræer. Det gøres endvidere gældende, at der ikke er taget højde for øgede omkostninger til tilplantning med løv, samt at der er tale om et væsentligt indgreb, når der ikke længere må foretages sædvanlig skovning, kun plukhugst.

Det er klagers opfattelse, at grundtaksten bør forhøjes til 4.000 kr.

Lb.nr. 7, Dansk Skovforening på vegne af Ole Brøndum, jf. ovenfor

Det fremgår af klagen, at Ole Brøndum ejer den nordlige del af matriklen markeret som parcel 1, 2 og 3 på et vedlagt kort, og udgør i alt ca. 9 ha.

Klager har anmodet om, at erstatningsafgørelsen tilbagevises og hjemvises til fornyet behandling i fredningsnævnet på grund af væsentlige mangler.

Det er anført i klagen, at der ikke ydes erstatning for skovarealer beliggende i Natura 2000-området, da driften efter fredningsbestemmelsens formulering skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og derfor ikke i sig selv medfører begrænsninger i driften efter fredningen. Det er klagers opfattelse, at fredningens formulering medfører, at ejeren er forpligtet til at efterleve bestemmelserne for Natura

2000-området fastlagt i handleplanen, uden at disse er specifikke for arealer og uden mulighed for at indgå de aftaler om driften, der ellers er grundlaget for implementering af handleplanerne generelt. Efter klagers opfattelse er denne slutning ikke korrekt, og grundlaget for erstatningsudmålingen er derfor forkert.

Det er endvidere anført, at en ejer kun har pligt til at efterleve de særlige driftskrav i Natura 2000-området, hvis ejer indgår en 20-årig driftsaftale med Naturstyrelsen om en konkret og særlig drift af de pågældende arealer (årlig tilskudsudbetaling i 20 år), eller hvis ejer ikke ønsker at indgå en sådan aftale og herefter bliver meddelt påbud om en særlig drift af arealet. Et sådant påbud er evigtvarende, og der ydes en engangserstatning. I begge situationer ydes der ejer tilskud/erstatning for de rådighedsindskrænkninger, der følger af Natura 2000-forpligtelsen.

Klager har anført, at fredningsnævnet således ikke kan – under henvisning til, at ejer måtte have en pligt til at drive arealerne på en bestemt måde – afskære ejer en erstatning fra fredningskendelsen.

I forhold til kravet om konvertering af nåletræer og juletræer til løvskov ved normal omdriftsalder er der fastsat en erstatning på 15.000 kr. pr. ha. Der synes ikke i dette taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt godt egnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning med løv efter nål. Samtidig ligger en stor del af det samlede nåletræsareal i Ole Brøndums del af skoven, hvilket der ikke er taget højde for i erstatningsudmålingen, som blot er lavet samlet og derefter fordelt forholdsmæssigt.

Efter klagers opfattelse, bør klagenævnet så vidt angår erstatningsspørgsmålet hjemvise sagen til fornyet behandling i fredningsnævnet for den del, der vedrører driften af skov inden for Natura 2000-området (§ 3b).

Sagsrejserne har til klagen bemærket, at virkemidlet til udmøntning af Natura 2000 planens retningslinje for skovdriften og den efterfølgende handleplan er indgåelse af aftaler mellem lodsejere og myndigheder på baggrund af de puljer, som afsættes hertil. Handleplanen må ikke være så konkret, at den foregriber det præcise indhold i de aftaler, som myndighederne skal indgå med lodsejerne. Det er endvidere anført, at Natura 2000-planer og Natura 2000-handleplaner er bindende for myndighederne, men ikke for private lodsejere. Det er ikke intentionen med formuleringen i fredningsafgørelsens § 3b at ændre herved. Det er derfor fortsat myndighedernes ansvar at sikre, at der opnås en naturtypebevarende drift. Handleplanen ses ikke at være så specifik, at der ikke vil kunne opnås tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift.

Det er ikke sagsrejsernes intention at afskære lodsejerne fra at modtage tilskud eller erstatning som følge af aftaler eller påbud om særlig drift

efter en Natura 2000-plan eller -handleplan. Hvis klagenævnet vurderer, at det er tilfældet med den nuværende formulering af § 3b, vil sagsrejserne foreslå bestemmelsen justeret.

Dansk Skovforening har afgivet supplerende bemærkninger i brev af 18. august 2017. Det fremgår heraf, at en fredningserstatning kan og skal ses helt uafhængig af, om der på arealet er foretaget en Natura 2000-udpegning og kortlægning eller ej. Ifølge loven skal pålagte restriktioner i en fredning erstattes fuldt ud i forhold til en situation, hvor der ikke er pålagt restriktioner af nogen art. Dette princip ændres ikke ved, at der med andre reguleringer *kan* pålægges driftsrestriktioner på en ejendom.

Som eksempel anfører klager, at et krav om en bestemt driftsform stillet i en fredningskendelse, der eventuelt er enslydende med de driftskrav, der aktuelt måtte blive stillet i en plan for et Natura 2000-område, medfører, at der ikke efterfølgende vil kunne ydes tilskud efter Natura 2000-beskyttelsen via de nuværende tilskudsordninger.

Fredningen skal derfor i denne situation yde ejeren fuld og hel kompensation for de pålagte – evigtvarende – driftsrestriktioner. Det anføres endvidere af klager, at det kan være risikabelt at henvise til driftsrestriktioner beskrevet i en Natura 2000-plan, da fredningen i givet fald vil skulle ændres, såfremt der måtte ske ændringer i driftsvilkårene til beskyttelsen af Natura 2000-værdierne.

Advokat Uffe Baller på vegne af lb.nr. 4, 5, 14, 15, 19 og 31

Der klages over den udmålte erstatning.

Generelt for klagerne er det anført, at det af fredningskendelsen fremgår, at fredningen omfatter et større areal end det, der er tilkendt erstatning for. Det er ikke muligt at se, hvilke arealer der er holdt uden for erstatningen, differentieringen heraf i forhold til de enkelte arealer, og med hvilken begrundelse erstatningen er fordelt på de enkelte arealer.

Endvidere har nogle lodsejere fået tilkendt erstatning for enkelte poster, som andre ikke har fået kompenseret, uden at det fremgår, hvad der er lagt til grund for denne forskelsbehandling. Som eksempel anføres at lb.nr. 19 og 31 er kompenseret for udsigtshæmmende beplantning, mens det ikke er tilfældet for de øvrige lodsejere.

Det fremgår af klagen, at grundtaksten bør fastsættes til 4.000 kr., subsidiært til 3.800 kr., idet der ved fastsættelsen bør tages højde for prisudviklingen.

For så vidt angår de lysåbne arealer er der i klagen sammenlignet med andre sager benævnt ”genopdykningsret” med samme erstatningsniveau, og hvor der er fastsat en erstatning på 60.000 kr. pr. ha.

Klager har henvist til Taksationskommissionens kendelse af 22. december 2009 i en analog fredningssag ved Jammerbugten. Det fremgår af klagen, at der i denne sag blev tilkendt erstatning på 120.000 kr. pr. ha som følge af værdinedgangen med udgangspunkt i en førpris, som antages at ligge under den gennemsnitlige landbrugspris i området på 200.000 kr. pr. ha for god landbrugsjord. I sagen blev der tilkendt en erstatning på 200.000 kr. pr. ha for jord af højeste bonitet.

Det er anført i klagen, at god landbrugsjord ved Aarhus koster minimum 200.000 kr. pr. ha, og hvis man antager, at der skal ske et nedslag heri på grund af boniteten, skal erstatningen i hvert fald sættes tilsvarende sagen fra Jammerbugten på 120.000 kr. pr. ha. Det fremgår endvidere, at boniteten kun har betydning, hvis man vil dyrke korn. Alle lodsejerne i området er planteavlere, hvorfor man kan vælge at dyrke græs og sælge det med samme udbytte som ved jord af højeste bonitet. De mindre arealer, der kan blive vandlidende, kan fortsat dyrkes normalt ved at lede vandet væk med pumper, således som det har været tilfældet for flere sådanne arealer i området. Hertil kommer, at arealerne er dræned.

Det fremgår, at klager har noteret sig Naturstyrelsens bemærkninger om, at fredningsbestemmelserne forekommer at være "unødvendig restriktiv", men at "en erstatning på 140.000 kr. pr. hektar er dog høj ...". Efter klagers opfattelse mener Naturstyrelsen, at den tilkendte erstatning er utilstrækkelig. På den baggrund er det klagers opfattelse, at erstatningen bør være 140.000 kr. pr. ha, subsidiært 120.000 kr. pr. ha som fastslået i sagen fra Jammerbugten.

Klager har anført, at der ikke er tilkendt erstatning for forringet jagt som følge af forbuddet mod vildt- og tilskuds fodring, som har fundet sted både udenfor og inden for naturbeskyttede områder. Klagenævnet bør derfor fastsætte en skønsmæssig erstatning herfor. Klager har henvist til et vedlagt notat fra Danmarks Jægerforbund, hvoraf fremgår, at værdinedsættelsen i en sådan situation skønnes at udgøre 25 % af jagtlejen, dog kun 15 % for arealer, der kun er omfattet af forbuddet mod udsætning.

Klager har endvidere henvist til, at det fremgår af notatet, at den årlige jagtlejeværdi i området omkring Tåstrup Sø er 600-900 kr. pr. ha, eller i gennemsnit 750 kr. pr. ha, hvilket således bør danne grundlag for beregning af forringelsen af jagtlejeværdien uafhængigt af, om jagten lejes ud eller ikke, idet erstatningen ifølge praksis beregnes ud fra den potentielle og ikke aktuelle leje.

Klager har gjort opmærksom på, at der generelt med fredningskendelsen er pålagt fremtidige driftsbegrænsninger i Natura 2000-områderne. Fredningskendelsen indeholder imidlertid ikke en konkret, individualiseret beskrivelse af fredningsindholdet på dette punkt, og en sådan diffus fredningsbestemmelse er ugyldig, hvorfor det ikke er muligt at opgøre et sag-

ligt begrundet erstatningskrav på så usikkert et grundlag. Fredningsmyndigheden opfordres til at forholde sig hertil.

Bemærkninger særligt vedrørende de enkelte lodsejere:

Lb.nr. 4, Annemarie Pedersen, Tåstrup Søvej 1, 8462 Harlev J, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af 7 a Tåstrup By, Harlev, 7g, 7f og 9v smst, i alt 23,018 ha, heraf 3,898 ha omfattet af naturbeskyttelseslovens § 16/18 og 7,218 ha omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Klager har anført, at lb.nr. 4 alene er tilkendt erstatning for grundtaksten og lysåbne arealer og således ikke for Rosenhaven. Erstatningen herfor synes fejlagtigt tilkendt en anden lodsejer.

Samtidig er det anført, at den tilkendte erstatning på 60.000 kr. for Rosenhaven er for lav og bør fastsættes til 140.000 kr. pr. ha. Der er ikke givet nogen begrundelse for erstatningens størrelse.

Det fremgår, at lb.nr. 4 har et skovareal uden for Natura 2000-området på ca. 0,5 hektar, der, som følge af fredningen, afskærer lodsejeren fra rydning og etablering af eksempelvis en juletræskultur, hvilket bør erstattes med minimum 15.000 kr. pr. ha, som det er sket i andre af sagerne. Det gøres dog gældende, at dette niveau er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Desuden kompenseres der ikke tilstrækkeligt for, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, kun plukhugst.

Klager har oplyst, at forpagteren af lb.nr. 4's areal så sig nødsaget til at opsig forpagtningen, da det fulgte af fredningsforslaget, at der fra dettes offentliggørelse ikke længere måtte ske dyrkning i sædvanlig omdrift, dvs. med gødning, sprøjtning, sædskifte mm. Dermed var arealet uanvendeligt til landbrugsdrift. Forpagtningsafgiften var på 4.200 kr. pr. ha, i alt 58.800 kr. for det forpagtede areal.

Det fremgår af klagen, at lb.nr. 4 har et direkte tab på 117.600 kr. for de to år, der er gået fra fredningsforslagets offentliggørelse til fredningsnævnets erstatningskendelse. Et sådant tab skal erstattes ud fra almindelige ekspropriationsretlige grundsætninger.

Lb.nr. 5, Henrik Baunvig, Harlev Kirkevej 2, 8462 Harlev J, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, 29c, 2y og 20b smst, i alt 10,734 ha

Klager har oplyst, at det eksisterende stiforløb ikke udgør 287 meter som anført, men ca. 600 meter.

Det fremgår af klagen, at arealet beskrevet under ”Konvertering til løvtræer” er fejlagtigt angivet til 0,14 ha, men udgør ca. 1 ha. Heraf udgør juletræer ca. 0,7 ha, der skal erstattes med et større beløb end nåletræer til produktion af tømmer.

Klager har endvidere anført, at erstatningsniveauet på 15.000 kr. er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være ved tilplantning. Desuden kompenseres der ikke tilstrækkeligt for, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanligt skovning, kun plukhugst.

Lb.nr. 14 – Patricia S. Nielsen og Mads S. Vinding, Bøgebakken 15, 8462 Harlev J, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, 4q, 44a, 44d og 44d smst., i alt 4,581 ha

Det fremgår af klagen, at de nye stier på ejendommen er korrekt opgjort, men at der ikke som påstået er taget hensyn til et stiudlæg, der ligger på naboejendommens jord, og som løber langs skellet til lb.nr. 14's ejendom direkte op til haveanlæg og dermed tæt på bygningerne, hvilket også er påpeget af Aarhus Kommune. Klager har anført, at det følger af almindelige ekspropriationsretlige grundsætninger, at ulemper fra et ekspropriativt indgreb skal erstattes, uanset om de hidrører fra naboejendommen på grundlag af naboretlige regler. Det er oplyst, at stien har en strækning på 203 meter, som skal erstattes med en højere takst end de sædvanlige 60 kr. pr. løbende meter på grund af den tætte beliggenhed ved bygningerne.

Endvidere fremgår det af klagen, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr., hvortil bemærkes, at lodsejerens skovarealer udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verificeret, og at prisen på 9.000 kr. er baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Klager har anført, at også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha er for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være ved tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, men kun plukhugst.

Lb.nr. 15 – Ole Vest Jensen, Tåstrupvej 115, 8462 Harlev J, matr.nr. 4d Lillering Framlev, 32b, 24c smst, 4l Tåstrup By, Harlev, 11am og del af 30b smst., i alt 16,537 ha

Det fremgår af klagen, at der under ”lysåbne arealer” tilsyneladende ikke er tilkendt erstatning for arealer omfattet af naturbeskyttelseslo-

vens § 3, hvilket er forkert i denne sag, fordi der forud for arealernes § 3-status foreligger MVJ-aftaler, som bekræftet af Aarhus Kommune ved brev af 20. oktober 2014 til lb.nr. 15.

MVJ-aftalerne er fortsat i kraft, og allerede derfor kan de heraf omfattede arealer ikke blive omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, jf. naturtypebekendtgørelsen. Der skal for disse arealer tilkendes samme erstatning som for øvrige lysåbne arealer.

Det betyder, at de arealer, der skal erstattes, ikke udgør 6,87 ha, men 9,66 ha.

Det er anført, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr. Klager har hertil bemærket, at skovarealerne udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verificeret. Det er endvidere anført, at prisen på 9.000 kr. er baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Efter klagers opfattelse er også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, men kun plukhugst.

Klager har ikke fået tilkendt erstatning for forbud mod udsigtshæmmende beplantning, hvilket skal kompenseres som tilfældet er med andre lods ejere. Klager har anført, at det er et gennemgående indgreb i området.

Endelig har klager anført, at der skal fastsættes fuldstændig erstatning for volieren, hvor der for fredningsnævnet var fremlagt en specificeret erstatningsopgørelse på 24.318 kr., som uden nærmere begrundelse er nedsat til 10.000 kr. Klager har selv stået for udførelsen af arbejdet. For fuldstændighedens skyld har klager nu indhentet et tilbud fra et tømrerfirma lydende på 74.095 kr. + moms, i alt 92.618,75 kr. Klager har således sparet fredningsmyndigheden for en erstatning på ca. 70.000 kr., hvorfor det er åbenbart urimeligt, at fredningsnævnet har reduceret tabet fra 24.318 kr. til 10.000 kr. uden nogen form for begrundelse.

Lb.nr. 19 – Tom Holmen Hansen, Tåstrupvej 111, 8462 Harlev J, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, 2n, del af 2a sms., i alt 12,159 ha, heraf § 3, § 16/18, fredskov, beskyttede jord- og stendiger

Det fremgår af klagen, at erstatning for arealer omfattet af skovdrift blev fastsat på grundlag af 0,163 ha á 9.000 kr. Klager har hertil bemærket, at skovarealer udgør 0,228 ha, hvilket fredningsmyndigheden må få verifi-

ceret. Efter klagers opfattelse er taksten på 9.000 kr. baseret på ældre praksis, hvorfor erstatningen bør forhøjes. I andre lignende sager har fredningsnævnet fastsat erstatningen til 15.000 kr. pr. ha. Det er ikke muligt ud fra fredningskendelsen at se, hvorpå denne forskelsbehandling beror.

Det er anført, at også en erstatning på 15.000 kr. pr. ha er for lav, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning. Erstatningsbeløbet tager heller ikke højde for det tab, der lides ved, at det ikke længere er muligt at foretage sædvanlig skovning, kun plukhugst.

Lb.nr. 31- Hans Fløe Sørensen, Stenskovvej 70, 8464 Galten, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær og 5f sms, i alt 3,566 ha, heraf § 3, § 16/18

Klager har konstateret, at han alene er tilkendt erstatning for grundtaksten og udsigtshæmmende beplantning, hvortil kommer – fejlagtigt – erstatning for Rosenhaven, som vedrører en anden lodsejer.

Det fremgår af klagen, at der ikke er ydet erstatning for et engareal ned mod søen på 3,3 ha, som klager efter fredningsnævnet er afskåret fra at udnytte til eksempelvis etablering af en juletræskultur. Der bør derfor fastsættes en erstatning herfor med minimum 15.000 kr. pr. ha, som er tilkendt i andre sager. Klager har anført, at dette niveau også er for lavt, idet der ikke hermed er taget højde for, at jorden netop i dette område er særligt velegnet til nåletræer, ligesom det ikke er dækkende for de øgede omkostninger, der vil være til tilplantning.

Der er ikke ydet erstatning for udlæg af to nye stier tæt på ejendommen. Det drejer sig om ca. 75 meter.

Efter klagers opfattelse skal der ydes erstatning for totalt tab af jagten. Det skyldes, at ejendommen nu er omgivet af stier på tre sider, som ikke må spærres af for offentligheden, og som samtidig udelukker, at der ikke kan drives jagt fra ejendommen på forsvarlig måde. Klager har henvist til sit indlæg til fredningsnævnet, hvor klager ønsker en erstatning på 10.000 kr. pr. år for det berørte jagtareal, hvilket kapitaliseret svarer til 200.000 kr. (faktor 20). Efter klagers opfattelse er dette i overensstemmelse med den praksis, der er fulgt i andre fredningssager, hvor der gøres indgreb i jagten.

Jagtindgrebet berører et areal på ca. 3,3 ha omkranset af skov og levende hegn med egen sø, vildtremiser og åben mark. Der forefindes al slags vildt, og arealet har således de optimale egenskaber for et godt jagtpotentiale.

Miljøstyrelsens bemærkninger

Miljøstyrelsen har til klagerne bemærket, at grundtaksten fastsættes af klagenævnet på baggrund af beregning fra SKAT. Grundtaksten i de konkrete sager følger tidspunktet for fredningsnævnets afgørelse.

Der er i flere af klagerne anført, at fredningen for flere lodsejeres vedkommende omfatter et større areal, end der er tilkendt erstatning for.

Miljøstyrelsen har læst fredningsnævnets afgørelse om erstatning på den måde, at der for hver enkelt lodsejer indledningsvist er angivet, hvor stort det samlede fredede areal er. Herefter fremgår det, at fredningsnævnet yder grundtakst for hele det omhandlede areal. Hvis der på ejendommen herudover er arealer, der pålægges særlige restriktioner, fremgår det efterfølgende – både med restriktion, arealstørrelse og anvendt takst – samt samlet erstatning herfor. Afslutningsvist erstattes eventuelle stier på ejendommen. Hvis man sammentæller arealet med tillægstakster giver dette ikke nødvendigvis det samlede areal, hvilket skyldes, at der også kan være arealer, der ikke pålægges særlige restriktioner.

Miljøstyrelsen har videre bemærket, at det af § 3b i fredningsnævnets afgørelse bl.a. fremgår, at driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000-området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000-plan og deraf følgende statslige og kommunale handleaner. Styrelsen har tidligere foreslået fredningsnævnet en sådan bestemmelse for at præcisere, at fredningen ikke medfører yderligere restriktioner i Natura 2000-området. Klagerne tyder imidlertid på, at dette kan misforstås. Styrelsen foreslår således, at det overvejes hvorvidt første afsnit i § 3b kan udgå.

Miljøstyrelsen har om erstatningen for Rosenhaven bemærket, at det først er ved ophør af den nuværende drift som udstillingshave og gartneriformål, at arealet skal overgå til naturareal. Styrelsen vurderer derfor, at erstatningen er passende.

Det er bemærket om klagen fra lb.nr. 14, at der ikke er ydet erstatning for et stiforløb på naboejendommen, hvor stien forløber rundt om bygningerne. Det er påpeget af Miljøstyrelsen, at det imidlertid fremgår af fredningsnævnets afgørelse, at ejerne af ejendommen selv har været med til at foreslå det ændrede stiforløb, som er rykket længere væk fra ejendommens privatsfære. Styrelsen har derfor vurderet, at der ikke er anledning til at give ulempeerstatning for stiforløbet på naboejendommen.

Miljøstyrelsen har bemærket vedrørende klagen fra lb.nr. 31 om et engareal, der ikke fremover kan udnyttes til juletræskultur, at et areal beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3 – uanset fredning – ikke kan udnyttes til juletræskultur.

Øvrige bemærkninger

Miljøstyrelsen er blevet opmærksom på, at fredningsnævnet i forbindelse i erstatningsafgørelsen har anvendt taksterne på en anden måde, end klagenævnet sædvanligvis gør. Miljøstyrelsen anbefaler, at brugen af takster følger klagenævnets sædvanlige praksis.

Styrelsen har konstateret, at fredningsnævnet har tilkendt grundtakst for alle de omhandlede arealer og har i den forbindelse bemærket, at det er klagenævnets praksis, at der ikke tilkendes grundtakst for arealer, der er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, fredskovspligt eller allerede fredede arealer, og at der kun tilkendes halv grundtakst til arealer, som er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 16 og § 18, og som ikke samtidig er omfattet af ovenstående.

Dansk Skovforening har på vegne af Ole Brøndum, lb.nr. 7 i høringssvar af 13. april 2018 anført, at foreningen formoder, at der ikke ydes erstatning efter fredningen, hvis der i skovloven og museumsloven er generelle forbud, som også er indeholdt i fredningen.

Dansk Skovforening har henvist til kulturkort udarbejdet af Slots- og Kulturstyrelsen og redegjort for reglerne for skovdrift på højryggede agere.

Dansk Skovforening har bemærket, at SKAT i sit notat har vurderet, at ejeren pålægges yderligere forpligtelser i forbindelse med forbud mod udløbning m.v. Foreningen har endvidere bemærket, at konverteringskravet fra nål til løv fortsat bør udløse erstatning.

4. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

I sagens behandling har deltaget Miljø- og Fødevareklagenævnets medlemmer: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommer Henrik Twilhøj og de læge medlemmer Pelle Andersen-Harild, Per Nørhave og Jens Vibjerg.

Efter naturbeskyttelseslovens § 39, stk. 1, fastsættes der erstatning til ejere af rettigheder over en fredet ejendom for det tab, som fredningen påfører dem.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har enstemmigt vedtaget en grundtakst på 3.700 kr. pr. ha, og der fastsættes en mindsteerstatning svarende til grundtaksten på 3.700 kr. pr. ha for arealer omfattet af grundtakst, jf. nedenfor vedrørende reduktion og bortfald af erstatning.

Grundtaksten reguleres årligt på baggrund af udviklingen i forbrugerprisindekset og prisudviklingen på landbrugsejendomme. Grundtaksten for 2016 er anvendt, idet den følger tidspunktet for fredningsnævnets afgørelse.

I overensstemmelse med fast praksis tilkendes ikke grunderstatning for arealer, som efter lovgivningen allerede er omfattet af erstatningsfri regulering. Medmindre der foreligger særligt byrdefulde forhold i fredningen, som går ud over de restriktioner, der allerede følger af lovens bestemmelser, er der derfor ikke praksis for at tilkende erstatning for arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, § 8 og § 15. Ligeledes er praksis, at der ikke tilkendes erstatning for arealer omfattet af forbudsbestemmelser om fredskov i skovloven og om sten- og jorddiger i museumslovens § 29.

For arealer omfattet af bestemmelser i naturbeskyttelseslovens § 16 og § 18 tilkendes der efter praksis alene halv grundtakst, hvis de pågældende arealer ikke tillige er omfattet af de øvrige nævnte bestemmelser.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at der ikke foreligger særligt byrdefulde forhold i fredningen, der ligger ud over de restriktioner, der allerede følger af de generelle beskyttelsesregler. Der er således ikke grundlag for at tilsidesætte praksis.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har enstemmigt vedtaget, at der i overensstemmelse med praksis ikke tilkendes erstatning for arealer, der allerede er omfattet af en fredning, hvis den eksisterende fredning er omfattet af tilsvarende bestemmelser og restriktioner.

Det er nævnets vurdering, at der ikke med fredningen tilføres yderligere restriktioner inden for den eksisterende fredning.

Tillægstakster:

Stier

I overensstemmelse med praksis har Miljø- og Fødevareklagenævnet enstemmigt vedtaget at fastsætte erstatningen for fastholdelse af eksisterende stier til 15 kr. pr. løbende meter.

Ligeledes i overensstemmelse med fast praksis har nævnet vedtaget at fastsætte erstatningen for etablering af nye stier til 60 kr. pr. løbende meter.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har fastsat følgende tillægserstatninger:

Fredningens § 3a om lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

For lysåbne arealer, ikke lavbundsarealer tilkendes 120.000 kr. pr. ha.

Erstatningen tilkendes for de arealer, der ikke er kortlagt som lavbund, og hvor der på luftfotos ses en tydelig dyrkningsmæssig historik, jf. kortbilag 2a.

Lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer, ekstensivt dyrkede arealer 60.000 kr. pr. ha. Erstatningen tilkendes for de arealer, der er kortlagt som lavbundsarealer, og hvor luftfotos viser, at det ud fra arrondering og dyrkningshistorik vurderes, at arealerne er og har været ekstensivt drevne. Arealerne er fortrinsvis beliggende nord for Tåstrup Sø. Erstatningen vedrører også andre mindre lysåbne arealer, der ikke er registreret som lavbund, men hvor luftfotos viser samme historik, jf. kortbilag 2a og 2b.

Lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer i kote 12 og derunder 25.000 kr. Erstatningen er tilkendt for lavbundsarealer, hvor dyrkningshistorikken på luftfotos viser, at arealerne er og gennem længere tid har været vanskeligt dyrkbare, jf. kortbilag 2b.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker, at nævnet har gennemgået tilgængelige luftfotos over området med lysåbne lavbundsarealer tilbage til 1995. Nævnets vurdering er sket på baggrund af forekomster af dyrkningsspor fra intensiv drift - bl.a. vegetationsløse/tilsåede jorder, spor efter landbrugsmaskiner, vegetation med mørkegrønne farver m.v.

For annullering af 15 års genopdykningsret (MVJ) tilkendes erstatning i samme niveau som øvrige omdriftsarealer. For lysåbne arealer, ikke lavbund tilkendes 120.000 kr. pr. ha. For lysåbne arealer, højtliggende lavbundsarealer tilkendes 60.000 kr. og for lysåbne arealer, lavtliggende lavbundsarealer tilkendes 25.000 kr. pr. ha.

For begrænsninger i skovdriften tilkendes 10.000 kr. pr. ha.

Som konsekvens af at arealet "Rosenhaven" udgår af fredningen, bortfalder erstatningen.

Fredningens § 3b om natur- og skovarealer inden for Natura 2000

For konvertering af juletræer og øvrige nåletræer til løvtræer tilkendes efter nævnets praksis 15.000 kr. pr. ha.

For forbud mod skadevoldende kørsel eller udslæbning af træ på kulturhistoriske spor mv. tilkendes i overensstemmelse med nævnets praksis 2.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 3c om landbrugsarealer med tilplantningsforbud

For forbud mod udsigtshæmmende beplantning tilkendes i overensstemmelse med Miljø- og Fødevarerklagenævnets praksis 6.000 kr. pr. ha.

Fredningens § 5d om parkeringsareal på matr.nr. 24b Stjær By, Stjær – 8 biler

For konvertering af areal til p-plads tilkendes 170.000 kr. pr. ha. med samme begrundelse som fredningsnævnet.

Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger til de enkelte klagepunkter:

Fredningens § 3a

Det er i klagen anført, at lb.nr. 4, 14, 15, 19 har fået tilkendt forkert takst. Lodsejerne har fået tilkendt 9.000 kr., men burde rettelig have 15.000 kr. Lb.nr. 4 har ikke fået tilkendt erstatning for skovareal udenfor Natura 2000-område. Lodsejerne har indsendt høringssvar med kortbilag, der viser, hvor lodsejerne har skovareal.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker hertil, at taksten på 15.000 kr. er en konverteringserstatning for særligt kortlagte arealer i Lillering Skov samt en enkelt matrikel i Stjær Stenskov omfattet af fredningens § 3b.

Erstatningen for begrænsninger i skovdriften er omfattet af fredningens § 3a og tilkendes for arealer beliggende udenfor Natura 2000-området.

Nævnet bemærker, at ingen af klagerne er omfattet af konverteringskravet i § 3b.

Nævnet bemærker endvidere, at skovområderne for henholdsvis matr.nr. 4ae og 44d Lillering By, Framlev ligger i Natura 2000-området, og hverken lb.nr. 4 eller 14 har skovarealer uden for Natura 2000. Lb.nr. 14 har dog fået tilkendt erstatning herfor. Lb.nr. 13, som har et skovareal beliggende op til lb.nr. 14, har derimod ikke fået tilkendt erstatning. Lb.nr. 30 har ligeledes ved en fejl fået tilkendt erstatning for begrænsning i skovdriften for et areal beliggende indenfor Natura 2000-området på matr.nr. 5bd Stjær By.

Lb.nr. 4 har anført, at der er lidt et tab for den periode, hvor sagen blev behandlet i fredningsnævnet på grund af gødsknings- og sprøjteforbuddet. Efter det oplyste blev en forpagtningsaftale opsagt.

Efter naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 2, må der ikke foretages noget, som strider mod de foreslåede fredningsbestemmelser, når der er foretaget offentlig bekendtgørelse af sagens rejsning. Forslag til fredningsbestemmelser, der indebærer indgreb i den aktuelle drift eller udnyttelse af en ejendom, har dog først virkning, når det er endeligt afgjort, at fredningen skal gennemføres. Hvis bestemmelserne skal have retsvirkning, mens fredningssagen verserer, skal det fremgå af fredningsforslaget, jf. stk. 3.

Det fremgår ikke af fredningsforslaget, at gødsknings- og sprøjteforbuddet skulle have haft retsvirkning under fredningsnævnets behandling af sagen.

Endvidere traf fredningsnævnet afgørelse om, at gødsknings- og sprøjteforbuddet ikke skulle have retsvirkning under sagens behandling, jf. § 37, stk. 4.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at fredningsbestemmelsernes indgreb i den aktuelle drift først fik retsvirkning med fredningsnævnets vedtagelse af fredningen den 16. januar 2016, og at der således ikke kan være lidt et tab i perioden, hvor sagen blev behandlet i fredningsnævnet.

Lb.nr. 15 har anført, at han ikke har fået tilkendt korrekt erstatning for MVJ-arealer.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at Aarhus Kommune i afgørelse af 20. oktober 2014 har fastslået, at eng- og mosearealer på matr. nr. 32b Lillering By, Framlev og 30b Tåstrup By, Harlev, som overlapper med MVJ-aftalearealerne, ikke kan vokse ind i beskyttet § 3. Undtagelsen gælder indtil et år efter aftaleperiodens udløb. For de øvrige naturarealer på ejendommen gælder § 3-beskyttelsen stadig.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at arealerne er registreret i overensstemmelse med afgørelsen fra kommunen.

Fredningens § 3c

Flere af klagerne har anført, at de ikke har fået tilkendt erstatning for udsigsthæmmende beplantning på 6.000 kr. pr. ha.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at det kun er ganske få ejendomme, som er omfattet af den pågældende bestemmelse i § 3c, hvilket fremgår af delområdekort 2. Der er ingen af klagerne, som har ejendomme inden for disse arealer, hvorfor de ikke har fået tilkendt erstatning.

Lb.nr. 31 har klaget over, at fredningen umuliggør tilplantning med juletræer på et engareal.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at det pågældende engareal er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, hvorfor der allerede efter de generelle regler er forbud mod tilplantning.

Fredningens § 4

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at stiforløbet på naboarealet ved lb.nr. 31 ikke påfører lodsejeren sådanne gener, at der bør tilkendes særlig ulempeerstatning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at stiforløbet ved lb.nr. 14 ikke er så særligt byrdefuldt for lodsejerne, at der skal tilkendes en ulempeerstatning.

Lb.nr. 15 har krævet erstatning for flytning af voliere på 24.318 kr. Det fremgår af fredningsnævnets erstatningsafgørelse, at fredningsnævnet bad om dokumentation for afholdte udgifter. Klager fremlagde dokumentation for indkøb af materialer for 3.368,54 kr., hvorefter fredningsnævnet skønsmæssigt fastsatte erstatningen til 10.000 kr.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke anledning til at tilsidesætte fredningsnævnets skøn. Det forhold, at klager har indhentet et tilbud hos en tømrer efterfølgende for at illustrere, hvad tabet kunne have været, ændrer ikke herved.

Lb.nr. 6 har klaget over manglende erstatning.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at klager har en eksisterende sti på sin ejendom, som bør udløse erstatning.

4.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om erstatning

Idet Fredningsnævnet for Midtjylland, østlige dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning i anledning af fredningen ophæves, fastsætter Miljø- og Fødevareklagenævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 44, stk. 1, erstatningen.

Nedenfor følger for hver lodsejer en opstilling, som viser:

- Løbenummer
- Matrikelnummer
- Ejerlav
- Lodsejerens navn
- Beregning af erstatning
- Godtgørelse for sagkyndig bistand

Opgørelsen tager udgangspunkt i Miljø- og Fødevareklagenævnets egne opmålinger, den lodsejerfortegnelse, som indgik som bilag til fredningsforslaget, revideret i 2018 samt vedlagte fredningskort. Miljø- og Fødevareklagenævnet har i øvrigt korrigeret i disse oplysninger i det omfang, det har været relevant af hensyn til de faktiske forhold.

Lb.nr. 1, del af matr.nr. 3a, Lillering By, Framlev, Torben Hegelund

Areal i alt 7,036 ha

- Fredskov	5,400 ha
- § 3 (0,661 heraf 0,0254 fredskov)	0,607 ha
- § 16/18 (4,443 heraf 4,394 §3/fredskov)	0,049 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,980 ha	3.626 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,049 ha	91 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	735 m	11.025 kr.
Lysåbne-, højtliggende lavbund, ekstensivt dyrket á 60.000 kr.	0,340 ha	20.400 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	1,260 ha	18.900 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	2,900 ha	5.800 kr.
Erstatning i alt		59.842 kr.

Lb.nr. 2, del af matr.nr. 29e og del af 3k Lillering By, Framlev, Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard

Areal i alt 0,828 ha

- § 16/18	0,229 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,599 ha	2.216 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,229 ha	424 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsareal á 120.000 kr.	0,390 ha	46.800 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,438 ha	4.380 kr.

Erstatning i alt **53.820 kr.**

Lb.nr. 3, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, Mads Foged Pedersen og Lone Martinussen

Areal i alt 2,557 ha

- Fredskov	2,557 ha	
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov	1,184 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	170 m	2.550 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	0,190 ha	2.850 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	0,590 ha	1.180 kr.

Erstatning i alt **6.580 kr.**

Lb.nr. 4, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev samt matr.nr. 7g, 7f, 9v og del af 7a Tåstrup By, Harlev, Annemarie Elisabeth Pedersen

Areal i alt 22,218 ha

- § 3	6,938 ha	
- § 16/18 (3,644 heraf 0,550 omfattet af § 3)	3,094 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	12,186 ha	45.088 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	3,094 ha	5.724 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	447 m	6.705 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (14,617 heraf 0,73 § 3) á 60.000 kr.	13,887 ha	833.220 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (1,044 heraf 0,143 § 3) á 25.000 kr.	0,901 ha	22.525 kr.
Erstatning i alt		913.262 kr.

Lb.nr. 5, matr.nr. 29f, 29c, 2y og 20b Lillering By, Framlev, Henrik Baunvig

Areal i alt 10,734 ha		
- Fredskov	6,397 ha	
- § 3	0,516 ha	
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov	3,757 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	3,821 ha	14.138 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.
Ny sti á 60 kr.	146 m	8.760 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	388 m	5.820 kr.
Ekstensiv, ikke lavbund á 120.000 kr.	0,320 ha	38.400 kr.
Ekstensiv, højtliggende lavbund (2,210 heraf 0,013 § 3) á 60.000 kr.	2,197 ha	131.820 kr.
Ekstensiv, lavtliggende lavbund á 25.000 kr.	0,853 ha	21.325 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	1,160 ha	17.400 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	1,620 ha	3.240 kr.
Erstatning i alt		240.903 kr.

Lb.nr. 6, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, Knud Røgen

Areal i alt 5,9 ha		
- Fredskov	4,100 ha	
- § 3	1,800 ha	
- § 16/18 i helhed omfattet af fredskov og § 3	3,910 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	363 m	5.445 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	0,290 ha	4.350 kr.
Erstatning i alt		9.795 kr.

Lb.nr. 7, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, Ole Brøndum m.fl.

Areal i alt 20,274 ha

- Fredskov	20,274 ha
- § 3 i det hele omfattet af fredskov	0,829 ha
- § 16/18 i det hele omfattet af fredskov	10,267 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	2.200 m	33.000 kr.
Konvertering til løvtræer á 15.000 kr.	3,990 ha	59.850 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	7,610 ha	15.220 kr.

Erstatning i alt **108.070 kr.**

Fordeling:

Ole Brøndum (parcel 1-3)

- sti 875 meter	13.125 kr.	
- konvertering til løv 2,67 ha	40.050 kr.	
- udslæb 3,27 ha	6.540 kr.	59.715 kr.

Niels Jørgen Thomsen (parcel 4)

- sti 517 meter	7.755 kr.	
- konvertering til løv 0,53 ha	7.950 kr.	
- udslæb 1,8 ha	3.600 kr.	19.305 kr.

Bodil Marie Christiansen (parcel 5, 6 og 8)

- sti 411 meter	6.165 kr.	
- konvertering til løv 0,66 ha	9.900 kr.	
- udslæb 1,65 ha	3.300 kr.	19.365 kr.

Grethe Leth-Espensen og Lars Leth-Espensen (parcel 7)

- sti 397 meter	5.955 kr.	
- konvertering til løv 0,13 ha	1.950 kr.	
- udslæb 0,89 ha	1.780 kr.	9.685 kr.

Lb.nr. 8, matr.nr. 33, 6e og 4ø Lillering By, Framlev, Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen

Areal i alt 5,420 ha

- Fredskov	2,829 ha
- § 3 (2,509, heraf 0,027 omf. af fredskov)	2,482 ha
- § 16/18 i det hele omf. af fredskov og § 3	2,321 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	0,109 ha	403 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,000 ha	

Ny sti á 60 kr.	80 m	4.800 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	448 m	6.720 kr.
Kørsel/udslæb af træ på kulturhistoriske spor m.v. á 2.000 kr.	0,590 ha	1.180 kr.

Erstatning i alt **13.103 kr.**

Lb.nr. 9, matr.nr. 1m og del af 7d Lillering By, Framlev, Jens Jacob Janfelt

Areal i alt 12,151

- Fredskov 5,505 ha
- § 3 (0,561 heraf 0,248 omfattet af fredskov) 0,313 ha
- § 16/18 i det hele omfattet af fredskov 2,291 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 6,333 ha 23.432 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 550 m 8.250 kr.

Konvertering til løvtræer á 15.000 kr. 0,300 ha 4.500 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 6,286 ha 37.716 kr.

Erstatning i alt **73.898 kr.**

Lb.nr. 10, matr.nr. 27b og 16v Lillering By, Framlev, Pia Rasmussen og Laurids Sørensen

Areal i alt 2,655 ha

- Fredskov 2,655 ha
- § 3 i det hele omfattet af fredskov 0,012 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 155 m 2.325 kr.

Erstatning i alt **2.325 kr.**

Lb.nr. 11, matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, Arne Skjødt

Areal i alt 0,807 ha

- § 3 0,679 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,128 ha 474 kr.

Ny sti á 60 kr. 109 m 6.540 kr.

Erstatning i alt **7.014 kr.**

Lb.nr. 12, matr.nr. 27c Lillering By, Framlev, Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen *

Areal i alt 5,075 ha

- § 3 1,012 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 4,063 ha 15.033 kr.

Ny sti á 60 kr. 264 m 15.840 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 3,655 ha 21.930 kr.

Erstatning i alt **52.803 kr.**

Lb.nr. 13, matr.nr.11, 1p og 1e Lillering By, Framlev, Mark Brasholt
Rasmussen og Cecilie Ilsøe Dyrendom *

Areal i alt 15,888 ha

- Fredskov	0,531 ha
- § 3	3,909 ha
- § 16/18 (0,266 heraf 0,228 omfattet af § 3)	0,038 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	11,410 ha	42.217 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,038 ha	70 kr.

Ny sti á 60 kr.	217 m	13.020 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	443 m	6.645 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsarealer á 120.000	2,503 ha	300.360 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,408 ha	24.480 kr.
Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr.	8,322 ha	49.932 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,531 ha	5.310 kr.

Erstatning i alt **442.034 kr.**

Lb.nr. 14, matr.nr. 2e, 4q, 44a, 4ad og 44d Lillering By, Framlev, Patricia
Switten Nielsen og Mads Sloth Vinding *

Areal i alt 4,851 ha

- § 3	0,665 ha
- § 16/18 (2,054 hvoraf 0,11 omfattet af § 3)	1,944 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	2,242 ha	8.295 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,944 ha	3.596 kr.

Ny sti á 60 kr.	257 m	15.420 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	2,595 ha	155.700 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,869 heraf 0,0083 § 3) á 25.000 kr.	0,860 ha	21.500 kr.

Erstatning i alt **204.511 kr.**

Lb.nr. 15, matr.nr. 4d, 32b og 24c Lillering By, Framlev samt 4l, 11am
og del af 30b Tåstrup By, Harlev, Ole Vest Jensen *

Areal i alt 16,537 ha

- § 3	6,252 ha
- § 16/18 (1,032 heraf 0,027 omfattet af § 3)	1,005 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	9,280 ha	34.336 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	1,005 ha	1.859 kr.

Eksisterende sti á 15 kr.	633 m	9.495 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift á 60.000 kr.	6,550 ha	393.000 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (1,419 heraf 0,029 § 3) á 25.000 kr.	1,389 ha	34.725 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000	0,87 ha	8.700 kr.
Udgift til flytning af voliere		10.000 kr.
Erstatning i alt		492.115 kr.

Lb.nr. 16, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS A/S

Areal i alt 0,087 ha		
- § 3	0,087 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Erstatning i alt		0 kr.

Lb.nr. 17, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen

Areal i alt 1,475 ha		
- § 3	1,146 ha	
- § 16/18	0,112 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,217 ha	803 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,112 ha	207 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	78 m	1.170 kr.
Erstatning i alt (minimumserstatning)		3.700 kr.

Lb.nr. 18, matr.nr. 10h, 5aa og 5ø Tåstrup By, Harlev, Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen

Areal i alt 0,96 ha		
- § 3	0,960 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	36 m	540 kr.
Erstatning i alt		540 kr.

Lb.nr. 19, matr.nr. 3k, 2n og del af 2a Tåstrup By, Tåstrup, Tom Holmen Hansen *

Areal i alt 12,159 ha		
- Fredskov	2,010 ha	
- § 3	2,022 ha	

- § 16/18	5,213 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	2,914 ha	10.782 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	5,213 ha	9.644 kr.
Ny sti á 60 kr.	119 m	7.140 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	1.082 m	16.230 kr.
Lysåbne- ikke lavbundsarealer á kr. 120.000	2,396 ha	287.520 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (3,619 heraf 1,070 § 3) á 60.000 kr.	2,549 ha	152.940 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,175 heraf 0,170 § 3) á 25.000 kr.	0,005 ha	125 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,650 ha	6.500 kr.
Udsigtshæmmende beplantning á kr. 6.000	2,161 ha	12.966 kr.
Erstatning i alt		503.847 kr.

Lb.nr. 20, matr.nr. 6o, 3i, 6s og 7b Tåstrup By, Harlev, Jens Ove Sørensen

Areal i alt 1,634 ha		
- § 3	1,634 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	67 m	1.005 kr.
Erstatning i alt		1.005 kr.

Lb.nr. 21, matr.nr. 16a, 9g og 15b Tåstrup By, Harlev, Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg

Areal i alt 0,426 ha		
- § 3	0,426 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	27 m	405 kr.
Erstatning i alt		405 kr.

Lb.nr. 22, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, Kirsten Vogelius Hansen

Areal i alt 0,295 ha		
- § 3	0,295 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	12 m	180 kr.
Erstatning i alt		180 kr.

Lb.nr. 23, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, Kai Gustav Egholm

Areal i alt 0,675 ha

- § 3	0,675 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	21 m	315 kr.
Erstatning i alt		315 kr.

Lb.nr. 24, matr.nr. 4r, 4q og del af 4a Tåstrup By, Harlev, Tommy Vestergaard Christiansen *

Areal i alt 2,051 ha

- § 3	1,468 ha	
- § 16/18	0,217 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,366 ha	1.355 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,217 ha	401 kr.
Ny sti á 60 kr.	89 m	5.340 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	128 m	1.920 kr.
Lysåbne, højtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,838 heraf 0,305 § 3) á 60.000 kr.	0,533 ha	31.980 kr.
Lysåbne, lavtliggende lavbund, ekstensiv drift (0,077 heraf 0,047 § 3) á 25.000 kr.	0,030 ha	750 kr.
Erstatning i alt		41.746 kr.

Lb.nr. 25, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, Alexander Pietro og Dorte Lambie

Areal i alt 0,696 ha

- § 3	0,395 ha	
- § 16/18	0,301 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,301 ha	557 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	40 m	600 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000	0,260 ha	2.600 kr.
Erstatning i alt		3.757 kr.

Lb.nr. 26, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, fælleslod, 12 lodder * modtager andel af erstatning

Areal i alt 26,98 ha

- § 3	25,573 ha	
-------	-----------	--

- § 16/18 i det hele omfattet af § 3	24,217 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,407 ha	5.206 kr.
Erstatning i alt		5.206 kr.

Lb.nr. 27, matr.nr. 3l, del af 2o og del af 3h Tåstrup By, Harlev, Hanne Brask Brandt

Areal i alt 3,505 ha		
- Fredskov	0,548 ha	
- § 3 (2,07 heraf 0,026 omfattet af fredskov)	2,044 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,913 ha	3.378 kr.
Ny sti á 60 kr.	590 m	35.400 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,666 ha	6.660 kr.
Erstatning i alt		45.438 kr.

Lb.nr. 28, matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, Asta Lousen

Areal i alt 0,854 ha		
- § 3	0,854 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,000 ha	0 kr.
Erstatning i alt		0 kr.

Lb.nr. 29, del af matr.nr. 3a, Tåstrup by, Harlev Jens Jørgen Dyrbjerg

Areal i alt 0,94 ha		
- § 3	0,642 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,298 ha	1.103 kr.
Ny sti á 60 kr.	75 m	4.500 kr.
Erstatning i alt		5.603 kr.

Lb.nr. 30, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, Carsten Munk-Pedersen *

Areal i alt 5,468 ha		
- Fredskov	3,100 ha	
- § 3	0,769 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,599 ha	5.916 kr.
Ny sti á 60 kr.	322 m	19.320 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	185 m	2.775 kr.
Lysåbne, ikke lavbundsareal á 120.000 kr.	0,430 ha	51.600 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,680 ha	40.800 kr.
Begrænsning i skovdrift á 10.000 kr.	0,540 ha	5.400 kr.
Erstatning i alt		125.811 kr.

Lb.nr. 31, matr.nr. 5d og 5f Stjær By, Stjær, Hans Fløe Sørensen

Areal i alt 3,566 ha

- § 3 0,492 ha

- § 16/18 (0,238 heraf 0,119 omfattet af § 3) 0,119 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 2,955 ha 10.934 kr.

Grundtakst á 1.850 kr. 0,119 ha 220 kr.

Udsigtshæmmende beplantning á 6.000 kr. 2,218 ha 13.308 kr.

Erstatning i alt **24.462 kr.**

Lb.nr. 32, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, Kent Bjarne Sørensen *

Areal i alt 4,442 ha

- Fredskov 1,501 ha

- § 3 (1,597 heraf 0,001 omfattet af fredskov) 1,596 ha

- § 16/18 (2,395 heraf 1,474 omfattet af § 3 og fredskov) 0,921 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,0,424 ha 1.569 kr.

Grundtakst á 1.850 kr. 0,921 ha 1.704 kr.

Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr. 0,570 ha 34.200 kr.

Erstatning i alt **37.473 kr.**

Lb.nr. 33, matr.nr. 48a og 48b Stjær By, Stjær, Anne Marie og Morten Rybjerg Nielsen *

Areal i alt 2,174 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (heraf 2,174 eksist. fredning) 2,174 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 220 m 3.300 kr.

Konvertering til løvtræer á 15.000 kr. 0,180 ha 2.700 kr.

Erstatning i alt **6.000 kr.**

Lb.nr. 34, matr.nr. 57 og del af 10q Stjær By, Stjær, Knud Andersen *

Areal i alt 1,661 ha, heraf 1,081 eksisterende fredning

- Fredskov (1,481 heraf 1,081 eks. fredn.) 1,481 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,180 ha 666 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 48 m 720 kr.

Erstatning i alt (minimumserstatning) **3.700 kr.**

Lb.nr. 35, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, Bjarne Schøler Sørensen *

Areal i alt 1,802 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov 1,802 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 189 m 2.835 kr.

Erstatning i alt **2.835 kr.**

Lb.nr. 36, matr.nr. 8m, 8p og 8q Stjær By, Stjær, Annalyst A/S *

Areal i alt 2,351 ha, heraf 1,493 omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,493 ha

- § 3 0,840 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,018 ha 67 kr.

Ny sti á 60 kr. 85 m 5.100 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 193 m 2.895 kr.

Erstatning i alt **8.062 kr.**

Lb.nr. 37, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller

Areal i alt 1,88 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,880 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 244 m 3.660 kr.

Erstatning i alt **3.660 kr.**

Lb.nr. 38, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, Hans Johansen Dam

Areal i alt 1,631 ha, i det hele omfattet af eksisterende fredning

- Fredskov (i det hele omf. af eks. fredning) 1,631 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,000 ha 0 kr.

Eksisterende sti á 15 kr. 124 m 1.860 kr.

Erstatning i alt **1.860 kr.**

Lb.nr. 39, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, Erik Toft *

Areal i alt 3,517 ha

- Fredskov 1,779 ha

- § 3 0,200 ha

Grundtakst á 3.700 kr.	1,538 ha	5.691 kr.
Ny sti á 60 kr.	251 m	15.060 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	369 m	5.535 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	1,497 ha	89.820 kr.
Erstatning i alt		116.106 kr.

Lb.nr. 40, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, fælleslod, 18 lodder * modtager andel af erstatning

Areal i alt 2,501 ha		
- § 3	1,173 ha	
- § 16	0,021 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,307 ha	4.836 kr.
Grundtakst á 1.850 kr.	0,021 ha	39 kr.
Erstatning i alt		4.875 kr.

Lb.nr. 41, matr.nr. 17r og del af 24b Stjær By, Stjær, Kristian Herman Andersen

Areal i alt 2,058 ha		
- § 3	0,953 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	1,105 ha	4.089 kr.
Ny sti á 60 kr.	59 m	885 kr.
Eksisterende sti á 15 kr.	366 m	21.960 kr.
Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr.	0,945 ha	56.700 kr.
P-plads på 16 m ² á 170.000 pr. ha.	0,0016 ha	272 kr.
Erstatning i alt		83.906 kr.

Lb.nr. 42, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, Jens Jacob Janfelt

Areal i alt 0,18 ha		
- § 3	0,075 ha	
Grundtakst á 3.700 kr.	0,105 ha	389 kr.
Ny sti á 60 kr.	86 m	5.160 kr.
Erstatning i alt		5.549 kr.

Lb.nr. 43, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær, Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers *

Areal i alt 0,223 ha

- § 3 0,169 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 0,054 ha 200 kr.

Ny sti á 60 kr. 66 m 3.960 kr.

Erstatning i alt **4.160 kr.**

Lb.nr. 44, matr.nr. 47e Stjær By, Stjær, Hans Henrik Markociejski

Areal i alt 1,351 ha

Grundtakst á 3.700 kr. 1,351 ha 4.999 kr.

Lysåbne, ekstensiv drift á 60.000 kr. 1,351 ha 81.060 kr.

Erstatning i alt **86.059 kr.**

4.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse om omkostningsgodtgørelse

Efter naturbeskyttelseslovens § 47 kan Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemme, at der skal ydes en ejer eller bruger en passende godtgørelse for nødvendige udgifter til sagkyndig bistand under sagens behandling i Miljø- og Fødevareklagenævnet. Bestemmelsen giver ikke mulighed for at godtgøre lodsejerens egen medvirken i sagen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har fastsat en passende godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47:

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har Advokatfirmaet Strauss & Garlik og Dansk Skovforening repræsenteret Ole Brøndum, lb.nr. 7. Strauss og Garlik har ydet rådgivning. Dansk Skovforening har ydet rådgivning, udarbejdet klage og supplerende bemærkninger samt deltaget i offentligt møde i sagen. Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkender lodsejeren 10.000 kr. i godtgørelse.

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har SKOV-raadgivning repræsenteret lb.nr. 6. Miljø- og Fødevareklagenævnet tilkender lodsejeren 1.600 kr. i godtgørelse.

Under sagens behandling for Miljø- og Fødevareklagenævnet har Interlex Advokater repræsenteret lb.nr. 4, 5, 7, 14, 15, 19 og 31. Interlex Advokater har afholdt møder med lodsejerne, udarbejdet fælles klage samt individuelle klager, som svarer til de indsigelser, der er fremført for fredningsnævnet. Endvidere har advokaten udarbejdet supplerende bemærkninger samt deltaget i offentligt møde i sagen. Miljø- og Fødevareklage-

nævnet tilkender lodsejerne et samlet beløb på 70.000 kr. i godtgørelse. Det samlede beløb udbetales til Interlex Advokater med henblik på fordeling mellem lodsejerne.

4.4 Afholdelse af erstatning

Efter naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3, afholder staten som udgangspunkt tre fjerdedele af de tilkendte erstatninger og godtgørelser og kommunen en fjerdedel. Ligger det fredede område i flere kommuner, træffer fredningsnævnet eller Miljø- og Fødevarerklagenævnet bestemmelse om fordelingen. Miljø- og Fødevarerklagenævnet kan beslutte, at staten afholder ni tiendedele og kommunen en tiendedel, hvis fredningen har national interesse, eller hvis det samlede beløb overstiger 2 mio. kr., jf. stk. 5.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. har Miljø- og Fødevarerklagenævnet besluttet, at staten ved Miljø- og Fødevarerministeriet udreder tre fjerdedele og kommunerne en fjerdedel. Fordelingen mellem kommunerne følger ejendommenes beliggenhed i de pågældende kommuner.

Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse

Miljø og Fødevarerklagenævnet ophæver Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig dels afgørelse af 16. januar 2016 om erstatning og har truffet afgørelse om at tilkende følgende erstatninger i anledning af fredningen:

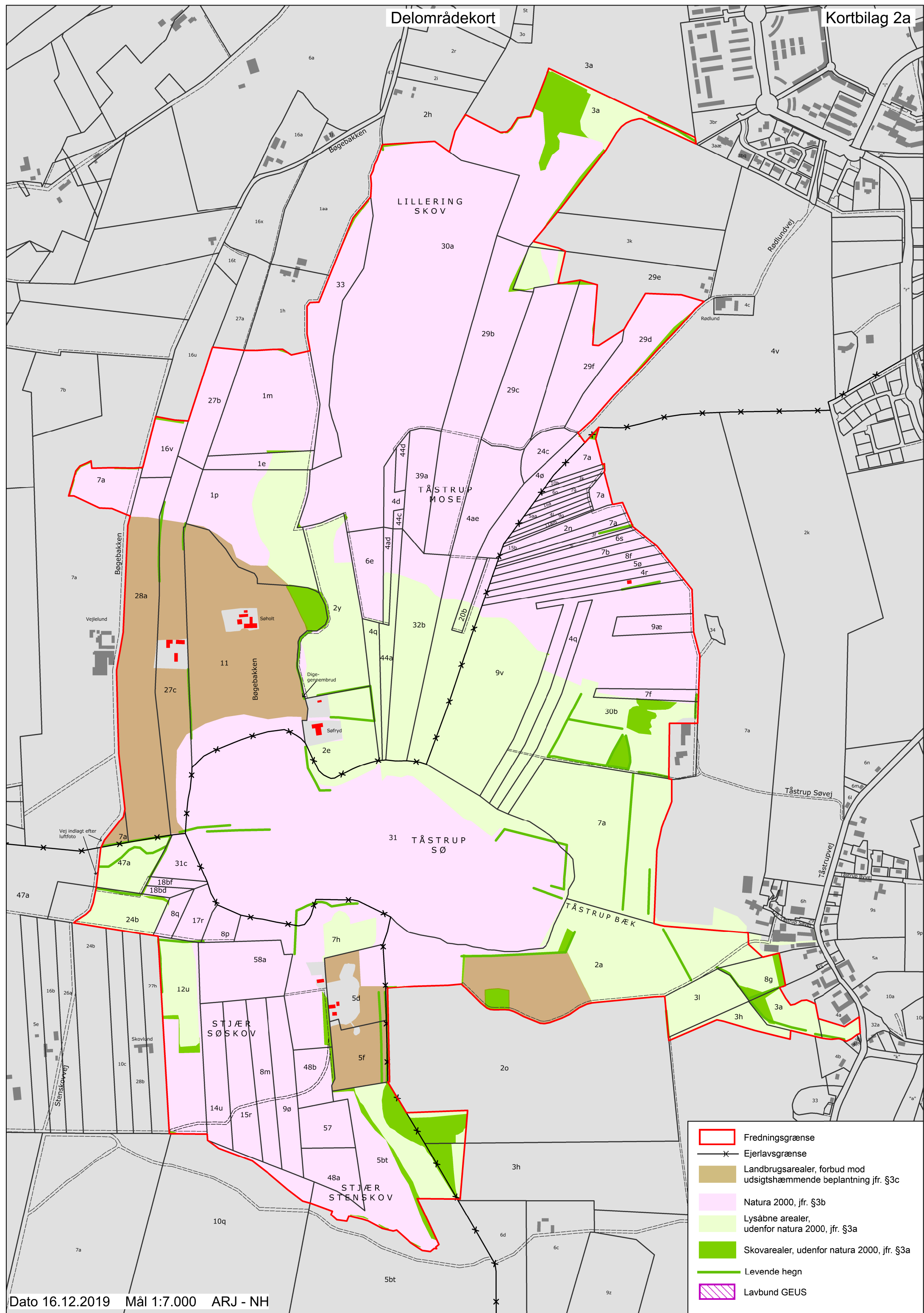
Lb. nr. 1: Torben Hegelund	59.842 kr.
Lb. nr. 2: Jesper Bærentzen og Conny Bennedsgaard	53.382 kr.
Lb. nr. 3: Mads Foged Pedersen og Lone Martinussen	6.580 kr.
Lb. nr. 4: Annemarie Elisabeth Pedersen	913.262 kr.
Lb. nr. 5: Henrik Baunvig	240.903 kr.
Lb. nr. 6: Knud Røgen	9.795 kr.
Lb. nr. 7: Ole Brøndum m.fl.	108.070 kr.
Lb. nr. 8: Kaj Kragh Madsen og Ulla Birgit Madsen	13.103 kr.
Lb. nr. 9: Jens Jacob Janfelt	73.898 kr.
Lb. nr. 10: Pia Rasmussen og Laurids Sørensen	2.325 kr.
Lb. nr. 11: Arne Skjødt	7.014 kr.
Lb. nr. 12: Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Madsen	52.803 kr.
Lb. nr. 13: Mark B. Rasmussen og Cecilie Dyrendom	441.503 kr.
Lb. nr. 14: Patricia Switten og Mads Sloth Vinding	204.511 kr.
Lb. nr. 15: Ole Vest Jensen	491.245 kr.
Lb. nr. 16: Andelsboligforeningen Teglhøjen v/DEAS	0 kr.
Lb. nr. 17: Bodil Marie Dyrbjerg Christiansen	3.700 kr.
Lb. nr. 18: Helle Fristrup Andersen og Christian Just Poulsen	540 kr.
Lb. nr. 19: Tom Holmen Hansen	503.197 kr.
Lb. nr. 20: Jens Ove Sørensen	1.005 kr.
Lb. nr. 21: Henrik Dyrbjerg og Jens Jørgen Dyrbjerg	405 kr.
Lb. nr. 22: Kirsten Vogelius Hansen	180 kr.
Lb. nr. 23: Kai Gustav Egholm	315 kr.
Lb. nr. 24: Tommy V. Christiansen	41.746 kr.

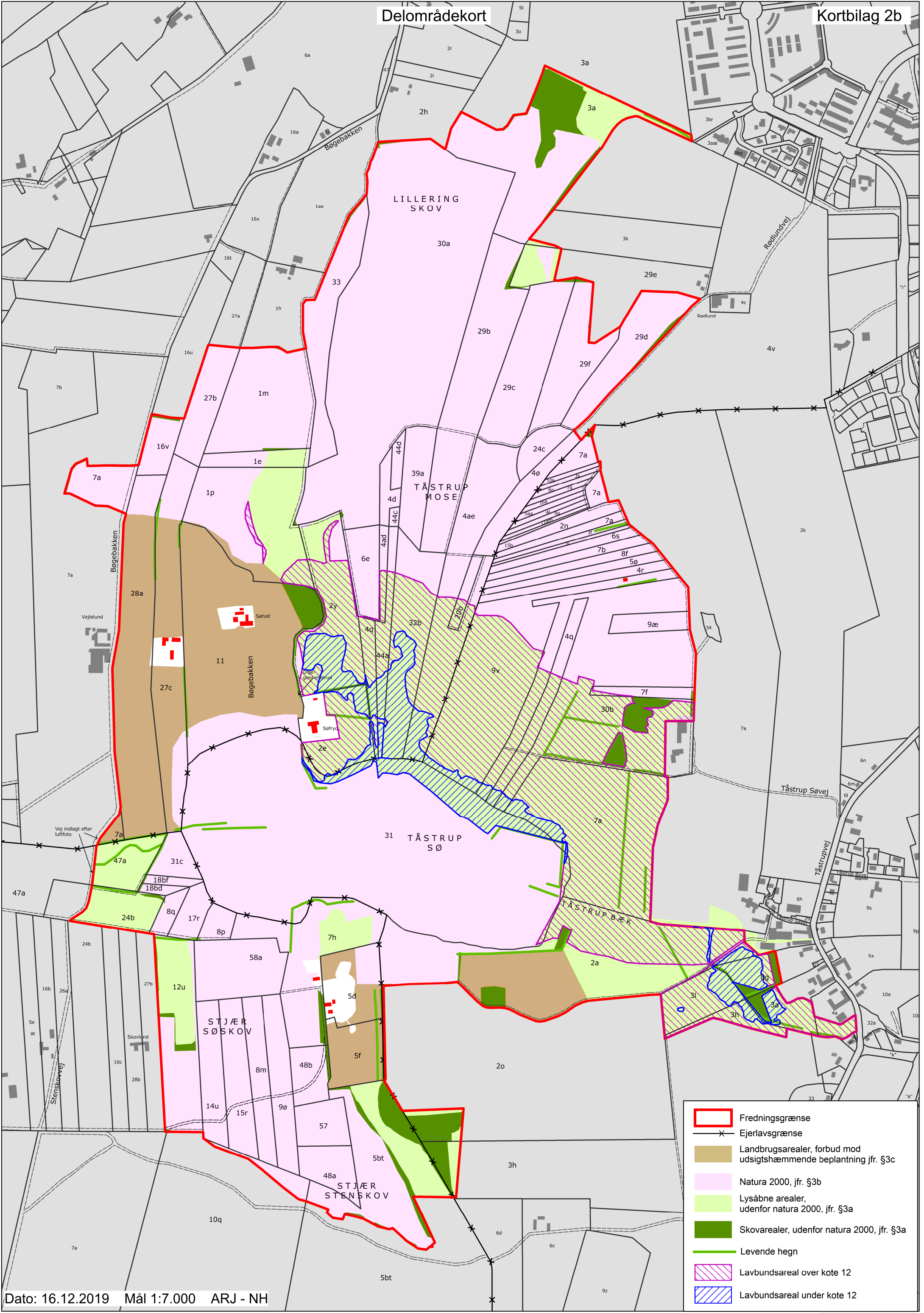
Lb. nr. 25: Alexander Pietro Lambie og Dorte Lambie	3.700 kr.
Lb. nr. 26: Fælleslod	5.206 kr.
Lb. nr. 27: Hanne Brask Brand	44.772 kr.
Lb. nr. 28: Boet efter Asta Lousen	0 kr.
Lb. nr. 29: Jens Jørgen Dyrbjerg	5.603 kr.
Lb. nr. 30: Carsten Munk-Pedersen	125.271 kr.
Lb. nr. 31: Hans Fløe Sørensen	24.462 kr.
Lb. nr. 32: Kent Bjarne Sørensen	37.473 kr.
Lb. nr. 33: Anne Marie Rybjerg Nielsen og Morten Rybjerg	6.000 kr.
Lb. nr. 34: Knud Andersen	3.700 kr.
Lb. nr. 35: Bjarne Schøler Sørensen	2.835 kr.
Lb. nr. 36: Annalyst A/S	8.062 kr.
Lb. nr. 37: Vagn Rask Jensen og Sonja Rask Møller	3.660 kr.
Lb. nr. 38: Hans Johansen Dam	1.860 kr.
Lb. nr. 39: Erik Toft	116.106 kr.
Lb. nr. 40: Fælleslod	4.875 kr.
Lb. nr. 41: Kristian Herman Andersen	83.906 kr.
Lb. nr. 42: Jens Jacob Janfelt	5.549 kr.
Lb. nr. 43: Mikkel Holm Mikkelsen og Turi Cramers	4.160 kr.
Lb. nr. 44: Hans Henrik Markociejewski	86.059 kr.

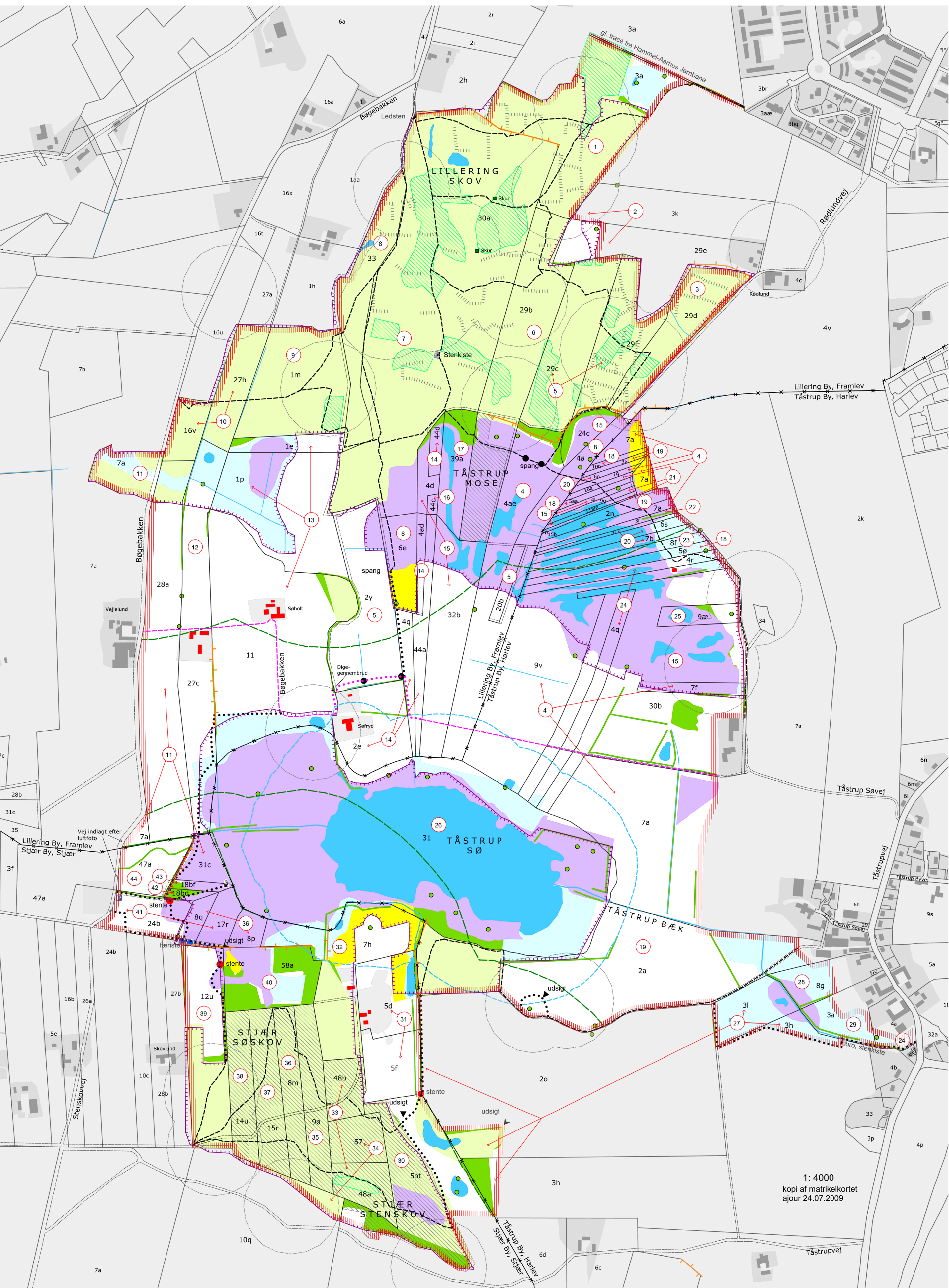
Miljø- og Fødevareklagenævnet har endvidere fastsat godtgørelse for sagkyndig bistand, jf. naturbeskyttelseslovens § 47.

Af den samlede erstatning på 3.806.335 kr. samt rente og tillagt godtgørelsesbeløb på 81.600 kr. afholder staten ved Miljø- og Fødevareministeriet tre fjerdedele og Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune en fjerdedel, jf. naturbeskyttelseslovens § 49, stk. 3.

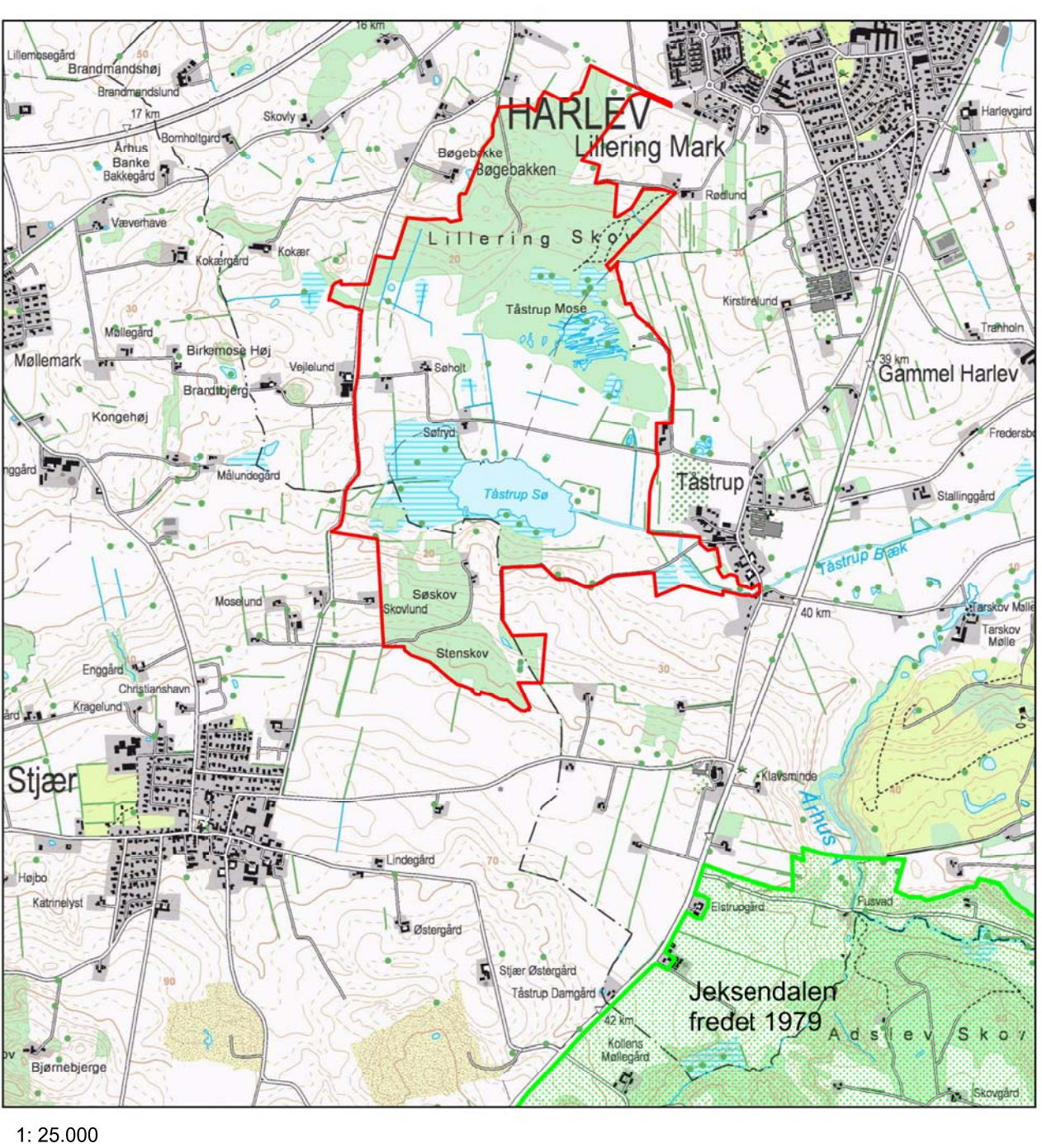
Birgitte Egelund Olsen
Formand

Fredningskort til
MILJØ- OG FØDEVAREKLAGEÆVNETS
Fredningsafgørelse af
December 2019
Sag nr. 18/05345

Fredningskort
Kortbilag 1

Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev

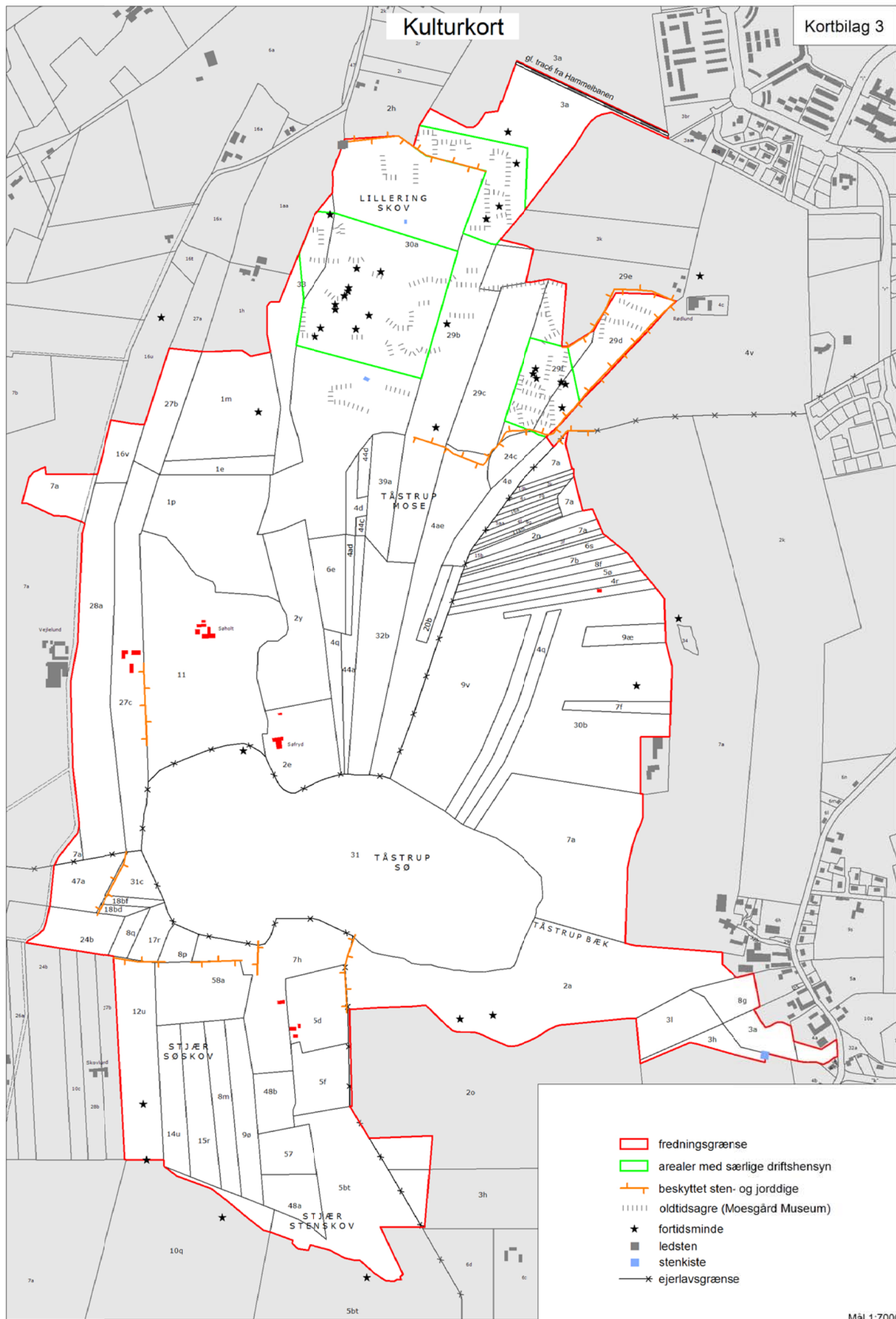
Del af
Lillering By, Framlev
Tåstrup By, Harlev
Århus Kommune
Stjær By, Stjær
Skanderborg Kommune

Region Midtjylland

Udfærdiget af Danmarks Naturfredningsforening

- Signaturforklaring
	fredningsgrænse		§3 sø
	beskyttet sten- og jorddige		§3 mose
	levende hegn		§3 eng
	EF-habitatområde		§3 overdrev
	ejerlavsgrense		hus med have og gårdsplads
	søbeskyttelseslinje		henvi sning til areal- og lodsejerliste
	skovbyggelinje		ledsten
	grøft		stenkiste
	tidligere fredet område		skur
	nåletræer som konverteres til løvtræer		færreste
	trægrupper		stente
	fredskov		spang
	skov		udsigt
	eksisterende cykel-/gangsti		fugletårn
	ny cykel-/gangsti		fortidsminder
	eksisterende sti		fortidsmindebeskyttelseslinje
			oldtidsagre (Moesgård Museum)
			ny parkeringsplads

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del

Afgørelse af 19. januar 2016 om

fredning af

sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus Kommuner

FN-MJØ 2012.55

Indholdsfortegnelse

A. Hovedpunkterne i fredningssagens forløb	4
B. Det oprindelige fredningsforslag	5
C. Bemærkninger til fredningsforslaget fremsat før det offentlige møde	31
D. Forløbet af det offentlige møde	31
E. Bemærkninger til fredningsforslaget fremsat efter det offentlige møde	36
F. Det ændrede fredningsforslag	41
G. Forslag om et ændret stiforløb	50
H. Bemærkninger til det ændrede fredningsforslag	51
J. Sagsrejsernes yderligere bemærkninger	52
K. Aarhus Kommunes afgørelse om naturbeskyttelseslovens § 3	53
L. Fredningsnævnets afgørelser under fredningssagen	53
M. Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse	53
N. Fredningens indhold og omfang	56
O. Retsvirkninger	66
P. Klagevejledning	66

Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune fremsatte i maj 2012 forslag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune.

Fredningsforslaget omfattede 221,2 ha og berørte ejendommene del af matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 28a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Lillering By, Framlev, matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og del af matr.nr. 47a Stjær By, Stjær.

Følgende af ejendommene er beliggende i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og del af matr.nr. 47a Stjær By, Stjær.

Følgende af ejendommene er beliggende i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af

matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 28a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

Området udgøres af Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose, Stjær Stenskov og Søskov samt mellemliggende arealer.

Baggrunden for forslaget er hensynet til at sikre en bevarelse og forbedring af natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde, at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger og at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

Fredningsnævnet har besluttet at gennemføre fredningen i overensstemmelse med de fredningsbestemmelser og det fredningskort, der fremgår af afgørelsens afsnit N.

A. Hovedpunkterne i fredningssagens forløb

Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune rejste ved brev af 30. april 2012 forslag om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev i Skanderborg og Aarhus Kommuner.

Fredningsnævnet har i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 1 sendt fredningsforslaget til ejerne af de ejendomme, der var omfattet af forslaget, til statslige og kommunale myndigheder, hvis interesser blev berørt af forslaget, samt til organisationer mv., som måtte antages at have en væsentlig interesse i forslaget. Fredningsnævnet har ligeledes i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 1 offentliggjort fredningsforslaget i Statstidende, Århus Stiftstidende og Midtjyllands Avis den 23. maj 2012.

Fredningsnævnet har i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 5 holdt et offentligt møde om sagen med en forudgående bekendtgørelse om mødet i Statstidende, Århus Stiftstidende og Midtjyllands Avis. Indkaldelse til mødet blev i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 5 og stk. 6 sendt til de samme ejere, myndigheder og organisationer, som fredningsforslaget blev sendt til. Der blev efter mødet samme dag foretaget en besigtigelse af udvalgte steder i det område, der var omfattet af fredningsforslaget. På mødet blev der fastsat en frist til at fremsætte bemærkninger til eller indsigelser mod fredningsforslaget. Et referat fra mødet blev sendt til de, der var indkaldt til mødet eller på mødet anmodede om at få sendt et referat.

På baggrund af indsigelser og andre bemærkninger til fredningsforslaget fremsat før, under og efter det offentlige møde udarbejdede Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune et ændret fredningsforslag.

Fredningsnævnet har sendt det ændrede fredningsforslag bl.a. til de samme ejere, myndigheder og organisationer, som modtog det oprindelige fredningsforslag. Der blev samtidig fastsat en ny frist til at fremsætte bemærkninger til eller indsigelser mod fredningsforslaget.

Fredningsnævnet har efterfølgende besluttet ikke at holde et nyt offentligt møde om sagen, men har selv to gange besigtiget området igen.

Fredningsnævnet har herefter besluttet at gennemføre en fredning og har orienteret ejerne af de ejendomme, der har været omfattet af fredningsforslaget, Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune, Aarhus Kommune og Naturstyrelsen om indholdet af den afgørelse om fredning, som fredningsnævnet forventede at gennemføre. Fredningsnævnet har samtidig orienteret ejerne om, at eventuelle erstatningskrav eller krav om godtgørelse i anledning af fredningen eller fredningsforslaget skulle fremsættes overfor fredningsnævnet.

Fredningsnævnet har sendt de fremsatte erstatningskrav til Skanderborg Kommune, Aarhus Kommune og Naturstyrelsen for at få disse myndigheders bemærkninger til de rejste erstatningskrav og erstatningskrav i øvrigt som følge af en fredning.

Bemærkningerne fra Skanderborg Kommune, Aarhus Kommune og Naturstyrelsen blev efterfølgende sendt til ejerne med mulighed for at fremsætte supplerende bemærkninger til erstatningskravene.

Fredningsnævnet har efterfølgende med partsrepræsentanter besigtiget en del af området forud for afgørelsen om erstatning.

Fredningsnævnet har under sagens behandling med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 37a, stk. 3 besluttet at forlænge fristen for fredningssagens afgørelse til den 1. maj 2016.

Fredningsnævnet har under sagens behandling endvidere med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 39 truffet afgørelse om delvis at ophæve de midlertidige retsvirkninger af visse af fredningsforslagets bestemmelser om drift af lysåbne arealer og tilskudsfordring af vildt.

Fredningsnævnets afgørelse om fredning er afsagt den 19. januar 2016. Fredningsnævnet har samtidig i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 39 truffet særskilt afgørelse om erstatning i anledning af fredningen eller fredningsforslaget.

B. Det oprindelige fredningsforslag

I fredningsforslaget anførte Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune følgende:

”1. Baggrunden for forslaget

Formålet med at rejse fredning for et skov- og naturområde syd for Harlev i Aarhus og Skanderborg Kommuner er at skabe et større sammenhængende naturområde med gode adgangsmuligheder for offentligheden ved at binde to adskilte habitatområder sammen. Fredningen begrundes i områdets mange fine kvaliteter af både national og international karakter, såvel som truslerne mod disse.

Parterne foreslår en fredning af området med baggrund i både områdets egenverdi og i kraft af dets værdi som en del af Det Midtjyske Søhøjland. Lokaliteten er beliggende i den østligste forgrening af Det Midtjyske Søhøjland, hvor fredningsområdet som en del af Aarhus Ådal står i forbindelse med den fredede Årslev Engsø og Brabrand Sø i øst samt den fredede Jeksendal i syd. Biologisk set har området betydning som kerneområde. I et rekreativt perspektiv sikres med en fredning et vigtigt bindeled mellem det centrale Søhøjland i vest, Aarhusbugten i øst og Jeksendalen i syd.

Det er et mål med fredning af området at sikre og forbedre naturværdierne ved at ekstensivere jordbrugsdriften og skovdriften. Derigennem muliggøres også opnåelse af gunstig bevaringsstatus for de habitatnaturtyper og arter, som området er udpeget for.

Med den bynære beliggenhed nær Aarhus og Skanderborg, den direkte adgang til området fra Harlev og omkringliggende ældre landsbyer som Stjær, Storrिंग og Lillering samt muligheden for at skabe forbindelse til Jeksen-fredningen via Tåstrup, vil det have stor værdi at forbedre offentlighedens adgang til og igennem fredningsområdet. Det er derfor et mål med fredningen, at udlægge enkelte nye stier for at skabe et sammenhængende stinet samt sikre permanent adgang ad udvalgte eksisterende stier og veje af lokal og regional betydning.

Ådalslandskabet fremstår bevaringsværdigt med dets karakteristiske terrænform, relative uberørthed og varierede mosaik af tørre og våde lysåbne naturtyper samt enkelte landbrugsarealer i dalbunden, og varierede bøge-dominerede skove på skrænterne. Tillige findes indtil flere udsigtspunkter med betagende kig ud over landskabet. Således har fredningen også et landskabsbevarende sigte.

Fortrinsvis i Lillering Skov findes en række bevaringsværdige kulturhistoriske spor af historisk og oplevelsesmæssig værdi. Af særlig bevaringsværdi er arealer med velbevarede højryggede oldtidsagre samt bevaringsværdige kulturhistoriske spor af nyere dato: Stenkister, ledsten og banetracé. Disse er i dag ubeskyttede og i fare for at blive ødelagt som følge af skovdriften. Tillige rummer skoven en stor tæthed af oldtidsgravhøje, som burde være beskyttet gennem Museumsloven, men ikke er det, og som i dag fremstår tilgroede med vedplanter. Det er derfor et mål med fredningen at bevare og forbedre de kulturhistoriske spor i Lillering Skov.

Endelig findes som et af få steder i landet, overvejende i Stjær Stenskov og Søskov, udstrakte partier med velbevarede stenbestrøninger. Stenbestrøningerne er aflejringer af vandreblokke fra sidste istid og et geologisk fænomen af national værdi, som har stor betydning for blandt andet Aarhus Universitet i undervisningsøjemed. Størstedelen af disse er sikret gennem eksisterende fredning af 1962. Det er et mål med den foreslåede fredning at opdatere og integrere den eksisterende

fredning. Undervisningsmæssigt er fredningsområdet også af biologisk interesse med dets mange forskellige naturtyper (fra sø og mose over lysåbne arealer til skov), og artsrigdommen i de enkelte habitater er generelt høj. Området er samtidig ideelt placeret i forhold til f.eks. Aarhus Universitet.

De kortsigtede trusler er tilgroning af de tørre naturtyper med høje urter, græsser, vedplanter og stedvis invasive arter, mens de våde naturtyper især trues af dræning og næringsstofftilførsel. Det nuværende skovbillede er ikke i tilstrækkelig grad sikret gennem eksisterende lovgivning. Ligeledes er nogle af de kulturhistoriske spor i fare for at blive udvisket på grund af skovdriften.

De langsigtede trusler er i overvejende grad yderligere tilgroning med tab af landskabs- og naturværdier til følge samt tab af kulturhistoriske værdier.

2. Fredningsforslagets afgrænsning

Den foreslåede afgrænsning fremgår af kortbilag 1. Fredningsområdet udgøres af Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose, Stjær Stenskov og Søskov samt mellemliggende arealer. Afgrænsningen følger i store træk habitatområde 232 med visse undtagelser med henblik på at sikre adgang samt geologiske, kulturhistoriske, landskabelige og naturmæssige værdier og sammenhænge. Det samlede fredningsareal udgør totalt 221,2 ha.

3. Beskrivelse af fredningsområdet

Omtrent 8 kilometer vest for Aarhus og 10 kilometer nord for Skanderborg, mellem Harlev, Stjær, Lillering og Tåstrup ligger *Lillering Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose samt Stjær Stenskov og Søskov*, som tilsammen danner et smukt helstøbt landskab i en del af Aarhus Ådal. Foruden en stor landskabelig herlighedsværdi rummer området en ganske varieret natur med elementer af international betydning, geologiske forekomster og kulturhistoriske spor af national betydning og stor forsknings-, undervisnings- og formidlingsmæssig værdi. Foruden de mange beskyttelsesinteresser rummer området i dag fem boliger samt en skydebane og benyttes overvejende til landbrug, gartneri og skovbrug med varierende intensitet samt til jagt og friluftsliv. Området er i sin helhed privatejet.

Lillering Skov, Tåstrup Sø og Mose er beliggende i Aarhus Kommune, mens Stjær Sten- og Søskov er beliggende i Skanderborg Kommune. Disse skove og naturområder som er habitatområder, adskilles i dag af en bræmme af landbrugsarealer, som tidligere har været et eng- og moseområde, men nu delvist er opdyrket, delvist er brakarealer (MVJ-aftaler med udløb inden for en årrække).

Naturen i fredningsområdet er rig på arter og særdeles varieret hvad naturtyper angår. Optegnelser af Zahrtmann fra 1877 beretter om over 400 kendte plantearter. Det er ca. en tredjedel af de højere plantearter, som forekommer i Danmark. Fra 1940'erne findes tillige optegnelser med adskillige sommerfugle- og fuglearter. Siden er disse registreringer fulgt op bl.a. via myndighedernes registreringer (se Danmarks Miljøportal), Dansk Botanisk Forenings Flora Danica-projekt (under færdigbehandling) og Dansk Ornitologisk Forenings indsamlinger (se DOF-basen).

Landskab og geologi

Fredningsområdet udgør et tværsnit af tunneldalen Aarhus Ådal og dens forlængelse, som strækker sig fra Bording i vest til Aarhus Bugt i øst. Tåstrup Sø tolkes som et dødishul og de mindre

cirkulære forhøjninger i terrænet vest for søen (Brandtbjerg, Birkemose Høj og andre) skal formentlig tolkes som hatbakker.

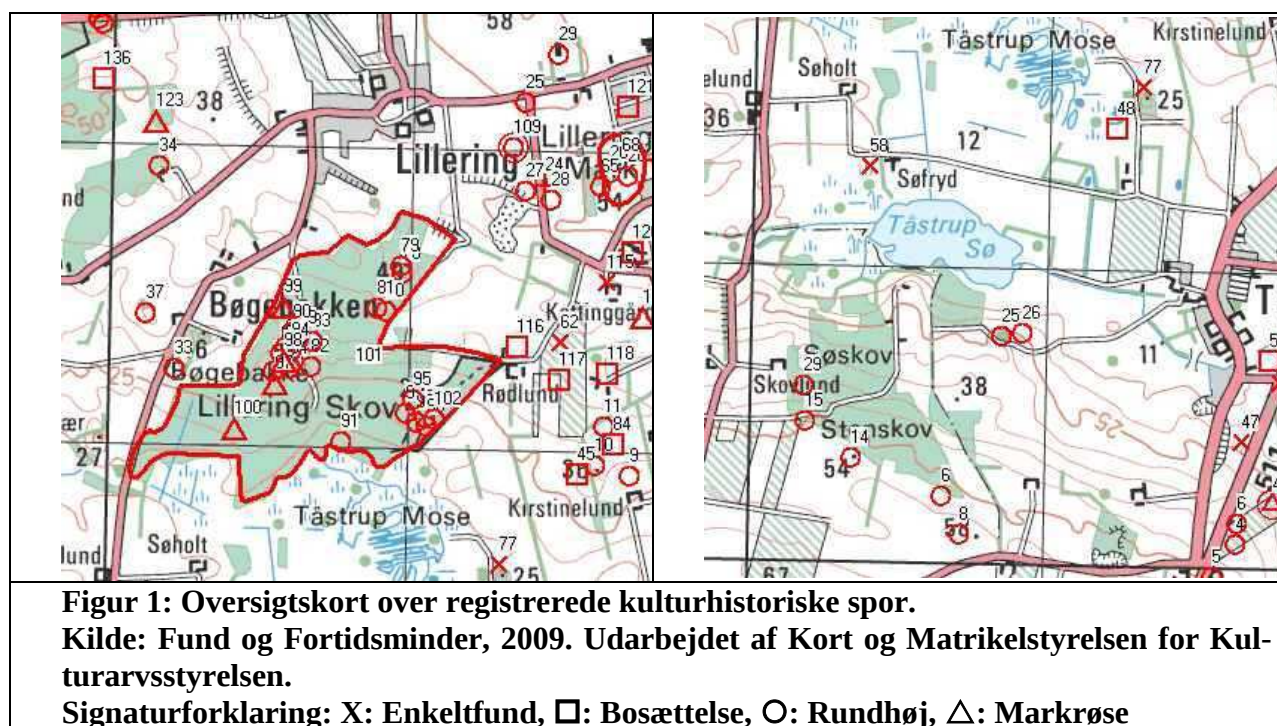
Skråningerne i Aarhus tunneldal samt det småkuperede landskab nord for ådalen er primært skovklædte med et mindre overdrevsareal beliggende i det bakkede terræn, mens sø og mose dækker bunden af tunneldalen i mosaik med mindre engområder. I den sydlige del af området findes den sidste rest af en større stenbestrøning, der blev aflejret i randen af indlandsisen i en stilsandsperiode under isens afsmeltning. Skrænterne rummer systemer af kildevæld og vældbække. Særligt i Stjær Sten- og Søskov er kilder og væld rige på kalk.

Kulturhistorie

Områdets beliggenhed i udkanten af Det Midtjyske Søhøjland har gjort det til genstand for en ganske særlig kulturhistorisk udvikling. Søjlandet har dannet bufferzone mellem det mere opdyrkede land mod øst og smeltevandssletterne mod vest, og har således været inddraget til jordbrugsformål – græsning, tørvegravning, tømmerproduktion og senest foder- og fødevareproduktion - i skiftende omfang gennem tiderne alt efter behovet for jord.

Området blev beviseligt jordbrugsmæssigt udnyttet allerede i jernalderen. Under folkevandrings-tiden blev det forladt og groede til med skov, mens det atter i middelalderen var genstand for en kraftig reduktion af skoven. De arkæologiske spor tyder på, at området har været beboet i bondestenalderen og i bronzealder og jernalder. Sporene er i særlig grad at finde i Lillering Skov, hvor størstedelen af de registrerede fund kan ses.

Overvejende er der tale om rundhøje, gravhøje fra oldtiden og yngre sten- eller bronzealder, men enkelte bopladser og spor af jernproduktion og agerbrug er også registreret i området såvel som der er gjort enkeltfund af neolitiske økser på markerne nær Tåstrup Moses østkant og ildsten fra jernalder fundet ved Tåstrup Sø. I forbindelse med forberedelsen af fredningsforslaget har Moesgård Museum undersøgt marksystemernes udbredelse i Lillering Skov, ...

Gravhøjsbilledet er særligt her på grund af den tæthed hvormed de findes i Lillering Skov. De er primært beliggende i den centrale vestlige del af skoven omkring Bøgebakken samt i den centrale østlige del af skoven nær Rødlund.

I Lillering Skov er de tidligere dyrkningsspor særligt velbevarede. Dyrkningssporene ses som markante terrasser på skrånende terræn samt som skelvolde på højderygge og røser af sten samlet fra markerne i forbindelse med dyrkningen. Terrasserne er bedst bevarede i den østlige del af skoven, men rester af terrassekanter findes også i den centrale del af skoven. De fleste af de skeldiger, som adskilte skovparcellerne ved udskiftningen omkring år 1800 findes fortsat. Ved den nordlige indkørsel står de to høje ledsten, som har markeret indgangen til skoven efter Fredskovsforordningen af 1805, der forbød græssende dyr i skovene.

I Lillering Skov vidner også stenkisteformede broer om behovet for uhindret trafik over vandløbene, et kulturspor som er forsvundet i langt de fleste danske skove. Broerne er opbygget af ensartede, tæt stillede sidesten på en ofte anlagt stembund og dækket af store overliggersten. Nær Tåstrup er en særdeles bevaringsværdig stenbro over Tåstrup Bæk hvor der gennem flere hundrede år har været en hovedfærdselsåre mellem Skanderborg og Randers.

Frem til slutningen af det 19. århundrede var området i bunden af dalen et stort uopdyrket engområde med enkelte mindre vandhuller opstået ved tørvegravning. I første halvdel af det 20. århundrede blev store dele af engarealerne drænet. I Tåstrup Mose nord for engen fortsatte tørvegravningen, og den blev intensiveret under 2. Verdenskrig. Det er disse sidste tørvegrave, der i dag udgør de åbne vandflader i mosen.

Figur 2: Ledsten ved den nordlige indgang til Lillering skov ved Bøgebakken.
Foto: Jens Holbech

Figur 3: Stenkisteformet bro over Tåstrup Bæk.
Foto: Ann Berit Frostholt

Det senest tilkomne kulturhistoriske spor, er det resterende banetracé fra Hammel-Aarhus Jernbane, som fungerede i perioden 1902-1956. Banen blev anvendt til både person- og godstransport, hvilket stationsbygningen i Harlev og lasterampen ved Lillering Skov vidner om. I dag er størstedelen af banetracéet forsvundet, men en strækning mellem Harlev og Lillering Skov er bevaret og benyttes i dag som stiadgang til skoven af lokalbefolkningen.

De kulturhistoriske spor er under et truet af skov- og jordbrug, hvor brug af tunge maskiner, pløjning, udslæbning af træ samt tilgroning af gravhøje ødelægger eller slører sporene. De vil dog let kunne sikres gennem hensyn i tilrettelæggelsen af jordbrugsdriften og gennem pleje.

Skovene

Skrænterne og områderne oven for skrænterne er skovbevokset. I alt er der 69,7 ha fredskov, overvejende med Bøg, hvoraf 48,8 ha er udpeget som habitatskovtyper. I Lillering Skov findes desuden en del smalle slugter med Ask, mindre partier med lysåben Stilk-egeskov samt bevoksninger med nåletræer. Der er stor sandsynlighed for, at skovene rummer partier, som aldrig har været dyrket. Af skovtræer skal nævnes Avnbøgen, som er et vigtigt element i både Lillering og Stjær skovene. Af øvrige planter i skovene kan nævnes Gul-, Blå- og Hvid Anemone, Guldnaelde, Hvid Hestehov, Tandrod, Skovbyg og den meget sjældne Forskelligblomstret Viol. Blandt de skovlevende fugle i området tælles Natugle, Skovhornugle, Huldue, Ravn og Stor Flagspætte samt almindeligt forekommende pattedyr som Hare, Rådyr, Ræv og Rødmus.

		
Figur 4: Blå Anemone. Fin-des bl.a. under Hassel ved kildevæld i Stjær Søskov. Foto: Søren Højager	Figur 5: Vandflade i Tåstrup Mose. Her findes bl.a. vandplanten Krebseklo. Foto: Jens Holbech.	Figur 6: Skællod. Findes i rand-zonen mellem Lillering Skov og Tåstrup Mose. Snylter på Hassel og Poppel. Foto: Ann Berit Frostholt

Der er overvejende naturlige hydrologiske forhold i skoven, ca. 11 % grøftes eller drænes fortsat. Skovdriften er overvejende ekstensiv, men er ikke sikret gennem aftaler om vedvarende ekstensiv drift. Da netop den ekstensive drift er fundamentet for den biologiske mangfoldighed i skovene samt bevaring af kulturspor og stenbestrøninger, foreslås det, at fredningen stiller krav om vedvarende ekstensiv skovdrift. Partier med Stilk-Eg kræver lys og trues af skyggende arter som nåletræer, Bøg og Ær. Plejetiltag er nødvendige for at undgå en udvikling fra egeskov til bøgeskov i løbet af nær fremtid.

Lysåbne arealer

Områdets lysåbne arealer tæller både moser, enge, søer, overdrev og vandhuller registreret efter naturbeskyttelseslovens § 3 samt ekstensivt drevne landbrugsarealer. Se også delområdekortet.

74,5 ha af området er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Godt 38 ha er mose, ca. 15 ha er søer og vandhuller, 19 ha udgøres af eng og kun godt 2 ha er karakteriseret som overdrev. Hertil kommer 3,5 km vandløb. De våde naturtyper som mose og sø er således mest udbredt næst efter skov. 22,7 ha er registreret som lysåbne tørre og våde habitatnaturtyper, som plejes efter en Natura 2000 handleplan. De resterende 51,8 ha lysåbne naturtyper er beskyttet mod tilstandsændringer efter naturbeskyttelseslovens § 3. De tørre § 3-arealer er tillige omfattet af rydningspligten i § 5 i jordressourcebekendtgørelsen såfremt de ikke var tilgroede i 2004.

Tåstrup Sø er lavvandet med en største dybde på 2 meter, forholdsvis klarvandet men næringsstofpåvirket. Åkander og andre flydeplanter fylder det meste af søens vandoverflade. Søen gennemløbes af Tåstrup Bæk, som er offentligt vandløb. Der forefindes et regulativ for Tåstrup Sø og

Bæk. Søen blev delvist afvandet omkring 1841. Bækken er rørlagt på en strækning vest for søen og lagt i kanal på en strækning øst for søen nær Tåstrup. Odder har ynglet i området.

I Stjær Stenskov og Søskov er kalkudfældende kildevæld og rigkær. Rigkær ses også i Tåstrup Mose, der er stærkt tilgroet af Rødel, Femhannet-Pil, Grå-Pil og Vrietorn. Rigkærene i mosen er rester af tidligere ekstrem-rigkær dvs. vådområder, hvor jorden er meget kalkrig. Her ses endnu Maj-Gøgeurt, Tyndakset Gøgeurt, Hjertegræs, Festgræs, Tue-Star samt Engblomme. Tørvegravning i mosen har været årsag til dannelse af hængesæk, hvor der blandt andet ses Almindelig Blærerod og Krebsklo. Der er ligeledes dannet en mindre sø i mosen med Kransnålalger. I Tåstrup Mose er der set snog og skrubtudse. Fuglene tæller blandt andet Pungmejse, en sjælden ynglefugl i Danmark, Dobbeltbekkasin, Taffeland, Skeand og Vanrikse.

Inden for fredningsområdet findes sure overdrev med arter som Tormentil og Kantet Perikon og kalkoverdrev med arter som Hulkravet Kodriver og Stivhåret Borst. Begge overdrevstyper indeholder mange karakteristiske arter, men er plejekrævende og nogle steder stærkt tilgroet med bl.a. Rynket Rose.

En del af arealerne er under tilgroning og udtørring. Der er i dag græsning på hovedparten af § 3 arealerne i Skanderborg Kommune, og visse arealer mellem de to habitatområder er omfattet af MVJ-aftaler. Sagsrejsnerne har forventning til, at Natura 2000 handleplanen vil sikre den nødvendige pleje af de lysåbne naturtyper indenfor habitatområdet og føre til forbedring af de hydrologiske forhold i området. Der stilles dog forslag om at ekstensivere driften på de mellemliggende landbrugsarealer med henblik på at forbedre vandmiljøet i Tåstrup Sø samt forbedre spredningsmuligheder og levesteder for flora og fauna. Der stilles tilsvarende forslag om at ekstensivere skovdriften og om annullering af 15-årig genopdykningsret.

Naturgenopretning

Hydrologien i området er stærkt præget af dræning og afvanding. Flere naturtyper er i ringe stand på grund af ændringer i den naturlige hydrologi. Tåstrup Sø er belastet af næringsstoffer og der kan være behov for at forbedre Tåstrup Bæk som spredningsvej og levested for Odder.

Det foreslås derfor, at en fredning rummer en umiddelbar mulighed for naturgenopretning efter et nærmere beskrevet projekt, under forudsætning af, at projektet medvirker til at opfylde formålet med en fredning eller bidrager til udmøntning af en Natura 2000 handleplan, og at relevante parter, herunder lodsejere, Danmarks Naturfredningsforening og Kulturstyrelsen får et eventuelt projekt i høring.

Plejetiltag, som rydning af lysåbne naturtyper, betragtes ikke som naturgenopretning, men som almindelig pleje.

Jagt

I dag udøves jagt i store dele af fredningsområdet. Særligt er Tåstrup Mose genstand for intensiv jagt med faste standpladser i mosen samt fodring i og omkring de beskyttede naturtyper i området. Et fasanopdræt i den nordlige del af mosen er nedlagt, mens der fortsat er en udsætningsvoliere i den østlige del af mosen.

Det skal fortsat være muligt at drive jagt indenfor fredningsområdet. Udsætning, opdræt og fodring ophører senest ved fredningens ikrafttræden for at undgå øget næringsstofbelastning, utilsigtet flo-

raforurening og med henblik på, at jagten tilpasses det tryk, naturligt sunde bestande af jagtbare arter kan tåle.

Skydebane

Indenfor fredningsområdets østlige afgrænsning på del af matr.nr. 6s, 7b, 8f, 5ø, 4r og 9v alle Tåstrup By, Harlev, findes en flugtskydningsbane med tilhørende klubhus. Skydebanen har eksisteret på stedet siden 1934 og er nært knyttet til jagtinteresserne i området, men benyttes også til præmieskydning og hundetræning i begrænset omfang. Skydebanen blev senest miljøgodkendt den 8. september 1997 på visse vilkår.

For at undgå konflikter mellem skydebanens aktiviteter og naturbeskyttelses- og friluftsjnteres-serne i området har sagsrejerne været i dialog med Tåstrup Jagtforening. Da der fortsat er et behov for skydemulighed, og disse ikke kan tilvejebringes andre steder i Aarhus Kommune, er sagsrejerne indstillet på at give skydebanen mulighed for at fortsætte aktiviteterne i området på det nuværende niveau, som er fastsat i miljøgodkendelsen af 8. september 1997 og Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998. Ved at ændre på skyderetningen, opsætte mindre støjskærme ved standpladserne, tillade midlertidig opsætning af fanghegn til lerduer og give mulighed for opstilling af 2-4 mindre maskinhuse med installationer til kastning af lerduer kan støjen nedsættes og lerduerester i området minimeres. Fredningen er ikke til hinder herfor.

Af hensyn til offentlighedens adgang til området er det hensigtsmæssigt, at der oplyses om skydetidspunkter på hjemmeside og ved skiltning i området. Ligeledes skal der være mulighed for at opstille afspærringsforanstaltninger, så stier i området kan afspærres, når der skydes på skydebanen.

Råstofindvinding

På matr.nr. 58a Stjær By, Stjær har der tidligere været udlagt en fælles lergrav. Der er ikke udlagt råstofgraveområder eller råstofinteresseområder indenfor fredningen. Da området rummer store geologiske og landskabelige værdier er råstofgravning og terrænændringer fremadrettet uønsket i området.

Vandindvinding

Hele området er udlagt som et område af særlige drikkevandsinteresser (OSD). Fredningen vil betyde bedre beskyttelse af drikkevandsressourcen mod nedsivning af pesticider og nitrat m.m. Statens kortlægning af grundvandsforekomsterne viser, at der er store nuværende og fremtidige drikkevandsressourcer i området. Fredningen ligger oven på en større grundvandsforekomst hvorfra både Tåstrup vandværk og Århus Vand indvinder ca. 2 millioner m³/år. Der sker i dag også privat vandindvinding på matr. nr. 5d og 7h, Stjær By, Stjær samt indvinding til vandværk på matr.nr. 27b Stjær By, Stjær i Skanderborg Kommune. Området er et potentiel kildepladsområde, og der er tale om en meget vigtig nuværende og fremtidig drikkevandsressource. Vandindvinding styres via anden lovgivning. Eventuelle ansøgninger om øget vandindvinding eller etablering af kildeplads vil kræve konsekvensvurdering i forhold til Natura 2000 områdets naturtyper og arter.

Offentlighedens adgang

Området er i sin fulde udstrækning privatejet og underlagt naturbeskyttelseslovens bestemmelser om offentlighedens adgang. Det er således lovligt at færdes i skovene på vej og sti og ad markveje

i det åbne land. Det er derimod ikke muligt at færdes mellem Lillering Skov og Stjær Stenskov og Søskov eller rundt om Tåstrup Sø. Adgangen til Tåstrup Sø og de mellemliggende arealer har været et kontroversielt spørgsmål gennem en årrække og konflikten om ejendomsretten til søen og dermed også adgangsretten har skygget for en løsning som tilgodeser både lodsejerinteresser og almenhedens interesser for at færdes i området og få adgang til de specielle naturmæssige, kulturhistoriske og geologiske oplevelser som findes her.

Det foreslås at gøre udvalgte eksisterende stier i området permanent tilgængelige for almenheden se kortbilag 1. Den øst-vestgående vej tværs over engen mellem Bøgebakken og Tåstrupvej sammenbindes med henblik på at give adgang til fods og på cykel og vedligeholdes som sådan. De øvrige stier som fremgår af kortbilag 1 fastholdes eller etableres som trampestier. Mellem Lillering Skov og Tåstrup Mose udlægges spang i en længde på ca. 15 meter, hvorved den eksisterende sti kan benyttes tørskoet det meste af året. Tilsvarende udlægges 2-3 meter spang på ny sti vest for Tåstrup Mose. Trampesti med spang giver en ret til færdsel men ikke krav om vedligehold ud over en årlig slåning ved behov for at holde sporet åbent samt vedligehold af spang. På del af matr.nr. 3a og 4a Tåstrup By, Harlev placeres stiforløbet mellem bækken og marken. Ved stiforløb på matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev placeres sporet 4-5 meter øst for stendiget. Da det skal være muligt at holde de lysåbne arealer afgræssede af hensyn til natur og jordbrugsinteresser, stiller fredningen krav om etablering af stenter eller lignende, hvor det er nødvendigt for at passere indhegninger for græssende dyr. I videst muligt omfang søges mennesker og græssende dyr holdt adskilt. Tilsvarende er adgang nær Tåstrup Sø og Tåstrup Bæk så vidt muligt søgt undgået med henblik på at sikre ro til fuglevildtet og den nataktive odder. Hunde skal føres i snor med undtagelse af brugshunde under træning på skydebanen og jagt. Plejemyndigheden gives desuden mulighed for at justere færdslen i det omfang beskyttelsesinteresserne lider herunder.

		
Figur 7: Sti vest for og gennem Tåstrup Mose Foto: Ann Berit Frostholt	Figur 8: Sti gennem Lillering Skov. Foto: Ann Berit Frostholt	Figur 9: Sti syd for Tåstrup Sø på vej mod udsigt ved gravhøj. Foto: Jens Holbech

I dag benytter skovgæster sig af uautoriserede p-pladser til dels til gene for lodsejerne: Ved skydebanen, den sydvestlige indgang til Stjær Stenskov og Søskov, i Lillering Skov ved Bøgebakken og i den nordvestlige indgang til Lillering Skov. P-pladsen ved daginstitution beliggende Rødlundvænget i Harlev kan benyttes af de besøgende i weekender. Det foreslås at udlægge en officiel p-plads til 8 biler indenfor fredningen på en del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær i direkte forbindelse med det foreslåede stisystem, jf. fredningskortet. I tillæg hertil vil Aarhus Kommune undersøge parkeringsmulighed i Tarskovvænget i Tåstrup, som kan benyttes af gæster både til denne nye fredning samt Jeksen-fredningen få hundrede meter mod syd. Det skønnes at dække parkeringsbehovet og samtidig imødekommes et ønske fra lodsejere om at undgå u hensigtsmæssig parkering.

Formidling

På grund af områdets biologiske, geologiske, landskabelige og kulturhistoriske værdier har adgang til fredningsområdet også betydning i et formidlings- og undervisningsmæssigt øjemed. Gennem tiden er geologi- og biologistuderende blevet undervist i Lillering Skov og Stjær Stenskov og Søskov, men har ikke haft umiddelbar adgang til undersøgelser af vandmiljøet i for eksempel Tåstrup Mose. Her vil forslaget give en forbedring i form af de skitserede færdselsmuligheder. Tilsvarende har det værdi for skoleklasser såvel som for almenheden, at de kulturhistoriske spor og den kontekst de er opstået i kan formidles. Med fredningsforslaget forbedres dels adgangen til at opleve disse værdier, ligesom diskret skiltning muliggøres.

4. Gældende fredninger og andre beskyttelsesbestemmelser

Eksisterende fredninger

Omtrent 20 ha af Stjær Stenskov og Søskov blev fredet i 1962 med det formål at bevare de naturlige stenbestrøninger i skovbunden. Området er af national geologisk betydning og har stor værdi for Aarhus Universitet i undervisningsøjemed. Indenfor det fredede område må de naturlige stenforekomster hverken fjernes, opgraves, bortsprænges, tildækkes eller på anden måde skades. Siden fredningskendelsen blev truffet, er der sket matrikulære ændringer i området, idet fire matrikler har fået nyt nummer, mens en matrikel er delt i to. De oprindelige matrikelnumre fremgår i parentes foran nuværende matrikelnummer. Matrikler omfattet af fredningen er (14a) 14u, (15a) 15r, (8a) 8m, (9d) 9ø, (48) 48a og 48b, 57 og 5a Stjær By, Stjær.

Der er tillige i 1972 tinglyst en fredningsdeklaration på et ca. 1,6 ha stort område i Tåstrup Mose med bestemmelse om, at der på arealet ikke må opføres beboelsesbygninger, campingvogne, jagthytter ol., såvel som det ikke er tilladt at foretage beplantning eller andet, som kan medvirke til at forrykke arealets tilstand. Omfattet heraf er matr.nr. 29a Lillering By, Framlev (i dag del af matr.nr. 29b Lillering By, Framlev)

Begge fredninger indarbejdes i nærværende fredningsforslag og foreslås derfor ophævet med en ny fredning.

Gældende beskyttelse efter naturbeskyttelsesloven mv.

Arealer svarende til 74,5 ha er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Arealerne er beskyttet mod tilstandsændringer som følge af drift, men ikke tilstandsændringer som følge af ophør af drift. Ud af de 74,5 ha er 19 ha fersk eng, 2,2 ha overdrev, 3,5 km vandløb, 15,2 ha søer og vandhuller samt 38,1 ha mose. Tåstrup Sø afkaster den 150 meter brede søbeskyttelseslinie jf. naturbeskyttelseslovens § 16.

69,7 ha skov er fredskovspligtige. Skovene afkaster en 300 meter brede skovbyggelinje jf. naturbeskyttelseslovens § 17. Hele skovarealet er privatejet og derfor ikke underlagt krav om naturnær skovdrift eller andre former for ekstensiv skovdrift.

Alle gravhøje og markrøser forventes at blive beskyttet efter museumslovens § 29e mod tilstandsændringer og § 29f om forbud mod jordbehandling, gødskning og plantning i 2 meters radius af fortidsmindet. Kulturstyrelsen gennemfører i foråret 2012 en registrering af fortidsminder og

kulturhistoriske spor i området med henblik på at lade elementerne omfatte af en 100 m beskyttelseslinje i henhold til naturbeskyttelseslovens § 18.

De i alt godt 4 km jord- og stendiger er beskyttet efter museumslovens § 29a, med mindre de er registreret som fortidsminder og derfor omfattes af samme lovs § 29e.

Ledsten og stenkisteformede broer er beskyttet efter museumslovens § 29e, såfremt ejeren er orienteret herom. Sagsrejsere har ikke kendskab til, at det er tilfældet.

Marksystemer, bopladser og kulturspor i jorden er ikke sikret gennem lovgivningen.

Endelig er området udpeget som internationalt naturbeskyttelsesområde, se afsnit 5 herom. Se kortbilag 1 for udbredelse af beskyttelseslinjer og -zoner.

5. Fredningsforslagets konsekvenser for Natura 2000-beskyttelse

Natura 2000 område 232 (habitatområde H232) for Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose er fuldt ud indeholdt i fredningen. Udpegningsgrundlaget – de arter og naturtyper som skal fastholde eller opnå gunstig bevaringsstatus fremgår af skema 5.1. Oplysningerne i skemaet beskriver bevaringsprognosen for de internationalt beskyttede naturtyper og arter, som den er i dag. Da det er målet med den internationale naturbeskyttelse, at både naturtyper og arter skal opnå gunstig bevaringsstatus på sigt, må ændringer i areal forventes i fremtiden. Totalt dækker habitatområde 232 135 ha. Heraf er 70,57 ha udpeget som beskyttede habitattyper.

5.1 Udpegningsgrundlag og prognose ifølge Natura 2000-plan 2010-2015.				
Arealer er beregnede på baggrund af DEVANO-registrering. En "" angiver, at der er tale om en prioriteret naturtype, som myndighederne har et særligt ansvar for at beskytte.				
Nr.	Naturtype	Registreret areal (ha)	Antal forekomster	Bevaringsprognose
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	14,4	17	Ugunstig
6210	Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (*vigtige orkidelokaliteter)	1,22	2	Ugunstig
7220	*Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand	0,05	1	Ugunstig
7230	Rigkær	4,74	10	Ugunstig
9130	Bøgeskov på muldbund	35,77	-	Ugunstig
9160	Egeskov og blandet skov på mere eller mindre rig jordbund	2,38	-	Ugunstig
91E0	*Elle- og askeskov ved vandløb, søer og væld	10,68	-	Ugunstig
3140	Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger	0,09	1	Ugunstig
6230	*Artsrigt overdrev eller græssede på mere eller mindre sur bund	0,83	2	Ugunstig
7140	Hængesæk og andre kærsumfund dannet flydende i vand	0,41	2	Ugunstig
1355	Odder	-	-	Günstig
1016	Sumpvindelsnegl	-	-	Ukendt

Miljøvurderingen af fredningen viser, at fredningen ikke vil få negative konsekvenser for Natura 2000 området, eller de arter og naturtyper der udgør områdets udpegningsgrundlag. Fredningen vurderes ikke at kunne påvirke bilag IV-arter eller deres yngle- og rasteområder i negativ retning. Ekstensivering af landbrugs- og skovdrift i fredningen vurderes derimod generelt at betyde for-

bedrede forhold for naturen i området som følge af en mindsket næringsstofpåvirkning og forbedret økologisk sammenhæng i området. Der henvises til bilag 6, Miljørapport og Natura 2000 konsekvensvurdering af fredningsforslaget for uddybning.

6. Planlægningsmæssige forhold

Hele fredningsområdet er omfattet af Kommuneplan 2009 for henholdsvis Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune. I det følgende redegøres for, hvilke kommuneplan rammer og kommuneplanretningslinjer området er omfattet af.

Skanderborg Kommune

For den del af fredningsforslaget som er beliggende i Skanderborg Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 09. Her er fredningsområdet beliggende i et område med særlige drikkevandsinteresser. Området er helt eller delvist omfattet af følgende retningslinjer:

- Natura 2000 område, retningslinje 3.2 (Stjær Stenskov og Søskov, samt de sønære arealer)
- Naturområde med A-målsætning, retningslinje 3.4 (Alle arealerne med § 3 natur), hvor kommunen vil arbejde for at sikre naturtypen gennem nødvendige plejeforanstaltninger så levestederne for vilde dyr og planter bevares og om muligt forbedres.
- Potentielt naturområde – 2. prioritet, retningslinje 3.4 (flere spredte arealer). Arealer som så vidt muligt skal udgå af landbrugsmæssig omdrift, og hvor der vil kunne udvikle sig en karakteristisk og værdifuld natur.
- Område af særlig geologisk interesse, retningslinje 3.9 (Stjær Stenskov og Søskov) området er udpeget på grund af de synlige stenbestrøninger i skovbunden. Inden for området skal der tages særlig hensyn til de geologiske værdier med vægt på beskyttelse og bevarelse af de geologiske værdier.
- Område af særlig landskabelig interesse, retningslinje 3.8 (hele området), som er områder i kommunen hvor der tages særlig hensyn til landskabet.
- Område, hvor skovrejsning er uønsket, retningslinje 3.11 (de sønære arealer) er områder hvor det vurderes at etablering af skov ikke er forenelig med de beskyttelseshensyn der skal varetages i det åbne land, herunder beskyttelse af værdifulde naturtyper og landskaber.

Aarhus Kommune

For den del af fredningsområdet som er beliggende i Aarhus Kommune gælder, at hele arealet er beliggende i landzone uden rammer for området i Kommuneplan 2009. I henhold til kommuneplanen er området helt eller delvist beliggende i følgende udpegninger:

- Kulturmiljø, forhistorisk tid 4200 f.Kr. – 1050 e.Kr., (Lillering Skov), hvor de kulturhistoriske værdier i videst muligt omfang skal beskyttes.

- Naturnetværk (hele området som ikke er skov), hvor ubrudte natursammenhænge skal bevares og om muligt forbedres.
- Skovrejsning uønsket (hele området som ikke er skov), hvor skovrejsning ikke er tilladt.
- Økologisk forbindelse (Tåstrup Sø og vandløbet der afleder videre ud til Aarhus Å), som har stor betydning for spredning af det åbne lands vilde dyreliv.
- § 3 natur, A og B målsat (den del af mosen som også er omfattet af habitatbestemmelserne), hvor kommunen vil arbejde for og finansiere, at naturindholdet bevares og udvikles.
- Muligt naturområde (arealet mellem Tåstrup Sø og Tåstrup Mose og ind til Tåstrup by), hvor landbrugsarealer gradvist bør udgå af omdrift med henblik på at overgå til naturområder.
- Natura 2000-område (Tåstrup Mose og Lillering Skov)
- Kvælstoffølsom natur (sammenfaldende med Habitatudpegningen), hvor tilførslen af kvælstof skal begrænses mest muligt.
- Område af særlig landskabelig interesse (hele området), som er områder kommunen vil beskytte, og hvor offentligheden skal sikres adgang.
- Bynært landskab (hele området udenfor skoven) hvor kommunen har et generelt ønske om at gøre det mere tilgængelig for rekreativ udnyttelse.
- Eksisterende skydebane (skydebanen øst for Tåstrup Mose), hvor den nuværende kapacitet iht. kommuneplanen ikke kan øges.

En fredning af området vil være en opfølgning og understøttelse af alle disse bestemmelser i kommuneplanerne.

7. Fredningsbestemmelser

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 11. Det betyder blandt andet, at arealerne ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000 underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af Fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af delområdekortets signatur.

Driften tilrettelægges så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

15 års genopdykningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres.

Der må ikke etableres nye læhegn. Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Rosenhaven, en del af matr. nr. 7h Tåstrup By, Harlev som omfatter 0,46 ha ned mod Tåstrup Bæk, kan fortsat drives på stedet, men overgår til naturareal såfremt den nuværende brug af arealet til udstillingshave og gartneriformål ophører.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Driften af naturarealer indenfor Natura 2000 området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner.

Skovarealer fastholdes som løvskove med hjemmehørende arter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræ.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvfor yngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af kortbilag 3.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslet.

Del af matr. nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær som på kortbilag 2 fremgår med brun signatur, kan anvendes til gartneriformål, men overgår til lysåben natur såfremt arealerne sælges eller brugen til gartneriformål ophører.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugttræer og buske forlænges langs med ejerlavsgårdsgrænsen i overensstemmelse med indtegningsplan som fremgår af kortbilag 2. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgårdsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræer.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter Fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

Bygninger som er nødvendige for landbrugsdriften kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af Fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter Fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med Fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning (jf. § 2), eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter Fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier mv., f. eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færister eller lignende, eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøninger i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier der fremgår af fredningskortet må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitsering på fredningskortet, genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet, etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredning etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier som fremgår af fredningskortet holdes åbne ved slåning af sporet en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På tre markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægges plejemyndigheden spang, såvel som plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Der henvises til kulturkortet for disses forekomst på arealerne.

Den stenkisteformede bro på matrikel nr. 30a, Lillering By, Framlev retableres af plejemyndigheden umiddelbart efter en fredning er gennemført.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand, jf. foto i bilag 8.

Efter Fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilag 3 fremgår med signaturen ”Arealer med særlige driftshensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Kulturarvsstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune har som plejemyndighed ret til – efter forudgående drøftelse med ejeren, at udføre naturpleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål.

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslet og lignende.

En plan for den del af plejearbejdet, som ikke er omfattet af en Natura 2000 handleplan, skal sendes i høring ved ejeren, Kulturarvsstyrelsen og ved Danmarks Naturfredningsforening. Hvis enighed om planen ikke kan opnås mellem plejemyndighed, Danmarks Naturfredningsforening og ejer, skal sagen forelægges Fredningsnævnet til afgørelse.

§ 9 Jagt

Jagt er tilladt i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lov om jagt og vildtforvaltning.

Vildtet må ikke tilskudsfores. Lodsejerne pålægges at fjerne fodertønder og lignende fra området umiddelbart efter fredningens ikrafttrædelse.

Der må ikke opdrættes eller udsættes vildt.

§ 10 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses så lerdUER ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

LerdUERester skal opsamles mindst en gang årligt.

For at nedsætte gener fra skydebanen kan der efter tilladelse fra Fredningsnævnet, opstilles nødvendige afspærringsforanstaltninger og skiltning, opstilles mindre støjskærme ved standpladserne, opsættes fanghegn til lerdUER og opstilles 2- 4 små "maskinhuse" med lerdUEkaster m.m. Tilladelse eller dispensation kan være nødvendig efter anden lovgivning.

Såfremt de nuværende skydeaktiviteter ophører, skal alle bygninger og installationer på arealet fjernes, og arealet udlægges til lysåben natur. Brugere - i dag Harlev Jagtforening - sørger for oprydning på arealerne for egen regning efter myndighedernes anvisning.

§ 11 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 12 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredningsforslag erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves. Tillige ophæves deklaration af 18. april 1972 omfattende matrikel nr. 29a Lillering By, Framlev Sogn nu del af 29 b smst., som ligeledes erstattes med nærværende fredning.

§ 13 Midlertidig retsvirkning

Midlertidig retsvirkning af dette fredningsforslag træder i kraft så snart Fredningsnævnet har offentliggjort forslaget i Statstidende.”

Som bilag 1 til fredningsforslaget var vedhæftet en fortegnelse over lodsejere og arealer omfattet af forslaget. Oplysningerne er ikke medtaget i afgørelsen om fredning, men derimod i den særskilte afgørelse om erstatning, der er truffet samtidig med afgørelsen om fredning.

Som bilag 2 til fredningsforslaget var i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 36, stk. 5 vedhæftet følgende budgetoverslag:

§§	Regulering	Areal	Erstatning	Bemærkninger	I alt kr.
1,2, 4,5e 8,9 10	Mindsteerstatning/-grundtakst	9 lods-ejere med <1 ha	3.800 kr./lodsejer	Jf. NKN	34.200

§§	Regulering	Areal	Erstatning	Bemærkninger	I alt kr.
	Grundtakst	86 ha	3.800 kr./ha	Jf. NKN	326.800
	omf. af NBL 16 og 18	12 ha	1.900 kr./ha		22.800
	omf. af NBL § 3 el. fredskov	119 ha	0 kr./ha		0
3a	Ikke § 3 arealer: Lysåbne arealer, ikke Natura 2000. Afgræsning, høslet. Forbud mod gødskning, sprøjtning, kalkning og omlægning. Ingen nye læhegn.	44 ha	50.000kr./ha	Jf. NKN 30-8-06 Sebbersund handels- og håndværkerplads	2.200.000
	§ 3 arealer: Lysåbne arealer, ikke Natura 2000. Afgræsning, høslet. Forbud mod gødskning, sprøjtning, kalkning og omlægning. Ingen nye læhegn.	10 ha	20.000kr./ha	Jf. NKN 4-2-09, Lien, Fosdalen og Sandmosen	200.000
	15 års genopdykningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres, og erstattes af fredningsbestemmelserne.	3,9 ha	50.000 kr./ha	Fredning giver samme begrænsninger som på øvrige "ikke § 3 arealer".	195.000
	Skov, ikke Natura 2000. Ekstensiv skovdrift. Fortrinsvis hjemmehørende løvtræsarter. Forbud mod renafdrift.	5,5 ha	9.000 kr./ha	Jf. NKN 12-2-07, Mogenstrup Ås	49.500
	Rosenhaven på matr. nr. 7 h, Tåstrup By, Harlev kan fortsætte uændret. Ved nedlæggelse overgår arealet til naturareal.	0,5 ha	50.000 kr./ha	Som øvrige lysåbne, ikke § 3 arealer.	25.000
3b	Skovarealer inden for Natura 2000 iht. fredningskort.			Jf. FN 18-2-10, Al-	

§§	Regulering	Areal	Erstatning	Bemærkninger	I alt kr.
	Løvtræsbinding. Plukhugst og gruppevis foryngelse. Ingen dybdepløjning. Forbud mod renafdrift.	75 ha*	13.000 kr./ha	strup Krat	975.000
3b fort- sat	Ingen skadesvoldende kørsel eller udslægning af træ på kulturhistoriske spor iht. § 7 (arealer stort set omfattet af NBL § 18).	14 ha	2.000 kr./ha	Jf. FN 18-2-10, Alstrup Krat, hvor der ikke er givet erstatning herfor.	28.000
	Juletræer konverteres til løvtræer ved alm. omdriftsalder (uden tilplantningspåbud).	4 ha	23.000kr./ha	NKN 28-1-06, Ejer Bavnehøj 26.000 kr./ha for fjernelse af juletræer m. 2 års frist. NKN 19-5-09, Vejrhøj hvor der tildeles 20.000 kr./ha for fjernelse af juletræer/pyntegrønt.	92.000
	Øvrige nåletræer konverteres til løvtræer (uden tilplantningspåbud).	2 ha	10.000kr./ha	Jf. NKN 28-1-08, Hjortedalen	20.000
3c	Forbud imod udsigts-hæmmende beplantning/afgrøder	21 ha	4.000 kr./ha	Jf. FN 18-2-10, Alstrup Krat NKN 29-5-06, Odense Ådal	84.000
5b	Eksisterende stier	9415 m	20 kr./m	Jf. NKN 28-1-08 Hjortedalen	188.300
5c	Nye stier	3411 m	30 kr./m	Jf. NKN 14-12-06, Læsten Bakker	102.330
5d	P-plads på matr.nr. 24 b,	400 m ²	30 kr./m ²	Som ny sti. (FN 18-2-10, Al-	12.000

§§	Regulering	Areal	Erstatning	Bemærkninger	I alt kr.
	Stjær By, Stjær			strup Krat: 15 kr. pr. m ²)	
6	Stenbestrøninger beskyttes		0 kr. /ha	Er allerede fredet ved kendelse af 22. maj 1962	0
10	Skydebanen		0 kr.	Kan fortsætte uændret	0
Overslag for fredningserstatninger i alt:					4.554.930

Som bilag 3 til fredningsforslaget var vedhæftet Naturstyrelsens bemærkninger til det budgetoverslag, der forinden fredningssagens rejsning var sendt i høring.

Naturstyrelsen anførte, at den foreslåede erstatning for arealer, der er i vedvarende omdrift, var for lav. Afhængig af dyrkningsforhold kan erstatningerne forventes at blive væsentligt højere, som det eksempelvis fremgår af Naturklagenævnets afgørelse af 4. februar 2009 om Lien, Fosdalen og Sandmosen. Derimod ydes der ikke erstatning for arealer beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, med mindre helt konkrete forhold taler herfor. Det er generelt Naturstyrelsens opfattelse, at der ikke skal ydes erstatning for beskadigelse af fortidsminder beskyttet af bestemmelserne i museumsloven. Et forbud mod beskadigelse af kulturspor, der ikke er omfattet af museumsloven, og for arealer mellem fortidsminder kan udløse erstatning. Det fremgår af Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 29. juni 2011 om fredning af Alstrup Krat i Mariagerfjord Kommune, at en erstatning for sådanne restriktioner kan være noget højere end foreslået. Det er videre Naturstyrelsens opfattelse, at der ydes en større erstatning end den foreslåede for forbud mod udsigtshæmmende beplantning, som det fremgår af afgørelsen om fredning af Alstrup Krat. Det fremgår af samme afgørelse, at der ydes 60 kr. pr. løbende meter for etablering af nye stier. Den foreslåede erstatning for etablering af en parkeringsplads er uforholdsmæssig høj og ude af proportion med de øvrige anslåede erstatninger.

Naturstyrelsen anførte videre, at det fremgår af fredningsforslaget, at der ikke må opføres ridehaller. I forbindelse med landbrugsejendomme, hvor der er hestetutterier af en vis størrelse, anses sådanne efter Natur- og Miljøklagenævnets praksis i nogle tilfælde for erhvervsmæssigt nødvendige. Når det er tilfældet, kan ridehallen opføres uden landzonetilladelse. Det fremgår ikke af forslaget, om der er ejendomme i området, hvor det kan være relevant. Hvis det er tilfældet, vil et forbud mod opførelse af ridehaller udløse erstatning. Det fremgår yderligere af fredningsforslaget, at vildtet i området ikke må tilskudsføres, og at fodertønder og lignende skal fjernes. Der må heller ikke udsættes vildt. Der er ikke angivet erstatning herfor, og det er Naturstyrelsens vurdering, at en sådan regulering vil være erstatningsudløsende, da et stop for fodring og udsætning vil medføre en ringere jagt på visse arter.

Naturstyrelsen anførte således sammenfattende, at det var vurderingen, at fredningserstatningerne ville blive væsentligt større end anført i budgettet, og at det man ville opnå med en fredning – bl.a. bedre offentlig adgang samt beskyttelse og forbedring af natur- og kulturværdier – ikke ville stå mål med fredningens forventede omkostninger. Naturstyrelsens anbefalede derfor sagsrejserne at genoverveje forslaget, før fredningssagens rejsning.

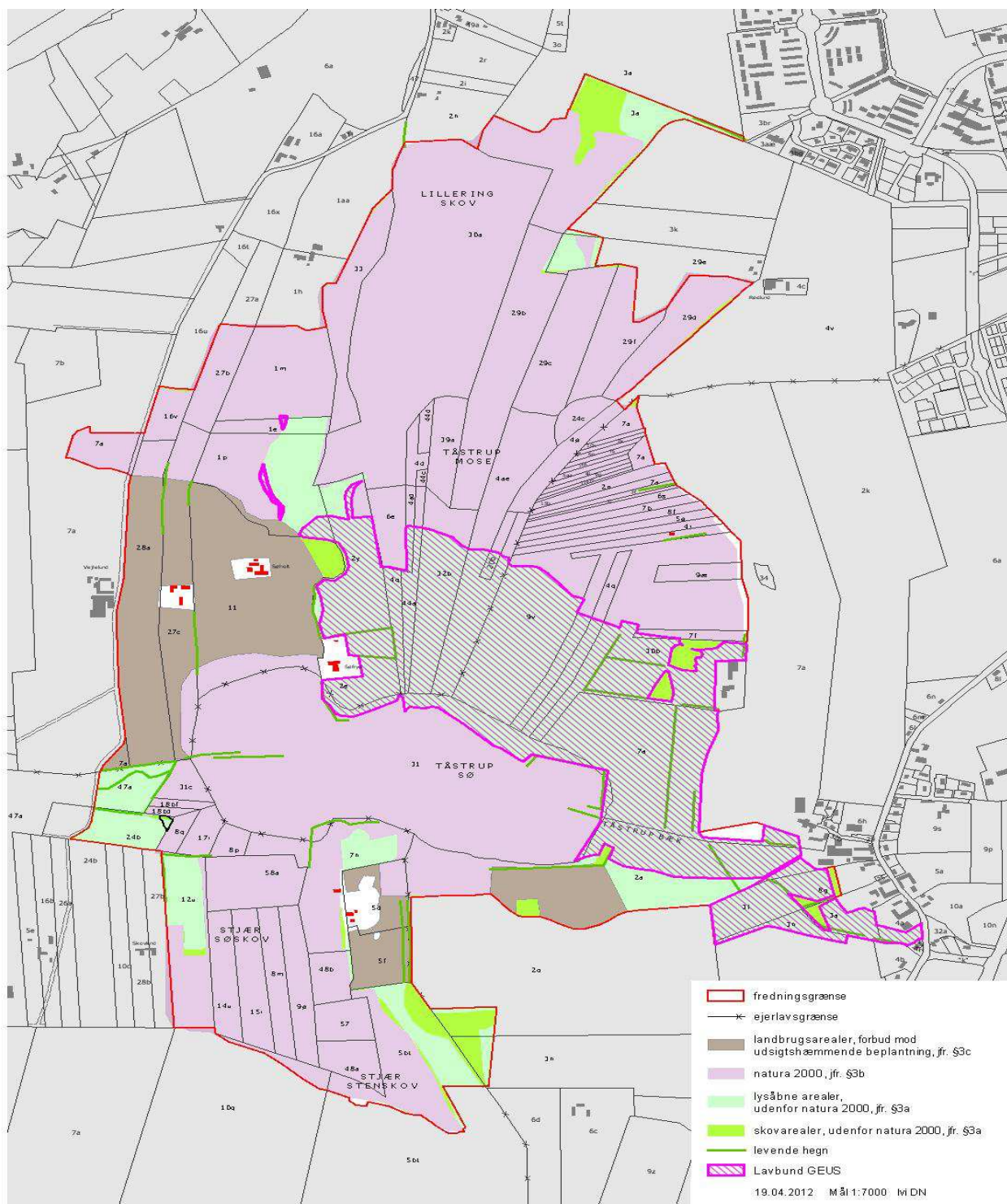
Som bilag 4 til fredningsforslaget var medtaget et brev fra Danmarks Naturfredningsforening om lavbundsjorder og fredningserstatning og et notat fra Aarhus Kommune om lavbundsarealer – begge med Naturstyrelsen som adressat.

Danmarks Naturfredningsforening anførte i brevet, at der på baggrund af Naturstyrelsens bemærkninger til budgetoverslaget blev holdt et dialogmøde mellem sagsrejerne og Naturstyrelsen for at få en grundigere belysning og fælles drøftelse af særligt spørgsmålet om erstatningsfastsættelse i forbindelse med ekstensivering af landbrugsdriften på de mellemliggende landbrugsarealer samt overvejelser i forbindelse med den valgte regulering og afgrænsning særligt vedrørende de pågældende lavbundsjorder. På mødet redegjorde sagsrejerne for fredningsforslaget og overvejelserne bag fredningsforslaget og for baggrunden for det budgetterede erstatningsniveau for ekstensivering af driften på lavbundsarealerne. Angivelsen af 50.000 kr. pr. ha. var på baggrund af Naturklagenævnets afgørelse af 30. august 2006 om Sebbesund handels- og håndværkerplads. Naturklagenævnets afgørelse af 4. februar 2009 om Lien, Fosdalen og Sandmosen indikerer en noget højere erstatning for regulering, men der var dog tale om god landbrugsjord i modsætning til arealerne omfattet af fredningsforslaget, der i vid udstrækning er vandlidende lavbundsjorder. En telefonisk henvendelse til Landbrugsrådgivning Østjylland havde medført et anslået prisniveau på 130.000 - 140.000 kr. pr. ha. for god landbrugsjord i det konkrete område og et noget lavere niveau på 78.000 - 84.000 kr. pr. ha. for ringere (vandlidende) jorder på lavbund.

Det fremgår videre af brevet, at det for at forbedre grundlaget for en eventuel senere fastsættelse af fredningserstatning blev aftalt, at sagsrejerne skulle få udarbejdet et notat med en redegørelse for, hvad der kan klassificeres som lavbundsjorder, og hvilke arealer som reelt er højbundsjord.

I det således omtalte notat blev det anført, at de lysåbne arealer uden for Natura 2000, der består af tidligere enge og moser, som nu i vid udstrækning er opdyrket landbrugsmæssigt, i arbejdet med fredningsbestemmelserne alle har været betragtet som lavbundsarealer, der således er lavt beliggende. En mindre del af arealerne er imidlertid højtliggende arealer, hvorpå der i princippet kan oprettholdes en almindelig landbrugsdrift. En fredning af disse arealer kan eventuelt medføre en højere erstatning end for hovedandelen af arealerne, der udgøres af lavtliggende områder, der ofte er vandlidende i et omfang, så det påvirker den drift, der kan være på markerne.

Det omtalte forhold blev illustreret på følgende delområdekort, hvor sammenfaldet mellem reelle lavbundsarealer og de arealer, som på kortet fremstår med signaturen "lysåbne arealer udenfor Natura 2000", er markeret med signaturen "Lavbund GEUS" for at tydeliggøre baggrunden for erstatningsudmålingen ved regulering af landbrugsdriften i forbindelse med udarbejdelse af budgetoverslag for en fredning.

Som bilag 5 til fredningsforslaget var medtaget Naturstyrelsens udtalelse om notatet om lavbunds-jorder og fredningerserstatninger. Naturstyrelsen noterede sig og tog til efterretning, at sagsrejerne havde foretaget en grundig analyse vedrørende jordbundsforholdene i området og på denne baggrund havde vurderet, at der eventuelt kunne ske en differentieret erstatningsudmåling for arealerne beliggende mellem de adskilte Natura 2000-områder.

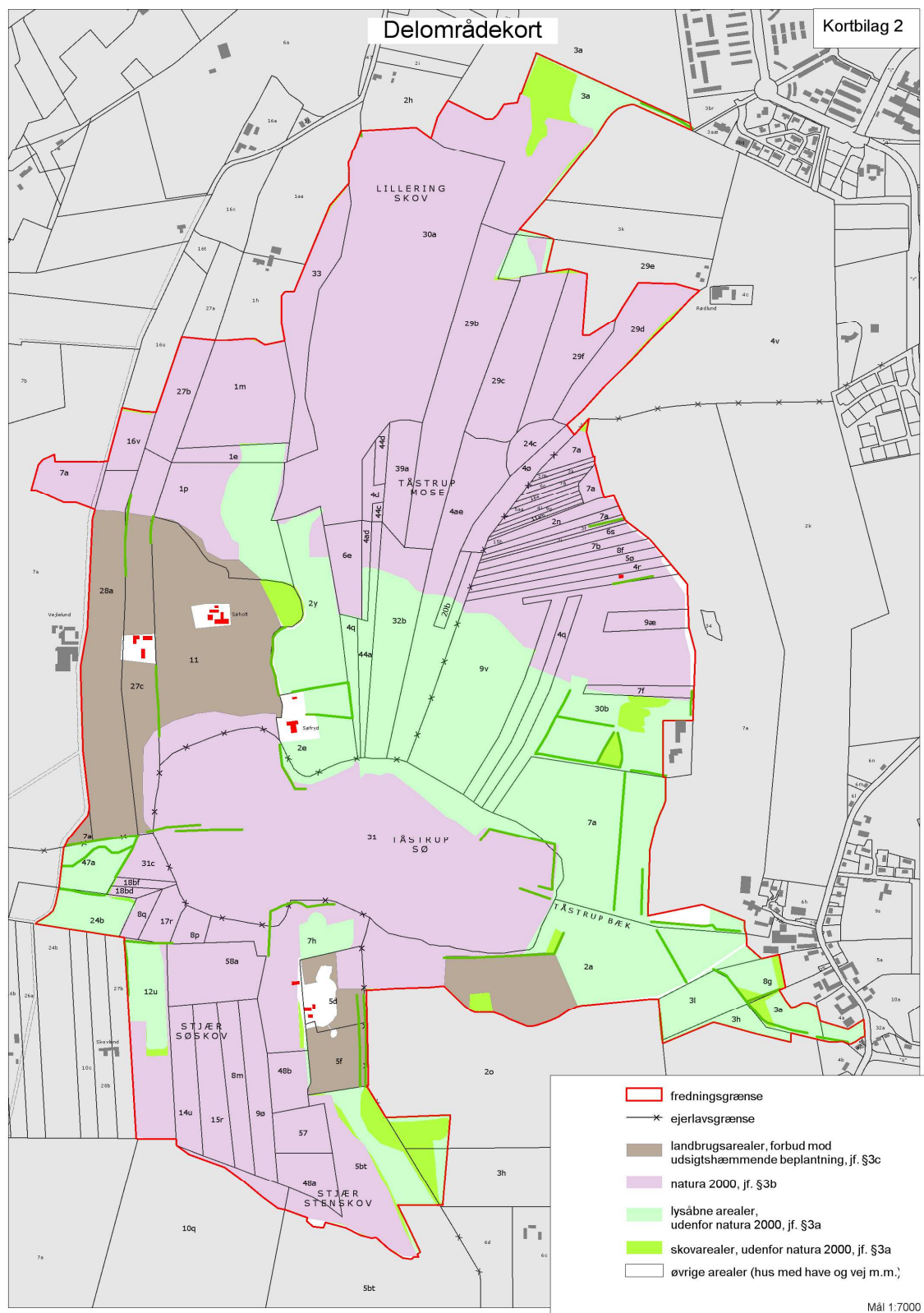
Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune har herefter ved fredningssagens rejsning redegjort for drøftelserne med Naturstyrelsen og har yderligere bl.a. anført, at bestemmelserne om påbud om græsning eller høslet på arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens

Det blev videre anført, at der i budgetforslaget er taget højde for sagsrejsernes opfattelse af, at et forbud mod dybdepløjning ikke kan sidestilles med et totalforbud mod jordbearbejdning i områder, hvor der samtidig er påbud om selvforryngelse. Erstatningen for stiudlæg, der angår en trampesti med minimalt vedligehold, er anført på baggrund af Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 21. december 2011 for Frendrup Hede. Denne afgørelse, der er afsagt efter høringen over budgetforslaget, fastsætter endvidere en erstatning på 15 kr. pr. m² for parkeringsareal.

Som kortbilag 1 til fredningsforslaget var medtaget følgende fredningskort over det område, der blev foreslået fredet:

Som kortbilag 2 til fredningsforslaget var endvidere medtaget følgende delområdekort til illustration af fremtidig regulering:

C. Bemærkninger til fredningsforslaget fremsat før det offentlige møde

Hans Fløe anførte som ejer af matr.nr. 5d og 5f Stjær By, Stjær, at han rammes særligt hårdt af arealernes overgang til lysåbne arealer, da han er den eneste ejer med højtbeliggende marker, der vil blive ramt af en tidsbegrænsning og vel at mærke på hele arealet. Det må være tilstrækkeligt med et forbud mod udsigtshæmmende beplantning og med ret til etårige landbrugsafgrøder. Naboerne, der har jord lige så tæt på Tåstrup Sø, driver intensivt landbrug og undgår fredningen. Der er plantet mange frugttræer og frugtbuske, og der har været forsøgsmark, som er pløjet hvert år, så jorden har været i drift. Arealet har aldrig været lagt hen som brakmark eller uudnyttet græsmark, men er altid blevet passet og har været i drift hvert år. Han foreslår derfor, at bestemmelsen om arealernes drift, landbrugsarealer med tilplantningsforbud fjernes, således at fredningen alene bliver med forbud mod udsigtshæmmende beplantning og med tilladelse til sædvanlig landbrugsdrift med etårige afgrøder.

Kulturstyrelsen anførte med henvisning til fredningsforslaget, at der ville ske en gennemgang af området med henblik på at få konstateret og tinglyst beskyttelseslinjer i relation til ikke fortidsmindefredede gravhøje mv. uafhængigt af, om fredningen ville blive gennemført.

D. Forløbet af det offentlige møde

I referatet for det offentlige møde er anført følgende:

”Formanden for fredningsnævnet, Martin Møller-Heuer, præsenterede fredningsnævnet og redegjorde for formålet med det offentlige møde. Han bemærkede, at nævnsmedlem Eva Tørnæs har forfald. Fredningsnævnet vil derfor også på et senere tidspunkt foretage besigtigelse af området, således at det samlede fredningsnævn har samme grundlag for at tage stilling til fredningsforslaget.

Han bemærkede videre bl.a., at der vil blive udarbejdet et referat fra mødet med de fremkomne kommentarer. Referatet vil blive sendt til lodsejere mv., således at der er klarhed over de indsigelser og bemærkninger til fredningsforslaget, der sammen med allerede fremsatte indsigelser og bemærkninger vil indgå i grundlaget for fredningsnævnets afgørelse. Der vil ved afslutningen af mødet blive omtalt en frist for efterfølgende indsigelser og bemærkninger til fredningsforslaget.

Danmarks Naturfredningsforening ved Ann Berit Frostholt redegjorde for fredningsforslaget, herunder baggrunden for forslaget og de foreslåede fredningsbestemmelser.

Det blev fra lodsejerside anført, at man gerne vil medvirke til at bevare naturen, som den ser ud nu, men at Natura 2000 yder en sådan beskyttelse, at det virker overflødigt med en fredning af området. Hertil kommer, at stenbestrøninger og forhistoriske minder allerede er fredet.

Ann Berit Frostholt og Aarhus Kommune ved Hanne Øster anførte, at en stor del af det, der er omfattet af fredningsforslaget, ikke er beskyttet af Natura 2000. Det er tilfældet for de kulturhistoriske spor og en stor del af skovene og de lysåbne arealer.

Det blev fra lodsejerside videre anført, at der generelt er forståelse for selve fredningen, men at det allerede nu er et meget stort problem, at ikke-beboere, der færdes i området, ikke har forståelse for, hvordan man bør opføre sig i området. Bl.a. luftes der hunde, som ikke er i snor, og der ryddes ikke op efter hundene. Der er også familier, der graver planter op i området. Det sker

jævnligt, at lodsejere bliver skældt ud eller endda bliver truet, når det kommenteres. De regler for færdsel, der fremgår af skiltene i området, overholdes ikke, og det sker, at skiltene ødelægges. Den modvilje, der er imod forslaget, skyldes langt hen ad vejen den øgede adgang til området med disse gener og med den yderligere konsekvens, at man ikke kan nyde sin natur i den fred og ro, der for mange har været grunden til at flytte til området. Der blev konkret peget på, at opsættelsen af et fugletårn vil betyde frit udsyn til flere ejendomme, og i øvrigt at det er sket uden høring af berørte lodsejere. Det blev endvidere påpeget, at det er vigtigt, at der sker den nødvendige vedligeholdelse af udlagte stier, og at der tænkes meget over den information, som gives ved skiltning i området.

Ann Berit Frostholt anførte, at Danmarks Naturfredningsforening har forståelse for bekymringen for øget adgang til området, men erfaringerne fra andre fredninger viser, at det ikke giver anledning til store problemer. Fredningsforslaget lægger op til, at Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune kan lægge restriktioner på adgangen til området, hvis det viser sig nødvendigt, mens det i øvrigt er politiet, der skal tage sig af overholdelsen af reglerne for færdslen i området.

Hanne Øster oplyste, at offentlighedens adgang til at færdes på stier reguleres af naturbeskyttelseslovens kapitel 4. Man må færdes i skovene fra kl. 6 til solnedgang. Man må gå eller cykle på de stier, der rent faktisk er i marken. Man må også færdes på udyrkede arealer, hvis der er veje eller stier, som fører dertil. Hegn må passeres gennem låger, led og lignende, hvis der ikke er kreaturer. Det kan meget vel være, at faste stier og bestemte ruter faktisk betyder, at der sker en nedgang i færdslen andre steder i området. Der er i vidt omfang lagt op til trampestier, der ikke kræver meget vedligeholdelse, men hvor man ikke kan forvente at kan færdes med f.eks. barnevogne. Der vil i et vist omfang blive opsat skilte, og man vil se positivt på ønsker om skiltning og information.

Skanderborg Kommune ved Jonna Mosgaard oplyste, at der er givet tilladelse til fugletårnet. Det er markeret på fredningskortet, men har ikke noget med fredningen at gøre, da både fugletårnet og en sti er etableret ved frivillig aftale i Grønt Partnerskab. Der vil ikke blive lavet om på den tilladelse, der er givet hverken i relation til opsætning eller udsynsretning.

Der blev rejst en række konkrete spørgsmål om udmålingen af erstatning ved en fredning.

Martin Møller-Heuer redegjorde for processen ved behandlingen af erstatningskrav ved en fredning. Hvis fredningsnævnet påtænker at frede området, vil lodsejerne blive meddelt dette med en frist for fremsættelse af erstatningskrav. Ved erstatningsudmålingen vil der i standardtilfældene blive taget udgangspunkt i den praksis, der foreligger i tilsvarende situationer. Men der vil konkret blive taget stilling til de enkelte fremsatte erstatningskrav, herunder for en vurdering af om der er grundlag for at fravige udgangspunkterne.

Der blev rejst en række konkrete spørgsmål om konsekvenserne af, at fredningsforslaget gennemføres.

Ann Berit Frostholt oplyste, at der konkret skal laves en løsning, der giver mulighed for at passere stendiget på matr.nr. 2a, Tåstrup By, Harlev, uden at det beskadiges, f.eks. ved en stente eller en trappe. Fredningen ændrer ikke på skovebyggelinjen. Fredningsforslaget indeholder ikke et forbud mod nåletræer og kræver således ikke, at alle nåletræer fjernes, men nåletræer må ikke blive for dominerende. Man må fælde træer til brændsel til eget brug, men en renafrift er foreslået forbudt efter fredningen. Som reglerne er i dag, skal en lodsejer anmelde en påtænkt renafrift inden for Natura 2000 området til Naturstyrelsen.

Hanne Øster oplyste, at det er erfaringen fra andre fredninger, at en passage over et stendige vil blive brugt, så der ikke sker skade andre steder. Den foreslåede fredning af rosenhaven er ikke gjort personafhængig og hindrer således ikke, at en køber kan fortsætte med at drive rosenhave. Den tværgående sti mellem Tåstrup og Bøgebakken forventes ikke at medføre væsentligt slid på den eksisterende grusvej, hvor man i forvejen må cykle og gå. Men Aarhus Kommune vil være villig til se på konkrete problemer, der måtte opstå i relation til øget behov for vedligeholdelse af private veje.

Skanderborg Kommune ved Inger Juul oplyste, at der i forvejen er regler om forbud mod tilgroning af landbrugsejendomme (rydningspligt efter landbrugsloven), der ikke var tilgroet i 2004.

Aarhus Kommune ved Lars Eg Hoppe oplyste, at fredningsforslaget ikke indeholder en plan om at hæve vandstanden i Tåstrup Sø.

Martin Møller-Heuer oplyste på forespørgsel om fredningssagens tidsmæssige udstrækning, at der ikke på nuværende tidspunkt kan siges noget mere konkret, men at sagen vil blive fremmet hurtigst muligt. I første omgang afventer det videre forløb fremkomne indsigelser og bemærkninger før, under og efter det offentlige møde, og om disse giver anledning til, at forslagsstillerne ændrer i fredningsforslaget. Hvis fredningsnævnet når frem til, at en fredning skal gennemføres, vil lods-ejerne blive orienteret herom med mulighed for at fremsætte bemærkninger om de erstatningskrav, der vil blive gjort gældende. Fredningsnævnet skal som alt overvejende udgangspunkt træffe afgørelse om fredningsforslaget inden for to år efter modtagelsen. Hvis den samlede erstatning i anledning af en fredning overstiger 500.000 kr., skal fredningssagen forelægges Natur- og Miljøklagenævnet, der også har to år til at træffe afgørelse i sagen.

Dansk Ornitologisk Forening ved Peter Lange oplyste, at DOF støtter fredningsforslaget, der giver området et godt stiforløb og en fin sammenhæng, så man kan komme godt rundt i området. Det er erfaringen, at offentligheden færdes, hvor stierne er, og det vil mindske de gener, der nu er med færdsel i området. Det er gavnligt, at fredningsforslaget giver kommunerne adgang til naturpleje.

Jonna Mosgaard oplyste på forespørgsel, at kommunen ikke vil blande sig i naturplejen, hvis den foretages af den enkelte lodsejer. Der vil kun ske kommunal naturpleje, hvis vedkommende lods-ejer ikke selv sørger for det. Kommunerne har mange gode erfaringer med indgåelse af græsningsaftaler evt. med en anden end lodsejeren som dyreholder.

Harlev Fællesråd ved formanden Arne Nielsen oplyste, at det hele tiden har været fællesrådets holdning, at man gerne ser, at forslagsstillerne opnår enighed med lodsejerne. Fællesrådet har med tilfredshed konstateret, at Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune er medrejsere af fredningsforslaget, ikke mindst fordi kommunerne har gjort meget for at imødekomme lodsejernes ønsker, f.eks. i relation til Harlev Jagtforening. Fredningsforslaget havde nok været mere vidtgående, hvis alene Danmarks Naturfredningsforening havde været forslagsstiller. Men Danmarks Naturfredningsforening har også gjort meget for at bevare den oprindelige natur i området. Fællesrådet går ind for at bevare områdets værdier, og det er håbet, at man i fællesskab kan opdrage offentligheden til at bruge området på den rigtige måde.

Harlev Jagtforening ved formanden Thomas Brauer oplyste, at det for en stor del af det foreslåede stiforløb gør sig gældende, at stierne ikke kan bruges en stor del af året, da de står under vand. Det hjælper ikke, at der udlægges spang. Hvis der skal være en brugbar sti igennem skydeterrænet, er

det nødvendigt, at den placeres et andet sted. Det er under alle omstændigheder ikke hensigtsmæssigt, at der anlægges sti hen over skydebanen. Det er godt, at fredningsforslaget indeholder en bestemmelse om, at der må drives jagt, men der er ikke fornuftige argumenter for, at der bør være forbud mod at fodre og udsætte vildt. Fodring sker under hensyntagen til naturen. Der er hidtidig sat imellem 50 og 100 fasaner ud om året. Når det sammenholdes med, at der skal 1000 fasaner til en dyreenhed, vil udsætning ikke påvirke naturen. De gældende regler for udsætning af ænder beskytter også tilstrækkeligt. Det er grundlæggende jagtforeningens holdning, at man skal give naturen noget, når man tager noget fra naturen.

Hanne Øster oplyste, at fredningsforslaget peger på en allerede eksisterende sti. Forslagsstillerne er klar over, at den ikke kan bruges hele året, og i øvrigt at jagtforeningen kan lukke stien, når der skydes.

Hanne Øster oplyste som en konsekvens af en række konkrete forespørgsler og efter en kort drøftelse med fredningsnævnet, at Aarhus Kommune efter mødet skriftligt vil anmode fredningsnævnet om i medfør af naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 4 at træffe afgørelse om ophævelse af fredningsforslagets retsvirkninger i relation til den igangværende drift. Hun oplyste videre, at majs ikke omfattes af forbuddet mod udsigtshæmmende afgrøder, og at der ikke som følge af fredningsforslaget er pligt til nu at fælde grantræer.

Martin Møller-Heuer oplyste supplerende, at der i øvrigt kan rettes henvendelse til fredningsnævnet, hvis der er tvivl om konsekvenser af fredningsforslaget.

Skanderborg Kommune ved Inger Juul redegjorde i lyset af de allerede fremkomne bemærkninger kort om processen med borgerinddragelse.

Aarhus Kommune ved Hanne Øster oplyste, at de indvendinger og bemærkninger, der er fremsat i høringsprocessen, har haft stor betydning for indholdet af det endelige fredningsforslag. Hovedparten af de eksisterende stier vil fortsat være i området. Der vil blive udlagt enkelte nye stier og visse steder spang. Der vil også blive udlagt en parkeringsplads. Det er håbet, at parkeringspladsen vil betyde, at kørslen ikke sker andre steder, men i stedet vil lede folk hen til de stier, der er udlagt. Kommunen er økonomisk presset, men vil gå stierne igennem en gang årligt. I øvrigt må stierne som i dag vedligeholdes sig selv. Der skal retableres en stenkiste i skoven. Det er vigtigt at fremhæve, at man gerne fremadrettet vil være i dialog med borgerne om området.

Naturstyrelsen ved Else Marie Stamphøj oplyste, at Naturstyrelsen grundlæggende har forståelse for ønsket om at gennemføre en fredning. Men der er nogle af de foreslåede bestemmelser, der er for vidtgående og medfører for omfattende restriktioner og for store erstatninger i forhold til det, der opnås med en fredning. Det gælder bl.a. i relation til 44 ha lysåbne arealer, der efter forslaget ikke må omlægges, gødes, sprøjtes og kalkes. De foreslåede restriktioner bruges i fredninger primært, hvor der er et helt særligt dyre- og planteliv, som ønskes beskyttet. Der er tale om en meget bred korridor mellem de to områder, som hermed tages helt ud af drift. Det er desuden et meget stort område, hvor man vil forhindre udsætning og fodring af vildt. Naturbeskyttelseslovens § 3 yder tilstrækkelig beskyttelse mod tilstandsændringer som følge af fodring. Næringsstofpåvirkningen er meget begrænset i forhold til den øvrige belastning af naturen. Træartsvalget i skovene bør ske på baggrund af Natura 2000 handleplanerne. Det er fornuftigt og nødvendigt med driftsrestriktioner i forhold til jordbearbejdning og udslægning i forhold til fortidsminder. Naturstyrelsen vil støtte Aarhus Kommunes indstilling til fredningsnævnet om, at fredningsforslagets midlertidige retsvirkninger ophæves i videst muligt omfang.

Lars Eg Hoppe oplyste, at der ikke er tale om et samlet Natura 2000 område, men derimod to separate områder. Der er et stort potentiale i at tage det mellemliggende areal med i fredningen, da det er nødvendigt for at skabe den store sammenhæng i området. Det kan ske forholdsvis enkelt ved ekstensivering. Det er ikke hensigten konkret at løfte enkelte arter, men tanken er nærmere at kæde de to kerneområder sammen. Det vil også forbedre spredningsmulighederne.

Ann Berit Frostholt oplyste, at der i planlægningen i relation til Natura 2000 ikke er indlagt initiativer til besvarelse af de forskellige skovtyper. På den baggrund og i lyset af skovlovens begrænsede beskyttelse er der i fredningsforslaget medtaget en sådan beskyttelse.

Martin Møller-Heuer oplyste, at der samtidig med referatets udsendelse vil blive fastsat en frist for indsigelser mod fredningsforslaget. Der vil efter udløbet af fristen, og når det er klarlagt, om der som følge af fremkomne indsigelser og bemærkninger i øvrigt af forslagsstillerne vil ske ændringer i fredningsforslaget, blive taget stilling til sagens videre forløb. Han oplyste videre, at fredningsnævnet ikke er i besiddelse af indsigelser og bemærkninger sendt til forslagsstillerne i processen forud for rejsningen af fredningssagen. Hvis man ønsker at anføre tilsvarende over for fredningsnævnet, skal materialet således sendes direkte til fredningsnævnet.

Ann Berit Frostholt gennemgik et oplæg til gennemførelse af besigtigelse. Der var herved anledning til at pege på yderligere steder, der ønskes besøgt.

Der blev herefter og med udgangspunkt i et kortbilag med angivelse af litererede besigtigelsespunkter fra kl. 14 til kl. 19.15 gennemført besigtigelse af følgende steder:

- ”Kulturhistoriske spor – Sædeles velbevaret system af oldtidsagre med god mulighed for formidling” (A) Kulturstyrelsen ved Niels-Christian Clemmensen redegjorde for de kulturhistoriske spor.
- ”Kulturhistoriske spor – System af oldtidsagre, stor koncentration af gravhøje og stenrøser, stenkisteformet bro. Mulighed for at se på juletræsbeplantning og drøfte ekstensivering af skovdrift og ønsket udvikling i skovnaturen”. (B) Kulturstyrelsen ved Niels-Christian Clemmensen redegjorde for de kulturhistoriske spor. Lodsejer Ole Brøndum foreviste en række områder i relation til den anførte juletræsbeplantning, ekstensivering af skovdrift og udvikling i skovnaturen. Han foreviste endvidere et område, der bar tydelig præg af borgeres uhensigtsmæssige brug af arealerne.
- ”Adgang og lavbundsarealer – Mulighed for at drøfte genetablering af gammel cykel-/gangsti. Godt sted at se lavbundsarealerne hvorpå den landbrugsmæssige drift foreslås ekstensiveret.” (C) Der blev fremsat forslag om en alternativ linjeføring af stien med henvisning til, at den foreslåede linjeføring står under vand en stor del af året.
- ”Stenbestrøninger – vandreblokkene ligger spredt i det meste af skoven. Her kan det kombineres med et besøg hos den lodsejer som ønsker at få fjernet tidsbegrænsningen på den jordbrugsmæssige udnyttelse af hans ejendom.” (E) Christian Kronborg fra Aarhus Universitet redegjorde for stenbestrøningerne. Lodsejer Hans Fløe redegjorde for en i forvejen skriftlig rejst indsigelse mod den del fredningsforslagets § 3 c, hvorefter del af matr.nr. 5d og 5f overgår til lysåben natur, såfremt arealerne sælges, eller brugen til gartneriformål ophører.

- ”Smuk udsigt over landskabet. Her er det også muligt at diskutere forbud mod udsigts-hæmmende afgrøder.” (F) Der skete endvidere efter ønske besigtigelse af to foreslåede linjeføringer af stier, hvorom lodsejerne Tom Holmen Hansen og Anne Louise Hansen redegjorde for deres indsigelser mod linjeføringerne.
- ”Skydebane – mulighed for at se på skydebanens indretning, drøfte jagtinteresser og naturbeskyttelse.” (H) Der skete besigtigelse af en foreslået linjeføring af en sti. Harlev Jagtforening anførte, at linjeføringen er uhensigtsmæssig særligt fordi, at den store dele at året står under vand.

Der blev ikke foretaget besigtigelse af stedet i oplægget angivet som ”Ny parkeringsplads m. adgang til kommende fugletårn samt en af de nye trampestier, der foreslås i området, og mulighed for at se eksempel på spang som de kunne tage sig ud andre steder i området” (D). Det blev dog oplyst, at der er indsigelse imod, at der etableres to stier ind i området ved den foreslåede parkeringsplads. Det blev yderligere oplyst, at den ene af de foreslåede nye stier allerede er eksisterende.

Der blev endvidere ikke foretaget besigtigelse af ”Historisk vadested med bevaringsværdig sten-kistebro. Mulighed for at se foreslået ny trampesti” (G).”

E. Bemærkninger til fredningsforslaget fremsat efter det offentlige møde

Arne Skjødt har som ejer af matr.nr. 28a Stjær By, Stjær foreslået ejendommen taget ud af fredningen. Han har herved anført, at det har været tilfældet i et tidligere fredningsforslag.

Hans Fløe har yderligere fremsat forslag om et ændret stiforløb i den sydlige del af fredningen, således at der fra den eksisterende sydligste vej i Stjær Stenskov laves en trampesti på ca. 70 meter ind til den eksisterende markvej i Aarhus Kommune. Fordelene vil være, at man sparer 300 meter trampesti og en stente, hvor kommunerne danner skel. Ved Tåstrup by sparer man 300 meter trampesti i et meget vådt område, som ikke vil være farbar hele året, og hvor offentligheden selv vil finde alternative ruter uden for stisystemet. Det foreslåede ændrede stisystem er højt beliggende og vil være farbart hele året. Udsigten fra den eksisterende markvej er en af de bedste i hele området, og markvejen ender ved fast vej til Tåstrup by. Der er stort set ingen ulemper, da den eksisterende skovvej og markvej har været offentlig tilgængelig i flere år.

Han har yderligere anført, at der ikke er grundlag for at forbyde fodring og udsætning af vildt. De seneste år er der kun udsat ca. 100 fugle om året. Der er fodret ganske moderat, og det meste af fodringen er foregået på land. Der er ikke målinger, der viser, at det har skadet området. Hvis det viser sig, at udsætning og fodring kan skade i nogle dele af fredningsområdet, må disse udpeges og et forbud begrænses til at angå det område.

Ole Brøndum har som ejer af matr.nr. 30a Lillering By, Framlev med henblik på ændringer af fredningskortet fremsat en række bemærkninger om træarter på skovparceller, manglende stendige, trægarage og brændeskur.

Thomas Brauer har som formand for Harlev Jagtforening anført, at jagtforeningen foreslår skydebanearealet undtaget fra fredningen. Der ønskes fortsat mulighed for at udsætte fasaner og ænder i overensstemmelse med gældende lovgivning. Der ønskes ligeledes fortsat mulighed for at tilskuds-fodre områdets vildt. Der skal ca. 1000 fasaner og ca. 1000 ænder til en dyreenhed, og fodring sker under hensyntagen til naturen. Der er hidtidig udsat mellem 50 og 100 fasaner og ca. 50 ænder om

året, og det påvirker ikke naturen negativt. Naturbeskyttelseslovens § 3 yder tilstrækkelig beskyttelse mod tilstandsændringer som følge af fodring, og der bør derfor ikke være særlige restriktioner herom. Der udøves ikke intensiv jagt i Tåstrup Mose. De faste standpladser er alene et led i fordelingen af pladserne på foreningens ca. 5 årlige andejagter, og der blev i jagtåret 2010/2011 kun nedlagt i alt 12 ænder.

Han har videre anført, at den foreslåede sti mellem Lillering skov og Tåstrup Mose med nyetablering af 15 meter spang ikke er hensigtsmæssig. En stor del af stien står under vand en del af året, og stiens øvrige forløb er særdeles mudret. Der bør endvidere sikres ro til fuglevildtet, den nataktive odder og mosens øvrige vildt. Det er heller ikke hensigtsmæssigt med et stiforløb i fortsættelse af Tåstrupvej og tværs over skydebaneanlægget. De to stiforløb foreslås derfor fjernet eller placeret andet sted.

Han har yderligere anført, at jagtforeningen vil have mulighed for at øge skydekapaciteten, hvis fremtidige ændringer af love eller planer giver mulighed for det. Det skal ved ændrede skyderetninger eller andre ændringer af skydebanen være muligt at opføre nødvendige støjskærme ved standpladserne og opføre nødvendige fanghegn til lerduer og to til fire maskinhuse med installationer her til, herunder nedgravning af nødvendig strømforsyning m.v. Der skal kunne opsættes permanente og nødvendige afspærringsforanstaltninger på og ved stierne og skydeområdet, så stier og skydeområdet kan afspærres for offentligheden i de tidsrum, foreningen afholder skydninger på arealet, og så der kan opsættes skilte og anden form for nødvendig eller påbudt varsel om skydning på skydebanen, herunder eventuelt en mast til ophængning af advarselskugle, hvis politigodkendelsen kræver en sådan. Det er ikke muligt fuldt ud at imødekomme et krav om opsamling af lerduerester mindst en gang årligt, og det bør derfor i stedet i overensstemmelse med miljøgodkendelsen bestemmes, at det alene er ikke ramte lerduer og større skår, der skal opsamles. En sådan opsamling sker i dag efter aftale med Aarhus Kommune i forbindelse med, at der en gang om året foretages høslet på arealet og sker opsamling af haglskåle og de lerduerester, det er fysisk muligt at opsamle.

Samlet foreslår jagtforeningen således skydebanearealet udtaget af fredningen, så længe der foregår skydeaktiviteter på arealet. Hvis skydeaktiviteten ophører, kan arealet inddrages i fredningen. Det vil betyde, at man ikke ved eventuelle mindre justeringer af de fysiske rammer for skydeaktiviteten skal have fredningsnævnets godkendelse. Hvis arealet ikke udtages af fredningen, foreslås fredningsbestemmelserne tilpasset for skydebaneområdet, så unødigt administration undgås.

Hans Henrik Markociejski har som ejer af matr.nr. 47a Stjær By, Stjær anført, at der også bliver tale om et sammenhængende stykke, selv om ejendommen tages ud af fredningen.

Henrik Baunvig har som ejer af matr.nr. 29f, 29c, 2y og 20b Lillering By, Framlev anført, at de reelle marker enten skal rammes uden for fredningsgrænsen eller ekstensiveres, fordi spredningsmulighederne vil øges, hjemmehørende arters levevilkår vil blive forbedret, og det vil blive mere garanteret, at de gunstige bevaringsstatusser ville kunne opnås.

Advokat Jeppe Svenning har på vegne af Kent Sørensen, der ejer matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, gjort indsigelse mod fredningsforslaget og anført, at det bør ophæves for ejendommen, da han har en væsentlig interesse i, at fredningen ikke gennemføres, og da en fredning vil være urimelig restriktivt for ejendommen og unødvendig til opnåelse af det beskrevne formål med en fredning. Området er i forvejen pålagt restriktioner med henblik på beskyttelse og bevarelse af naturen. Store dele af området er omfattet af SFL-regler eller Natura 2000. Skovarealerne er i forvejen fredet. Området er således i forvejen omfattet af flere naturbeskyttelsesforanstaltninger. Han vil blive pålagt en række unødvendige begrænsninger i anvendelsen af ejendommen, og han vil være afskåret fra at kunne opføre ny bebyggelse. Der er bopælspligt på ejendommen, og han er 70 år og planlægger at tilbringe sit otium

på ejendommen. Da den nuværende ejendom ikke lever op til nuværende krav til en beboelsesejendom, er det nødvendigt, at der kan opføres ny bebyggelse på ejendommen. Hvis fredningsforslaget gennemføres, foreslås ejendommen undtaget fra forbuddet mod at opføre ny bebyggelse. Det vil heller ikke være af afgørende betydning for området, hvis ejendommen undtages fra forbuddet mod bebyggelse, da naboejendommen har opnået tilladelse til og bygget driftsbygninger og stuehus og har fået byggetilladelse til en tilbygning til stuehuset.

Advokat Uffe Baller har på vegne af Tom Holmen Hansen og Louise Hansen, der ejer matr.nr. 3k, 2n og del af 2a Tåstrup By, Harlev henvist til en indsigelse, der forud for fredningssagens rejsning blev fremsat over for Aarhus Kommune. Han har således anført, at nødvendighedskriteriet, der er anført som den grundlæggende betingelse for et ekspropriativt indgreb som en fredning, ikke er opfyldt. Formålet kan således opnås uden en fredning. Området er i forvejen omfattet af vidtrækkende fredningsbestemmelser. Der er desuden tale om et EU-habitatområde med Natura 2000 planer i høring. Ejerne medvirker gerne til en frivillig aftale om den nødvendige naturgenopretning. Offentlighedens adgang er i forvejen sikret ved reglerne herom i naturbeskyttelsesloven. Fredningsforslaget opfylder af de samme grunde ikke de kriterier for prioritering, der er omhandlet i Naturstyrelsens fredningshandlingsplan.

Om fredningsforslagets betydning for ejerne har advokaten anført, at det indebærer en betydelig risiko for, at offentligheden vil få adgang hen over deres ejendom og tæt ved bygningerne. Den planlagte sti munder direkte ud i den markvej, der fører fra bygningerne og til markerne og skoven. Selv om det foreslås, at stien slår et knæk tæt ved bygningerne, vil det mest naturlige for stiens brugere være at fortsætte direkte mod øst ud til Tåstrupvej. Der er tale om en fælles markvej, der ikke kan afspærres. Der er således tale om et væsentligt, uhensigtsmæssigt og unødigt indgreb. Der gøres endvidere indsigelse mod, at stien går gennem skoven, som grænser ned til Tåstrup Sø, og mod at stien skal give adgang til udsigtshøjen på markerne. De ønsker ikke, at deres skovområde skal gøres til en del af det sammenhængende stisystem i området, hvor den eksisterende markvej fuldt ud opfylder behovet for dem, der ønsker at gå tur i området. Det er en lille fredskov, som blev kortlagt for beskyttede arter i juli 2007 af Skov og Naturstyrelsen i forbindelse med Natura 2000 områder. Den har fået højeste vurdering, fordi arts- og struktureltilstanden er særlig høj. De giver gunstige betingelser for plante- og dyrelivet i skoven, og de lader store dele af skoven stå urørt og fjerner ikke væltede træer, heller ikke hen over stien. Det vil ikke være muligt at opretholde de samme betingelser for naturen, hvis skoven bliver en del af et sammenhængende stisystem. Når der lægges op til etablering af parkeringspladser, må det endvidere være sådan, at man regner med at gøre området til et udflugtsmål, og det vil medføre en belastning, som skoven er alt for lille til at klare. Det er yderligere anført, at området bruges til afgræsning af kreaturer, og at en offentlig sti gennem området derfor vil være et meget generende indgreb markdriften, hvor også kreaturerne har adgang til højen. Området bruges også til jagt, og det vil nærmest blive umuligt fremadrettet. Det er således sammenfattende anført, at stien bør kunne få et andet forløb, så den ikke belaster ejendommen i samme grad, som fredningsforslaget lægger op til. Erfaringen viser således, at ejere og lokale beboere respekterer og værner om naturen i deres område, men at det desværre langt fra altid er tilfældet, når der gives offentligheden fri adgang.

Tom Holmen Hansen og Louise Hansen har selv supplerende anført, at de ikke ønsker et sammenhængende stisystem over ejendommen og i skoven. Der er ved bygningerne tale om en privat markvej, hvor ingen andre har tinglyst vejret/adgang. Hvis fredningsforslaget godkendes, ønskes der dels en ret til at afspærre og eventuelt nedlægge markvejen fra Tåstrup Søvej til den nye trampesti, og dels at strækningen ikke skal fremgå som en sti på et fredningskort. Markvejen har aldrig været en del af et stisystem, men har altid endt blindt i en lille privat skov på ejendommen. Den foreslåede nye sti bør blive den primære rute og vil lede offentligheden udenom det private boligareal, og den nederste del af markvejen er derfor ikke nødvendig for et stiforløb. Hvis den ikke afspærres, vil den

blive anvendt som primær rute og vil gå tæt forbi den nuværende bolig og en meter forbi laden, hvor der er givet byggetilladelse til privat bolig. Der vil også ske generende parkering. Der sker allerede parkering i forvejen, og der er ikke lagt op til parkeringspladser i fredningsforslaget. Der ønskes ikke adgang for offentligheden til en sti ind på marken og rundt om højen ved Tåstrup Sø. De vil i stedet sørge for, at der ikke er udsigtshæmmende beplantning ned mod søen, så der er udsigt til søen fra markvejen. En stor del af de planlagte trampespor/stier i fredningsområdet kan i øvrigt ikke benyttes efter hensigten, fordi området er for vådt og sumpet, og der kan på trods af Aarhus Kommunes intentioner om skiltning være områder, som er risikable at færdes i.

De har i øvrigt anført, at det er en fejl, når markvejen på fredningskortet er benævnt Tåstrup Søvej. Markvejen munder ud i Tåstrup Søvej, men har ikke noget navn. Vejnavnet Tåstrup Søvej bør derfor på fredningskortet flyttes ind til det vejforløb, der er i Tåstrup By.

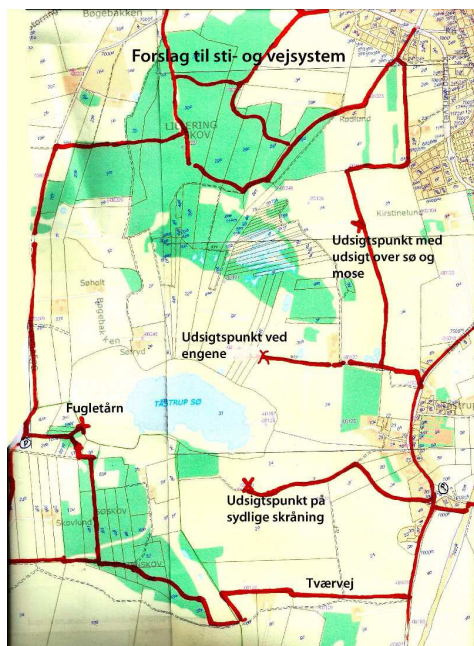
Naturstyrelsen har yderligere anført overordnet set at have forståelse for sagsrejsernes ønske om at frede området. Det er dog opfattelsen, at flere af bestemmelserne er unødvendigt restriktive. De vil på den ene side pålægge ejerne unødvendigt store byrder og på den anden side medføre uforholdsmæssigt store omkostninger. Det er ikke begrundet, hvorfor så store dele af de lysåbne arealer skal overgå fra dyrket til udyrket uden gødskning og sprøjtning. Så indgribende foranstaltninger bør kun ske, hvis der er helt særlige grunde til det, f.eks. i form af helt særligt sjældne og truede dyr og planter, som har behov for spredningsmuligheder. En omfattende ekstensivering medfører endvidere et stort behov for naturpleje, når den hidtidige drift af arealerne ophører. Der er ikke en begrundelse for, at arealer tilplantet med nåletræer skal konverteres til løvtræer. I relation til træartsvalg bør skovdriften efter Naturstyrelsens opfattelse følge Natura 2000 handleplanerne, så den indenfor Natura 2000 området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner. Det fremgår i øvrigt af forslag til Natura 2000-handleplanen for Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose (nr. 232), at der forventes gennemført skovtypebevarende drift og pleje af ca. 45 ha med fredskovspligt og ca. 3 ha uden fredskovspligt. Det er derfor ikke korrekt, når Danmarks Naturfredningsforening på det offentlige møde oplyste, at der i Natura 2000 handleplanerne ikke er indlagt initiativer til bevarelse af skovnaturtyper. De initiativer, der fremgår af Natura 2000-handleplanen, er tilstrækkelige til at sikre skovnaturtyperne. Naturstyrelsen er enig i, at der er behov for at fastsætte bestemmelser om udsaløbning af træ og dybdepløjning, hvor det er nødvendigt af hensyn til fortidsminderne, og for at forhindre beskadigelse af stenbestrøninger. Bestemmelsen om, at der ikke må udsættes vildt, og at vildtet ikke må tilskuds-fodres, er også vidtgående for så stort et område og er unødvendig. Hvis sagsrejserne anser bestemte områder for særligt sårbare, kan sådanne områder foreslås friholdt.

Ole Vest Jensen har på vegne af Tåstrup Sø og Moseforening anført, at der fortsat mangler parkeringspladser i den østlige, sydlige og nordlige del af området, hvilket er væsentligt for beboerne i området. Det er tydeligt, at den reelle baggrund for fredningsforslaget er et øget stisystem med dertil hørende adgangsmuligheder. Det meste af området er i forvejen fredet og beskyttet gennem lokal-fredninger, museumsloven, habitatarealer og arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, og der er derfor ikke behov for en fredning. Det berettiger ikke en fredning, at enkelte oldtidsgravhøje ikke er blevet vedligeholdt. Elever fra Aarhus Universitet har i mange år uden problemer kunnet studere de mange biologiske og forskellige naturtyper, og det samme gælder spejdere, skoler, børnehaver mv. De våde naturtyper trues ikke af dræning og heller ikke af næringsstofftilførslen i området. Hovedfærdselsåren mellem Skanderborg og Randers har ikke haft en stenbro over Tåstrup bæk gennem flere hundrede år, men derimod et vadested. Man kunne i stedet genetablere noget af det gamle vade-sted i Tåstrup, hvilket ville være en smuk kontrast til den gamle stenbro. Den pågældende ejendom er byjord og kunne eventuelt også bruges som restested og/eller parkering. Skovene og lysåbne naturtyper er også sikret med Natura 2000 handlingsplanen, og odderen yngler stadig i Tåstrup Sø. Der har

aldrig været fasanopdræt i den østlige del af mosen. Dyr og fugle skal plejes på samme måde som planter, og derfor er fodring nødvendig, hvis man vil have en mangfoldighed, og det er ikke kun fasaner, der spiser ved foderne. Da fasaner udover at være en jagtfugl også er fødeemne for andre dyr og rovfugle, er de med til at øge mangfoldigheden i naturen. Fødeemner og roen i naturen betyder også, at der kan ses mange forskellige og sjældne fugle i området, f.eks. havørn, fiskeørn, blå kærhøg, slørugle, natugle, rørdrum, hornugle og et utal af mejser mv. og odder, ræve, rådyr og kronvildt. Det skyldes en stor indsats fra jægere og lodsejere, og mere færdsel og flere veje på arealet vil betyde et mindre antal af de store fugle. Den negative holdning til nåletræer er ikke til at forstå, da de tjener som læ- og sovepladser for dyr og fugle. Egernet bygger rede i nåletræer, der også giver dem en stor del af føden.

Det er om offentlighedens adgang yderligere anført, at det nuværende sti- og vejsystem i alt væsentligt dækker behovet for at kunne opleve naturen på tæt hold med respekt for dyr og fugle. Der er derfor ikke behov for at udbygge sti- og vejnettet andet end med nogle få meter hist og pist i samarbejde med ejerne. Trampestierne ved Tåstrup Mose er en total misforståelse. Der er ingen udsigt, de kan kun benyttes en del af året, færdslen vil give en voldsom forstyrrelse for dyr og fugle specielt i ynglesæsonen. Broerne i form af spang vil hindre vandets løb og dermed ændre biotopen i området. En udbygning af vejen over engene vil heller ikke være en god ide, da en gennemgående vej vil øge trafikken og belaste miljøet og herunder forstyrre dyr og fugle. Det vil være tilstrækkeligt at gøre som hidtil, nemlig at gå ud til et punkt og opleve dyrene og fuglene i deres naturlige miljø uden at forstyrre dem. Hvis offentligheden i stedet blev ledt igennem Lillering Skov og ud på Bøgebakken, ville de få en meget større naturoplevelse og en perfekt udsigt over Tåstrup Sø. Herefter kunne man gå til højre og komme til Lillering, hvor man kunne opleve en lille idyllisk landsby med bindingsværkshuse og stråtag. Man kunne også gå til venstre ned i dalen og komme over til fugletårnet. På den måde forstyrres man ikke dyre og fugleliv, men kan derimod opleve det. Der er ingen bemærkninger til vejen fra fugletårnet i vest og op til Stenskov i syd. Men når man går mod øst ud af Stenskov, ville man få en større naturoplevelse ved at benytte den allerede eksisterende vej, der er i det sydlige skel af matr. 3h Tåstrup By, Harlev, ligesom det ikke ville medføre gener for bygningerne på matr. 5d og 7h Stjær By, Stjær. Der skal kun etableres ca. 75 meter ny sti, og på den måde kunne man lave en rundtur igennem Lillering Skov over til fugletårnet i vest, videre igennem Stenskov og ud på de åbne arealer, hvor man igen ville få en fantastisk udsigt. På den måde ville man kunne opleve både skov og enge uden at forstyrre dyre- og fugleliv nævneværdigt. Den gamle Tarskov Møllevej fra Stjær til Tåstrupvej i øst, der ikke fremgår af det foreslåede fredningskort, kunne også være et alternativ. Man kunne eventuelt etablere vejen fra Tåstrup langs bækken ud til udsigtspunktet, men kun som en stikvej der stopper ved udsigtspunktet. Området og specielt mose- og engarealerne er i betragtning af det begrænsede areal meget følsomme for øget trafik. Hvis ikke det foreslåede sti- og vejsystem tages op til revurdering, vil naturoplevelser i form af at se rådyrene og de sjældne rovfugle være en ny saga.

Med bemærkningerne fulgte følgende kort med indtegnet forslag til et alternativt stisystem:

Ole Vest Jensen har yderligere anført, at Harlev Fællesråd har oplyst, at politikere i Aarhus Kommune tidligere har tilkendegivet, at der ikke bliver nogen fredning, hvis det ikke sker på frivillig basis. Det er derfor en væsentlig sagsbehandlingsfejl, at fredningen nu gennemtrumfes uden, at Aarhus Kommune har søgt dialog med beboerne.

Hanne Brandt har som ejer af del af matr.nr. 2o, del af matr.nr. 3h og matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev anført, at hun har et lille stykke skov, der grænser op til Stenskov, og som foreslås omfattet af fredningen. En del af skoven er fra gammel tid drevet som stævningskov, primært rødél. Hvis denne driftsform skal bevares, kræver det, at alle træerne skæres tilbage på én gang, da arealet er for lille til, at det kan deles op i agre. Skoven er sidst høstet i 2010 og vil være klar igen efter 10 – 15 år. Hun foreslår på den baggrund, at der i fredningen tages højde for denne lidt specielle driftsform, så der gives lov til at skære hele arealet tilbage på én gang.

F. Det ændrede fredningsforslag

Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune fremsatte på baggrund af det hidtidige sagsforløb et ændret forslag til fredningsbestemmelser med følgende indhold:

”§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger

- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 11. Det betyder blandt andet, at arealerne ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000 underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af Fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af delområdekortets signatur.

Driften tilrettelægges så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

15 års genopdykningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn. Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvforyngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafdrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3 h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningskov, hvor nedskæring til rod er tilladt på op til en fjerdel af arealet i hver stævningsperiode.

Rosenhaven, en del af matr. nr. 7h Tåstrup By, Harlev som omfatter 0,46 ha ned mod Tåstrup Bæk, kan fortsat drives på stedet, men overgår til naturareal såfremt den nuværende brug af arealet til udstillingshave og gartneriformål ophører.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000 området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner. Skovdriften skal sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier.

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af kortbilag 3.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyntegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslet.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugtræer og buske forlænges langs med ejerlavsgårdsgrænsen i overensstemmelse med indtegningsplan som fremgår af kortbilag 2. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgårdsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræerarter.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter Fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

Bygninger som er nødvendige for landbrugsdriften kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af Fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter Fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med Fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning (jf. § 2), eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter Fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier mv., f. eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færister eller lignende, eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøningerne i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier der fremgår af fredningskortet må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitsering på fredningskortet, genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet, etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredning etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier som fremgår af fredningskortet holdes åbne ved slåning af sporet en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På tre markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tåstrup Mose udlægges plejemyndigheden spang, såvel som plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Der henvises til kulturkortet for disses forekomst på arealerne.

Den stenkisteformede bro på matrikel nr. 30a, Lillering By, Framlev retableres af plejemyndigheden umiddelbart efter en fredning er gennemført.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand, jf. foto i bilag 8.

Efter Fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilag 3 fremgår med signaturen ”Arealer med særlige driftshensyn”, for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Mosegård Museum eller Kulturarvsstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Aarhus Kommune og Skanderborg Kommune har som plejemyndighed ret til – efter forudgående drøftelse med ejeren, at udføre naturpleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål.

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslet og lignende.

En plan for den del af plejearbejdet, som ikke er omfattet af en Natura 2000 handleplan, skal sendes i høring ved ejeren, Kulturarvsstyrelsen og ved Danmarks Naturfredningsforening. Hvis enighed om planen ikke kan opnås mellem plejemyndighed, Danmarks Naturfredningsforening og ejer, skal sagen forelægges Fredningsnævnet til afgørelse.

§ 9 Jagt

Jagt er tilladt i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lov om jagt og vildtforvaltning.

Vildtet må ikke tilskudsføres på arealer, som er næringsstoffølsomme. Lodsejerne pålægges derfor at fjerne foderstandere og lignende, samt ikke at tilskudsføre i fra naturtyper, der til enhver tid er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der må ikke opdrættes eller udsættes vildt.

§ 10 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses så lerdUER ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerdUER og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra Fredningsnævnet.

Såfremt de nuværende skydeaktiviteter ophører, skal alle bygninger og installationer på arealet fjernes, og arealet udlægges til lysåben natur. Brugere - i dag Harlev Jagtforening - sørger for oprydning på arealerne for egen regning efter myndighedernes anvisning.

§ 11 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 12 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredningsforslag erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves. Tillige ophæves deklaration af 18. april 1972 omfattende matrikel nr. 29a Lillering By, Framlev Sogn nu del af 29 b smst., som ligeledes erstattes med nærværende fredning.

§ 13 Midlertidig retsvirkning

Midlertidig retsvirkning af dette fredningsforslag træder i kraft så snart Fredningsnævnet har offentliggjort forslaget i Statstidende.”

Sagsrejsernes bemærkninger til indsigelser og kommentarer, herunder begrundelser for ændringer

Med det ændrede forslag til fredningsbestemmelser fulgte sagsrejsernes bemærkninger til fremsatte indsigelser og kommentarer, herunder en begrundelse for ændringerne i fredningsforslaget.

Om Naturstyrelsens bemærkninger blev det anført, at sagsrejserne anbefaler, at driften ekstensiveres på arealerne i den centrale del af fredningsområdet i overensstemmelse med afgrænsningen på kortbilaget. Lavbundsjorderne i ådalen er i dag vandlidende og har en ringe landbrugsmæssig værdi. En ekstensivering af driften på arealerne vil genskabe sammenhængen mellem de to dele af Natura 2000 området og dermed give mere plads til, at områdets naturværdier kan udvikle sig. Den store variation af naturtyper inden for fredningsområdet skaber grundlag for en stor artsrigdom, som også er dokumenteret tilbage i tiden. En ekstensivering af landbrugsdriften på lavbundsarealerne ses som et væsentligt bidrag til at bevare og udvikle den biologiske mangfoldighed i området som helhed, at sikre grobund for større bestande af de arter af insekter, fugle, pattedyr og planter, der findes i området, og

derigennem også at bidrage til opnåelse af gunstig bevaringsstatus i Natura 2000 området. At begrænse tilførslen af næringsstoffer og pesticider vil have en gavnlig effekt på både vandkvalitet og naturtilstanden i områdets beskyttede natur, der er næringsstofpåvirket, og dermed bidrage til at udmønte Natura 2000 planens målsætninger. Der ses ikke at være alternative virkemidler, som kan sikre et permanent løft til områdets naturværdier. Natura 2000 handleplanen er vedtaget med forvaltningstiltag om skovnaturtypebevarende drift og pleje for 48 ha skov, og Naturstyrelsens forslag til ændret tekst i fredningsforslagets bestemmelser om drift af natur- og skovarealer indenfor Natura 2000 kan derfor imødekommes.

Sagsrejserne anbefaler dog at fastholde påbuddet om at konvertere nål til løv ved almindelig omdriftsalder, herunder også juletræer. Skovene er i dag i det store hele ekstensivt drevet, og den situation ønskes fastholdt i området ud fra et biologisk hensyn. Tillige findes der med stor sandsynlighed rester/efterkommere af formodet oprindelig skov. En udvikling mod en mere intensiv skovdrift og valg af eksotiske træarter vil give et tab af biologiske værdier. Det fremgår desuden af Natura 2000 basisanalysen fra 2007, at nål er en langsigtet trussel mod habitatskovtyperne, særligt udsat er de oprindelige bevoksninger af ege-blandskov, og det fremgår at Natura 2000-planen fra 2011, at skovnaturtyperne ikke er sikret mod konvertering til andre træarter. Der planlægges ikke en indsats herfor i Natura 2000 handleplanen.

Sagsrejserne fastholder, at fredningen skal indeholde et forbud mod udsætning af vildt. Jagt bør ske på de jagtbare arter, som naturligt forekommer i området. Af Natura 2000-planen fra december 2011 fremgår, at fodring i Tåstrup Sø og småsøer i området lokalt udgør en kilde til næringsstofbelastning. Da tilskudsfodring har fundet sted i området gennem en længere årrække, kan det ikke forventes at kunne reguleres via naturbeskyttelseslovens § 3. Sagsrejserne vil dog være imødekommende over for ønsket om at tillade tilskudsfodring i dele af fredningsområdet, såfremt det kan ske i respekt for de næringsstoffølsomme naturtyper, og det er baggrunden for ændringen i fredningsforslagets bestemmelser herom. Det foreslås, at forbuddet mod tilskudsfodring afgrænses til arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Der vil herved heller ikke kunne tilskudsfordres på arealer, der senere eventuelt omfattes af bestemmelsen.

Om Harlev Jagtforenings bemærkninger blev det anført, at sagsrejserne fortsat anbefaler, at skydebanearealet omfattes af fredningen. Der er naturværdier på arealet, som det vil være hensigtsmæssigt at kunne inddrage i en sammenhængende pleje og forvaltning af hele området også i det tilfælde, at skydeaktiviteterne fremtidigt måtte ophøre. Det anbefales ikke at imødekomme jagtforeningens ønske om at udelade eller omplacere adgangsvejene. Stiforløbet i udkanten af Tåstrup Mose op til Lille-ring Skov giver den naturinteresserede samt elever en mulighed for at komme helt tæt på naturen og få nogle unikke naturoplevelser, som ikke gives andre steder i fredningsområdet. Der er ikke mange steder, hvor der som her er mulighed for at opleve skiftet i naturtyper og opleve og undersøge mose med hængesæk. Længere mod vest ad dette stiforløb vil der fra stien være mulighed for at opleve og studere forekomster af sjældne og karakteristiske planter, f.eks. skelrod. Stien er fra starten tænkt som en trampesti, der udelukkende skal være tilgængelig, når naturen tillader det, og sporet eksisterer allerede i dag. Der er ikke grundlag for at lave andre ændringer i relation til skydebanen end dem, fredningsnævnet har tilladt under sagens behandling. Sagsrejserne vil dog gerne imødekomme jagtforeningens behov for at kunne lukke for adgangsvejen, mens skydeaktiviteter foregår i området, og det anførte om opsamling af lerduerester og foreslår derfor en ændring i fredningsforslagets bestemmelser herom.

Om Tåstrup Sø- og Moseforenings bemærkninger blev det anført, at det omtalte vadested i givet fald vil være uden for fredningsområdet. Sagsrejserne vurderer, at behovet for parkering er dækket af muligheden for at parkere langs den blinde vej Tarskovvænget i Tåstrup og ved fugletårnet. Det fast-

holdes, at ét af formålene med en fredning er at forbedre offentlighedens adgang i fredningsområdet. Ved fredningsnævnets besigtigelse var der dialog med lodsejere om et ændret forløb af cykel- og gangstien på grund af vand i området. På den baggrund er der udarbejdet et alternativt forslag til, hvordan man bedst kan placere en øst-vest gående cykel- og gangsti. De øvrige alternative forslag kan ikke imødekommes, da de dels bringer besøgende ud på en landevej med dårlig sigt, dels vil føre besøgende langt fra de oplevelsesmæssige værdier, som ligger bag de foreslåede stiforløb.

Om Arne Skjødts bemærkninger blev det anført, at sagsrejserne fastholder den foreslåede fredningsgrænse, da arealerne indgår som en del af en større landskabelig helhed og til dels indeholder biologiske værdier. Oprindeligt var de pågældende arealer foreslået pålagt samme restriktioner som lys-åbne arealer, men efter dialog med ham er de nu kun pålagt forbud mod dyrkning af flerårige udsigtshæmmende afgrøder, idet der fra Bøgebakken er indsiget til fredningsområdet. De øvrige matrikler indgår i fredningsforslaget ud fra et ønske om at kunne gennemføre en sammenhængende pleje og forvaltning af områdets naturværdier.

Om advokat Uffe Ballers bemærkninger fremsat på vegne af Tom Holmen Hansen og Louise Hansen og deres egne særskilte bemærkninger blev det anført, at fredningshandleplanen ikke er juridisk bindende, men derimod vejledende. Sagsrejserne vurderer i øvrigt, at fremme af befolkningens friluftsliv i området ikke kan ske uden en fredning. Sagsrejserne er ikke imødekommende over for en afspærring/nedlæggelse af den omtalte strækning af den eksisterende markvej, såfremt den foreslåede stiføring langs med Tåstrup Bæk realiseres. Det begrundes i den sædvanlige administration af naturbeskyttelseslovens bestemmelser om adgang til naturen, hvor en ny adgang ikke kan erstatte en anden adgang med en anden oplevelsesmulighed og et historisk vejforløb. Man vil derimod være åbne over for, at ejernes problemer søges afhjulpet med tydelig skiltning. Ønsket om en stiføring op til og forbi den omtalte gravhøj fastholdes, da udsigten over Tåstrup Sø og hele dalområdet er markant bedre på gravhøjens nordside end fra markvejen ved gravhøjens sydside, men man vil være imødekommende over for en løsning, hvor der etableres en stikvej til et udsigtspunkt på gravhøjens nordside frem for en stiføring rundt om gravhøjen. Ønsket om at gennemføre det foreslåede stiforløb gennem skoven syd for Tåstrup Sø fastholdes ligeledes, da det er et væsentligt element i det stiforløb, som giver en sammenhængende rute fra Tåstrup By til Stjær Stenskov i den sydlige del af fredningsområdet. En rute, som giver en særlig fin oplevelse af landskabet og bringer de besøgende tæt på naturen uden at komme for tæt på områdets beboere. Det vil forringe den oplevelsesmæssige værdi væsentligt at flytte stien ud på marken bag skoven eller at flytte hele ruten til den højere beliggende markvej.

Om Hanne Brandts bemærkninger om fortsat drift med stævningsdrift på en skovparcel blev det anført, at dette kan imødekommes, og at der sket en ændring i fredningsforslagets i overensstemmelse hermed.

Om Hans Fløes bemærkninger blev det anført, at det foreslåede stiforløb tidligere er behandlet, men at sagsrejserne finder, at forslaget ikke giver de samme gode muligheder for at opleve fredningsrådets mange værdier. Derimod kan ønskes om, at arealerne ikke skal udlægges til naturformål ved et salg eller ved ophør af gartneridrift, imødekommes, således at fredningsforslagets særbestemmelser herom udgår.

Om advokat Jeppe Svennings bemærkninger fremsat på vegne af Kent Sørensen blev det anført, at sagsrejserne anbefaler, at ejendommen omfattes af fredningen både ud fra landskabelige og naturmæssige hensyn. Landskabet inden for fredningsområdet opleves i dag som stort set uspoleret af byggeri, og det er et ønske at fastholde dette landskabelige udtryk, som understøtter områdets karakter af biologisk særligt værdifuldt område. Ejendommen er centralt beliggende inden for frednings-

området og er med sin højtliggende placering meget synlig i landskabet. Der er med fredningsforslagets § 4 mulighed for om- og tilbygninger efter fredningsnævnets forudgående godkendelse og til at søge dispensation til tiltag, som ikke strider mod fredningens formål. Beboelsesejendommen er i øvrigt i dag beliggende i landzone, hvor der ikke er en umiddelbar ret til at opføre ny bebyggelse.

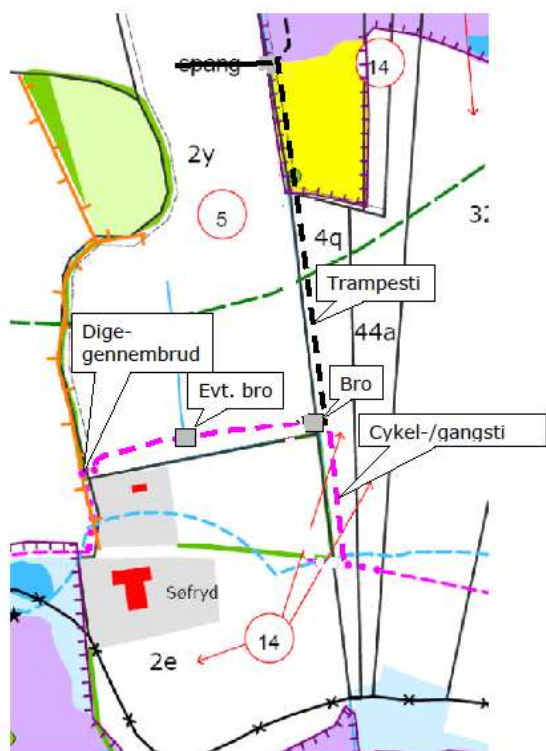
Om Hans Henrik Markociejiskis bemærkninger blev det anført, at sagsrejserne fastholder, at ejendommen skal indgå i fredningen, og at den omfattes af forbuddet mod gødskning, sprøjtning og omlægning, idet arealet indgår i naturlig sammenhæng med de øvrige fredede arealer. Der er tale om et græsningsareal med potentielle muligheder for at udvikle sig til natur.

G. Forslag om et ændret stiforløb

Fredningsnævnet modtog sammen med det ændrede fredningsforslag et forslag om et ændret stiforløb omkring ejendommen kaldet Søfryd, Bøgebakken 15, Harlev. Aarhus Kommune anførte i tilknytning hertil, at der i et samarbejde mellem Danmarks Naturfredningsforening, kommunen og de nye ejere af ejendommen blev foreslået et nyt forløb af cykel-gangstien omkring Søfryd. Det vurderes, at et ændret stiforløb vil betyde et mere naturligt forløb af stien med god udsigt over det fredede område. Forslaget vurderes at være et bedre forslag end de forslag, der hidtil har været arbejdet med, fordi udsigten er bedre, og terrænet mere tørt. Forslaget betyder, at der skal etableres en bro eller to over de mindre vandløb i området. Stien skal placeres i udkanten af den eksisterende rørbevoksning.

Patricia Switten Nielsen og Mads Sloth Vinding har som de nye ejere af ejendommen anført, at det vil være for belastende for deres privatsfære, hvis stien skal føres på matriklen i kanten og/eller endda skære igennem matriklen som tidligere foreslået, hvor stien i øvrigt også ville komme ganske tæt på beboelsen. Der er omvendt flere fordele ved, at stien bliver placeret på matr.nr. 4q mod skoven og ellers følger den gamle oprindelige sti mod øst. Det tager højde for de vandige tilstande på ejendommen, brugere af stien vil få en flottere naturudsigt mod øst, og det vil ikke nødvendiggøre etablering af et afskærmende hegn i form af bevoksning. Stien placeres i nordlig udkant af rørbevoksning, og der skal evt. laves bro hen over vandløbet på ejendommen. Det blev yderligere anført, at forslaget bakkes op af den ejer, der med det ændrede forslag får et længere forløb af trampestien på ejendommen.

Forslaget til det ændrede stiforløb blev illustreret ved følgende kortmateriale:

Stiforløb omkring Søfryd (Bøgebakken 15)

H. Bemærkninger til det ændrede fredningsforslag

Henrik Baunvig har supplerende præciseret, at han er modstander af en fredning. Han ønsker ikke at få skoven fredet som foreslået og vil ikke sælge arealerne med juletræer. Det kan ikke blot afvises, at de nugældende regler for skoven ikke er tilstrækkelige. Der kan laves de nødvendige tilføjelser til Natura 2000 handleplanen. Han er ikke enig i, at der findes rester af formodet oprindelig skov i skovene. Alle træer, der er over 70 år, ser ud som om, at de er blevet plantet, og hele skovarealet har været udnyttet.

Birgit og Kent Sørensen har supplerende anført, at deres have gennem 26 år ikke er korrekt registreret på kortbilaget. Jorden går ned til Tåstrup sø, og ejendommen havde ikke været beboet i 15 år, da de købte den, og den havde inden da kun været brugt som fritids/jagtbolig. Haven var kun brysthøj ukrudt og tætstående fire meter høje selvsåede træer samt nogle få gamle frugttræer. Huset og den gamle have er beliggende i et hul klods op ad skoven, så de inddrog straks en trekant af marken, hvor der var lys og luft og en fantastisk udsigt over sø, skov og marker.

Ole Vest Hansen har for Tåstrup Sø- og Moseforening supplerende anført, at landbrugsarealerne er blevet mere vandlidende de senere år, hvilket kan skyldes, at Aarhus Kommune i modsætning til det tidligere Århus Amt ikke oprenser afløbet fra Tåstrup Sø, men kun slår vegetationen og det på et sent

tidspunkt på året. Formålet med udsætning og fodring af vildt er foruden jagt også at få blandet nyt blod i agerhøns, fasaner og ænder. De indgår også i fødekæden for rovfugle og ræve og bidrager derfor til disse bestande. Det giver en mangfoldighed og store naturoplevelser. Der er oparbejdet en god bestand af agerhøns igen efter en årrække, hvor de har været væk fra arealerne. Det er ikke for jagtens skyld, men fordi det er en smuk fugl, der hører til i den danske natur. Der sker fodring af vildtet, så det og deres afkom kan komme godt igennem vinteren. Der har været tilskuds fodret i mange år, så naturbeskyttelseslovens § 3 finder ikke anvendelse. Den omtalte Natura 2000 plan er misvisende, da der ikke er sket fodring i Tåstrup Sø, og da fodringen derfor ikke kan udgøre en kilde til en øget næringsstofbelastning. Belastningen af Tåstrup Sø må stamme fra de mange år indtil 1990, hvor Stjør og Storrø har udledt spildevand direkte i søen, og der er stadig mulighed for overløb. 95 % af vandet fra Tåstrup Mose løber ikke i Tåstrup Sø, men i den østlige kanal Tåstrup Bæk og videre i Aarhus Å, så det kan heller ikke være herfra, næringsstofbelastningen kommer. Man kan ikke byde beboerne på Tarskovvænget, at deres vej bliver brugt til parkering. Parkeringspladsen ved fugletårnet er ulovlig grundet udkørselsforholdene. Parkering fra Harlev siden kan ikke ske uden, at beboerne generes. Ændringsforslaget til stisystemet er for naturens skyld og til dels også ad hensyn til offentligheden, da man herved kan få en meget større naturoplevelse og en langt bedre udsigt end fra rørskoven, hvor man intet kan se, men kun kan forstyrre naturen. En øst/vest gang/cykelsti vil være en naturkatastrofe, og der vil ikke være nogen naturoplevelse.

Thomas Brauer har for Harlev Jagtforening supplerende anført, at der som følge af ændrede regler for erhvervelse af jagttegn er et øget behov for skydetid på skydebanen i forbindelse med træning og aflæggelse af skydeprøve for de mange nyjægere, der hvert år uddannes i Aarhus Kommune. Foreningens skydebane er for tiden den eneste i kommunen, hvor der kan aflægges prøve. Jagtforeningen ønsker derfor, at der i fredningen er mulighed for øget skydetid ved et øget behov og ved fremtidige revisioner af nuværende tilladelser, miljøgodkendelser, planer, love og regler. Det foreslås også, at jagtforeningens klubhus, der er beliggende udenfor skydebanen, ikke omfattes af kravet om fjernelse ved ophør af skydeaktiviteter, da klubhuset er rammen om alle foreningens øvrige aktiviteter.

J. Sagsrejsernes yderligere bemærkninger

Sagsrejserne har om bemærkningerne fra Birgit og Kent Sørensen anført, at havearealet i fredningsforslaget er anført på baggrund af kort fra Geodatastyrelsen. Det areal, de peger på som haveareal, er inden for søbeskyttelseslinjen. På en del af arealet er der blandt andet plantet frugttræer og i tilknytning hertil opført henholdsvis en havepavillon og et udhus. Det vurderes ud fra luftfotos, at frugttræer og bebyggelse er kommet til inden for de sidste 10 år. Der ses ikke at være søgt om dispensation. Der synes ved luftfotos endvidere at kunne ses flytbare læskure til dyr. Havearealet har form som en trekant. Den ene og mest spidse ende vender mod det gårdsplads- og haveareal, der ligger på henholdsvis det flade terræn ved beboelsen og det lavtliggende areal nord for beboelsen. Arealet er delvist inden for Natura 2000 området. Havetrekanten ligger noget højere og opleves ikke som tilknyttet beboelse mv., men er løsrevet herfra. Der kan derfor ikke forventes tilladelse til byggeri mv. på arealet, jf. naturbeskyttelseslovens § 16 og planlovens § 35. Det er sammenfattende anført, at det, uanset om forholdene er lovlige eller ulovlige, er sagsrejsernes vurdering, at havearealet ikke bør ændres i fredningen, da såvel naturbeskyttelseslovens § 16 som planlovens § 35 tilsigter at friholde arealet for byggeri og anlæg.

Sagsrejserne har om bemærkningerne fra Harlev Jagtforening anført, at der uanset de ændrede regler for jagttegn ikke bør ske en ændring af fredningsbestemmelserne. Jagtforeningen kan søge om fredningsnævnets dispensation med udgangspunkt i et dokumenteret behov for øget kapacitet for en given periode. Der vil fremadrettet være behov for at sikre en balance mellem jagtforeningens ønske

om at træne nye jægere og de øvrige brugere og naboers rekreative behov. Der bør heller ikke ske ændring i relation til, at klubhuset skal fjernes, hvis skydeaktiviteterne ophører, idet området i sin fulde udstrækning bør overgå til naturformål.

K. Aarhus Kommunes afgørelse om naturbeskyttelseslovens § 3

Aarhus Kommune har den 20. oktober 2014 truffet afgørelse om status efter naturbeskyttelseslovens § 3 for en ejendom, der tilhører Ole Vest Jensen. Kommunen har oplyst over for fredningsnævnet bl.a., at afgørelsen betyder, at der ophæves § 3 status for i alt 3,9 ha på matr.nr. 32b Lillering By, Framlev og 30b Tåstrup By, Harlev. Dele af markarealerne (nr. 1-10) på i alt 3,2 ha skifter formelt set status fra at være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 til at være landbrugsjord. Dele af markarealerne (nr. 11-12) på i alt 0,7 ha skifter på samme måde formelt status fra at være omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 til at være landbrugsjord, men for disse arealer har fredningen ikke betydning, da de i henhold til fredningsforslagets § 3b alene er reguleret af Natura 2000 handleplanen.

Det er kommunens opfattelse, at afgørelsen alene medfører ændringer i areal- og lodsejerlisten, men ikke nødvendigvis ændringer i fredningen eller fredningskortet.

L. Fredningsnævnets afgørelser under fredningssagen

Fredningsnævnet har under fredningssagens behandling med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 37, stk. 4 truffet afgørelse om delvist at ophæve de midlertidige retsvirkninger af fredningsforslagets § 3 a og § 9 således, at arealerne udlagt som lysåbne arealer i henhold til fredningsforslagets kortbilag 2 kan dyrkes med gødskning, sprøjtning, kalkning og omlægning i hidtidigt omfang, og således at vildtet kan tilskudsfordres i hidtidigt omfang.

Fredningsnævnet har endvidere i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1 meddelt dispensation til Harlev Jagtforening om ændring af skydebanen således, at der kan ske ændring af skydebanen i relation til skyderetningen og etableres standpladser, støjvægge og maskinhuse.

M. Fredningsnævnets bemærkninger og afgørelse

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, at fredningsnævnet kan gennemføre fredning af bl.a. landarealer til varetagelse af de formål, der er nævnt i naturbeskyttelseslovens § 1.

Af naturbeskyttelseslovens § 1, stk. 1 fremgår det, at loven skal medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet. Det er anført i naturbeskyttelseslovens § 1, stk. 2, at loven tilsigter særligt at beskytte naturen med dens bestand af vilde dyr og planter samt deres levesteder og de landskabelige, kulturhistoriske, naturvidenskabelige og undervisningsmæssige værdier. Endvidere tilsigter loven særligt at forbedre, genoprette eller tilvejebringe områder, der er af betydning for vilde dyr og planter og for landskabelige og kulturhistoriske interesser. Endelig tilsigter loven særligt at give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet.

Det er anført i naturbeskyttelseslovens § 38, at en fredning skal indeholde en bestemmelse om formålet med fredningen. I fredninger, der omfatter arealer inden for internationale beskyttelsesområder,

skal det fremgå af formålet, at fredningen skal medvirke til at sikre en gunstig bevaringsstatus for arter og naturtyper, som områderne er udpeget for. En fredning kan gå ud på bevaring af den nuværende tilstand eller tilvejebringelse af en bestemt tilstand, der herefter skal bevares, og den kan regulere offentlighedens færdsel i området. En fredning kan indeholde de bestemmelser, herunder de påbud og forbud vedrørende arealernes anvendelse, der skønnes nødvendige, for at fredningsformålet kan opnås.

Fredningsnævnets bemærkninger om det område, der foreslås fredet

Det er fredningsnævnets opfattelse, at området har så store naturmæssige, landskabsmæssige og kulturhistoriske værdier, at det er nødvendigt at frede området for at sikre og forbedre disse værdier og for at sikre og forbedre offentlighedens adgang til at færdes i naturen og landskabet. Det er således fredningsnævnets opfattelse, at formålet med en fredning ikke kan opnås på mindre indgribende vis.

Det er endvidere fredningsnævnets opfattelse, at fredningen inden for de områder, der er omfattet af internationale beskyttelsesområder, medvirker til at sikre en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, som områderne er udpeget for, herunder ved at sikre sammenhængen mellem de internationale beskyttelsesområder.

Det er yderligere fredningsnævnets opfattelse, at fredningen kan medvirke til at øge sammenhængen med de øvrige fredede områder i Det Midtjyske Søhøjland, og at fredningen således kan bidrage til at sikre en sammenhængende natur med Årslev Engsø og Brabrand Sø samt Jeksendalen.

Fredningsnævnets bemærkninger om arealernes drift

Det er fredningsnævnets opfattelse, at de foreslåede fredningsbestemmelser i sammenhæng med den regulering, der i forvejen er gældende for de ejendomme, der er omfattet af Natura 2000, er hensigtsmæssige til opnåelse af fredningens formål.

Fredningsnævnet kan efter den ændrede formulering af de foreslåede fredningsbestemmelser for drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000 endvidere tiltræde en sådan regulering, der ikke mindst i relation til en ekstensivering af driften må anses som nødvendig for at øge områdets naturværdier og skabe eller genskabe den sammenhængende natur i området, der er et af hovedformålene med fredningen.

Det er endvidere fredningsnævnets opfattelse, at det for at bevare det meget naturskønne åbne og kuperede terræn, hvorfra der er udsigt over Tåstrup Sø, er nødvendigt med et forbud mod beplantning, der kan betyde, enten at landskabets karakter af åbent og kuperet terræn forsvinder, eller at udsigten til Tåstrup Sø forsvinder.

Fredningsnævnet kan på den baggrund tiltræde, at der gennemføres et forbud mod udsigtshæmmende beplantning på de arealer, hvor beplantningen vil have en sådan negativ virkning på landskabet eller udsigten til Tåstrup Sø.

Fredningsnævnets bemærkninger om offentlighedens adgang

Det er fredningsnævnets opfattelse, at der er behov for en øget mulighed for adgang til området, idet de eksisterende veje og stier i området ikke giver tilstrækkelig mulighed for at færdes i de naturskønne omgivelser. Der er således behov for både stier til særlige steder i området og til at skabe en sam-

menhængende adgang gennem området og i relation til de nærliggende fredninger. Det er herved ikke afgørende, at ikke alle stier kan bruges hele året.

Da formålet ikke i tilstrækkeligt omfang kan opnås ved etablering af stier eller udnyttelse af eksisterende veje eller stier i udkanten af fredningsområdet, kan fredningsnævnet tiltræde, at der etableres de foreslåede stier.

Det bemærkes særligt i relation til stien omkring ejendommen matr.nr. 2e Lillering By, Framlev (kaldet Søfryd), at den mest hensigtsmæssigt kan udformes i overensstemmelse med det ændrede forslag, der er fremkommet efter fredningsnævnets besigtigelse og Aarhus Kommunes drøftelser med de nye ejere af ejendommen.

Det er fredningsnævnets opfattelse, at der for offentlighedens hensigtsmæssige brug af området til mindst mulig gene for beboerne i området bør etableres de nødvendige parkeringspladser til brug for adgangen til området. Fredningsnævnet opfordrer derfor både Aarhus og Skanderborg Kommune til at sørge for, at de nødvendige parkeringsfaciliteter med skiltning for brugen af området er til stede.

Det bemærkes herved særligt i relation til stien mellem Tåstrupvej og udsigtspunktet på ejendommen matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, at der ved færdsel mod Tåstrupvej med skiltning tydeligt bør gøres opmærksom på stiens linjeføring mod den stenkisteformede bro over Tåstrup Bæk, og at der efter fredningsnævnets opfattelse bør etableres en parkeringsplads over for stiens udmundning på den blinde vej ud mod Stillingvej uden for det fredede område, hvorved linjeføringen bliver den naturlige adgang til området til mindst mulig gene for ejerne af Tåstrupgården.

Det præciseres, at plejemyndighedens forpligtelser til at holde stier åbne ved slåning af spor konkret kan betyde, at der om nødvendigt skal ske slåning mere end én gang årligt.

Fredningsnævnets bemærkninger om jagt og skydebanen

Fredningsnævnet finder, at det vil være bedst stemmende med fredningens formål, at der er forbud mod opdrætning og udsætning af vildt.

Der er under fredningssagens behandling meddelt dispensation til ændring af skydebanen, og der er sket ændringer i fredningsforslagets bestemmelser om skydebanen med henblik på at imødekomme ønsker herom fra Harlev jagtforening.

Det er fredningsnævnets opfattelse, at de nu foreslåede fredningsbestemmelser er bedst stemmende med fredningens formål i sammenhæng med en skydebane i det fredede område. Fredningsnævnet kan således tiltræde, at aktiviteterne kan fortsætte på det niveau, der fremgår af miljøgodkendelsen. I det omfang lovgivningen medfører et øget behov for anvendelse af skydebanen til f.eks. uddannelse af jægere, må der søges om fredningsnævnets dispensation til udvidelse af kapaciteten.

Fredningsnævnets bemærkninger i øvrigt

Da de fremsatte indsigelser i relation til enkelte ejendommers undtagelse fra at blive omfattet af enten fredningen eller konkrete fredningsbestemmelser, herunder om bebyggelse i øvrigt ikke findes at kunne tillægges betydning overfor fredningshensynene, og da fredningsnævnet i øvrigt kan tiltræde fredningsforslagets fredningsbestemmelser, bestemmer fredningsnævnet i medfør af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 1, at fredningen skal gennemføres i overensstemmelse med Danmarks Natur-

fredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommunes ændrede fredningsforslag med de korrektioner, der er anført af fredningsnævnet i dette afsnit.

N. Fredningens omfang og indhold

Fredningsnævnet for Skanderborg Kommune fastsætter herefter de nedenfor anførte fredningsbestemmelser med tilhørende fredningskort for følgende ejendomme i Skanderborg Kommune:

Matr.nr. 31c Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær, matr.nr. 5d Stjær By, Stjær, matr.nr. 5f Stjær By, Stjær, matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, matr.nr. 48a Stjær By, Stjær, matr.nr. 48b Stjær By, Stjær, matr.nr. 57 Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 10q Stjær By, Stjær, matr.nr. 9ø Stjær By, Stjær, matr.nr. 8m Stjær By, Stjær, matr.nr. 8p Stjær By, Stjær, matr.nr. 8q Stjær By, Stjær, matr.nr. 15r Stjær By, Stjær, matr.nr. 14u Stjær By, Stjær, matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, matr.nr. 58a Stjær By, Stjær, matr.nr. 17r Stjær By, Stjær, del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bd Stjær By, Stjær, matr.nr. 18bf Stjær By, Stjær og del af matr.nr. 47a Stjær By, Stjær.

Fredningsnævnet for Aarhus Kommune fastsætter herefter de nedenfor anførte fredningsbestemmelser med tilhørende fredningskort for følgende ejendomme i Aarhus Kommune:

Matr.nr. 3a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 29e Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 3k Lillering By, Framlev, matr.nr. 29d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ae Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9v Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 29f Lillering By, Framlev, matr.nr. 29c Lillering By, Framlev, matr.nr. 2y Lillering By, Framlev, matr.nr. 20b Lillering By, Framlev, matr.nr. 29b Lillering By, Framlev, matr.nr. 30a Lillering By, Framlev, matr.nr. 33 Lillering By, Framlev, matr.nr. 6e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ø Lillering By, Framlev, matr.nr. 1m Lillering By, Framlev, matr.nr. 27b Lillering By, Framlev, matr.nr. 16v Lillering By, Framlev, matr.nr. 28a Lillering By, Framlev, del af matr.nr. 7a Lillering By, Framlev, matr.nr. 27 c Lillering By, Framlev, matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, matr.nr. 1p Lillering By, Framlev, matr.nr. 1e Lillering By, Framlev, matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, matr.nr. 4q Lillering By, Framlev, matr.nr. 44a Lillering By, Framlev, matr.nr. 4ad Lillering By, Framlev, matr.nr. 44d Lillering By, Framlev, matr.nr. 4d Lillering By, Framlev, matr.nr. 32b, Lillering By, Framlev, matr.nr. 24c Lillering By, Framlev, matr.nr. 4l Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 11am Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 30b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 44c Lillering By, Framlev, matr.nr. 39a Lillering By, Framlev, matr.nr. 10h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5aa Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 5ø Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3k Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 2n Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6o Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3i Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 6s Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 7b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 16a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9g Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 15b Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 8f Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4r Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 4q Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 4a Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 9æ Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 31 Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 2o Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3h Tåstrup By, Harlev, matr.nr. 3l Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 8g Tåstrup By, Harlev, del af matr.nr. 3a Tåstrup By, Harlev.

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.

- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand, medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 11. Det betyder blandt andet, at arealerne ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000, underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretningsprojekter i området. Naturgenopretningsprojekter skal ske i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt, som er forelagt lodsejere og Danmarks Naturfredningsforening til udtalelse samt godkendt af fredningsnævnet.

§ 3 Arealernes drift

a. Drift af lysåbne arealer og skov uden for Natura 2000

Landbrugsarealer i omdrift ekstensiveres. Arealer omfattet heraf fremgår af signaturen på det delområdekort, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Driften tilrettelægges, så den opfylder fredningens formål. Lysåbne arealer, jf. delområdekortet, fastholdes som lysåbne. De lysåbne arealer må ikke gødskes, kalkes, sprøjtes eller omlægges.

Eksisterende læhegn må vedligeholdes ved enkelte genplantninger med hjemmehørende løvtræarter.

Skovdriften skal være ekstensiv efter naturnære principper og sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier. Skovene drives med plukhugst eller gruppevis foryngelse og selvforyngelse i videst muligt omfang. Der er forbud mod renafrift af arealerne.

Træartsvalget skal fortrinsvist være hjemmehørende løvtræarter. Der kan forekomme indslag med andre lokalitetstilpassede arter, herunder nåletræer. Berørte skovarealer fremgår af signatur på delområdekortet.

Skoven på matr. nr. 3 h og 2o Tåstrup by, Harlev, kan fortsat drives som stævningskov, hvor nedskæring til rod er tilladt.

15 års genopdykningsret på matr. nr. 2y, Lillering By, Framlev annulleres. Der må ikke etableres nye læhegn.

Rosenhaven, som er en del af matr. nr. 7h Tåstrup By, Harlev, der omfatter 0,46 ha ned mod Tåstrup Bæk, kan fortsat drives på stedet, men overgår til naturareal såfremt den nuværende brug af arealet til udstillingshave og gartneriformål ophører.

b. Drift af natur- og skovarealer inden for Natura 2000

Driften af skov- og naturarealer indenfor Natura 2000 området skal ske i overensstemmelse med den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og deraf følgende kommunale og statslige handleplaner. Skovdriften skal sikre opretholdelse og udvikling af biologiske værdier.

Arealer tilplantet med nåletræer, herunder juletræer, konverteres senest ved almindelig omdriftsalder til løvtræer med mulighed for indslag af andre lokalitetstilpassede arter. Disse arealer er indtegnet med signatur på fredningskortet: ”nåletræer som konverteres til løvtræer”.

Der må ikke foretages skadevoldende udslæbning af træ, dybdepløjning m.m. eller kørsel på kulturhistoriske spor, fortidsminder, diger og stenbestrøninger. Forekomsten af fortidsminder mv. fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

c. Landbrugsarealer med tilplantningsforbud

Landbrugsarealer med forbud mod udsigtshæmmende beplantning, jf. delområdekortet, må anvendes til sædvanlig landbrugsdrift med 1-årige afgrøder.

Der er forbud mod udsigtshæmmende afgrøder og beplantning, herunder nye læhegn, juletræer, pyn-tegrønt, energipil, elefantgræs og lignende.

Fredningen er ikke til hinder for, at arealerne overgår til vedvarende græsningsarealer eller høslet.

På del af matr.nr. 5f Stjær By, Stjær kan eksisterende levende hegn med frugttræer og buske forlænges langs med ejerlavsgårdsgrænsen i overensstemmelse med indtegningsplan, som fremgår af delområdekortet. På matr.nr. 5d og 5f, Stjær By, Stjær kan der mellem det levende hegn og stendiget i ejerlavsgårdsgrænsen etableres et supplerende læhegn i en afstand fra stendiget, som sikrer mod skader herpå. Det supplerende læhegn skal bestå af hjemmehørende løvtræerarter.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer, som er omfattet af fredningskortets signatur ”hus med have og gårdspladsareal”.

Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Der er forbud mod opførelse af ridehaller.

Fredningen er ikke til hinder for midlertidig anbringelse af skurvogne eller skure, der i kortere perioder er nødvendige for skovdrift eller naturpleje (max. 6 uger).

Fredningen er ikke til hinder for anbringelse af sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

b. Hegning

Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Der kan opsættes sædvanlige hegn omkring nyplantninger og foryngelser, såfremt disse fjernes igen inden 10 år. Usædvanlig hegning er ikke tilladt, herunder f.eks. blafrehegn og hvide træhegn (hestehegn).

c. Veje og stier

Der må ikke anlægges nye veje eller ændres belægning på eksisterende veje. Almindelig vedligeholdelse af mark- og skovveje med eksempelvis sten eller grus er tilladt.

Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse.

d. Dræning

Der må ikke etableres nye grøfter eller dræn. Plejemyndigheden kan dog i særlige tilfælde godkende nye grøfter eller dræn, hvis formålet er at muliggøre naturpleje, eller hvis det er nødvendigt for opretholdelse af udlagte veje og stier.

e. Øvrige forhold

Campering og teltslagning samt opmagasinering af maskiner, redskaber m.m. uden for have- og gårdspladsarealer er ikke tilladt.

Der må ikke etableres anlæg af nogen art, herunder belysning langs stier og veje.

Terrænændringer, herunder råstofindvinding er ikke tilladt. Dog kan der ske terrænændringer som led i en naturgenopretning i henhold til fredningsbestemmelsernes § 2 eller som mindre terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier mv., f. eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

§ 5 Offentlighedens adgang

a. Adgangsbestemmelser

Offentligheden har ret til at færdes og opholde sig i fredningsområdet efter naturbeskyttelseslovens almindelige regler, hvor ikke andet er fastsat efter nedenstående.

Hvor adgang til de på fredningskortet udpegede stier forhindres ved hegning af hensyn til græssende husdyr, skal stierne holdes åbne og tilgængelige for offentligheden med stenter, klaplåger, færister eller lignende eller ved at føre stien udenom eller imellem foldene.

Hunde skal føres i snor. Undtaget herfra er brugshunde i forbindelse med jagt eller træning på skydebanearealerne.

Der er adgang til stenbestrøingerne i Stjær Stenskov og Søskov i undervisnings- og forskningsmæssig forbindelse.

Plejemyndigheden kan af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Harlev Jagtforening kan af hensyn til sikkerheden lukke for offentlighedens adgang på den del af stien, som står i forbindelse med skydebanens areal, i forbindelse med de tilladte skydeaktiviteter.

b. Eksisterende veje og stier der sikres

De stier, der fremgår af fredningskortet, må ikke nedlægges, idet de skal sikre adgang på tværs af de centrale dele af området.

c. Anlæg af stier

I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. Offentligheden kan færdes til fods og på cykel ad denne sti.

I overensstemmelse med fredningskortet etableres der flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods.

d. Parkering

I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matrikel nr. 24b Stjær By, Stjær.

e. Information

Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

f. Vedligeholdelse

Plejemyndigheden sikrer, at stier, som fremgår af fredningskortet, holdes åbne ved slåning af sporet mindst en gang årligt.

Plejemyndigheden sikrer, at de stier, som fremgår af fredningskortet, er afmærkede i terrænet og dermed synlige for publikum.

På fire markerede strækninger i det eksisterende stiforløb i den nordlige og vestlige udkant af Tå-

strup Mose udlægger plejemyndigheden spang, ligesom plejemyndigheden afholder udgifter til etablering af stenter, klaplåger og lignende, som eventuelt er nødvendigt for de udlagte stier. Vedligeholdelse af spang, stenter, klaplåger m.m. udføres af plejemyndigheden.

§ 6 Stenbestrøninger

Det er forbudt at fjerne, flytte, bortsprænge, opgrave, tildække eller på anden måde beskadige de naturlige stenforekomster i Stjær Stenskov og Søskov.

§ 7 Kulturhistoriske spor

Højryggede oldtidsagre, stenkisteformede broer og ledsten bevares og må ikke beskadiges. Forekomsterne fremgår af det kortbilag, der er medtaget som et bilag til afgørelsen.

Den stenkisteformede bro på matrikel nr. 30a, Lillering By, Framlev retableres af plejemyndigheden umiddelbart efter, at fredningen er gennemført.

Det eksisterende tracé fra Hammelbanen samt lasterampe i skovbrynet bevares i dets nuværende stand.

Efter fredningsnævnets godkendelse kan der ske udgravning i forbindelse med arkæologiske undersøgelser. Fredningsnævnets godkendelse erstatter ikke nødvendige tilladelser eller dispensationer, som skal indhentes ved andre myndigheder.

Det er ikke tilladt at ændre tilstanden af beskyttede sten- og jorddiger.

Fredningen er ikke til hinder for, at der kan ske rydning af skovpartier, som på kortbilaget fremgår med signaturen "Arealer med særlige driftshensyn", for at beskytte og formidle de kulturhistoriske spor, såfremt det sker i overensstemmelse med et nærmere beskrevet projekt godkendt af Moesgård Museum eller Kulturarvsstyrelsen.

§ 8 Natur- og landskabspleje

Aarhus Kommune henholdsvis Skanderborg Kommune har som plejemyndighed ret til efter forudgående drøftelse med ejeren at udføre naturpleje på privatejede arealer til opfyldelse af fredningens formål.

Der kan som led i plejen f.eks. ske fjernelse af træbevoksninger, herunder selvsåninger samt bekæmpelse af invasive arter. Desuden kan der opsættes hegn, afgræsses, foretages høslet og lignende.

En plan for den del af plejearbejdet, som ikke er omfattet af en Natura 2000 handleplan, skal sendes i høring ved ejeren, Kulturarvsstyrelsen og ved Danmarks Naturfredningsforening. Hvis enighed om planen ikke kan opnås mellem plejemyndighed, Danmarks Naturfredningsforening og ejeren, skal sagen forelægges fredningsnævnet til afgørelse.

§ 9 Jagt

Jagt er tilladt i overensstemmelse med den til enhver tid gældende lov om jagt og vildtforvaltning.

Vildtet må ikke tilskudsføres på arealer, som er næringsstoffsomme. Lodsejerne pålægges derfor

at fjerne foderstandere og lignende samt ikke at tilskuds fodre i naturtyper, der til enhver tid er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Der må ikke opdrættes eller udsættes vildt.

§ 10 Skydebanen

Fredningen er ikke til hinder for, at skydebanens aktiviteter kan fortsætte på maksimalt det niveau, som fremgår af miljøgodkendelsen af 8. september 1997 samt Miljøstyrelsens afgørelse af 13. november 1998.

Skyderetningen tilpasses, så lerduer ikke nedskydes over mosen, men udelukkende over arealer som muliggør let opsamling.

Ikke ramte lerduer og større skår opsamles mindst en gang årligt.

Mindre ændringer af skydebanen, der skal nedsætte generne fra skydeaktiviteterne, kan udføres efter godkendelse fra fredningsnævnet.

Såfremt de nuværende skydeaktiviteter ophører, skal alle bygninger og installationer på arealet fjernes, og arealet udlægges til lysåben natur. Brugere - i dag Harlev Jagtforening - sørger for oprydning på arealerne for egen regning efter myndighedernes anvisning.

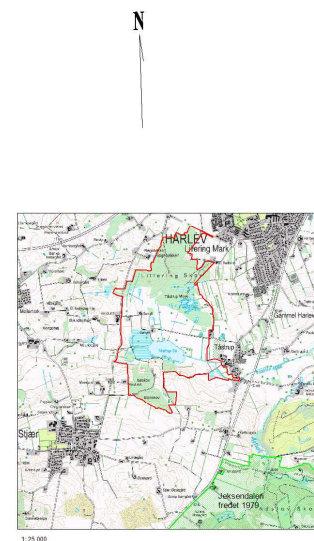
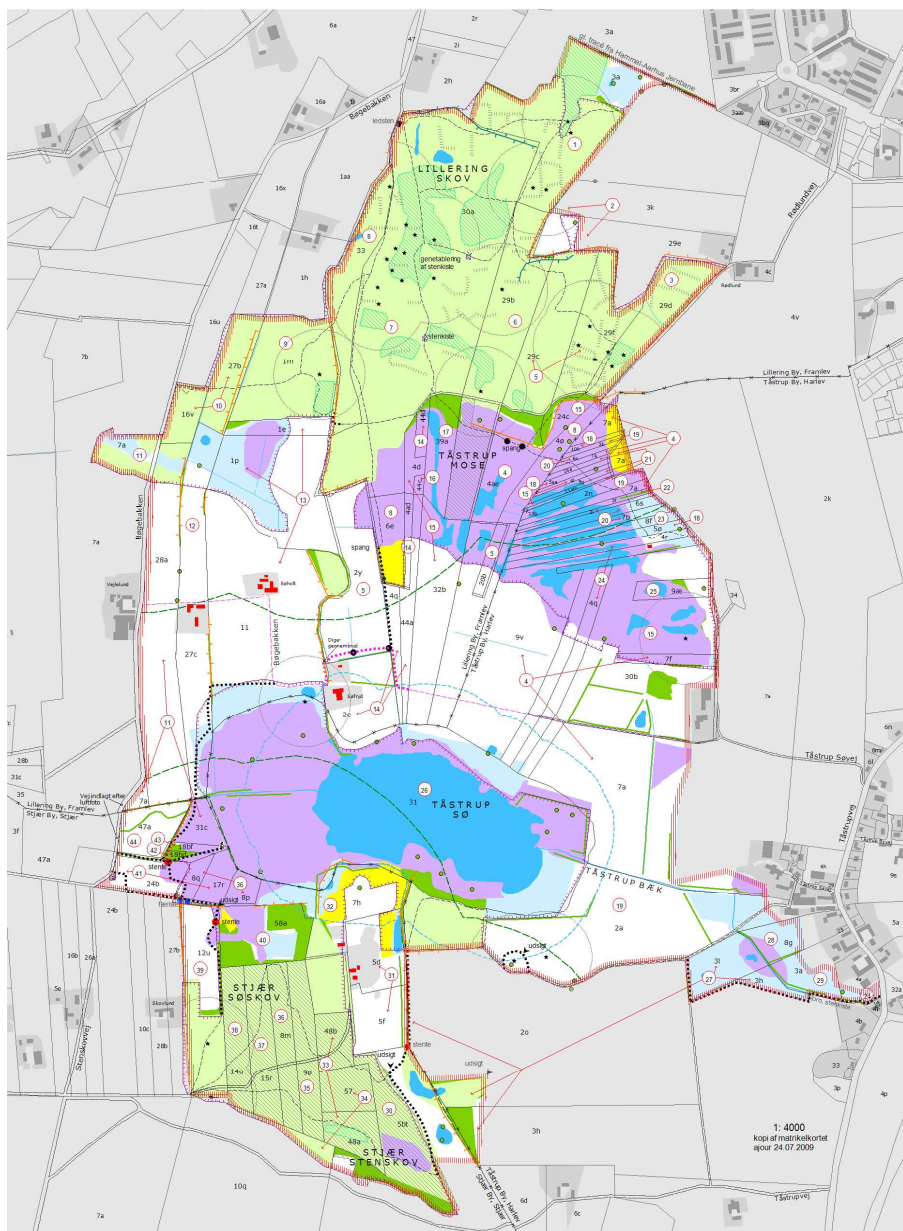
§ 11 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke strider mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 12 Ophævelse af tidligere fredninger

Nærværende fredningsforslag erstatter Overfredningsnævnets kendelse af 22. maj 1962 på skovlodder af matriklerne 14a, 15a, 8a, 9d, 48, 57 og 5a Stjær By og sogn, som derfor ophæves. Tillige ophæves deklaration af 18. april 1972 omfattende matrikel nr. 29a Lillering By, Framlev Sogn nu del af 29 b smst., som ligeledes erstattes med nærværende fredning.

Fredningens afgrænsning og indhold fremgår yderligere af følgende fredningskort, delområdekort og kulturkort:

Fredningskort

Kortbilag 1

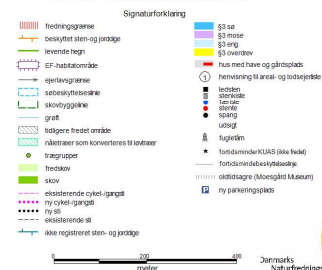
Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev

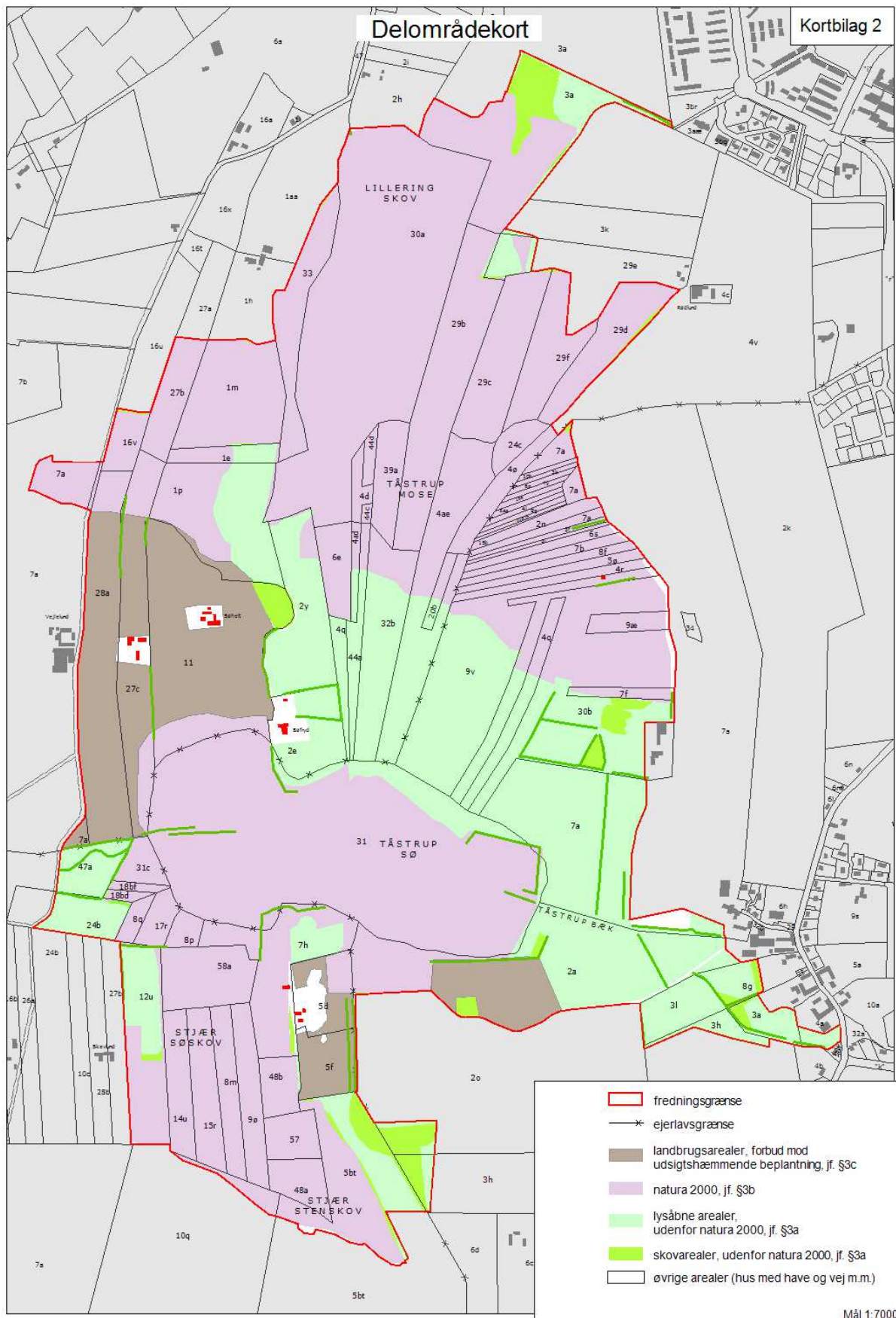
Del af

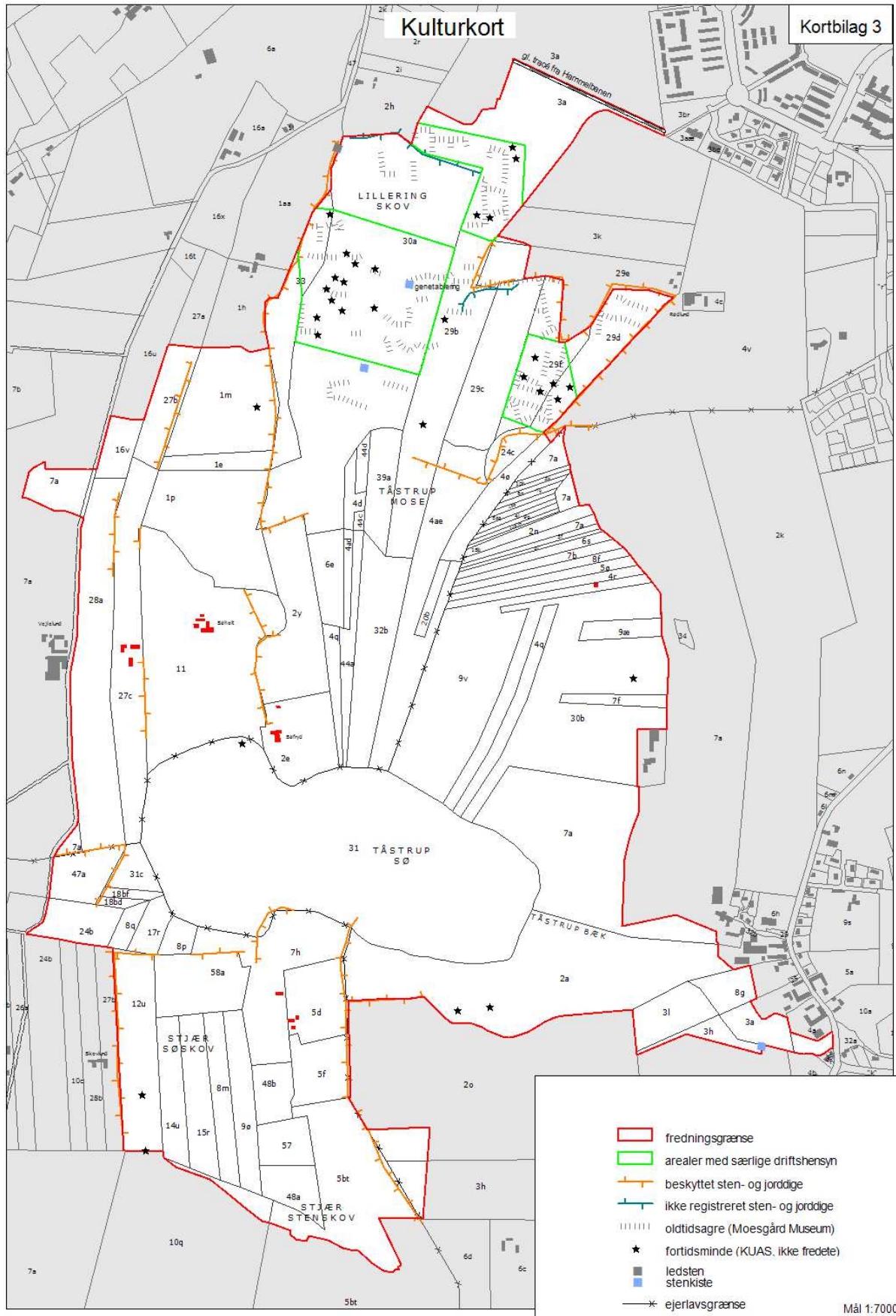
Lillering By, Framlev
Tåstrup By, Harlev
Århus Kommune
Stjer By, Stjer
Skanderborg Kommune
Region Midtjylland

Fredningskort til brug ved
Fredningsnævnets afgørelse
i FN-MJO 2012.55
December 2015

Udfærdiget af Danmarks Naturfredningsforening

O. Retsvirkninger

Fredningsnævnet foretager offentlig bekendtgørelse om sagens afgørelse og sender afgørelsen til dem, der har fået fredningsforslaget tilsendt, samt til enhver, der under sagen har givet møde for nævnet eller har fremsat ønske om underretning om sagens afgørelse, jf. naturbeskyttelseslovens § 40, stk. 2. Når der er foretaget offentlig bekendtgørelse, skal fredningsbestemmelserne overholdes af alle og enhver, jf. naturbeskyttelseslovens § 41, stk. 1.

Fredningsnævnet lader fredningsbestemmelserne tinglyse på de pågældende ejendomme, jf. naturbeskyttelseslovens § 40, stk. 3.

Hvis fredningsnævnets afgørelse begrænser fredningsbestemmelserne i forhold til fredningsforslaget, opretholdes forslaget retsvirkninger om, at der efter den offentlige bekendtgørelse af fredningssagens rejsning ikke må foretages noget, som strider mod de foreslåede fredningsbestemmelser, indtil Natur- og Miljøklagenævnet har truffet afgørelse i sagen, jf. naturbeskyttelseslovens § 41, stk. 2.

Fredningsnævnet har samtidig med denne afgørelse om fredning truffet afgørelse om erstatning og godtgørelse i anledning af fredningen. Da den samlede erstatning og godtgørelse overstiger 500.000 kr., skal Natur- og Miljøklagenævnet efterprøve fredningsnævnets afgørelse om fredning og fredningsnævnets afgørelse om erstatning og godtgørelse, uanset om afgørelserne påklages, jf. naturbeskyttelseslovens § 42.

P. Klagevejledning

Denne afgørelse kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er offentligt bekendtgjort.

I medfør af naturbeskyttelseslovens § 43 er følgende klageberettigede:

- Ejere og brugere, der skal have afgørelsen tilsendt
- Enhver, der under sagen har givet møde for nævnet eller fremsat ønske om underretning om sagens afgørelse
- Statslige og kommunale myndigheder, hvis interesser berøres af forslaget
- Organisationer mv., som antages at have en væsentlig interesse i forslaget

Klage skal indgives til Natur- og Miljøklagenævnet. Det kan ske ved brev til Rentemestervej 8, 2400 København NV eller pr. e-mail til nmkn@nmkn.dk.

Klage kan også indgives ved brug af Natur- og Miljøklagenævnets klageportal, som du finder på www.nmkn.dk eller på www.borger.dk eller www.virk.dk. Klagen sendes gennem Klageportalen til Natur- og Miljøklagenævnet. En klage er indgivet, når den er tilgængelig for Natur- og Miljøklagenævnet i Klageportalen. Det bemærkes, at i Klageportalens trin "Beskrivelse af klagen" skal du vælge "Særlige klage typer" og derefter "Vælg denne type, hvis din klage vedrører en fredningsafgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 40".

Yderligere oplysninger om klage til Natur- og Miljøklagenævnet findes på nmkn.dk.

I fredningsnævnet for Skanderborg Kommunes behandling af sagen har deltaget Martin Møller-Heuer, Jytte Heslop og Flemming Pedersen.

I fredningsnævnet for Aarhus Kommunes behandling af sagen har deltaget Martin Møller-Heuer, Jytte Heslop og Eva Tørnæs.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'M' followed by a wavy line.

Martin Møller-Heuer

DISPENSATIONER>

Afgørelser - Reg. nr.:

Herunder ses afgørelser i dispensationssager for denne fredning

Den 24. april 2014

FN 2014.37: Tilbygning til bolig og etablering af tagterrasse

Fredningsnævnet har den 19. marts 2014 modtaget en udtalelse fra Skanderborg Kommune og en ansøgning fra Hans Fløe Sørensen om dispensation til opførelse af en tilbygning som erstatning for en eksisterende tilbygning og om etablering af en tagterrasse oven på tilbygningen på ejendommen matr. nr. 5d Stjær By, Stjær beliggende Stenskovvej 70, 8464 Galten.

Ejendommen er omfattet af et fredningsforslaget ”Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev”, og fredningsnævnet skal meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, hvis projektet skal gennemføres.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 8. april 2014 og har herefter besluttet at meddele dispensation. Begrundelsen for afgørelsen er anført nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

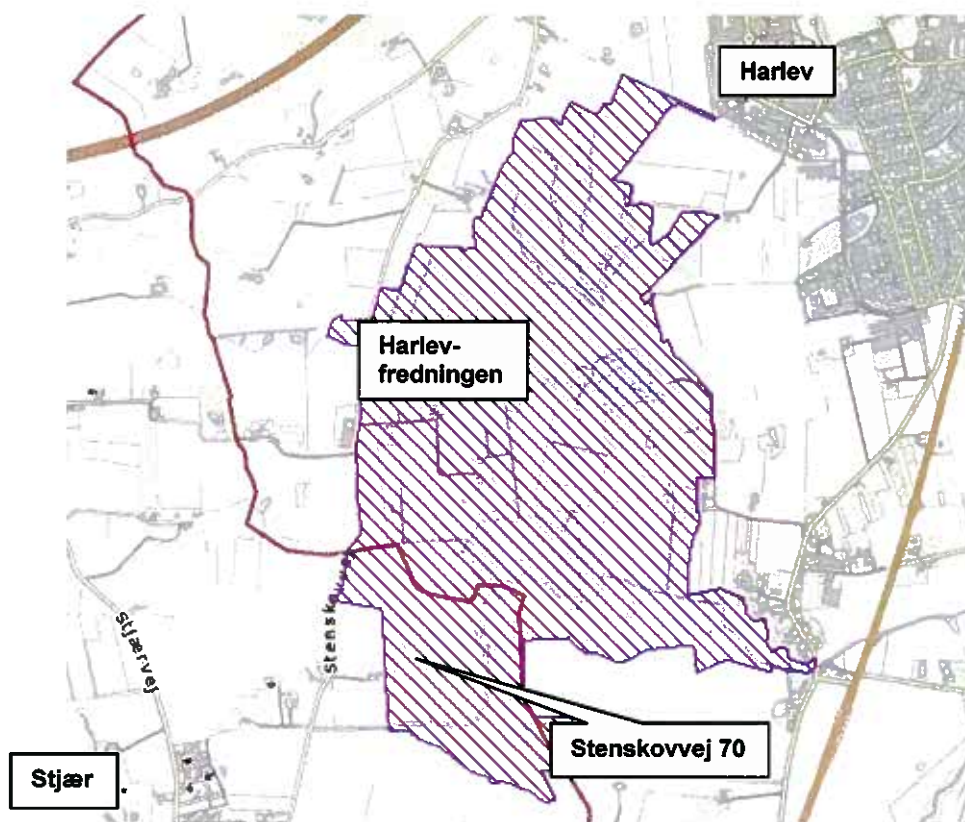
Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg Kommune og Aarhus Kommune har rejst fredningssag for et område, der også omfatter ansøgerens ejendom. Om det nærmere indhold af forslaget til fredningsbestemmelser henvises til Naturstyrelsens udtalelse, der er gengivet senere i denne afgørelse.

Fredningsnævnet modtog den 19. marts 2014 følgende udtalelse fra Skanderborg Kommune.

”Ejendommen er en landbrugsejendom beliggende i landzone samt omfattet af naturbeskyttelseslovens § 17 (skovbyggelinjen).

Ejendommen har et areal på ca. 3,56 ha.

Beliggenheden fremgår af nedenstående kort

Ansøgning

Ansøgningen omfatter opførelse af tilbygning til boligen på ca. 31,5 m² til erstatning for ca. 26,5 m² som nedrives. Boligen har i dag et boligareal på ca. 134 m² og det fremtidige boligareal vil være ca. 138 m². Tilbygningen opføres samme sted som det der nedrives. Tilbygningen opføres i samme materiale- og farve som den eksisterende bolig – ydervægge som pudset mur.

Oven på tilbygningen etableres en tagterrasse. Tagterrassen afgrænses af stålwirer – der vil ikke komme glas.

Fredning

Fredningsforslaget om "Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev", april 2011.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

"A. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhus og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer som er omfattet af fredningskortets signatur "hus med have og gårdspladsareal".

Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter Fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

Bygninger som er nødvendige for landbrugsdriften kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter forudgående godkendelse af Fredningsnævnet for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering.

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab."

Lovgivninger der varetages af kommunen

Ejendommen er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 17 (skovbyggelinjen), men er pr. 1. januar 2014 med ændring af lov om naturbeskyttelse § 2 undtaget fra kravet om dispensation jf. naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 6, da opførelsen af tilbygningen er omfattet af undtagelserne om landzonetilladelse efter § 36, stk. 1, nr. 9 i lov om planlægning.

Vurdering

I den aktuelle sag er der tale om opførelse af en tilbygning med næsten samme omfang som den tilbygning der nedrives, samt etablering af en tagterrasse. Tilbygningen er tilpasset den eksisterende bebyggelse, da den opføres i samme materialer som den eksisterende bebyggelse..

Skanderborg Kommune fremsender hermed sagen til Fredningsnævnet med henblik på afgørelse iht. ovennævnte frednings bestemmelser.

Andre tilladelser

Kommunen er jf. ovenstående indstillet på at meddele tilladelse efter byggeloven til det ansøgte, såfremt Fredningsnævnet meddeler dispensation."

Fredningsnævnet har i medfør af naturbeskyttelseslovens § 33, stk. 4 anmodet Naturstyrelsen om teknisk bistand. Naturstyrelsen har herefter den 2. april 2014 udtalt følgende:

"Nedenstående oplysninger og bemærkninger skal alene ses som svar på anmodningen om teknisk bistand og kan hverken tages som udtryk for, at Naturstyrelsen anbefaler en dispensation til det ansøgte eller det modsatte.

Ansøgningen

Der søges om opførelse af tilbygning til boligen efter nedrivning af eksisterende. Ombygningen vil betyde et øget bruttoareal på ca. 4-5 m². Herud over søges om etablering af tagterrasse oven på tilbygningen.

Figur 1: Ny tilbygning

Figur 2: Eksisterende tilbygning

Fredningen

Ejendommen er omfattet af fredningsforslag i Skanderborg og Aarhus Kommuner – sammenhængende natur og landskab syd for Harlev.

Fredningens formål er:

§ 1 Fredningens formål

- at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne samt skabe et større sammenhængende naturområde.
- at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng
- at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger
- at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

I fredningens bestemmelser står:

§ 2 Bevaring af området

De fredede arealer skal bevares i deres nuværende tilstand medmindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved en dispensation efter § 11. Det betyder blandt andet, at arealerne ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes.

Desuden er de dele af fredningen, som er omfattet af Natura 2000 underlagt den til enhver tid gældende Natura 2000 plan og opfølgende kommunale og statslige handleplaner.

§ 4 Byggeri, tilstandsændringer, tekniske anlæg, oplag mv.

a. Byggeri

Der må ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagthytter og lignende. Forbuddet omfatter tillige legeredskaber, terrasser, drivhuse og andre faste indretninger uden tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Sådanne konstruktioner kan opføres på arealer som er omfattet af fredningskortets signatur "hus med have og gårdspladsareal".

Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter Fredningsnævnets godkendelse. Fredningen er ikke til hinder for indvendig ombygning af eksisterende bygninger.

...

Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

Ejendommen

Ejendommen består af 2 matrikler med et samlet areal på ca. 3,5 ha. Ejendommen er noteret som landbrugsejendom med et boligareal på 134 m² og et bebygget areal på 89 m². På ejendommen er tillige 209 m² erhvervsbyggeri.

Øvrig regulering/planlægning på arealet

Ejendommen er beliggende i/op til Natura 2000-område nr. 232 (habitatområde nr. 232, Lille-ring Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Møse), jf. bekendtgørelse nr. 408 af 1. maj 2007 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområde samt beskyttelse af visse arter.

Den bebyggede del af ejendommen ligger uden for Natura 2000-området.

Udpegningsgrundlag:

1016 Sump vindelsnegl (*Vertigo moulinsiana*)

1355 Odder (*Lutra lutra*)

3140 Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger

3150 Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks

6210 Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (* vigtige orkidélokalteter)

6230 * Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund

7140 Hængesæk og andre kærsmfund dannet flydende i vand

7220 * Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand

7230 Rigkær

9130 Bøgeskove på muldbund

9160 Egeskove og blandeskove på mere eller mindre rig jordbund

91E0 * Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld

Det ansøgte vil ikke medføre beskadigelse/ ødelæggelse af plantearter eller yngle- eller rasteområder for de dyrearter, der fremgår af habitatdirektivets bilag IV. Detaljeret kendskab til enkelte arters forekomst i området haves dog ikke.

Det er Naturstyrelsens vurdering, at det ansøgte ikke i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke Natura 2000-området væsentligt. Det ansøgte vil ikke ødelægge eller beskadige leve- eller voksesteder for de arter, der indgår i udpegningsgrundlaget.

Øvrige bemærkninger

Naturstyrelsen har ingen yderligere bemærkninger."

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde den 8. april 2014, hvor ejendommen blev besigtiget. I besigtigelsen deltog foruden fredningsnævnet ejeren af ejendommen Hans Fløe, Skanderborg Kommune ved Louise Friis Hansen, Naturstyrelsen ved Pia Vels Hansen og Friluftsrådet ved Willi Dupont.

Hans Fløe redegjorde for projektet og anførte, at den nye tilbygning får samme udseende som den eksisterende tilbygning. Den bliver marginalt større, fordi det ikke er hensigtsmæssigt at bygge på den eksisterende sokkel. De har i forvejen udgang til taget af tilbygningen og vil også gerne have det på den nye tilbygning i kombination med opsætning af et terrassehegn.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningsforslaget "Sammenhængende natur og landskab syd for Harlev" medfører, at projektet forudsætter fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation fra en foreslået eller fastsat fredningsbestemmelse, når det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål.

Det er fredningsnævnets opfattelse, at en nyopført tilbygning i samme materialer og farver som den eksisterende tilbygning vil medføre et mere pænt byggeri henset til tilbygningens stand. På den baggrund, og da der alene er tale om en ubetydelig forøgelse af bygningens areal og i lyset af ejendommens placering i landskabet, meddeler fredningsnævnet dispensation, da projektet ikke vil påvirke den naturmæssige oplevelse i en eventuel fredning.

Klagevejledning

Denne afgørelse kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet.

Klagefristen er 4 uger fra den dag, afgørelsen er meddelt.

I medfør af naturbeskyttelseslovens § 86 er følgende klageberettigede:

- Adressaten for afgørelsen
- Ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører
- Offentlige myndigheder
- En berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker
- Lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen
- Landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø
- Landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Klage skal indsendes til fredningsnævnet (Nørregade 1, 8900 Randers eller marh@domstol.dk), som videresender klagen til Natur- og Miljøklagenævnet sammen med afgørelsen og det materiale, der er indgået i sagens behandling.

Det er en betingelse for Natur- og Miljøklagenævnets behandling af klagen, at der indbetales et gebyr på 500 kr. til Natur- og Miljøklagenævnet. Natur- og Miljøklagenævnet vil sende en opkrævning på gebyret til klageren, når sagen er modtaget fra fredningsnævnet. Denne opkrævning skal anvendes

ved indbetaling af gebyret. Natur- og Miljøklagenævnet modtager ikke check eller kontanter. Natur- og Miljøklagenævnet påbegynder behandlingen af klagen, når gebyret er modtaget. Betales gebyret ikke på den anviste måde og inden for den fastsatte frist på 14 dage, afvises klagen fra behandling. Vejledning om gebyrordningen kan findes på Natur- og Miljøklagenævnets hjemmeside www.nkn.dk.

Såfremt en klage indgives, må fredningsnævnets dispensation ikke udnyttes, før sagen er færdigbehandlet og i givet fald stadfæstet af Natur- og Miljøklagenævnet.

Denne dispensation bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til

Hans Fløe Sørensen, mortensenfloee@gmail.com
Danmarks Naturfredningsforening, dn@dn.dk og skanderborg@dn.dk
Skanderborg Kommune, louise.friis.hansen@skanderborg.dk
Naturstyrelsen, nst@nst.dk
Friluftsrådet, soejhoejlandet@friluftstraadet.dk
Dansk Ornitologisk Forening, natur@dof.dk og skanderborg@dof.dk

Den 22. december 2017

FN-MJØ-112-2017. Udvidelse af stuehus og opførelse af driftsbygning

Fredningsnævnet har den 27. november 2017 fra Skanderborg Kommune modtaget en udtalelse om en ansøgning om tilladelse til at udvide et stuehus og opføre en driftsbygning på ejendommen matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, Stenskovvej 74, 8464 Galten. Ansøgningen er indsendt af Jan Steen Jacobsen for ejendommens ejere Birgit og Kent Sørensen.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse af ejendommen besluttet at meddele dispensation til udvidelse af stuehuset og betinget dispensation til opførelse af driftsbygningen. Begrundelsen for afgørelsen er anført neden for i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Ejendommen er omfattet af fredningsnævnets afgørelse af 19. januar 2016 om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev. Der må ikke foretages terrænændringer. Der må som udgangspunkt ikke opføres ny bebyggelse. Ombygninger og tilbygninger kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bygninger efter fredningsnævnets forudgående godkendelse for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering. Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

Ejendommens ejere rejste ved fredningen et krav om erstatning på 1 mio. kr. for mistet byggemulighed. Fredningsnævnet afviste at tilkende en sådan erstatning og bemærkede, at fredningsbestemmelserne ikke gav grundlag for at tilkende en yderligere erstatning for tab af byggemulighed. Fredningsnævnet bemærkede i øvrigt at have drøftet et ønsket byggeri på et møde med ejendommens ejere, hvor fredningsnævnet havde tilkendegivet, at der kunne ske den ønskede udvidelse af beboelsesejendommen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har endnu ikke færdigbehandlet prøvelsen af fredningsnævnets afgørelse om fredning, men har den 16. oktober 2017 orienteret om, at det er besluttet at gennemføre fredningen med nogle ændringer. Disse ændringer har ikke betydning for denne sag om dispensation.

Skanderborg Kommune har anført, at ejendommen er en landbrugsejendom på ca. 4,4 ha. Den sydlige del af ejendommen er pålagt fredskovspligt. Ejendommen er mod vest beliggende inden for Natura 2000-område nr. 232 (Habitatområde nr. 232) "Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose". Ansøgningen omfatter opførelse af en driftsbygning i form af et maskinhus på 130 m² og en tilbygning på 150 m² til det eksisterende stuehus på 100 m². Maskinhuset skal bruges til opbevaring af maskiner og redskaber. Det placeres vest for den eksisterende bolig og opføres i facader i mørk træbeklædning 1på2 og med tagkonstruktion med tagpap listetækket på tagfladerne. Den enkle, neutrale driftsbygning underordner sig boligen i byggestil og materialevalg. Ejeren har oplyst, at der ikke er skov eller træer, men alene er et haveareal/en gårdsplads, hvor driftsbygningen opføres. Tilbygningen opføres i den østlige ende af den eksisterende bolig, hvor den eksisterende indbyggede garage på 20 m² omdannes til at være en del af tilbygningen. Den placeres vinkelret på den eksisterende bygning og udføres i samme byggestil og med samme type materialer som den eksisterende bygning i vandskurede/hvidpudsede facader med trævinduer og stråtag.

Projektet er illustreret i ansøgningsmaterialet.

Skanderborg Kommune har vurderet, at der er tale om et driftsmæssigt nødvendigt maskinhus.

Skanderborg Kommune har videre anført, at en del af maskinhuset ønskes placeret i det anførte Natura 2000-område, og at arealet er kortlagt med naturtypen "Bøg på muld", som er omfattet af områdets udpegningsgrundlag. Der vurderes på baggrund af luftfotos at være uoverensstemmelse mellem kortlægningen af naturtypen og de faktiske forhold på ejendommen. Da det er Miljøstyrelsen, som er ansvarlig for gennemførelsen af Natura 2000-handleplanen for fredskovspligtige habitatnaturtyper, er Miljøstyrelsen anmodet om en udtalelse om, hvorvidt projektet er i strid med bevaringsmålsætningerne for området. Den nærmest kendte forekomst af en bilag IV-art er stor vandsalamander, som har en ynglebestand i et vandhul ca. 100 meter nord for den ansøgte placering, som har karakter af have, og som ikke vurderes at være egnet som yngle- eller rastområde for arten. Maskinhuset vurderes derfor ikke at påvirke arten eller andre beskyttede arter.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 20. december 2017. I besigtigelsen deltog endvidere Birgit og Kent Sørensen, Skanderborg Kommune ved Louise Friis Hansen, Miljøstyrelsen Østjylland ved Heidi Brixen, Danmarks Naturfredningsforening ved Olaf Møller og Hans Jakobsen og Friluftsrådet ved John Balle Jensen. Projektet blev gennemgået. Det kunne konstateres, at det vil være nødvendigt med ikke uvæsentlige terrænændringer i relation til projektet med maskinhuset, men at det konkret kunne accepteres. Det blev i tilknytning hertil oplyst, at projektet ikke ville have betydning for det nærtliggende ikke beskyttede vandløb. Maskinhuset vil blive opført enten i samme stil med pudsede vægge som beboelsesbygningen eller i træ, som vil få jordfarve. Tagbeklædningen vil blive listetagpap. Fredningsnævnet tilkendegav, at der vil blive meddelt dispensation fra fredningen i relation til tilbygningen. Der vil ligeledes blive meddelt dispensation fra fredningen i relation til maskinhuset, men denne dispensation er betinget af, at den del af projektet ikke er i strid med Natura-2000.

Miljøstyrelsen Østjylland redegjorde for problematikken omkring fredskov og fredskovsgrænsen, i hvilken forbindelse det skal afklares, om disse forhold er til hinder for, at der meddeles dispensation efter skovloven.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af den sammenhængende natur syd for Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet meddeler dispensation til tilbygningen, der efter sin ydre fremtræden og placering i fredningen ikke findes at påvirke oplevelsen af denne.

Fredningsnævnet meddeler med samme begrundelse og i lyset af Skanderborg Kommunes vurdering af, at maskinhuset er driftsmæssig nødvendigt, også dispensation til denne del af projektet. Dispensationen gives dog på betingelse af, at Miljøstyrelsen vurderer, at projektet ikke er i strid med Natura 2000.

Opmærksomheden henledes i øvrigt på det, som Miljøstyrelsen anførte under besigtigelsen, hvorefter det under alle omstændigheder skal afklares, om skovloven hindrer, at maskinhuset opføres.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevarerklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevarerklagenævnets digitale

selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Vilhelm Brage Michelsen,
2. Flemming Pedersen,
3. Birgit og Kent Sørensen,
4. Jan Steen Jacobsen,
5. Miljøstyrelsen, København,
6. Skanderborg Kommune,
7. Danmark Naturfredningsforening, København,
8. Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg,
9. Dansk Ornitologisk Forening, København,
10. Dansk Ornitologisk Forening, Skanderborg,
11. Dansk Botanisk Forening,
12. Friluftsrådet, Skanderborg,
13. Region Midtjylland,
14. Slots- og Kulturstyrelsen.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
(midtjyllandoest@fredningsnaevn.dk)

Den 13. marts 2018

FN-MJØ-14-2018. Opførelse af en landbrugsbygning

Fredningsnævnet har den 31. januar 2018 fra Aarhus Kommune modtaget en udtalelse om en ansøgning om lovliggørelse af opførte bygninger og tilladelse til at opføre en landbrugsbygning på matr.nr. 27c Lillering By, Framlev, Bøgebakken 11, 8462 Harlev J. Ansøgningen er indsendt af bygningskonstruktør Søren Stenfeldt Lauridsen for ejendommens ejere Dorthe Ankjær Madsen og Jørgen Teilmann Madsen.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse af ejendommen besluttet at meddele dispensation til opførelsen af landbrugsbygningen. Begrundelsen for afgørelsen er anført nedenfor i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Ejendommen er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets fredning af arealer ved Harlev. Der må ikke opføres ny bebyggelse. Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter fredningsnævnets forudgående godkendelse af byggeriets udformning, størrelse og placering. Fredningen hindrer ikke, at der anbringes sædvanlige læskure for får, kreaturer og lignende efter fredningsnævnets godkendelse af udformning, størrelse og placering. Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

Aarhus Kommune har anført, at der siden fredningssagens rejsning i 2012 er opført en række bygninger uden tilladelse. Der er tale om et vognly, som er opført i 2015, et kombineret maskinhus/halmdepot/læskur for dyrehold, som vurderes at være opført i perioden 2002-2012, og et læskur for kvæg, som vurderes at være opført omkring 2014. Disse ønskes lovliggjort i tilknytning til en ansøgning om at opføre en landbrugshal på 300 m² med samme placering som det kombinerede maskinhus/halmdepot/læskur.

Aarhus Kommune har videre anført, at der er 150 meter til nærmeste Natura 2000 område (Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose). Det vurderes, at bygningernes placering ikke vil påvirke udpegningsgrundlaget.

Aarhus Kommune har anbefalet, at der meddeles dispensation til både den ansøgte landbrugshal og de allerede opførte bygninger, da det vurderes, at der er tale om bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, og da de ligger i tilknytning til den eksisterende bebyggelse.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 9. marts 2018, hvor projektet blev gennemgået, og hvor fredningsnævnet tilkendegav, at der vil blive meddelt dispensation til opførelse af landbrugshallen. I besigtigelsen deltog endvidere Dorthe Ankjær Madsen og Jørgen Teilmann Madsen med Søren Stenfeldt Lauridsen, Aarhus Kommune ved Tina Lyng Jensen, Iben Knudsen og Pernille Skafsgaard og Danmarks Naturfredningsforening ved Søren Højager. Det blev oplyst, at samtlige de bygninger, hvorom det er anført, at der søges om lovliggørende dispensation, vil blive fjernet i forbindelse med opførelsen af landbrugshallen og i øvrigt, at oplag på ejendommen også vil blive fjernet. Det blev videre oplyst, at der vil blive placeret et nyt ly til ejendommens kreaturer. Fredningsnævnet henledte opmærksomheden på, at dette forudgående skal godkendes af fredningsnævnet.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af arealer ved Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter sagens oplysninger til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Fredningsnævnet bemærker, at det blev oplyst under besigtigelsen, at samtlige de bygninger, hvorom det er anført, at der søges om lovliggørende dispensation fra fredningen, vil blive fjernet i forbindelse med opførelsen af landbrugshallen og i øvrigt, at oplag på ejendommen også vil blive fjernet. Det drejer sig bygningsmæssigt om et vognly, et kombineret maskinhus/halmdepot/læskur for dyrehold og et læskur for kvæg.

Fredningsnævnet meddeler herefter dispensation til landbrugshallen, der er oplyst at være driftsmæssig nødvendig, og som i kombination med fjernelse af øvrige bygninger og oplag vil medføre en bedring i oplevelsen af fredningen på ejendommen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Vilhelm Brage Michelsen,
2. Søren Bundgaard Poulsen,
3. Dorte Ankjær Madsen og Jørgen Teilmann Madsen,
4. Søren Stenfeldt Lauridsen,
5. Miljøstyrelsen, København,
6. Aarhus Kommune, sagsnr. 17/046069,
7. Danmarks Naturfredningsforening, København,
8. Danmarks Naturfredningsforening, Aarhus,
9. Dansk Ornitologisk Forening, København,
10. Dansk Ornitologisk Forening, Aarhus,
11. Dansk Botanisk Forening, København,
12. Friluftsrådet, centralt,
13. Friluftsrådet, Kreds Midtjylland,
14. Region Midtjylland,
15. Slots- og Kulturstyrelsen.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
(midtjyλλandoest@fredningsnaevn.dk)

Den 1. oktober 2018

FN-MJØ-106-2018. Tilbygning

Fredningsnævnet har den 9. august 2018 fra Aarhus Kommune modtaget en udtalelse om en ansøgning om at opføre en tilbygning på matr.nr. 2e Lillering By, Framlev, Bøgebakken 15, 8462 Harlev. Ansøgningen er indsendt af ejendommens ejer Mads Sloth Vinding.

Fredningsnævnet har efter besigtigelse besluttet at meddele dispensation. Begrundelsen for afgørelsen er anført neden for i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Ejendommen er omfattet af fredningsnævnets afgørelse af 19. januar 2016 om fredning af arealer ved Harlev. Der er tale om en tilstandsfredning. Der må som udgangspunkt ikke opføres ny bebyggelse, herunder skure, boder, jagtthytter og lignende. Om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter fredningsnævnets forudgående godkendelse af byggeriets udformning, størrelse og placering. Fredningen er ikke endelig, idet sagen fortsat behandles af Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Aarhus Kommune har oplyst, at der ønskes opført en tilbygning til et eksisterende garage/udhus på ca. 60 m² opført i sorte metalplader på taget og sortmalede træbrædder på facaden, så det ligner resten af bygningerne på grunden. Tilbygningen skal anvendes til bil, trailer, traktor, markredskaber og brænde.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 17. september 2017. I besigtigelsen deltog endvidere Mads Sloth Vinding, Aarhus Kommune ved Pernille Skafsgaard og Danmarks Naturfredningsforening ved Søren Højager. Projektet blev gennemgået. Fredningsnævnet tilkendegav, at der vil blive meddelt dispensation.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af arealer ved Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod en frednings formål eller et fredningsforslags formål.

Fredningsnævnet meddeler dispensation til tilbygningen, der er uden betydning for oplevelsen af fredningen. Det er en betingelse, at taget udføres matsort, og at bygningen udføres i sort eller en naturlig træfarve. Der kan i den forbindelse også sættes et matsort tag på den nuværende bygning. Tilbygningen kan hæves 20 cm i forhold til den ansøgte bygningshøjde, så taget flugter med taget på den nuværende bygning.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Vilhelm Brage Michelsen,
2. Søren Bundgaard Poulsen,
3. Mads Sloth Vinding,
4. Miljøstyrelsen, København,

5. Aarhus Kommune, sagsnr. 18/041978,
6. Danmarks Naturfredningsforening, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, Aarhus,
8. Dansk Ornitologisk Forening, København,
9. Dansk Ornitologisk Forening, Aarhus,
10. Dansk Botanisk Forening, København,
11. Friluftsrådet, centralt,
12. Friluftsrådet, kreds Århus Bugt,
13. Region Midtjylland,
14. Kulturstyrelsen.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
(midtjyllandoest@fredningsnaevn.dk)

Den 15. juli 2019

FN-MJØ-025-2019. Opførelse af driftsbygning

Fredningsnævnet meddelte den 22. december 2017 dispensation til at udvide et stuehus og opføre en driftsbygning på ejendommen matr.nr. 7h Stjær By, Stjær, Stenskovvej 74, 8464 Galten (FN-MJØ-112-2017). I grundlaget for dispensation til driftsbygningen indgik bl.a. tegninger, som viste bygningen i ét plan.

I afgørelsen blev anført følgende:

"Ejendommen er omfattet af fredningsnævnets afgørelse af 19. januar 2016 om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev. Der må ikke foretages terrænændringer. Der må som udgangspunkt ikke opføres ny bebyggelse. Ombygninger og tilbygninger kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bygninger efter fredningsnævnets forudgående godkendelse for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering. Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab.

Ejendommens ejere rejste ved fredningen et krav om erstatning på 1 mio. kr. for mistet byggemulighed. Fredningsnævnet afviste at tilkende en sådan erstatning og bemærkede, at fredningsbestemmelserne ikke gav grundlag for at tilkende en yderligere erstatning for tab af byggemulighed. Fredningsnævnet bemærkede i øvrigt at have drøftet et ønsket byggeri på et møde med ejendommens ejere, hvor fredningsnævnet havde tilkendegivet, at der kunne ske den ønskede udvidelse af beboelsesejendommen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har endnu ikke færdigbehandlet prøvelsen af fredningsnævnets afgørelse om fredning, men har den 16. oktober 2017 orienteret om, at det er besluttet at gennemføre fredningen med nogle ændringer. Disse ændringer har ikke betydning for denne sag om dispensation.

Skanderborg Kommune har anført, at ejendommen er en landbrugsejendom på ca. 4,4 ha. Den sydlige del af ejendommen er pålagt fredskovspligt. Ejendommen er mod vest beliggende inden for Natura 2000-område nr. 232 (Habitatområde nr. 232) "Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose". Ansøgningen omfatter opførelse af en driftsbygning i form af et maskinhus på 130 m² og en tilbygning på 150 m² til det eksisterende stuehus på 100 m². Maskinhuset skal bruges til opbevaring af maskiner og redskaber. Det placeres vest for den eksisterende bolig og opføres i facader i mørk træbeklædning 1på2 og med tagkonstruktion med tagpap listetækket på tagfladerne. Den enkle, neutrale driftsbygning underordner sig boligen i byggestil og materialevalg. Ejeren har oplyst, at der ikke er skov eller træer, men alene er et haveareal/en gårdsplads, hvor driftsbygningen opføres. Tilbygningen opføres i den østlige ende af den eksisterende bolig, hvor den eksisterende indbyggede garage på 20 m² omdannes til at være en del af tilbygningen. Den placeres vinkelret på den eksisterende bygning og udføres i samme byggestil og med samme type materialer som den eksisterende bygning i vandskurede/hvidpudsede facader med trævinduer og stråtag.

Projektet er illustreret i ansøgningsmaterialet.

Skanderborg Kommune har vurderet, at der er tale om et driftsmæssigt nødvendigt maskinhus.

Skanderborg Kommune har videre anført, at en del af maskinhuset ønskes placeret i det anførte Natura 2000-område, og at arealet er kortlagt med naturtypen "Bøg på muld", som er omfattet af områdets udpegningsgrundlag. Der vurderes på baggrund af luftfotos at være uoverensstemmelse mellem kortlægningen af naturtypen og de faktiske forhold på ejendommen. Da det er Miljøstyrelsen, som er ansvarlig for gennemførelsen af Natura 2000-handleplanen for fredskovspligtige habitatnaturtyper, er Miljøstyrelsen anmodet om en udtalelse om, hvorvidt projektet er i strid med bevaringsmålsætningerne for området. Den nærmest kendte forekomst af en bilag IV-art er stor vandsalamander, som har en ynglebestand i et vandhul ca. 100 meter nord for den ansøgte placering, som har karakter af have, og som ikke vurderes at være egnet som yngle- eller rastområde for arten. Maskinhuset vurderes derfor ikke at påvirke arten eller andre beskyttede arter.

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 20. december 2017. I besigtigelsen deltog endvidere Birgit og Kent Sørensen, Skanderborg Kommune ved Louise Friis Hansen, Miljøstyrelsen Østjylland ved Heidi Brixen, Danmarks Naturfredningsforening ved Olaf Møller og Hans Jakobsen og Friluftsrådet ved John Balle Jensen. Projektet blev gennemgået. Det kunne konstateres, at det vil være nødvendigt med ikke uvæsentlige terræændringer i relation til projektet med maskinhuset, men at det konkret kunne accepteres. Det blev i tilknytning hertil oplyst, at projektet ikke ville have betydning for det nærtliggende ikke beskyttede vandløb. Maskinhuset vil blive opført enten i samme stil med pudsede vægge som beboelsesbygningen eller i træ, som vil få jordfarve. Tagbeklædningen vil blive listetagpap. Fredningsnævnet tilkendegav, at der vil blive meddelt dispensation fra fredningen i relation til tilbygningen. Der vil ligeledes blive meddelt dispensation fra fredningen i relation til maskinhuset, men denne dispensation er betinget af, at den del af projektet ikke er i strid med Natura-2000.

Miljøstyrelsen Østjylland redegjorde for problematikken omkring fredskov og fredskovsgrænsen, i hvilken forbindelse det skal afklares, om disse forhold er til hinder for, at der meddeles dispensation efter skovloven.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af den sammenhængende natur syd for Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet meddeler dispensation til tilbygningen, der efter sin ydre fremtræden og placering i fredningen ikke findes at påvirke oplevelsen af denne.

Fredningsnævnet meddeler med samme begrundelse og i lyset af Skanderborg Kommunes vurdering af, at maskinhuset er driftsmæssig nødvendigt, også dispensation til denne del af projektet. Dispensationen gives dog på betingelse af, at Miljøstyrelsen vurderer, at projektet ikke er i strid med Natura 2000.

Opmærksomheden henledes i øvrigt på det, som Miljøstyrelsen anførte under besigtigelsen, hvorefter det under alle omstændigheder skal afklares, om skovloven hindrer, at maskinhuset opføres."

Det er oplyst, at Miljøstyrelsen den 21. december 2018 meddelte dispensation til en ansøgt driftsbygning på 110 m².

Fredningsnævnet har den 1. marts 2019 fra Skanderborg Kommune modtaget en fornyet henvendelse om sagen. Det fremgår heraf, at der oprindeligt var søgt om opførelse af en driftsbygning i ét plan på 130 m². Der er efterfølgende fremsendt tegninger til kommunen, som viser, at driftsbygningen ønskes opført i to etager med samme stueplan og en kælder på 65 m². Driftsbygningen vil mod Tåstrup Sø fremstå i to etager. Ændringen kræver ikke landzonetilladelse eller byggetilladelse.

Det er oplyst, at byggeriet af driftsbygningen er påbegyndt, og at Skanderborg Kommune har påbudt det standset.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet har behandlet sagen på et møde med besigtigelse den 14. juni 2019. I besigtigelsen deltog endvidere Birgit og Kent Sørensen med advokat Jacob Fenger og Poul Sørensen, Skanderborg Kommune ved Anne-Mette Norup og Danmarks Naturfredningsforening ved Hans Jakobsen. Fredningsnævnets kommunalt valgte medlem og ministerudpegede medlem deltog ikke i besigtigelsen. De udførte arbejder blev besigtiget og drøftet. Det kunne konstateres, at det alene var soklen, herunder den forhøjede sokkel mod søen der var opført. Advokat Jacob Fenger anførte, at placeringen er i overensstemmelse med den markering i marken, som var udført forud for fredningsnævnets dispensation. Ejerne havde endvidere opfattelsen af, at det skrånende terræn nødvendigvis måtte medføre en forhøjet sokkel mod søen. Det er derfor besluttet at indrette

den med kælder. Det kunne konstateres, at driftsbygningens forhøjede facade mod søen ikke er synlig fra omgivelserne, og at der ikke er offentlig adgang mod søen. Birgit og Kent Sørensen oplyste, at facaden mod søen kan males sort og tilplantes med efeu. Danmarks Naturfredningsforening anførte ikke at have bemærkninger til en sådan løsning.

Fredningsnævnets afgørelse

Den verserende fredningssag om sammenhængende natur syd for Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter sagens oplysninger til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Fredningsnævnet meddeler efter en konkret vurdering af forholdene på ejendommen og sagens omstændigheder dispensation til driftsbygningen med den forhøjede sokkel/facade mod Tåstrup Sø. Dispensationen gives på vilkår om, at facaden males sort og i øvrigt dækkes ved beplantning af efeu, hvorefter den ikke vil have betydning for landskabsoplevelsen.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkommelse af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 3, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Kresten Thorup,
2. Birgit og Kent Sørensen,
3. Advokat Jacob Fenger,
4. Miljøstyrelsen, København,
5. Skanderborg Kommune, att.: Anne-Mette Norup,
6. Danmarks Naturfredningsforening, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg,
8. Dansk Ornitologisk Forening, København,
9. Dansk Ornitologisk Forening, Skanderborg,
10. Dansk Botanisk Forening, København,
11. Friluftsrådet, centralt,
12. Friluftsrådet, kreds Søhøjlandet,
13. Region Midtjylland,
14. Slots- og Kulturstyrelsen.

Den 5. juli 2021

FN-MJØ-070-2021. Stuehus, orangeri, maskinhal og stald/driftsbygning

Fredningsnævnet modtog den 5. maj 2021 Aarhus Kommunes udtalelse om en ansøgning om at opføre et stuehus, et orangeri, en maskinhal og en stald/driftsbygning på matr.nr. 11 Lillering By, Framlev, Bøgebakken 13, 8462 Harlev. Ansøgningen er indsendt af Insitu Arkitekter ApS for ejendommens ejere Cecilie Ilsøe Dyrendom og Mark Brasholt Rasmussen.

Fredningsnævnet meddeler dispensation. Begrundelsen for afgørelsen er anført neden for i afsnittet om fredningsnævnets afgørelse.

Sagens baggrund

Ejendommen er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 19. december 2019 om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev. Det er fredningens formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne og skabe et større sammenhængende naturområde, at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger og at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

Det fremgår af fredningens bestemmelser, at arealerne skal bevares i deres tilstand på fredningstidspunktet. Det betyder bl.a., at arealerne ikke må terrænændres, bebygges eller beplantes. Det fremgår dog af fredningens bestemmelser om byggeri, at eksisterende helårshuse beliggende i landzone kan om- og tilbygges, så det samlede bruttoetageareal ikke overstiger 500 m². Dog kræves fredningsnævnets forudgående godkendelse for så vidt angår byggeriets udformning og placering. Øvrige om- og tilbygninger til eksisterende bebyggelse kan kun ske efter fredningsnævnets godkendelse. Bygninger, som er nødvendige for landbrugsdriften, kan opføres i tilknytning til eksisterende bebyggelse efter fredningsnævnets forudgående godkendelse for så vidt angår byggeriets udformning, størrelse og placering. Byggeri skal tilpasses den eksisterende bebyggelse og det omkringliggende landskab. Der må opsættes almindelige kreaturhegn.

Aarhus Kommune har oplyst, at der mod nord er en gammel stald/ladebygning, som fjernes og erstattes med det nye stuehus. Det eksisterende stuehus mod vest nedrives og erstattes af en maskinhal. Den eksisterende stald/ladebygning mod øst fjernes, og der opføres en lidt mindre stald med lager. Stuehusets grundplan er på 135 m² med et samlet areal på 250 m². Højden bliver på 7,95 meter. Driftsbygningernes samlede areal er på 770 m² med en maskinhal på 300 m², hestebåse på 290 m² og lager på 180 m². Driftsbygningernes højde bliver 8,317 meter. Alle bygningers facader opmures med teglsten i rødlig nuance. Tagene bliver med sorte tagsten. Kviste på stuehuset udføres med zinkbeklædning. Der ønskes derudover et orangeri/en sammenbygning på 26 m² med en højde på 3,63 meter.

Bebyggelsen er illustreret i ansøgningsmaterialet.

Aarhus Kommune har videre oplyst, at projektet ikke vurderes at kunne påvirke udpegningsgrundlaget for det nærtliggende Natura 2000-område Lillering Skov, Stjær Skov, Tåstrup Sø og Tåstrup Mose med omgivelser.

Aarhus Kommune har som sin vurdering anført, at projektet ikke er i strid med fredningens formål. Beboelseshuset overstiger ikke de tilladte 500 m². Da bygningsanlægget desuden etableres som en samlet gårdstruktur tilnærmelsesvis indenfor de eksisterende bygningsrammer, anbefales der dispensation under forudsætning

af, at der ikke anvendes blanke og reflekterende materialer bortset fra glasflader, at glasflader søges begrænset i facader mod landskabet, og at eksisterende vej- og stiadgange opretholdes.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet behandlede sagen på et møde med besigtigelse den 31. maj 2021 ved Martin Møller-Heuer, Bjarne Golles og Søren Bundgaard Poulsen. Endvidere deltog Cecilie Ilsøe Dyrendom og Mark Brasholt Rasmussen, Aarhus Kommune ved Iben Knudsen og Danmarks Naturfredningsforening ved Søren Højager. Projektet blev gennemgået. Der er tale om en firlænget bebyggelse, som ændres til en trelænget bebyggelse. Boligen får samme størrelse, mens driftsbygningerne udvides med i alt ca. 200 m². Det kunne konstateres, at der var opsat almindeligt landbrugshegn til indhegning for i alt 12 heste. Fredningsnævnet tilkendegav, at der vil blive meddelt dispensation. Det blev herved yderligere tilkendegivet, at der kan forventes meddelt dispensation til at opsætte sorte solceller på et sort tag, hvis dette ønskes.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev betyder, at projektet kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Fredningsnævnet lægger efter sagens oplysninger til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Fredningsnævnet finder efter en samlet vurdering af projektet i forhold til den eksisterende bebyggelse, at der er grundlag til at meddele dispensation til projektet, som medfører etablering af et trelænget gårdmiljø i stedet for et firelænget gårdmiljø, og som med sin ydre fremtræden ikke medfører en negativt ændret landskabsoplevelse.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkomme af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 7, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Søren Bundgaard Poulsen,
2. Insitu Arkitekter ApS,
3. Cecilie Ilsøe Dyrendom og Mark Brasholt Rasmussen,
4. Miljøstyrelsen,
5. Aarhus Kommune, sagsnr. 21/031523-5,
6. Danmarks Naturfredningsforening, København,
7. Danmarks Naturfredningsforening, Aarhus,
8. Dansk Ornitologisk Forening, København,
9. Dansk Ornitologisk Forening, Aarhus,
10. Dansk Botanisk Forening, København,
11. Friluftsrådet, centralt,
12. Friluftsrådet, kreds Aarhus Bugt,
13. Region Midtjylland,

14. Slots- og Kulturstyrelsen.

Fredningsnævnet for Midtjylland, østlig del
(midtjyllandoest@fredningsnaevn.dk)

Den 26. november 2021

FN-MJØ-149-2021. Tiltag til gennemførelse af Harlev-fredningen

Fredningsnævnet modtog den 29. oktober 2021 Skanderborg Kommunes udtalelse om kommunens ansøgning om at udføre en række tiltag ved gennemførelse af Harlev-fredningen på matr.nr. 5bt, 8m, 8p, 8q, 10c, 12u, 17r, 18bd, 18bf, 24b, 27b, 28b, 31c, 48a og 48b Stjær By, Stjær.

Fredningen

Ejendommene er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 19. december 2019 om fredning af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev. Det er fredningens formål at bevare og forbedre natur- og landskabsværdierne og skabe et større sammenhængende naturområde, at forbedre adgangen til fredningsområdet både for offentligheden og i undervisnings- og formidlingsmæssig sammenhæng, at bevare og beskytte kulturhistoriske værdier og de naturligt forekommende stenbestrøninger og at medvirke til at sikre gunstig bevaringsstatus for de naturtyper og arter, som er på det til enhver tid gældende udpegningsgrundlag for habitatområde 232.

Det fremgår af fredningens bestemmelser, at arealerne skal bevares i deres tilstand på fredningstidspunktet. Der må opsættes sædvanlige fåre- og kreaturhegn. Nye stier må anlægges i overensstemmelse med fredningskortet. Herudover kan nye stier anlægges med fredningsnævnets godkendelse. I overensstemmelse med skitseringen på fredningskortet genoprettes den eksisterende stiadgang i øst-vestgående retning mellem Tåstrupvej og Bøgebakken således, at stien bliver gennemgående. Stien anlægges med grus eller stenmelsbelægning. I overensstemmelse med fredningskortet etableres der endvidere flere steder nye stiforbindelser mellem eksisterende stiforløb i området. Stierne udlægges som trampespor med adgang til fods. I forbindelse med fredningen etableres parkeringsmulighed for op til 8 biler ved Stenskovvej på del af matr.nr. 24b Stjær By, Stjær. Kommunen kan opsætte vejledende information og skiltning.

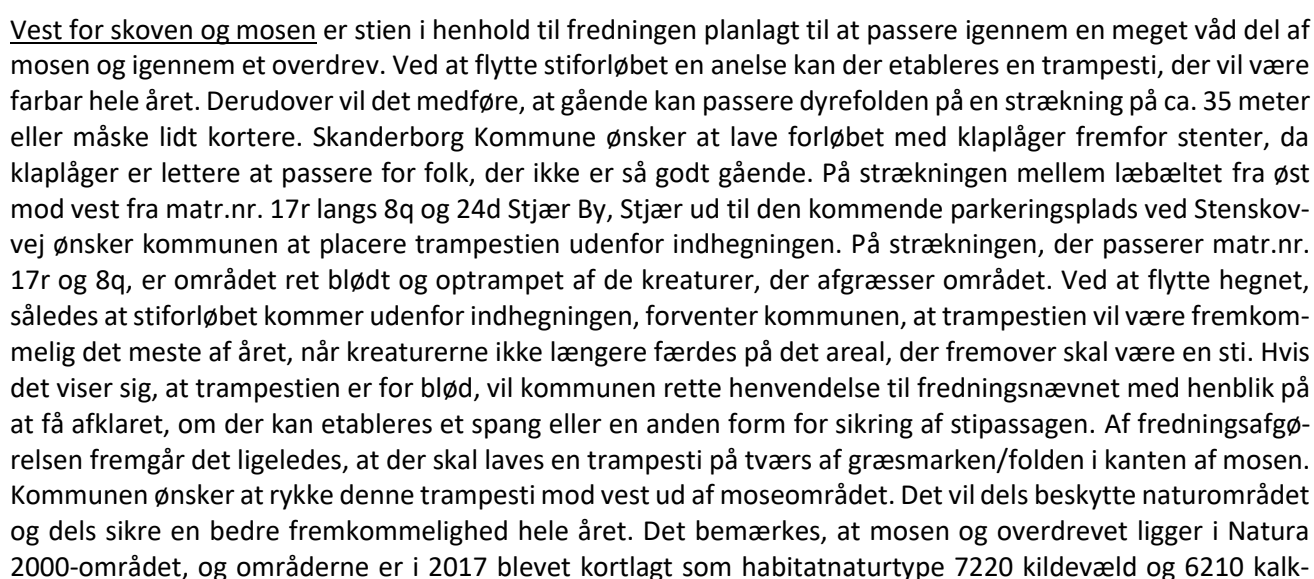
Ansøgningen

Skanderborg Kommune har oplyst, at kommunen arbejder på at realisere beslutningerne i Harlev-fredningen. Hovedparten af opgaverne i kommunen drejer sig alene om afmærkning af eksisterende skovveje og trampestier, hvilket vurderes at være relativt uproblematisk. Kommunen har været i dialog med alle skovejere, og der er stort set fuld forståelse for den planlagte afmærkning af fredningsstierne. Enkelte steder har kommunen dog behov for en afklaring med fredningsnævnet. Det drejer sig om enkelte steder, hvor fredningsstierne på kortet ikke matcher de eksisterende skovveje og trampestier i skoven. Konkret har kommunen lagt en digital version af stier og anlæg fra fredningsafgørelsen ind på kommunens digitale kort. Derefter er området gennemgået, og der er holdt møder med de berørte skovejere. Stierne er herefter afsat, hvorved der enkelte steder er konstateret uoverensstemmelser mellem kortet og de konkrete forhold i området.

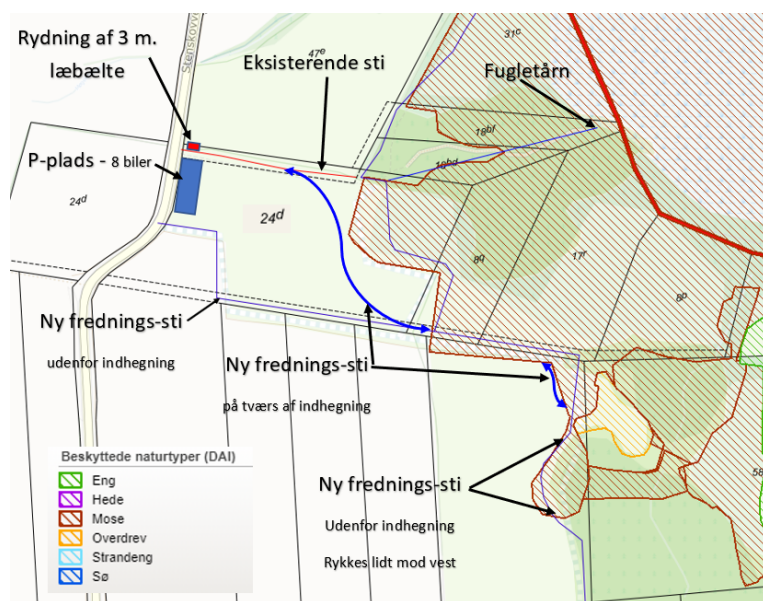
Ansøgningen drejer sig om flere ændringer af stitracéet, udskiftning af stenter med klaplåger, etablering af parkeringsplads, opsætning af bord-bænkesæt og skiltekoncept.

I Stenskov ved matr.nr. 5bt Stjær By, Stjær er fredningsstien tegnet ind gennem et moseområde. I skoven er der en trampesti, der går rundt om mosen. Skanderborg Kommune vurderer, at det må være stien, der går udenom mosen, der skal afmærkes. Der er langs skovbrynet ligeledes afmærket en ny trampesti på en strækning af ca. 250 meter. På de første ca. 75 meter fra syd mod nord er der en eksisterende skovsti nogle få meter inde i skoven. En sti inde i skoven vil være mere fremkommelig end en trampesti, der anlægges ude i kanten af brakmarken. Trampestien i kanten af brakmarken vil typisk vokse til med brændenælder og højt græs og vil derfor kræve hyppig vedligeholdelse, hvis stien skal være fremkommelig. Ud fra fredningskortet er det ikke

Skanderborg Kommune har illustreret forholdene ved følgende oversigtskort og har herved anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til stitracéet ved mosen i det sydlige hjørne af Stenskov. Kommunen har endvidere anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om den nye trampesti langs kanten af skoven fra syd mod nord skal etableres, hvor den er tegnet, eller om stien kan flyttes ind i kanten af skoven, og om krydsningen af marken kan ske tæt ved skellet mellem matr.nr. 5bt og 5f Stjær By, Stjær. Der er alternativt en eksisterende skovsti ca. 50 meter inde i skoven, som eventuelt kan anvendes i stedet for den nye trampesti:

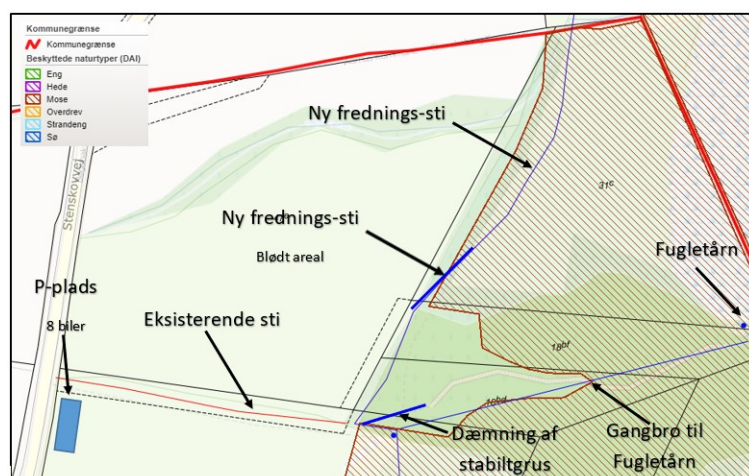

Skanderborg Kommune har illustreret forholdene ved følgende oversigtskort og har herved anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om stitracéet kan rykkes lidt mod vest ved matr.nr. 12u Stjær By, Stjær, så trampestien kommer udenfor den våde del af mosen og væk fra overdrevet. Endvidere ønskes en stillingtagen til, om den planlagte nye trampesti på tværs af folden ved matr.nr. 8q og 24d Stjær By, Stjær kan flyttes mod vest væk fra og ud af mosen. Der er tale om en forskydning på ca. 50 meter, hvilket vil gøre trampestien tværs hen over marken mere farbar og beskytte mod færdsel gennem mosen, der rummer værdifuld natur. Endelig ønskes fredningsnævnets stillingtagen til, om stenter generelt kan udskiftes med klaplåger:

3

Skanderborg Kommune har illustreret forholdene ved følgende oversigtskort og har herved anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om der kan ske retlig lovliggørelse af dæmningen/volden, eller om den skal lovliggøres fysisk:

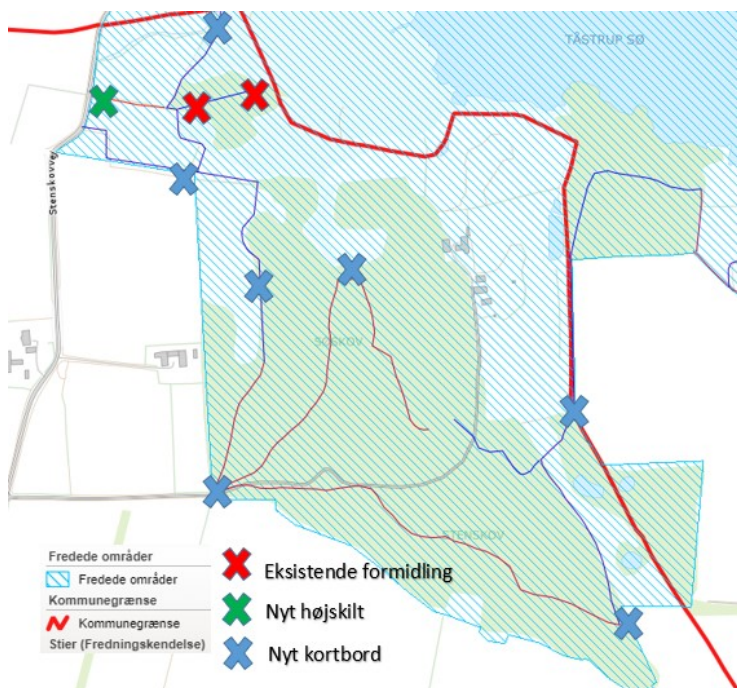
Ved matr.nr. 24d Stjær By, Stjær er der i fredningsafgårelsen udlagt en parkeringsplads med plads til op til 8 biler. En parkeringsplads til 8 biler fylder ca. 250 m². Parkeringspladsen vil blive udlagt med græsarmering i niveau med det eksisterende terræn for at tage hensyn til de landskabelige interesser. Udkørsel kommer til at ske ved den nuværende miniparkeringsplads. Efter dialog med Skanderborg Kommunes vejafdeling kræver en udkørsel det pågældende sted, at ca. 2-3 meter af det eksisterende læhegn beskæres af hensyn til oversigtsforholdene ved udkørsel.

Kommunen har på den anførte baggrund anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om den beskrevne parkeringsplads og beskæring kan etableres.

Skanderborg Kommune har endvidere anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om der kan opsættes et bordbænkesæt i forbindelse med parkeringspladsen.

I relation til informationer, afmærkning mv. planlægger Skanderborg Kommune sammen med Aarhus Kommune at afmærke de stier, der fremgår af fredningsafgårelsen i henhold til det fælles koncept, der er aftalt vedrørende formidling i Søhøjlandet og Horsens fjord. Det betyder konkret, at stierne afmærkes med brune pæle med de relevante vejvisningsskiltogrammer. Enkelte steder vil der ligeledes blive opsat et kortbord med et udsnit af fredningskortet og eventuelt lokale informationer og historier knyttet til den konkrete lokalitet. Stierne i fredningen vil alene blive afmærket med pæle på de steder, hvor det er nødvendigt for at finde vej. Det vurderes, at der bliver brug for i alt ca. 25 pæle i Skanderborg Kommune. Ved parkeringspladsen ved Stenskovvej planlægger kommunen at opsætte et højskilt i kanten af stien tæt op ad læhegnet. Her vil der være en samlet oversigt over fredningen og historien bag fredningen, naturen, Natura 2000, kulturen, historie mv. Kommunen ønsker ligeledes at opsætte op til seks kortborde. På disse kortborde vil der være et kortudsnit i forhold til fredningen og et par små korte lokale historier knyttet til den konkrete geografi. Ved nogle af disse kortborde planlægger kommunen at opsætte QR-koder, der enten kan afspille en lydfil om lokaliteten eller vise området på mobiltelefonen fra 100 meters højde i et såkaldt virtuelt tårn.

Skanderborg Kommune har illustreret forholdene ved følgende oversigtskort og har herved anmodet fredningsnævnet om at tage stilling til, om den planlagte informationsindsats og skiltning kan accepteres. Det er endvidere illustreret, hvordan skiltene ser ud:

Skanderborg Kommune har som sin vurdering anført, at der er tale om, at kommunen ønsker at realisere fredningen og dermed etablere de foranstaltninger, der er mulighed for i fredningen. Der er ønske om at etablere stier med lidt ændringer i forhold til det stitracé, der er angivet i fredningen, udskiftning af stenter med klaplåger, etablering af angivet parkeringsplads, opsætning af bord-bænkesæt og etablering af et skiltekoncept. Det ansøgte skal være med til at give besøgende mulighed for at komme rundt i det fredede område omkring Tåstrup Sø og Stjær Stenskov og give dem en god oplevelse og fortællinger om området via skiltene. Stitracéet ønskes ændret for at skabe bedre adgangsforhold i forhold til indhegninger og mudder.

Danmarks Naturfredningsforening lokalafdeling i Skanderborg har afgivet et høringssvar, hvorefter der ikke er bemærkninger til ansøgningen bortset fra, at det stiforløb langs skovkanten, som er indtegnet på fredningsskottet, vil være at foretrække for den kommende gæst i området, idet der her er en god udsigt over Tåstrup Sø til Lillering Skov på dalens modsatte side. Det er med samme begrundelse ikke ønskeligt at flytte stien, der krydser marken mod nord.

Fredningsnævnets behandling af sagen

Fredningsnævnet behandlede sagen på et møde med besigtigelse den 25. november 2021 ved Martin Møller-Heuer, Bjarne Golles og Flemming Pedersen. Endvidere deltog Skanderborg Kommune ved Hans Brok-Brandt, Jonna Mosgaard og Louise Friis Hansen og i en del af besigtigelsen grundejer Jens Jacob Janfelt. De stiforløb og områder, der er opfattet af sagen, blev besigtiget. Det blev oplyst, at de berørte grundejere bakker op om forløbet. Fredningsnævnet tilkendegav sagens udfald.

Fredningsnævnets afgørelse

Fredningen af sammenhængende natur og landskab syd for Harlev betyder, at projektet - i det omfang det indebærer en ændring i beslutningerne i fredningsafgørelsen - kræver fredningsnævnets dispensation i medfør af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, hvorefter fredningsnævnet kan meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke strider mod fredningens formål.

Det fremgår endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2, at fredningsnævnet kun kan meddele dispensation fra en fredning i eller uden for et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis det ansøgte ikke indebærer en forringelse af naturtyper og levesteder for arter eller betydelig forstyrrelse af arter, som området er

udpeget for. Fredningsnævnet kan endvidere i medfør af § 50, stk. 3 kun meddele dispensation, hvis det ansøgte ikke kan ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag 3 til loven, eller ødelægge de plantearter, der er nævnt i bilag 5 til loven, i alle livsstadier.

Da der er tale om mindre ændringer i forhold til de tiltag, der blev besluttet i afgørelsen om fredning, lægger fredningsnævnet til grund, at en dispensation ikke er i strid med naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 2 eller 3.

Fredningsnævnet er enig med Skanderborg Kommune i, at det er uhensigtsmæssigt, hvis stien ved mosen i det sydøstlige hjørne af Stenskovene går gennem mosen. Stien kan derfor følge det eksisterende stiforløb nord om mosen, idet dette findes mere hensigtsmæssigt end det eksisterende stiforløb syd om mosen.

Fredningsnævnet er enig med Danmarks Naturfredningsforening i, at det giver en bedre udsigt, hvis syd/nordstien placeres i kanten af marken. Der er imidlertid fra dette sted alene tale om en horisontal udsigt og således ikke en udsigt over søen med omgivende landskab. Fredningsnævnet lægger herudover også vægt på Skanderborg Kommunes bemærkninger om, at det er vanskeligere at vedligeholde en sti i marken. Hertil kommer, at en sti kort inde i skoven vil give mulighed for at opleve det stendige, som kommunen oplyste at have opdaget kort før besigtigelsen med fredningsnævnet, men efter kommunens besigtigelse med Danmarks Naturfredningsforening. På denne baggrund kan fredningsnævnet godkende, at stien forløber kort inde i skoven, men på vestsiden af det nu opdagede stendige.

Fredningsnævnet har ingen bemærkninger til, hvis den sti, som krydser marken, ændres til at løbe langs markkanten mod nord og herefter følger skellet mod øst, idet dette vil give en mindst lige så god udsigt over landskabet. Det er dog fredningsnævnets opfattelse, at en sådan ændring må afhænge af, om ejerne af naboejendommen har bemærkninger hertil, da dette stiforløb kan give et øget indblik på denne ejendom.

Fredningsnævnet har ingen bemærkninger til ændringerne i stiforløbene og de omtalte indhegninger på matr.nr. 8q, 12u og 24d Stjær By, Stjær, herunder at der med pæle eller sten markeres forløbet hen over marken. Fredningsnævnet har tilsvarende ingen bemærkninger til, at der anvendes klaplåger i stedet for stenter.

Det kunne ved besigtigelsen ikke oplyses, om dæmningen/volden ud til fugletårnet blev lavet før eller efter, at fredningsforslaget blev offentligt bekendtgjort, men fredningsnævnet har ingen bemærkninger til dæmningen/volden, som således kan lovliggøres retligt, hvis den måtte være udført efter den offentlige bekendtgørelse af fredningsforslaget.

Fredningsnævnet har ingen bemærkninger til placeringen og størrelsen af den omtalte parkeringsplads med bordbænkesæt og træfældning, og parkeringspladsen kan også etableres med udkørsel fra den sydlige del af denne, hvis det findes trafiksikkerhedsmæssigt mere hensigtsmæssigt.

Fredningsnævnet har endelig ingen bemærkninger til den ønskede skiltning eller til de stenmarkeringer ved de tre indgange til fredningsområdet, som blev omtalt og forevist ved besigtigelsen.

Fredningsnævnet meddeler således dispensation til de ovenfor godkendte tiltag.

Klagevejledning

Der kan klages over denne afgørelse til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra bekendtgørelsen. Klagen skal ifølge naturbeskyttelseslovens § 87 indgives via Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening, jf. vejledningen på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk. Klagefristen udløber ved midnat på dagen for klagefristens udløb. Hvis klagefristen udløber på en lørdag eller en helligdag, forlænges fristen til den følgende hverdag.

Klageberettigede er, jf. naturbeskyttelseslovens § 86:

- Adressaten for afgørelsen,
- ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,

- offentlige myndigheder,
- en berørt nationalparkfond,
- lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige, rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det er en betingelse for Miljø- og Fødevareklagenævnets behandling af en klage, at den, der klager, indbetaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoner og 1.800 kr. for virksomheder og organisationer (2016-niveau). Klagegebyret reguleres den 1. januar hvert år efter den af Finansministeriet fastsatte sats for det generelle pris- og lønindeks som løbende offentliggjort i forslag til finanslov med virkning for klager, der modtages i Miljø- og Fødevareklagenævnet fra og med den 1. februar 2017. Miljø- og Fødevareklagenævnet offentliggør størrelsen af klagegebyret på sin hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret opkræves i forbindelse med klagens oprettelse i Miljø- og Fødevareklagenævnets digitale selvbetjening. Klagen behandles først, når gebyret er betalt. Vejledning om gebyrbetalingen kan ligeledes findes på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside www.naevneneshus.dk.

Gebyret tilbagebetales, hvis klagesagen fører til, at den påklagede afgørelse ændres eller ophæves, hvis klageren får helt eller delvis medhold i klagen, eller hvis klagen afvises som følge af overskredet klagefrist, manglende klageberettigelse eller fordi klagen ikke er omfattet af Miljø- og Fødevareklagenævnets kompetence. Det bemærkes, at hvis den eneste ændring af den påklagede afgørelse er forlængelse af en frist for efterkomme af en afgørelse som følge af den tid, der er medgået til at behandle sagen i Miljø- og Fødevareklagenævnet, så tilbagebetales gebyret dog ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan også beslutte at tilbagebetale klagegebyret, hvis der er indledt forhandlinger med afgørelsens adressat og/eller førsteinstansen om projektilpasninger, og disse forhandlinger fører til, at klager trækker sin klage tilbage, eller hvis klager i øvrigt trækker sin klage tilbage, før Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse i sagen. Gebyret tilbagebetales dog ikke, hvis Miljø- og Fødevareklagenævnet vurderer, at der er forhold, der taler imod at tilbagebetale gebyret, f.eks. hvis klagen trækkes tilbage meget sent, herunder efter at klager har haft et afgørelsesudkast i partshøring.

En dispensation må i henhold til naturbeskyttelseslovens § 87, stk. 7, ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet, eller behandling af en eventuel klage måtte være afsluttet.

Det følger endvidere af naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1, jf. § 66, stk. 2, at dispensationen bortfalder, hvis den ikke udnyttes inden 3 år efter, at den er meddelt.

Martin Møller-Heuer

Denne afgørelse sendes til:

1. Flemming Pedersen,
2. Sabrina Guldmann Staunsager,
3. Jan Rappmund,
4. Boet efter Erik Toft,

5. 8464 Annalyst A/S,
6. Anne Marie Ryberg Nielsen og Morten Ryberg Nielsen,
7. Ninna Halse Kristensen,
8. Peter Kolt Rasmussen,
9. Turi Cramers,
10. Mikkel Holm Mikkelsen,
11. Jens Jacob Janfelt,
12. Carsten Munk-Pedersen,
13. Miljøstyrelsen,
14. Skanderborg Kommune, att.: Hans Brok-Brandt,
15. Skanderborg Kommune, sagsnr. 01.05.15-G01-10-21,
16. Danmarks Naturfredningsforening, København,
17. Danmarks Naturfredningsforening, Skanderborg,
18. Dansk Ornitologisk Forening, København,
19. Dansk Ornitologisk Forening, Skanderborg,
20. Dansk Botanisk Forening, København,
21. Friluftsrådet, centralt,
22. Friluftsrådet, kreds Søhøjlandet,
23. Region Midtjylland,
24. Slots- og Kulturstyrelsen.